

Oğuz Akay

Atatürk'ün Sofrası

TRUM®

1 • ATATÜRK'ÜN SOFRASI

ATATÜRK'ÜN SOFRASI

TRUVA YAYINLARI®

2 • O Ğ U Z A K A Y

TRUVA YAYINLARI®

Yayın No: 52

Truva / Tarih: 13

Atatürk'ün Sofrası

Derleyen: **O Ğ u z A k a y**

Yayın Danışmanı : Abdullah Şahin

Genel Yayın Yönetmeni : Burak Fazıl Çabuk

Yayın Editörü : Pınar Bulut

Redaksiyon : Selman Kılınç

Bilgisayar Uygulama : Truva Ajans

Kapak Tasarımı : www.natagrup.com

Baskı-Dağıtım : Akşam Tesisleri

Davutpaşa Caddesi No: 34

Topkapı-İstanbul (0 212) 449 30 00

ISBN: 975-6237-54-6

© Kitabın telif hakları, Truva Yayınları'na aittir. Yayınevinden ve yazardan yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

© **Truva Yayınları, 2006**

Hocapaşa Mah. Dervişler Sok.

No. 9 Kat: 4 Sirkeci/İSTANBUL

Tel: (0212) 513 85 44-45

Fax: (0212) 528 71 12

www.truvayayinlari.com

e-mail: truvayayinlari@truvayayinlari.com

3 • ATATÜRK'ÜN SOFRASI

ATATÜRK'ÜN SOFRASI

Derleyen

Oğuz Akay

OĞUZ AKAY

1965 yılında Erzincan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. 1988 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari İlimler Fakültesi İktisat Bölümü'nü bitirdi. Halen Ankara'da yaşamaktadır. Özel sektörde çeşitli alanlarda faaliyet gösterdiği iş hayatından sonra 2000 yılından itibaren Atatürk ve yakın Türk tarihi ile ilgili araştırma ve incelemelerde bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ATATÜRK'ÜN SOFRASI NASIL BİR SOFRA?	11
TARİHİ SOFRA	11
ATATÜRK'ÜN SEVDİĞİ YEMEKLER	12
İÇKİSİZ SOFRALAR	13
ŞAM GECELERİ	13
SELÂNİK'TE EVİNDE BİR AKŞAM	13
ATATÜRK'ÜN SEVDİĞİ ŞARKI	14
NİÇİN SOFRA	15
ORTAYA BİR MESELE ATTIĞIM ZAMAN	16
ATATÜRK'ÜN SOFRASI	17
ONDA BÜYÜK BİR ÖĞRENME AÇLIĞI VARDI	18
SOFRA ALIŞKANLIKLARI	19
EVE TIKILMAK DOĞRU MU?	20
DOĞU CEPHESİNDE SOFRA	21
İÇKİSİZ SOFRALAR	22
UYUMAYAN ADAM	22
ANAFARTALAR CEPHESİNDE SOFRA	23
ATATÜRK'ÜN SOFRASI NİŞE SOFRASIYDI	26
HAYAT BİR KURU KESTANEDİR!	27
ATATÜRK'ÜN SOFRASI BİR OKULDU	28
ATATÜRK, SOFRASINDA TATLI İÇER TATLI KONUŞURDU	29
SOFRASININ İÇ YÜZÜ	31
BÜTÜN BAKIŞLARINI EZBERLEDİM	34
"VATAN İŞLERİNE İÇKİ KARIŞTIRMAM"	34
MUSTAFA KEMAL'İN 1918 YILINDAKİ SOFRASI	36
ONUN TENKİTLERİ, ONU TENKİTLER	40
ERZURUM GÜNLERİNDE MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI	41
SİVAS GÜNLERİNDE MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI	41

6 • OĞUZ AKAY

SİVAS'TA YEMEKLER PEK MÜKEMMEL DEĞİLDİ	42
ASKERİ İŞLER VE SOFRA SOHBETLERİ	43
GAZİ'NİN BİR İÇKİ LÂTİFESİ	44
ANKARA'DA İLK GÜNLERDE MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI	45
İZMİR'İN VERDİĞİ NEŞE	46
NİF (KEMAL PAŞA)'TE KALDIĞI GECENİN SOFRASI	46
SOFRANIN RUHU	48
Zarif bir nükte	48
Muhabbet vardır, merhamet yoktur	49
Ölüm Allah'ın emri; ayrılık olmasaydı	51
SOFRA SOHBETLERİ	53
UYANMAZ UYKUDAN CANAN, UYANMAZ	56
HER SÖYLEDİĞİ KAYDEDİLMİYEN SOFRA	57
HER İŞ AÇIK VE AYDINLIK OLMALI	61
O VE İÇKİ	64
TARİH KURUMU'NUN KURULUŞ HAZIRLIĞI	65
İKİ TABANCA TAŞIRDI	67
KONUŞMASI	68
FİKİR MECLİSİ	69
ATATÜRK BİLGİYE ÇOK ÖNEM VERİRDİ	70
ÇANKAYA'DA BİR İFTAR SOFRASI	70
TARTIŞMALARA YOL AÇMASI	71
ATATÜRK'ÜN DANIŞMA SOFRASI	71
ATATÜRK'ÜN SOFRASINDA HER ŞEY KONUŞULURDU	74
DURUMA HEP O HAKİMDİ	75
“BUNU BANA ÇOK GÖRMEYİNİZ”	76
MUSTAFA KEMAL TOPLANTILARIN REİSİ	78
EVLİLİK DÖNEMİNDE AKŞAM SOFRALARI	80
İÇMEDİĞİ ZAMANLAR	82
SOFRA JURNALCİLERE DERS VERİLEN YERDİ	82
ATATÜRK'ÜN İÇKİ SOFRASI VE EĞLENCE ÂLEMLERİ	83
ATATÜRK'ÜN SOFRASINA KİMLER GELEBİLİRDİ?	87
ATATÜRK'ÜN SEVDİĞİ, SOFRASINDA SÖYLEDİĞİ ŞARKI, TÜRKÜ VE GAZELLER	90
ATATÜRK, SOFRASINA HERKESİ BİR AMAÇLA DAVET EDERDİ	94
KUMANDANIMIN İÇKİ SOFRASI	98
CİDDİ KARARLAR ÖNCESİNDE	98

7 • ATATÜRK'ÜN SOFRASI

MEŞVERET (DANIŞMA) SOFRASI	99
MUSTAFA KEMAL KAPALI KUTUYU AÇMAYA ÇALIŞTI	99
ATATÜRK'ÜN ANLATIŞI	100
MUSTAFA KEMAL'İN AKŞAM SOFRASI	
BİR SİYASİ TOPLANTI İDİ	101
NÖBETÇİ	102
SOFRA VE SOHBET ARKADAŞLIĞI	103
SOFRADA CAN ARKADAŞLIĞI	105
AKŞAM SOFRASI VE MECLİSLERİ	106
İUNLAR YAZILMAZSA BEN ANLAŞILMAM KI	111
SOFRASI VE MECLİSLERİ DEMOKRATİK İDİ	112
VATAN NÖBETÇİSİ	113
ÇEVRESİNİ DALMA ÇOK GENİŞ TUTTU	113
"DEĞİŞMEZ"LER	114
DURMADAN ÇALIŞAN KAHRAMAN	116
ATATÜRK'ÜN SOFRASINDA SOHBET ZİYAFETİ	116
ATATÜRK'ÜN SOFRADA İNSANLIĞI	117
DİL VE TARİH SOFRASI	128
İHTİLAFLAR SIRASINDA YEMEK ALIŞKANLIĞI	129
ÂDET EĞİNİMİŞTİK	130
ONMA DAIİR	130
NAZİK BİR EV SAHİBİ	132
ATATÜRK'ÜN SOFRADA ULUORTA KONUŞMALARI	132
ÇOK DEDİKODUSU YAPILAN AKŞAM SOFRASI	133
Bazı alışkanlıkları	133
Gösterişi sevmeyiz, gammazlıktan hazzetmezdi	137
Müziği sever ve güzel dans ederdi	138
Al taralırlığı ve hoşgörölrlüğü	139
Datma halk ile beraber olmayı severdi	140
SOFRASINI BEN DONATIRDIM	143
ATATÜRK NE YER NE İÇERDİ	145
İÇİSİNE KARIŞANLAR	149
UYKUSUZLUK REKORU	151
GECE NÖBETÇİSİ ATATÜRK	152
İLYAKAT AŞIĞI MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI	153
ÖNUN EN BÜYÜK ZEVKİ	154
MANİVİYAT GIDASİ	155
AKŞAM SOFRASINDA SINIF BAŞI	155

8 • OĞUZ AKAY

NASIL BİR SOFRA?	158
ATATÜRK'ÜN GECE TOPLANTILARI	159
YEMEK SALONLARINDAKİ KARA TAHTALAR	162
LAROUSE'TAKİ İFTİRA	163
ATATÜRK'ÜN "YALNIZ"LIĞI	163
SOFRADA ALINAN TEŞEBBÜSLERİN İPTALİ	164
GERÇEK ŞUDUR Kİ	165
ATATÜRK'ÜN SOFRASINDA	167
DR. REŞİT GALİP'İN MİLLÎ EĞİTİM BAKANI OLUŞU	177
SOFRADA ŞİİR VE EDEBİYAT GECESİ	178
SOFRASINA GELENLER	178
ATATÜRK'ÜN GECE YARISI KARNI ACIKINCA	180
ONUN MEŞHUR YEMEK SOFRALARI	181
ATATÜRK'ÜN ÇALIŞMA SOFRASI	182
BU, ONUN GECESİYDİ	183
ULUSAL AKADEMİ SOFRASI	184
ATATÜRK'ÜN SOFRA KONUŞMASI	185
SÖYLEMİYORDU, KONUŞUYORDU	185
MUTAD ZEVAT	186
ATATÜRK CEMAL HÜSNÜ TARAYA HAK VERMİŞTİR	188
ATATÜRK'ÜN SOFRASI	189
ATATÜRK HAFİYELİĞE KARŞIYDI	190
ATATÜRK HAFİYELİKTE NEFRET EDERDİ	191
ATATÜRK VE TÜRK MUSİKİSİ	191
SOFRADA TÜRK MUSİKİSİ	194
ALAFRANGA SOFRA VE TÜRK MUSİKİSİ	198
MEMLEKET VE MİLLET İÇİN GECE DE ÇALIŞMA	200
ATATÜRK'ÜN SOFRADA MÜZİK SEVGİSİ	200
Ramazan'da Atatürk	204
EN ÇOK SEVDİĞİ MAKAMLAR, ŞARKILAR	206
GAZİ'NİN MUSİKİ DİNLERKEN AĞLADIĞI OLURDU	207
ATATÜRK'ÜN SEVDİĞİ MUSİKİ ESERLERİ	208
TÜRK MUSİKİSİNİN ARMONİZE EDİLMESİ KONUSU	211
ATATÜRK'ÜN SOFRASI SADE İDİ	213
ATATÜRK GÜREŞMEYİ DE GÜREŞ SEYRETMESİNİ DE ÇOK SEVERDİ	215
ATATÜRK VE SOFRA SIRASINDA SPOR	217
ÇOCUK NE GÜZEL YAZIYOR	218

9 • ATATÜRK'ÜN SOFRASI

YEMEK ODASI BİR OKUL DERSANESİ	219
ATATÜRK'ÜN SOFRASININ TAHLİLİ	219
SOFRADA VECİZELER YARATIRDI	221
HASTALIK DÖNEMİNDE SOFRA DURUMU	222
İNCE BİR DEMOKRATIN SOFRASI	224
İÇKİYİ BIRAKIRDIM	225
YAZIK OLDU	226
ATATÜRK DAYANIKLI VE KUVVETLİYDİ	226
ATATÜRK'ÜN SOFRASI MEMLEKET MESELELERİNİN KONUŞULDUĞU BİR YERDİ	227
ATATÜRK'ÜN SON SOFRALARI	229
ATATÜRK'ÜN BİLÂRDO OYUNU VE SAĞLIĞI	229
İÇKİSİZ SON SOFRALAR	230
SAVARONA'DA ATATÜRK'ÜN ODASI VE SOFRASI	231
ATATÜRK HASTA	234
CANIM ÇEKİYOR	234
BANA YEMEK YOLLA	235
ATATÜRK'Ü ANLAMAK	236

ATATÜRK'ÜN SOFRASI

ATATÜRK'ÜN SOFRASI NASIL BİR SOFRA? TARİHİ SOFRA

Bugüne kadar yer yüzünde sayısız sofralar kurulup dağılmıştır; bugünden sonra da kurulup dağılacak bir hayli sofralar vardır. Biz bunların içinde, edebiyat tarihine mal olmuş Cemşid'in sofrasıyla lecele tarihine geçmiş Eflatun'un sofrasını biliyoruz. Öteki sofralardan, onlarda ne yenilip içildiğinden haberimiz yok. Ancak hepsinin üstünde bir şöhret taşıyan Gazi'nin sofrasını tanıyoruz ki ettiği geniş mana bakımından, milli ve umumi genel tarihte yer alsa değer.

...

Gazi'nin sofrası Harbiye Mektebi'nden muvakkat (geçici) kabrine kadar, bütün mesleki ve siyasi hayatınca sayısız davetlere, sayısız mevzu ve meselelere bir imaret gibi açıktı.

Yıllarca devam eden bir sofrada elbette nefis içkiler ve müstesna yemekler bulunur; fakat biz Gazi'nin sofrasında yer almış bahtiyarların ağzından: "Dün akşam öyle bir suböreği vardı ki... Hele hurma tatlısı ağızımızda dağılıyordu!" gibi alelade davetlerin hatırası olan alelade sözleri işitmiş değiliz. O sofrada, her halde, içkilerin

nefesetini ve yemeklerin lezzetini mağlup eden bambaşka bir iksirin varlığına şüphe yoktur.

Onun sofrasından ayrılanların dilinde iyi pişmiş bir yemek bakiyesi değil, gönlünde hararetle bir sohbetin devamı yaşardı; ve o sofraya koşanlar mideleriyle değil, dimağlarıyla ziyafete iştirak ederlerdi. O sofrada kimlerle ve neler konuşulduğunu, uzaktan yakından, herkes işitmiş gibidir:

Vatan müdafaası, bu sofrada hazırlandı. Milli hakimiyet ve onun en bariz şekli olan Cumhuriyet burada esaslarını kurdu. Tek partili, otoriter ve murakabesiz (denetimsiz) bir idarenin sakatlıkları yine bu sofranın etrafında münakaşa edildi. Tarihe ve lisana milli bir hüviyet vermek için alimlerimiz buraya davet olunmuştu. Her iki sahada fazla ileri gitmenin ilmi rahatsız ettiği anlaşılınca güneşe ve hakikate doğru istikamet (yön) almak endişesi yine burada hatıra gelmişti. Hulasa, ihtilalden inkılaba, ziraatten sanayie ve ilimden sanata kadar, bütün davaların harp meydanı bu sofradır... Bu sofrada açıkça konuşulmayan hiçbir mesele kaydedilmemiştir.

Onun sofrasında geçmiş hadise ve mevzuları, imkan nispetinde, bir araya toplayabilecek olan röportaj muharriri (yazarı), öyle ümit ediyoruz ki, en canlı bir istiklal ve inkılap tarihini vücuda (meydana) getirmiş olacaktır.

Faruk Nafiz Çamlıbel

*"Tarihi Sofra", Hürriyet Gazetesi, Sene: 2.
No: 551, 10 Kasım 1949, s. 5.*

ATATÜRK'ÜN SEVDİĞİ YEMEKLER

Askeri okulların klasik yemeği kuru fasulyedir, orada alışılan bu yemek ilerde cephelerde de daima karşınıza çıkar. Atatürk mek-

13 • ATATÜRK'ÜN SOFRASI

tepten alıştığı kuru fasulyeyi bütün ömrünce diğer yemeklere tercih etti. Bir bekar yemeği olan yağda kızartılmış yumurta ise, onun ikinci büyük tercihi idi. Meze olarak beyaz peynir, kavun ve leblebi daıma sofrada bulunurdu. Rakıdan başka içkiler üzerinde durmazdı. Alkole çok dayanıklı bir bünyesi vardı.

Kazım Özalp

Atatürk'ten Anılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1992, s. 79.

İÇKİSİZ SOFRALAR

Ciddi işler konuşulduğu zaman Atatürk'ün yanında kahveden başka bir şey içilmezdi. Hele alkol asla bulundurmazdı.

Dr. Tefik Rüştü Aras

"15'inci Yıldönümünde Atatürk ve Büyük Eserlerine Dair", Zafer Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 1651, 10 Kasım 1953, s. 2.

ŞAM GECELERİ

Paşa, bir münasebetini getirerek şöyle bir vaka naklettiler:

Kendileri Şam'da genç bir kurmay iken hemen hemen her gece geç vakitlere kadar gezer, eğlenirler, fakat, zamanında vazifeleri başında bulunurlarmış. Mustafa Kemal'i çekemeyenlerden birisi Müşir'e (Mareşal'e) şikayet etmiş. Bir gün, Müşir kendisine bu ihbarı yapan zatı da yanına alarak tam iş saatinin başladığı sırada Mustafa

Kemal'in çalıştığı odaya gelmiş. Mustafa Kemal, biraz evvel vazifesine gelmiş ve işine bütün dikkat ve itina ile başlamış ve pek mühim bir askeri hareketin planlarını hazırlamakla meşgulmüş. Müşir yanındaki zata dönerek:

- Keşke zatıalınız de böyle çalışıp muvaffakiyet gösterseniz de, değil geceler hatta bazı günler gündüzleri bile size eğlenmeye izin versem, demişler.

Burhanettin Ökte

"Atatürk'ten Hatıralar", Türk Musiki Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 7, 1 Mayıs 1948, s. 8, 15.

SELÂNİK'TE EVİNDE BİR AKŞAM

Annem o geldi diye sevinçten çengi oynatmak istedi (Suriye'den gizlice Selanik'e geldiğinde). Sırf annemin hatırı için bunu kabul etti. Çengi geldiği zaman pencereleri kapattırdı.

- Nasıl olsa öleceğim, bari memlekete hizmet edeyim, diyordu.

Makbule Atadan

"Ağabeyim Atatürk", Nakleden: Dr. Rıdvan Ege, Ulus Gazetesi, Sayı: 14076, 10 Kasım 1962, s. 5.

ATATÜRK'ÜN SEVDİĞİ ŞARKI

Atatürk'ün hayatında en çok sevdiği şarkı, Asım Bey'in uşşak faslından ve *curcuna* üsulünden şu şarkısıdır:

15 • ATATÜRK'ÜN SOFRASI

*Cana rakibi handan edersin,
Ben bir nevaıyı gıryan edersin,
Biyanelerle unsiyet etme,
Bana cihanı zindan edersin...*

Emin olun bu şarkıda ben her şeyimi, hatıralarımı ve bir kelime ile kardeşimi bulurum. Unutulur mu bu?.. Ne güzel, ne unutulmaz şarkılardı onlar. Şimdi tatlı ve unutulması artık mümkün olmayan bir hayal, ebedi bir hatıra oldular.

Makbule Atadan

Yaşar Yula, "Kardeş Gözü ile En Büyük Türk", Zafer Gazetesi, Yıl: 2, No: 556 10 Kasım 1950 s. 5.

NIÇİN SOFRA?

Bir an için gözlerinizin önüne bir konferans salonunu getiriniz. Konuşmacılar vardır. Dinleyiciler vardır. Orada bir kalıpcılık ve bir resmiyet de vardır. Böyle bir yerde herkesin tartışmalara rahatça katılabilmeleri elbetteki mümkün değildir. Oysa bir sofranın etrafında yerken, içerken insanların cesaretleri artıp dilleri de açılmışsa oradaki tartışmalar daha bir serbest ve sıcak olur. Hele sofranın başında oturan bir Devlet Başkanı bile olsa şayet o, zaman zaman kendi kendisini yeren, eleştiren anılarını anlatarak ortamı daha da rahatlatıyorsa, bazen bir süre tartışmalar ara verilip şiirler okunuyor hatta musiki de dinleniyorsa böylesi bir sofradaki tartışmalar verimli olurdu.

Atatürk zaten çok eski bir Türk geleneği olan bu tarz sohbet usulünü ta genç subaylığından beri hep devam ettirmiştir. Gerçekten

de eski gravürler incelenirse Osmanlı vezirlerinin Kubbealtı Divanı'nda kendi aralarında çoğu kez bir sini sofrası etrafında tartışmalarını sürdürdükleri gibi gene aynı yerde yabancı elçilere de yemek verdikleri, şerbetler ikram ettikleri ve onlarla öyle konuştukları da görülür. Keza Paşa konaklarında da gene yemekli ve musiki fasıllı toplantılarda uzun sohbetlerin yapıldıklarını biliyoruz. Mustafa Kemal de daha Selanik'te genç bir kurmay subayken arkadaşlarıyla beraber sahildeki Beyazkule gazinolarında örneğin Olimpos'ta, Kristal'de veya Yonyo'da ay sonlarında ise daha iç sokaklardaki ikinci sınıf Tokli'nin yerinde toplanırdı. Zaman zaman ben de o sofralara katılmışımdır. O uzun sofrada sohbetlerinde ülkenin sorunları, geleceği, hep tartışılır, çözüm biçimleri aranırdı. Sanırım Mustafa Kemal'in sofraya geleneği bir asker olarak gündüzlerini kışlalarda, karargahlarda geçirmek zorunluluğu sonucu gece yaşamak arzusundan doğmuştur. Ve böylece de sürüp gitmiştir. Bir başka deyişle o, en ciddi askerlik ve ülke sorunlarına bile şakalarla, latifelerle hatta şiirlerle süslü Paşa Gıda'lı (rakı) sofralarda çözümler aramaya kendisini alıştırmıştır. O, çok içmezdi ama kişiliğini sofrada bulurdu. Aslında mahcup ve çekingen yapıydı. Hani ne demiş şair? "Gönül sohbet ister kahve bahane!" Mustafa Kemal için de amaç tartışmalardı; iyiyi, doğruyu bulmaktı, akıla yol açmaktı. Sofra ve içki ise, sadece bir araçtı.

Dr. Tevfik Rüştü Aras

Hikmet Bil, *Atatürk'ün Sofrası*, Uncu Yayınları, İstanbul 1981, s. 11-13.

ORTAYA BİR MESELE ATTIĞIM ZAMAN....

Atatürk, ortaya bir mesele attığı zaman, o mesele hakkında fikrini söylemeden, etrafına sormak adeti idi:

«Nasıl buldunuz? dedi...

Bu sual misafirlerin fikrini almak için değil, lanse ettiği mesele hakkında bir mukaddime mahiyetinde olurdu. İçimizde hık mık edener, şöyle veya böyle; birkaç kelime ve cümle söylenir oldu.. Atatürk'e bu kadarı kafi idi... Bu tarz Atatürk'ün eskiden beri takip ettiği üsuldü. Selanik'te iken Yonyo'da veya Askeri Kulübü'nde de böyle yapardı. Önce arkadaşlarını söyler, sonra kendisi itiraz kabul etmez bir mantıkla söze başlar ve daima mevzua hakim olurdu. Orada Askeri Kulübü'nde harita üstünde harp oyunları tertip ettirdiği geceler, Yunus Nadi ile ben -iki sivil dinleyici- kendi rütbesinden yüksek subaylara karşı, pervazsızca tenkitlerini yapıp, davayı karıştırdığımız görürdük.

Ali Canip Yöntem

*“Atatürk'ün Sofrasında” Yakın Tarihimiz
Mecmuası, Cilt: 3, Sayı: 28, 6 Eylül 1962, s.*

33

ATATÜRK'ÜN SOFRASI

Atatürk, eskiden beri -az bir zaman müstesna- bekar yaşamış bir adam olmakla beraber bir “münzevi” değildi. Selanik'te Erkan-ı Harbiye Dairesi'nde işini bitirir bitirmez; yazsa Beyazkule bahçesinde, loğsa muhakkak Yonyo birahanesinde arkadaşları ile birlikte bir masa başında toplanır, ara sıra havai bir konu, fakat ekseriya ciddi bir bahis açar, hem bira veya rakı içilir hem de uzun uzun konuşulurdu. Askeri mahfildeki harp oyunları esnasında, nasıl topluluğa fikirleriyle, tenkitleri ile hakim oluverirse Yonyo'da veya Beyazkule bahçesinde de bu vaziyet sezilirdi.

Gece gündüz durmak dinlenmek bilmeyen bu harika adam, mesela harp oyunlarında filan ve filan tepenin harita üstünde gösterilen rakımını tashih eder, yerine, bizzat tespit ettiği rakımı ortaya atarak tashih ettirirdi...

Atatürk fikirlerini empoze ederdi amma, körükörüne diktaya gider bir adam da değildi. Ölünceye kadar, mütemadiyen kafasını işletmiş, daha doğru bir tabirle kafası işlemiş, yorulmak bilmez bir harika idi.

Bu halini Cumhurreisi olduktan sonra da müşahede ettik. Onun akşam sofraları içkisiyle beraber, mutlaka bir fikir ve münakaşa sahnesiydi. Bazılarının zannı gibi, içki için kimseyi zorlamazdı...

Sofra, akşamları sekiz buçuk, dokuzda başlar ve gece çok defa sabah üçe dörde, hatta beşe kadar sürerdi.. (Çankaya'da) Davetliler, Atatürk yukarıdan ininceye kadar ekseriya bilardo salonunda vakit geçirirler, bilardo oyunlarını seyrederdiler...

Ali Canip Yöntem

"Atatürk'ün Sofrası", Yakın Tarihimiz Mecmuası, Cilt: 2, Sayı: 15, 7 Haziran 1962, s. 33-34.

ONDA BÜYÜK BİR ÖĞRENME AÇLIĞI VARDI

Biliyor musunuz, Atatürk'e Selanik'te J. J. Rousseau'yu ben sevdirdim.

Akşamlar Beyazkule'de bir meyhaneye çıkardı. Çoğu zaman yanında arkadaşları olur, fakat bir akşam yalnızdı. Ben de yalnızdım. Masa komşuluğundan başlayarak dostluğa kadar işi ilerlettik. Sık sık buluşmaya başladık.

Ben o zamanlar J. J. Rousseau üzerinde çalışıyordum. Bu çalışmalarımı ilgilendi. Mustafa Kemal'de büyük bir öğrenme açlığı vardır. Fikirlerin üstüne tutkuyla atılır. Bu yüzden, benim anlattıklarımıyla yetinmedi, kendisine yaptığım çevirileri ve bazı kitapları verdim. Dikkatle okudu. Bunları günlerce, haftalarca benimle tartıştı. Kısa bir süre içinde, çok iyi anlamıştı Rousseau'yu...

Bana inanınız ki, son yıllarda yazıp bugün bastırmayı düşündüğümü kitapta, onun bu konuşmalar sırasında yaptığı yorumlardan pek çok şey vardır.

Ali Ulvi Elöve

Ismet Bozdağ, "Atatürk'ün Fikir Kaynakları", Milliyet Gazetesi, Yıl 25, Sayı 9709, 11 Kasım 1974, s. 5.

SOFRA ALIŞKANLIKLARI

• Atatürk, çocukluğunda ve delikanlılığında hangi yemekleri severdi?

• Annem, yemek hususunda çok dikkatli idi... Soframızda çok çeşitli yemekler yer alırdı... Ağabeyim, en çok ırmik helvası ve yoğurt severdi...

• Ya kuru fasulye ile pilav?

• Onlara, askeri mektebe devam etmeye başladıktan sonra alış-

tır...

• Peki leblebi?

• Leblebiye dışkünüğü de rakı içmeye başlamasından sonra-

tır.

- Atatürk ne zaman rakıya başladı hatırlıyor musunuz?
- Enver Paşa ile didişmeye başladığı zaman!...

Makbule Atadan

Şemsi Belli, "Makbule Atadan Anlatıyor--Ağabeyim Mustafa Kemal" *Milliyet Gazetesi*, Yıl: 6, Sayı: 1978, 17 Kasım 1955, s. 5; *Ağabeyim Mustafa Kemal*. Yazan: Şemsi Belli, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1959, s. 71.

EVE TIKILMAK DOĞRU MU?

Mustafa Kemal, sık sık Kristal gazinosuna uğrardı. Bir gün öteberi almış, eve dönüyordum. Bakım Kristal'de oturuyor. Beni görünce, eliyle işaret ederek yanına çağırırdı:

- Nereye gidiyorsun?

Elimdeki paketleri gösterdim:

- Bunlarla evden başka nereye gidilir?..

- Tamam.. dedi, ben de zaten kalkmak üzere idim. İyi ki geldin, beraber çıkarız..

Vakıa, biraz sonra, kalktık. Fakat dışarı çıkar çıkmaz, Mustafa Kemal, fikrini değiştirdi:

- Böyle güzel havada da, hemen eve gidip tıklamak doğru mu ya? Haydi gel seninle Beyazkule'ye kadar ağır ağır yürüyelim.

Yürüdük. Kristal'den biraz ileride -şimdi hatırladığıma göre- bir Belvü gazinosu vardı. Mustafa Kemal orada bazı arkadaşlarının oturduğunu görünce dayanamadı, içeri girdi. Tabii ben de bera-

ber... Orada epeyce kaldık. Dışarı çıktığımız zaman artık gece olmuştu. Mustafa Kemal, bu sefer de Beyazkule bahçesine gitmek reyinde bulundu. Hatırını kıramadım. Bahçeye girdik. Orada da arkadaşlara tesadüf etmiştik. O, coşkun bir nehir gibi çağlayarak söyledi ve anlattı..

Hayatımda Mustafa Kemal'le sabahladığım ilk gece bu oldu!

Salih Bozok

"Salih Bozok Anlatıyor", Konuşan: Salâhaddin Güngör, *Cumhuriyet Gazetesi*, Onbeşinci Yıl, Sayı: 5568, 10 İkinciteşrin 1939, s. 5.

DOĞU CEPHESİNDE SOFRA

"20 Kasım 1916 Pazartesi...

... (Bitlis) Hacı Musa Beyin biraderi Nuh Bey kendi tayını getirdi. Hediyeye etmek istedi, kabul etmedim.

Öğyanı Yazbaşı Selim Sabit Bey, Siirt'ten geldi. Refet Paşa kendisini İstanbul'a götüreceğini diye sürüklemiş. Akşam yemekte Fırka (Tümen) Komandanı Fuat (Bulca) Bey de bulundu.

"Sabahın muhafazası için, bilhassa dimağın revnakı (parlaklığı) için alkol alınmamalı..."

Mustafa Kemal

Şükrü Tezer, *Atatürk'ün Hatıra Defteri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972, s. 73-74.

İÇKİSİZ SOFRALAR

Atatürk, büyük işler hazırlarken asla alkole iltifat etmezdi. Nitekim Erzurum'da iken biz içerdik. Teklif ettiğimizde kabul etmez, yalnız kahve içerdi. Herhangi bir meseleye karar vermeden önce herkesin ayrı ayrı fikrini dinlerdi. Küfürü sevmezdi, çok sinirlendiği zaman da inadı ile ünlü hayvanın adını söylemekle iktifa ederdi (yettinirdi). Korkunç derecede bir irade kuvveti vardı, içkiyi irade zafından değil, düpedüz sarhoş olmak için içerdi.

Süreyya Yiğit

*"Atatürk, Otuz Beş Senelik Arkadaşım",
Cumhuriyet Gazetesi, 27'nci Yıl, Sayı:
9431, 10 Kasım 1950, s. 6.*

UYUMAYAN ADAM

Bir ders ve tedris yeri olan sofrasında sabahlayan Atatürk, ekseriya: "İnönü çalışıyor, ben rahat ediyorum. " derdi...

Uykunun dostu değildi. Zaman zaman geçirdiği kısa hastalıkları müstesna; sabah güneşini görmeden yatağına girmez ve uyumazdı...

Mektedir dershanelerinde olduğu gibi kara yazı tahtası daima karşısında duran feyizli sofrası; bazı geceler uzun sürerdi. Her gece değişen davetlilerin bir kısmı mutatları haricinde maruz kaldıkları bu vaziyet karşısında yorulurlardı.

Arkadaşların tahammüllerinin tükendiğini gözlerinden anlayan Atatürk; tuzlu leblebisinden veya şamfıstığından birkaç tane verir uykusunu giderirdi. Daha laubalilerini yüzlerini yıkamaya sevk

edildi. Fakat o gecenin ilhamının ortaya koyduğu mevzuunu neticeye bağlamadan yemek gelmesini emretmezdi.

Yalnız ertesi sabah erkenden işi başında bulunacak olan hükümet ricalinin diledikleri zaman sofradan ayrılmalarını daha evvelce emreder ve böyle bir hareketi pek yerinde bulurdu. Ve ekseriya:

- İnönü çalışıyor, ben rahat ediyorum, derdi.

Alkolün tesiri altında kalanlara da fazla rahatsız olmamaları için hemen izin verirdi. Esasen sarhoşluktan hiç hoşlanmazdı.

Cevat Abbas Gürer

"Cevat Abbas Gürer'den Bazı Hatıralar", Ya-kınlarından Hatıralar, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 59-60.

ANAFARTALAR CEPHESİNDE SOFRA

5 Ağustos 1915 tarihinde beni, merkezi Anafartalar Köyü'nün üç kilometre doğusunda bulunan Çamlıbel'deki Anafartalar Grup Komandanlığı Karargahı'na kurmay yüzbaşı olarak tayin etmişlerdi. Bu vazifeyi alınca Akbaş'tan Çamlıbel'e gittim ve daha o zamandan askerlikteki kudretini bütün memlekete tanıtmış bir komandan olarak tarih sayfalarına geçmiş bulunan Grup Komutanı Müdafiy (Albay) Mustafa Kemal Bey'e kendimi takdim ettim. İlk

Haydi gel, seninle Kireçtepe'yi görelim... oldu.

Ve beni otomobiline aldı. Turşun Köyü'ne doğru yola çıktık.

Yoldan geçerken, Çanakkale Muharebeleri'nin bu en hara-

retli safhasında omuzlarına ağır bir askeri mesuliyet almış olan Anafartalar Grubu Komutanı Miralay (Albay) Mustafa Kemal Bey, bütün şahsiyeti ve bütün kabiliyeti ile, yalnız harp maksadına kendini bağlamış bulunuyordu.

O heyecanlı günlerde, Mustafa Kemal Bey'i daha yakından tanımak imkanlarını elde ettim. Basit şartlar içinde bile, mümkün olduğu kadar rahat yaşama ve bilhassa rahat çalışma imkanlarını hazırlamıştı. Tuğla ve kerpiçten, orada bulunabilen inşaat malzemesinden kendisine iki odalı bir kulübecik yaptırmıştı. Bunların bir tanesini yatak odası olarak kullanıyordu. Bu çıvrıplak bir odaydı. İçinde, Mustafa Kemal'in yattığı bir seyyar karyola, bir portatif masa ve iskemleden başka bir şey yoktu. Çalışma odası daha genişçeydi. Üzerinde cephenin büyük bir haritasının yapılı olduğu genişçe bir tahta masa, tahtadan birkaç sandalye bu odanın bütün mobilyasını teşkil ediyordu. Orada askeri icaplar dolayısıyla Mustafa Kemal'in çalışma hayatı gece başlardı. Günün geç saatlerine kadar cephenin her tarafından raporlar gelir, bunlar Hareket Dairesi'nde tevhit edilir (birleştirilir) ve Grup Kumandanı'nın itilâna (bilgisine) arzedilirdi. Mustafa Kemal Bey, o tahta masanın başında bu raporları teker teker inceler ve ertesi gün için bütün emirlerini hemen orada hazırlatırdı. Bu hazırlanışta tekellüften tamamen tecerrüt etmesini bilirdi. Her vaziyet karşısında evvela karşısındakilerin fikirlerini sabırla dinlerdi. Sonra, kendi kararını bildirirdi. Bu karar kati idi. Onu asla değiştirmeden ve üzerinde münakaşa ettirmeden tamamen tatbik ettirmeyi isterdi ve bunda daima muvaffak olurdu.

Ertesi gün için icabeden emirler verildikten sonra, Mustafa Kemal'in basit sofrası çalışma odasına kurulurdu. Sofrada ekseriyetle yalnız bulunmazdı. Yanında ekseriya Kumay Başkanı Binbaşı İzzettin Bey (Çalışlar), cepheyi ziyarete gelmiş misafirler, komşu birlik komutanları bulunurdu.

Uzun süren bu yemeklerde, içki içilirdi. Bundan maksat, içki sofrasının uzun musahabelere ve münakaşalara imkan vermesiydi. Yemekler pek basitti, zaten onun yemeğe ve içmeğe karşı düşkünlüğü yoktu. Cephede kurulan ve etrafında geniş musahabeler yapılan bu sofralarla Atatürk'ün güttüğü gaye, fikirlerini etrafındakilere telkin fırsatını bulmaktan ibaretti. Zaten bu sofralarda hiçbir zaman arkadaşlık havası kaybedilmez ve Atatürk'ün üstün şahsiyeti sofranın her zaman hakim olur, hiç kimse onun yanında en ufak bir laubaliliğe sapamazdı.

O, kısa emirlerle, istenilen şeylerin yaptırılmayacağına kaniydi. Karşısındakini tanımak ve kendini ona tanıtarak fikirlerini öylece kabul ettirmeyi maksatlarına daha uygun bulurdu. Fakat bu hayat cephenin nispeten sakin olduğu devirlere mahsustu. Buhanlı zamanlarda Atatürk için sofrası, içki, musahabe, münakaşa yoktu (Bizzat idare ettiği Sakarya Meydan Muharebesi'nde, Büyük Tokuruz'da ve onu takip eden günlerde de aynı hususiyetini muhafaza etmişti). O hemen harp sahasına girer; vaziyete bütün soğukkanlılığı ile hakim olur ve en buhranlı devrelerde bile sanki harita üzerinden vaziyetleri takip ediyormuş gibi bir sükunet ve itidal gösterirdi.

Tevfik Bıyıklıoğlu

"Anafartalar'dan Serbest Fırka Kuruluşuna Kadar Atatürk'ten Neşredilmemiş Hatıralar", Tasvir Gazetesi, Sayı: 584, 10 Kasım 1946 Pazar, s. 5.

"Eski Umumî Kâtip Tevfik Bıyıklıoğlu'ndan Hatıralar; Yakınlarından Hatıralar, Sel Yayıncılık, İstanbul 1955, s. 83-84.

ATATÜRKÜN SOFRASI NEŞE SOFRASIYDI

Sonra sonra, tanışmam ilerledikçe ve adetlerini öğrenmem artıkça anlamışımıdır ki bazı kendi arzularını yakınlarına ve teklifsizlerine mal etmek onun, bir isteğinden şakaca kaçınma, daha doğrusu o, isteğini, dolayısı ile belirtme üsulüdür. Mesela: bir gün Çiftlikte, daha akşamdan, yani daha sofraya oturmazdan önce, kendi canı bira içmek isterse, ansızın yakınlarından birini bahane ederek, sofracıya der ki:

- Bak çocuğum; Nuri Beyefendi bir bira içmek istiyor!...

En sonuna kadar hala Harbiye'deki iki yakın arkadaş, hatta Selanik'teki iki kafadar hemşehri senli benliliğini hiç bozmadığı; hala o zamanlardaki gibi nazını çektirerek ve nazını çekerek şakalaştığı, ara sıra çekiştiği, hatta bazen çetin tartıştığı tek insan olan Nuri Bey (Nuri Conker) bu sözü işitince, bir Anglosakson protestan pastörden daha ciddi görünüşlü matruş, kırmızı yüzünü de, en belirtili baso sesini de hiç buruşturmadan, Paşa'ya:

- Kim? Bendeniz mi? Garip şey; böyle bir ifadede bulunduğumu hatırlamıyorum! der.

O zaman Paşa, Nuri Bey'e hiç bakmayarak, doğrudan doğruya cevap vermeyerek kendi kendine gülümser; sol gözünün ucunu belirsizce kırpar; gene sofracıya:

- Sen getir; o ister de ben emretmezsem vermezler diye çekindiğinden öyle söylüyor, der.

Bu kışkırtma üzerine Nuri Bey, kulaktan atma altın gözlüğünün ardından, etrafı şöyle bir babacanca süzdükten ve yan dudakla gayet belirsiz gülümsedikten sonra önüne bakar; içini çeker gibi yavaşçacak:

- Allah, Allah!... *Donnerwetter noch mahl!*... Sanki kendileri istemiyorlarmış gibi!...

Diye mırıldanır; bir an durular, düşünür; sonra elini sofraya kenarına vurarak tamamen ciddiye benzer bir yapma sertlikle, sofracıya:

- Pekiyi! İçeceğim... Oğlum, sade bana getir, anladın mı? Paşa lazretleri arzu buyurmuyorlar! der.

O zaman Paşa, kakhaha ile güler:

- Aferin Nuri Beg! der.

Nuri Bey, hiç oralı olmaz.

O neşe içinde herkese bira getirilir...

Yahut da, bunun zıddı olarak, mesela, uzun bir konuşmadan sonra, kendi dinlenmek ihtiyacını duymuşsa, karşısındakine veya dışındakilere:

- Sizi daha fazla yormayayım!

Diye o yorma işini doğrudan doğruya kendi üzerine alır; misafiri veya ziyaretçilerinin kendi huzurundan ayrılmalarına böylece nezaketle izin verir.

Ruşen Eşref Ünaydın

"Hatıralar: Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülakat – Birinci Gün II", TDK Türk Dili Dergisi, Cilt: V, Sayı: 56, 1 Mayıs 1956, s. 479-480.

HAYAT BİR KURU KESTANEDİR!

Bir gün öyle bir sadelik içinde gezerlerken üçüne de (İstanbul'da) Degüjis mağazasının önünde rast geldim. Ötekiler yan yana, tek başına yarım adım arkada gidiyorlardı. O, lacivert paltosunun cebini elini sokarak, bana:

- Bu kestane yer misiniz? diye sordu; ve:

- Bizim Ömer Naci merhum: “Bilir misiniz hayat nedir?” diye bizlere sorardı. İşte şudur, budur diye cevap vermemize vakit bırakmadan gene kendisi: “Bir kuru kestanedir. ” derdi... Buyurun siz de bir kuru kestane!

Diye bütün durumu, bir eski latifenin hikayesi içinde belirten bir gülümseyişle kestane ikramında bulundu!

Ömer Naci'nin, bu kuru kestane hikayesini sonradan, Çankaya'da çoğumuz onun ağzından; ölmüş bir arkadaşına vefasının, ve hoşuna gitmiş bir felsefi temsilin nakli gibi...

Ruşen Eşref Ünaydın

“Özleyiş”, İkinci Kısım, *Ulus Gazetesi*. Yıl: 33. Sayı: 11690, 16 Temmuz 1955. s. 4.

ATATÜRK'ÜN SOFRASI BİR OKULDU

Eski şairlerimizin “işî nuş” dedikleri bir içki ve sefahat toplantısı değildi; bu sofraya değerli, seciyeli, fedakar arkadaşları, devlet ve inkılap adamları için bir mektepti. Direktiflerini burada verir, çetin işlere göndereceği elçilerine talimatını ekseriya burada verir; inkılap sahasında yapacağı büyük işlerin projesini burada telkin eder; tarih, dil, kültür münakaşalarını burada yapmaktan hoşlanır; ilmine, kafasına güvendiği arkadaşlarını burada adeta imtihana çekerdi.

Arkadaşlık ve şakacılığı da, şeflerin şefi bu büyük adama yakışan şekilde idi. Resmîyetle hususiyeti ayırt eden, maiyetine bu hususta misal olan büyükleri tarih pek az kaydeder. Tatlı içer, tatlı konuşur, şakalarında muhakkak bir mana olan, kalp kırmayan latifeleriyle meclise neşe saçan bu büyük adam, bilhassa kadınlara karşı son derece hürmetkar, nazik bir centilmendi. Bunun harici

bir muamele olmuşsa, kendisinde değil, sebep olanlarda aramak icabeder.

Avrupa üsülü gayet iyi dans eder, fakat kaidelere bağlanmaz, zarif figürler icat ederdi. Zeybek oyununu milli bir dans yapmayı çok istemişti. Tamamen erkek oyunu olan bunu da, Ödemiş dağlarından inmiş efelere parmak ısırtacak, cengaverane bir eda ve hareketlerle oynadığını, manevi kızlarından Rukiye'nin Dolmabahçe'deki mükellef düğününde hayretle seyretmiştim.

Kumar oyunlarından nefret eder, arkadaşlarına bilardo, eğlence kart oyunlarını tavsiye ederdi. Briçi, kaideye tabi olmasından dolayı öğrenmek istememiş, parasız şaka yerine pokeri tercih etmiştir. Sevdiği, takdir ettiği dost büyük bir devlet sefiri (ABD Büyükelçisi Mr. Grew) ve karısı ile bir gece böyle Çankaya'da poker oynamış, kendi kaybettikçe elçinin sayın eşinin, kocasına:

- Türk paraları bize akıyor, dediğini duymuş ve anlamış, hiç renk vermeden sabahın şafak sökmesine kadar aynı fikir ve beden kuvvetiyle devam ettirdiği oyuna dayanamayarak sefir dehşetli kaybetmeye başlamış; Atatürk:

- Şimdi de sizin kuvvetli paranız Türk hazinesine akıyor, diye madama latife etmiş ve hemen oyunun esasen şaka olduğunu söyleyerek ikisinin de yüreğine su serpmiş.

Hüsrev Gerede

*"Atatürk", Türk Tarih Kurumu Belleten,
Cilt: XX, Sayı: 80, Ekim 1956, s. 566-667.*

ATATÜRK, SOFRASINDA TATLI İÇER TATLI KONUŞURDU

Birçok defalar, misafiri olmakla şereflediğim sofrasında ara sıra alaturka saz takımını çağdırır, eski Mabeyn hafızlarından olan ha-

nendelere Kur'an okutturur ve bu lahuti sesi, ekseriya göz yaşlarıyla dinlerdi. . .

Atatürk'ün sofrası değerli, namuskar ve fedakar arkadaşları için, hakikaten bir mektepti. Onu sevenlerin, sayanların hepsi bu sofrada bir lahza bulunmak, onun feyzinden istifade etmek için can atarlardı.

Atatürk vekillere direktiflerini burada verir, müşkül vazifeler tahmil ederek (yükleyerek), uzaklara göndereceği elçilere, murahhaslara (delegelere) talimatını burada söyler, tasarladığı büyük işlerin telkinleri gibi dil, tarih, kültür münakaşalarını da burada yapar, içki aleminin verdiği samimiyet ve serbestiden istifade ederek, kullandığı ve kullanacağı kimselerin iç yüzlerini burada mükemmelen keşfedirdi.

Muhtelif vazifelerim icabı, birçok yüksek şahsiyetlerle temas etmiş bir insan olarak ben, Atatürk gibi, resmîyet ile hususiyeti ayırt etmesini bu kadar iyi bilen insan görmedim. Tatlı içer, tatlı konuşur, gayet şakacı, son derecede nazik bir arkadaştı. Kadınlara karşı da daima hürmetkar, kibar bir centilmendi. Bunun harici herhangi bir şey olmuşa, sebebini kendisinde aramamak icabeder.

. . . Talih oyunlarını hiç sevmez, arkadaşlarını da kumardan uzak görmek isterdi. Bazen vakit geçirmek için poker oynadığı olurdu. Bizzat bana anlattığına göre, sevdiği ve takdir ettiği bir yabancı sefir (ABD Büyükelçisi Mr. Grew) ve madamı ile bir akşam yemeğini müteakip pokere oturmuşlar.

Şakadan oynandığını sezemeyen sefirin madamı, Atatürk'ün kaybetmeye başladığını görünce, kendi diliyle:

- Türk liraları bizim memlekete akıyor, diye memnuniyetini belirtmiş. Bu sözü güzelce anlayan Atatürk, hiç anlamamış görünerek, oyuna gayret vermiş..

Saatler geçtikçe, fevkalbeşer (insanüstü) mütehammil (tahammüllü) bir vücut ve kafanın ezici ve bunaltıcı hakimiyeti altında se-

lır cenapları yavaş yavaş çökmeye ve nihayet alabildiğine kaybetmeye başlamış.

Zavallı madam, betbeniz atmış bir halde, bu kadar borcun altından nasıl kalkabileceklerini düşünürken, Atatürk:

- Madam. Şimdi de sizin paracıklarınız Türkiye'ye akıyor! demiş.

Fakat kadıncağızı fazla üzmemek için de, hemen oyunun, ciddi olmadığını, bir şakadan ibaret olduğunu söyleyerek, misafirinün yüreğine kibarca su serpmiş.

Hülasa... Atatürk'ün beyni, bence fenomenal, harikulade bir cihazdı.

Tarihte eşi ender görülmüş, mesela Birinci Napolyon gibi, yorgunluk nedir bilmeden mütemadiyen işler, muhtelif meseleleri aynı zamanda münakaşa ve en iyi şekilde hallederdi.

Muhataplarının bocalayıp, içinden çıkamadıkları en karanlık vaziyetleri, ziyası kuvvetli bir projektör gibi delen zekasıyla, bir anda hal ve fasleder, aydınlatırdı. Fikrimce bu zeka, herhalde sünühat, ilham gibi beşeri derecelerini geçmişti.

Hüsrev Gerede

"Bir Arkadaşı Atatürk'ü Anlatıyor", 20. Asır Mecmuası, Yıl: 2, Cilt: 3 Sayı: 66, 12 Kasım 1953, s. 29.

SOFRASININ İÇ YÜZÜ

İçkiyi haddinden fazla içerdi. Sofrasında bulunmak onurunu müptezallardan da kendisine uymalarını isterdi. Sağlığını bozan bu içki tatemlerinde bedeni dayanıklılığının çokluğu çevresindekilerin

sersemleşmelerine, dayanma güçlerini yitirmelerine, ancak kendisinin zihnen ve bedenen sapaşaglam kalmasına imkan veriyordu.

Sofya Büyükelçisi olduğum dönemde İstanbul'a gelmiş, Dolmabahçe Sarayı'nda bir ay Atatürk'ün konuğu olmuştum. Birçok kez denediğim gibi sırf sağlığını korumak ve dostluğumuz nedeniyle sofrta hizmetçisi İbrahim'e, "Aman Paşa'nın kadehini tam doldurmayın, zaman zaman unutturun." diye uyarıda bulunurdum. Ancak, kendi bunu hisseder etmez daha çok içmeye başladı.

Doktor Refik Saydam, Sağlık Bakanı olduğu sıralarda Gazi'nin geçirdiği bir krizden korkarak ısrarla Berlin'den biri dahiliyecisi Dr. Kraus, öbürü de Dr. Epinger olmak üzere iki profesör getirmişti (Mayıs 1927). Bunlar, kendisini çelik gibi bulmuşlar, yalnız akşamın sekizinden sabahın ikisine dek içtiği rakıyı, günde birkaç paketi geçen sigara ile sürekli olarak ısmarladığı kahveleri azaltmasını kesin bir dille öğütlemişlerdi.

Yazık ki ne bunları dinledi, ne de bizim gibi gerçek dost ve arkadaşlarının serzenişlerine kulak astı.

İstanbul'da yazı geçirdiği zamanlar Ada'daki Yat Kulübü'nden sabaha karşı serin bir havada motorla Dolmabahçe'ye dönerken yanındakiler pardösülerini giymiş, yakalarını kaldırmış, şapkalarını elleriyle sımsıkı tutarlarken, Gazi'nin ince ipek gömlekle, başı açık rüzgarda oturmakla olduğu çok görülmüştür.

Atatürk'ün sofrasında birtakım dalkavuklarla işgüzarlar ve yalakalar için kişisel çıkar sorunu olduğu savı yalan değildir. Fakat gerçekte bu sofrta değerli, özverili arkadaşları için bir okuldu.

Devlet yönetimine ait buyruklarını bakanlara burada verir, çetin işlere göndereceği elçilerine yerine getirmelerini istediği görevlerini burada anımsatır, inkılap alanında yapacağı büyük işlerin tasarımını burada aşılarmaya çalışır; tarih, dil, kültür çalışmalarını burada yapar; sofrada bulunanlara sorular sorarak görüşlerini dinler; iç-

ki aleminin verdiği serbestlikten yararlanarak kullandığı, kullanacağı insanların içyüzünü, karakter ve niteliklerini burada keşfederdi...

Tatlı içer, tatlı konuşur, oldukça şakacı bir arkadaşı.

Bu arada Atatürk'ün sofrasının nimetlerinden yararlanmış, maddi çıkarlar sağlamış bazı kişilerden söz etmeden geçemeyeceğim.

Örneğin Kılıç Ali ve Recep Zühtü gibi yakınında bulunanlar zaman zaman sofradan kalkarak iç salona geçip orada uyku kestirirlerdi.

Bunlar yeniden sofraya döndükten sonra içer gibi görünüp Atatürk'ün ne söyleyişleriyle, ne de üzerine titremeleri gereken sağlık konusuyla hiç ilgilenmezlerdi. Halkın hizmetinde pek hoşgörülü olan bu kutsal bedene bulvar çapkınları gibi şık giyinmiş, garsondan başka her şeye benzeyen sofra hizmetçileri servis yaparlardı. Bu adamlar sabahın birine ikisine doğru Bolulu aşçının yaptığı alaturka yemekleri tıknmış olarak gezinirler, Kılıç Ali ve arkadaşlarının ek yemek isteklerini de anında yerine getirirlerdi.

Dolmabahçe Sarayı'nda konuştuğum zaman bu durum yüreğimi sızlatmış, Âfet Hanım'ın nazarı dikkatini çekmiş, Başgarson İbrahim'e de uyarıda bulunmuştum.

Hastalığı zamanında Savarona Yatı'na ziyaretine giden manevi kızlarından Nebile'nin anlattığına göre, sofrasında bilinen çevresiyle otururken dinlenme gereğini duyarak kamarasına çekirmiş. O gittikten hemen sonra yanındaki bu duygusuz adamlar Bursa'dan hediyeye gönderilen şeftalileri kapışıp yiyerek nankörlüklerinin son örneğini gösterirlermiş.

Hüsrev Gerede

Hüsrev Gerede'nin Anıları—Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler, Hazırlayan: Sami Önal, Literatür Yayınları, İstanbul 2002, s. 236–238.

BÜTÜN BAKIŞLARINI EZBERLEDİM

Dolmabahçe'nin Muayede salonunda.

Latin harfleri konferansı akşamıydı (29 Ağustos 1928). Büyük avizelerden yüzlerce güneş yağıyordu. Bütün madenlerden ve yıldızlardan fırlayan parıltı içinde, sen, büfenin önünde idin. Bir parmaklık halinde seni çeviren hayranlarının ortasında, elini beyaz çizgili lacivert pantolonuna koymuş, tarihi sarsan başının, öne doğru müthiş kuvvetini saklayan yumuşak, tatlı, nazik eğilişiyle, saçının rengine uygun ve aynı madendenmiş gibi çınlayan altın sesinle konuşuyordun. Sonra büyük sofranın başına geçtin. Senin harp ve zafer menkıbelerini, senin ağzından ve ayakta dinledik. Ağlayanlarımız vardı. Sabaha kadar bazen neşeli, bazen müstehzi, bazen öfkeli ve bazen de muammalı, sen söyledin. Dokuz saat, fasılasız, seni dinledim, seyrettim ve gözlerinin zümrüdünü, bir mahfazaya, pırlanta koyar gibi hafızama yerleştirmek için bütün bakışlarını, sonra yüzünün bütün çizgilerini ve bütün tavırlarını ezberledim.

Peyami Safa

"Gidiyorsun!", Cumhuriyet Gazetesi, Onbeşinci Yıl, Sayı: 5217, 19 İkinciteşrin 1938, s. 1.

"VATAN İŞLERİNE İÇKİ KARIŞTIRMAM"

Vedamı arz için ayağa kalktığımda Paşa, yerinden pek kımıldamaksızın:

- Yemek yiyelim, sonra gidersiniz, dedi.

Çıngırağı çaldı. Emirbere yemek emretmeden önce bana:

- Beyefendi; zatıalınız içki kullanır mısınız? diye sordu.

- Pek seyrek olarak bir, iki kadeh içtiğim oluyorsa da pek adetim değildir.

Şeklinde cevabım üzerine, emirbere:

- Çocuğum! Yemek hazır oluncaya kadar bize biraz bir şeyler getir, dedi.

Hemen, iki üç dakika sonra, emirber, zaten dışarıda önceden hazırlanmış olduğu belli bir tepsi ile içeri girdi.

İtiraf edeyim ki böyle bir fasıl açılacağı daha önce tasarımdan bile geçmemişti. Neden denirse, Paşa geçen akşam Doktor Rasim Ferit'in salonundaki ısrarlı tekliflere rağmen ağzına bir damla içki koymamıştı. Şimdi bu akşam kendi evinde, en küçük bir imada dahi bulunulmamışken aperatif tepsisinin getirilmesini kendi emrediyordu. Bu tezadın gözden kaçmayacağını hesaplamış olmasından mıdır, şimdi artık, ziyaretimin asıl konusu dışında büsbütün yeni bir özel konuşma faslına geçtiğimizizin işareti olsun diye midir, kendine bir kusur diye isnadedilen işretçilik üzerine bu adetini gizlemeyecek bir cevapta bulunmuş olmak istemesinden midir, her nedense o tepsi gelince, bana kendiliğinden şöyle bir söz açtı:

- Benim adım, çok içki içer diye çıkmıştır, dedi. Bunu siz de duymuş olacaksınızdır. Filhakika ben öteden beri içerim. İçkiyi severim. Fakat istediğim zaman bunu keserim. Vazifem esnasında bir damlasını ağzıma koymam. Vatan işlerine içki karıştırmam. İçki ve vazife iki ayrı şeydir. Birbirine tesiri dokunacak yerde vazifeyi elbette keyfe tercih etmeli, içkiyi behemehal kesmelidir, dedi.

Paşa, "Çanakkale Savaşlarının devam ettiği uzun ayları içinde, soğuk alma ve kırıklık duyma vesilesiyle sadece iki veya üç defa iki, nihayet üçer kadeh konyak içmiş olduğunu" söyledi.

( ) tepsinin başında, işte böyle açılan ikinci bir mülakat başla-

mıştı. Fakat bu mülakat, artık Çanakkale Harbi hatıralarını nakleden kumandan ile onun beyanatını yayınlayacak yazar arasındaki bir nevi resmi veya mesleki görüşme değildi. Bu, daha ziyade, belli bir konu üzerindeki vazifesini görüp bitirdikten sonra biraz da dinlenmek ve dertleşmek üzere siyasi denebilecek bir hasbıhale koyulmuş iki müsavi kimse arasında geçen bir derkenar sohbeti. Ve belki de daha yakın bir ahbaplığa yol açacak vesileydi.

Ruşen Eşref Ünaydın

"Hatıralar: Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat" – Birinci Gün III, TDK Türk Dili Dergisi, Cilt: V, Sayı: 57, 1 Haziran 1956, s. 533–534.

"Atatürk'ün Sofrasında İlk Gece", Dün ve Bugün Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 38, 28 Temmuz 1956, s. 514.

MUSTAFA KEMAL'İN 1918 YILINDAKİ SOFRASI

O gün (Şişli'de) Paşa'nın sofrasında ilk defa öğle yemeği yedim. Bizi arkada bir küçük odaya davet ettiler... Bahçe üstü o küçük oda ki mülakattan bir iki ay sonra Paşa böbreklerinden hastalanınca onun yatak odası olacaktı. Karlsbat'ta tedaviye gitmesinden önceki ziyaretçileri onu orada dinlenir göreceklardı. Çanakkale'nin yiğitlik meydanında kabına sığmamış koca kahramanı, kurtardığı şehrin içinde kiracı olarak barındırmış olan orta halli evin orta katındaki o üçüncü odasında...

Sade fakat temiz döşeli bu odanın ortasında o gün kar gibi örtülü bir yuvarlak masa; üstünde de kenarları fesrengi ve nefli yap-

rak işlemleri ile süslü, ortaları ise düz krem zeminli tabaklar duruyordu...

Birer küçük yaprak çelengini andırır bu tabakları, sonraları, bir zaman Çankaya'daki eski köşkte bile gördüğümü hatırlıyorum...

Sofrada alkollü içki hiç yoktu. Esasen yirmi yıl müddetle bir tek defa müstesna, -Ankara'dan İstanbul'a gelirken Bozüyük'te kalıp, rahmetli Çolak İbrahim'in kereste fabrikasına malzemenelik eden çanı ormanını görmeye çıktığı gün, o ormanlıkta İbrahim'in bir kır ziyafeti tertibinde hazırlatmış olduğu günkü öğle yemeği müstesna-Mustafa Kemal'in gündüzün içki kullandığını hiç görmemiştim.

Yemek üç kaptı; et, sebze, bulgur... Yemeklerdeki sadelik, hele bulgur, bir de esmer renkli asker tayın ekmeği, dikkatime çarpmıştı... Evin bütün tutumuna uygun bu yemek, Paşa'nın dürüst, vefalı mizacı hakkında bana insani bir fikir vermişti: Maaşının, tahsisatının ve tayınının sınırı dışında ve hele milletin o günkü yiyim sıkıntısı karşısında gösteriş aramaz, hiç fevkaladelik ve üstünlük gözetmez seciyede bir komutan...

Bununla beraber, niçin saklayayım: "Ben bir mülakat yazacağım, kalemimden istenmedik bir tasvir kaçmasın diye acaba böyle bir sadelik gösterişi mi yapılıyor?" gibilerde bir şüphe gölgesi içimden geçmedi diyemem! Paşa'nın mizacını henüz iyice bilmediğimden böyle bir kuruntuya düşebilmiş olmağım bir dereceye kadar tabii ve mazur görülebilse de hatırladıkça kendi kendime hala sıkılırım... Aklım o gün birdenbire erememişti ki Çanakkale'yi kazandıktan sonra da bir büyük kumandanın İstanbul'da, şu 76 defa birbirine benzer evlerin birinde oturmasından daha inandırıcı bir belge olabilir mi?

Sonraları, doğrudan doğruya davetli olarak veya tesadüfen alınarak, evinde kaç kere yemek yedimse, sofrasında aynı temizliği ve sadeliği gördüm.

Değişil o zamanlar, Cumhurbaşkanı olduktan sonra dahi sofrası

sında çoğu vakit yine üç çeşit yemek bulunurdu. Kendi de bunlardan gene en sadelerini tercih ederdi... Her akşamki misafirlerinden kimi, bilhassa içkili bir davet sofrasına göre, her gece tekrarlarına tekrarlarına az çok basmakalıp sayılabilecek bir örneklik bağlamış meze-ler dışında, sofracılara usulca, bazen fevkaladeden, hususi mezeler ısmarlarlardı: Böbrek ızgarası, kebab, uzun şiş köfte gibi... Vücudu mülahhamsa da eli pek atik olan ahçıbaşı, isteneni çabucak yapar, yakıştırır, yetiştirir, gönderirdi. Paşa –bu hususi meze geliş gidişlerine uzaktan belirsizce gözücu ilişse de– hiç ses çıkarmazdı. Pek efendi, mükrim bir ev sahibi idi.

Bir akşam Nuri Conker sofrada, canı aşure istediğini söyleyince, Atatürk, hemen önündeki çingırağı çalmış, sofracıya aşure emretmişti. İki saat sonra, yemek vakti, pek lezzetli hafif bir süzme aşure, üzerinde şamfıstıkları, hatta nar taneleri eksik olmamacasına sofraya geldi...

Ara sıra Nuri Conker'in de sofrada adeta klasikleşmiş bir yemek sürprizi yaptığı olurdu: İlkbahar sonları, hiç beklenmedik bir akşam, ortaya, "mönü"de yazılı yemek isimleri dışında bir peynir tatlısı getirildi. Atatürk ki tatlı ile başı pek hoş değildi, hatta bazen Nuri Beyin pek beğendiği süzme aşureye de, hemşiresinin, kendi eliyle pek güzel hazırladığı kaymaklı ve gülsulu güllaca da iltifat etmezdi, Selanik'in hususi tatlılarından dedikleri bu peynir tatlısını yemekten hoşlanırdı... Nuri Conker bunu, bayanının doğrudan doğruya kendi eliyle hazırlamış olduğunu söyleyerek tatlının, adabına ve Selanik göreneğine uygun yapılmış olduğunu adeta övercesine temin ederdi. Paşa da, bazen Conker'e tebriklerini ve teşekkürlerini gönderirdi. O tatlının zevkine, sofrada, herkesten çok da o iki Selanikli varırdı... Ve yerken de Selanik hatıralarını anarlardı. Onların bu hali, benim gözümde bir nevi sıla özleyişi, bir Selanik nevbaharının yadedilmesi manasını alır, bir iç çekişine benzer ve içime dokunurdu...

Evet, işte hasılı sofrasındaki davetlilerden çoğu böyle ince ve ma-

rifetli tatlı, tuzlu ile mezelenir, çimlenirken kendisi, çoğu zaman, sadece leblebi ile yetinirdi; hele, kızkardeşi İstanbul'dan taze taze göndermişse... Onun için leblebi, bir vakitler, birçok yerde moda meze hükmüne girmişti. Atatürk hususi misafirliğe de gitse, Ankara Palas, Pera Palas, Çelik Palas, Naim Palas, Tokatlıyan, Karpiç, Türkuvaz, Park Otel gibi umumi lokanta veya lokallere de gitse sofrasına hemen leblebi getirilirdi. Bunlar, doğrudan doğruya kendi köşkünden geldiği gibi o davet sahipleri ve lokantalar tarafından da hazır bulunduruldu. Bundan dolayı sofradakilerden de leblebi yemeği adet edinilenler artmıştı. Bahusus ki leblebinin mayileri emici bir hassası ve meziyeti olduğu da söylenmekte idi... Hatta, boğazına düşkün bazı arkadaşlar, sofrada coşkun coşkun konuşurlarken muzipliği sever bazı başka arkadaşlar da o konuşmaya dalmış olanların gözlerine çarptırmadan önlerine usulcacık tabak üstüne tabak dolusu leblebi sürerlerdi. Sohbetlerin hararetinden hıza gelmiş leblebi düşkünlüğü de, farkına varmadan bu küçücük ve yuvarlacık taneleri, coşkun cümlelerin arasına noktalar gibi yerleştirirlerdi. Sonra da onların hazır bulunmadıkları bir akşam, başka bir münasebetle sırası düşünce, bu azizliklerini Atatürk'e arzederler, bir latife ve gülüşme konusu yaratırlardı...

O vakitler, olağan şeyler gibi hoş görüp geçtiğimiz halde şimdi, başka bir konuyu anlatırken ansızın hatırlaması bile içime hüznü veren bu küçücük teferruatı sayıp dökmekle demek istiyorum ki Paşa, Atatürklüğünde bile, Akaretler'deki o eski sade yemek adetinden geçmemiştir; böylece büyüklüğün bir zariflik tarafının da tabii ve gösterişsiz sadelik olduğunu belirtmiştir.

Ruşen Eşref Ünaydın

"Hatıralar: Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'e Mülakat", TDK Türk Dili Dergisi, Cilt: V, Sayı: 58, 1 Temmuz 1956, s. 607-610

ONUN TENKİTLERİ, ONU TENKİTLER

O günkü (1914 – 1918 yılları) baştakilerin, veya içyznde baştakinin, ilerilik hamleleri üzerine bu türlü tenkitler yürüten genç kumandana karşı, gene o zamanlar görmüş ve işitmiş olarak biliyorum ki muarızlarının yönelttikleri tenkit, başlıca şu iki noktada toplanıyordu:

“Mustafa Kemal vatanperverdir; muktedirdir; liyakatlidir; muvaffakiyetlidir; hoştur, şudur, budur ama iki kusuru vardır, biri: Çok içer; öteki de başından çok büyük ve aklının erebileceğinden çok yukarı söz söyler. ”

Hülasa edecek olursan:

“İyi askerdir ama ayyaştır; haristir, kendini beğenmiştir, hırçındır, mağrurdur. ”

Bu demektir ki yüksek makamın hoşuna gitmez; bu demektir ki menkuptur, dıştan pek belli edilmese bile iten bu böyledir...

Mustafa Kemal ise işlerin kötü ve kabiliyetsizce idare edildiğini, bu yüzden devletin ve memleketin bozguna ve felakete doğru götürüldüğünü kesin olarak görüyor; bununla beraber Türk lğn ve Türkiye'nin yıkılıp gitmeyeceğine, kendi gününün geleceğine kesin olarak inanıyordu! İyice sezmişe benziyordu ki onun içinde doğmuş olan devlet, bizim başımıza geleceğı günü bekliyor!...

Ruşen Eşref Ünaydın

Atatürk Tarih ve Dil Kurumları Hatıralar, VII. Türk Dil Kurultayında Söylenmiştir, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1954, s. 31.

ERZURUM GÜNLERİNDE MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI

Öğle ve akşamları yemeğimiz eve pek uzak olmayan askeri mutfaktan, yani tabldottan gelirdi. Sofrada herkesin muayyen yeri vardı. Yemek uzun sürer ve Mustafa Kemal Paşa her meseleyi sofrada konuşmaktan büyük zevk alır ve bazen de arkadaşları ciddi meselelerle yormamak için zarif ve neşeli hikayeler anlatır, sofraya hudsuz bir şenlik kazandırır.

Öğle yemeklerinden sonra, Paşa ekseriya piyano olan küçük odaya iner, kahvesini orada içer, misafirlerini de orada kabul ederdi.

Mazhar Müfit Kansu

Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Cilt: I, İkinci Baskı, Türk Tarih Kurum Yayınları, Ankara 1986, s. 100.

SİVAS GÜNLERİNDE MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI

Heyeti Temsiliye zamanında Sivas'ta mektepte içki yasak idi. Akşamcılık, içki kullanılması gibi haller olmazdı.

Yalnız ara sıra Bekir Sami Bey, oturduğu evde davet yapar ve orada içki kullanılırdı. Fakat Mustafa Kemal Paşa bu davetlere katılmaz, karargah olan mektepten ayrılmaz ve bu nedenle mektep dahilinde içki kullanılmamasına dikkat ve itina edilirdi.

Mazhar Müfit Kansu

Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Cilt: II, İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986, s. 354.

SİVASTA YEMEKLER PEK MÜKEMMEL DEĞİLDİ

(Eylül 1919, Sivas)

O sırada yemekler pek mükemmel değildi. Çünkü belediye - bütçesi müsait olmadığından- bir haftalık ikramda bulunabilmişti.

Birkaç gün sonra da kendi paraları tükenmeye başladı. Bu vaziyette daha ziyade arkadaşlarını düşünerek müteessir olur:

- Hesapta yoktu amma oldu, ne yapalım bulgur çorbasına yat- tık, diyerek üzüldü.

Bir gün validesinden iki torba incir gelmişti. Sofrada yemiş me- miş olmadığı için, yemek sonu bana şöyle bir işaret ederdi. Gider, tabağı incirle doldurur, ortaya koyardım. Böyle incir torbalarımın da diplerine dan ekilmiş, bir iki okka kadar bir şey kalmıştı. O gün sofrada yine bir şey kalmamıştı. O gün sofrada yine işaret etti, aldır- madım. Bu sefer çağırdı:

- Canım Hacı Bey, anlamıyor musun, incir istiyorum, dedi.

- Paşam, bir şey kalmadı ki, topu topu bir iki okkacık... o da size kalsın, lazım olur.

Bu sözüm üzerine yüzüme hazin bakmış:

- Hayır, demişti, benim her şeyim arkadaşlarımdır. Haydi git getir kuzum!..

Yine fasılasız çalıştığı bir gece sabaha karşı yanına girdiğim za- man biraz sinirli bir vaziyette elindeki kalemi bırakarak:

- İyi ki geldin, demişti, aşçı fena, harç fena, iştiha ile bir şey yi- yemiyor, aç kalıyorum. Bu işe bir çare bulamayacak mıyız bilmem ki?.. Bak şimdi de karnım aç!..

O saatte uykuya dalmış olan Sivas'ta ne bulunabilirdi ki?

- Tenezzül ederseniz dolabımda bir dilim kavun var, getireyim dedim.

- Getir getir, diye gülümsedi.

Derviş Devirmiş

Kandemir, "Mustafa Kemal Sivas'ta Nasıl Yaşadı?" Yeni Mecmua, Sene: 2, Cilt: 4 No: 64, 19 Temmuz 1940 s. 4-13.

ASKERİ İŞLER VE SOFRA SOHBETLERİ

Atatürk'ün askeri işlerdeki çalışması şekli, her faninin akıl erdirmeyeceği bir kuvvet ve azamet derecesi arzederdi. Yirmi dört saat, kırk sekiz saat, hatta icap ederse yetmiş veya daha fazla saat aynı masanın başında oturarak, asla uyku emaresi göstermeksizin çalışır ve yanındakileri de çalıştırırdı...

Mustafa Kemal'in askerliğinde işin şaka götürür veya hafif geçilebilir zerre noktası dahi yoktur.

Hatta sırası gelmişken kaydolanmaya değer ki, alelade zamanlarda davetli misafir arkadaşlarıyla uzunca sofrta sohbetleri yapmayı seven Büyük Şefimiz, askerlikle bizzat ve fiilen meşgul olduğu zamanlarda bu sofrta üsul ve adetini tamamen ortadan kaldırır, o vakitler kendisi yalnız çalışma masası başında görülebilirdi.

Yunus Nadi Abaloğlu

"Atatürk'ün Vasılları: 5", Cumhuriyet Gazetesi, Onbeşinci Yıl: Sayı: 5216, 18 İkinciteşrin 1938, s. 3.

GAZİ'NİN BİR İÇKİ LÂTİFESİ

O zamanlar rakı yasağına oy verdirmeye de razı olmuştuk. Böyle bir razı oluşun, o zaman senin lehinde uyandıracacağı tesiri hesaplamıştık.

... Bu kaçaktan doğan kaçamak yolları da Misuri, Missisipi civarlarında olduğu gibi, Kızılırmak, Çubuksuyu civarında da din ve mezhep farkına bakmadan en mizacının ve soy alışkanlığının bir şaşmaz zarureti olarak, adeta birbirinden haber ve bilgisiz, her iki yerde de sanki aynı zamanda el birliği ile aranmış ve bulunmuştu:

... O zaman gizlice çekilen rakıların sözde en iyileri Keskin'den getirilirdi, hem de gaz tenekeleri içinde.

... Hatta görülecek çok acele ve önemli devlet işi olduğu zamanlarda... Hatta öyle zamanlardan bir gece, Bekir Sami Bey daha Moskova'da iken, onun yerine Hariciye Vekilliği eden Ahmet Muhtar Bey'in evindeki bir davette hazırlanmış meze sofrasından "nevaleçin" olurken ve kadehini kaldırıp o vakit de, daha sonraları da: Bir, yakın misafirlerine hem keskin, hem yumuşak çelik ve kadife karışık yarı şehla bakışlarla bir de küçük teslimiyet bayrağı misillu bir an havada tuttuğun beyaz mayi dolu kadehine bakıp söylemeyi adet edinmiş olduğun üzere "prozit" arkadaşlar derken Muhtar Bey'e ve iki üç mebus davetlisine:

- Sizler içemezsiniz, fakat ben içebilirim. Çünkü "Men-i Müşkirat" Kanununa rey (oy) verdiniz. Ben içebilirim efendiler, çünkü ben bu kanuna rey vermedim; bir, kanuna saygı gösteriyorum, alenen ve resmen içmiyorum; iki, sadece sizlerin hususi evinizde, sizin ikramınıza cevap olarak içiyorum.

Gibilerde bir şaka ile kendisinin şahsen rey vermemekle kendi hareketinde samimiyetten ayrılmamış olduğunu, kanuna da resmi bakımdan saygı gösterir olduğunu belirtmiştir.

Ruşen Eşref Ünaydın

Niyazi Ahmet Banoğlu, Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, 3'üncü Kitap, Yeni Tarih Dünyası Yayınları, İstanbul 1955, s. 43.

ANKARA'DA İLK GÜNLERDE MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI

Yemeklerimizi Karargahta (Ziraat Mektebi'nde) yiyorduk. Öğle yemeği çok basit ve çabuk geçirdi. Hemen sonra da Mustafa Kemal Paşa, Dr. Adnan, Cami Bey ve Miralay (Albay) İsmet Bey Ankara'ya inerler, yeni meclisin hazırlığı ile meşgul olurlardı. Akşam yemekleri daha uzun geçirdi. At nalı şeklinde bir masanın etrafında otururduk. İyice konuşulurdu. Bilhassa, Mustafa Kemal Paşa geçmiş günlerden uzun uzun bahsederdi...

Hemen herkesi acı fakat parlak bir surette tenkit ederdi. Onu dinlerken, memlekete yarayacak hiçbir şahsiyet olup olmadığı hakkında insanda kuşku uyanırdı. Buna karşılık, Miralay (Albay) İsmet Bey, ince bir görüşle onları müdafaa ederdi.

Yemekten sonra, büyük odada toplanılır ve iş konuşulurdu...

Mustafa Kemal Paşa, bu ilk aylarda (1920), hatta daha sonraları, nazik anlarda, kendisiyle çalıştığım zaman, daima dürüst, daima içkiye karşı nefsine hakimdi (İçkiye müptelası rivayet edildiği halde ağzına bir damla alkol almamıştı).

Halide Edip Adıvar

"Halide Edip Adıvar'ın Milli Mücadele Hâtıralarından Parçalar", Hayat Mecmuası, Sıra No: 175, Cilt: I, Sayı: 7, 12 Şubat 1960, s. 11.

Türkün Ateşle İmtihanı, İstiklal Savaşı Hatıraları, Çan Yayınları, İstanbul 1962, s. 127, 147.

İZMİR'İN VERDİĞİ NEŞE

Nihayet süvarilerimiz 9 Eylül'de (1922) İzmir'e girdiler. Biz, Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa ve ben, aynı gün, yani 9 Eylül'de Belkahvedeyiz. O gece burada kaldık. İzmir karşımızda, deniz ayaklarımızın altında İzmir'i çoktan beri görmemişiz. Mustafa Kemal Paşa son derece neşeli. Bize sordu:

- Bu geceyi iyi geçirmek için ne yapalım?

Arkasından ilave etti:

- Yapacak hiçbir şey yok, bir araya gelelim, şarkı söyleyelim, dedi.

Geceyi böyle bir hava içinde hep beraber orada geçirdik.

İsmet İnönü

*Hatıralar, 1. Kitap, Bilgi Yayınları, Ankara
1985, s. 298.*

NİF (KEMAL PAŞA)'TE KALDIĞI GECENİN SOFRASI

İzmir'i Belkahve doruğundan doya doya gördükten sonra akşam karanlığında Nif'te bir eve girdin...

Seni ağırladıkları o ev, Nif'in Belediye Dairesi imiş...

Bu, oturduğun odada huzurunda yalnız kalmış adamın, lamba ışığında, senin ruhunu da sarmış olduğunu sezdiği bir sessizlik halinde belirliyordu...

Duvarı, karşında Venizelos'un yaldızlı çerçeve içinde renkli bir büyük resmi asılı duruyordu. Gidenler bunu orada öyle bırakmışlar. Sen ona bakmıyordun. Kendi içini dinler gibi susuyordun... Bir aralık dedin ki:

- Yahu! İzmir'e girdiğimiz akşamdır bu!... Bu kadar sessiz mi olacak?... Haydi bari biz kendimiz şarkı söyleyelim!...

Ve çocuklar gibi söyledik...

Sana, kimler bilmem, ikram olsun diye içki hazırlamışlar. Sen o neşeni görünce bir tepsi içinde bunu getirdiler. Sen istemedin ve içmedin. Büyük iş zamanlarında içmek adetin değildi.

Daha, mirivalığında (generalliğinde), Beşiktaş'taki Akaretler'in 76 numarasında bir akşam, sana gene böyle bir tepsi getirdikleri vakit, içmeye başlamazdan önce bana dedindi ki:

- Benim adım çok içki içer diye çıkmıştır. Bunu siz de duymuş olacaksınızdır. Filhakika (gerçekte) ben, öteden beri içerim; içkiyi severim. Fakat istediğim zaman bunu keserim. Vazifem esnasında bir damlasını ağzıma komam. Vatan işlerime içki karıştırmam. İçki, sadece benim keyfim içindir. İçki yüzünden vazifemi bir an geri bıraktığımı hatırlamıyorum. Daha gençken, manevralara çıkılmadan önce, muhabbete dalarak sabaha yakın zamanlara kadar içsek bile, ben bazen hiç uyumadan saatinde doğrudan doğruya vazifem başına gider ve görecek işimi bir dakika geri bırakmazdım. İçki ve vazife iki ayrı şeydir. Birbirine tesiri dokunacak yerde vazifeyi elbette keyfe tercih etmeli, vazifeye tesiri dokunursa, içkiyi behemehal (mutlaka) kesmeli.

Nifte kaldığın akşam içmemekle işte bunu yapıyordun.

Taarruza başladığın günden İzmir'e vardığın güne kadar içtiğini görmedim. Cumhuriyet ilanından önceki akşam, senin sofranda idim. Orada içki görmedim... Halifeliğin kaldırılacağı günlerden önceki akşam Çankaya'daki köşkünde sofranda bulunulduğum işittim: O akşam içmemişsiniz. Onun için biliyorum ki senin büyük yurt ve devrim işlerinde bir damla içki kokusu yoktur... O akşam da içmeksizin şarkı söylüyordun. Bir büyük muvaffak kumandanın, davasını başarıp muradına erdiği akşam bu

kadar eşsiz bir sadelik içinde vakit geçirdiği tarihte var mıdır, bilemem? Fakat sen muzaffer Gazi Mustafa Kemal, kurtardığın İzmir'in başı ucundaki geceni işte böyle geçirdiğini kendi gözlemlerimle gördüm.

Ruşen Eşref Ünaydın

“Özleyiş–Atatürk’e Ait Hatıralar”, *Dünya Gazetesi*, Yıl: 2, Sayı: 622, 21 Kasım 1953, s. 3.

Atatürk'ü Özleyiş Birinci Kitap: Zafer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1957, s. 131–132.

SOFRANIN RUHU

Zarif bir nükte

Biz fanilerle yiyip içtiği, arkadaşlık ettiği akşamlardan birinde; -galiba Çankaya'daki ilk evinin şimdiki yeni köşke geçmesi yaklaştığı günlerden birinin akşamında olacak. Neyse!- Herhalde sofrasında Yahya Kemal, Yakup Kadri, Falih Rıfkı gibi şiirimizin ve nesrimizin sayılı üstadları davetli bulunduğu bir akşam, yazı üzerine latifeli sohbetler ederken, titizlenme nedir bilmezmiş, karşısındakini incitmekten sakınırmış tesiri verdiği anlardaki masure görünürlü gülümseyişi ile tatlı ve zeki gülümseyerek beni gösterip:

- Nerede ise bizim ev bitip gidecek; Ruşen hala bu odadaki renkli camın tasviriyle uğraşır.

Diye benim çetin, titiz ve geç yazışıma nazik bir şaka tarzındaki takılmasına, o baba sitemine, o üstad uyarısına bari şimdi, -yazık ki

nice özlü, nice tatlı hatıralar akıldan çıkıp gittikten sonra, pek gecikmiş de olsa,- hiç değilse bari şimdi bin hasret ve bin pişmanlıkla kulak asayım!... Kalemim, onun vafında benim gönlüm seni yeder olsun.

Muhabbet vardır, merhamet yoktur

Ne diyordum! Biz fanilerle yiyip içtiği arkadaşlık ettiği akşamlardan bazılarında, en keyifli bir anında bile üzerinden eksilmeyen kibar ruhlu ev sahibi nazikliği gösterdiği; üstünlük ve karından bir zerre feda etmemekle beraber misafirlerine ağır basacak, kendinden küçüklerini, varlığı ile ezebilecek bir tavır takınmaktan da sakınarak bizlere akranlık muamelesi ettiği ahbaplık saatlerinde, içimizden birimize bir konu üzerine neşeli neşeli:

- Bunu sen söyle!

Dediği zaman bu iltifattan şeref duyup, şevke gelip ayağa kalkarak, yalnız onun mehabetli ve muhabbetli gözlerine bakarak, öteden beri dil alışkanlığı neticesi kullandığımız; onun da, -makamlar ve unvanlar çoktan değişip gitmişse de- mürüvvet edip itiraz etmediği düzeltmediği bir tabirle nasıl konuşurdu isek bugün, bir defa daha o tabirle; fakat eyvah! Bu sefer bin hasret (özdeyiş) içinde hitap edeceğim!... Bugün bir defa daha o tabirle konuşmaya öyle susamışım ki!...

- Paşam!...

Zaten, o zamanlar bile, işte şimdi açıklıyorum, senin büyüklüğünü kendi gözümünden bile sakınarak:

Yazık! O da bu hayat gibi gelip geçiyor, diye içimde sızı duyordum.

Bunu kendime açmaya bile dilim varmazdı da üzerine titreyen

gözlerimin pınarları ta içlerinden yanardı... Çünkü sen, acımayı gerçi bilirdin; insan ve cömert ruhun vardı; fakat acınmaktan tiksiniirdin. Mazlum diye anılmaktan zalim diye adlandırılmak kadar iğrenirdin... Sence kuvvet ve aciz diye iki gerçek vardı. Milletine ve arkadaşlarına bunlardan sadece kuvveti yaraştırırdın. Bir vakitler, uğradığımız bezginliklerden olacak, şiirimizde ve nesrimizde yaygınlaşmış tazallümcülüğe tahammül edemezdin. Piyer Loti'nin bile bizi seven tarafını beğenir, hak güden civanmertliğine hayranlık duyardın; fakat alemden bize acıma derlemeye çalışan tarafına soğuk kalırdın. Milli hareketin en çetin ve çapraşık demlerinde bir eyyam hususi arkadaş meclislerinde:

- Merhamet mi vardır? Muhabbet mi?

Konusunu öne sürer; kendin:

- Merhamet yoktur, muhabbet vardır.

Düşüncesine taraf tutardın. Ve Türklerin merhamet değil, mahabbet telkin etmelerini isterdin... Ne asil bir savaş ruhu, ne kahramanca bir düşünüş; değil mi?

Sen bizim bu türlü iç kaygularımızı sezmeden gelir; yaşamaya doymayan hızınla ta gündüzlere ulaşıncaya kadar geceler boyunca çağıl çağıl akardın. Sen ki dünyanın gidişatını, isteğinin buyruğu eşliğinde durdurmaya gücün yeterdi ve dünyanın seninle başa çıkmaya gücü yetemeyeceğini kaç kere göstermiştin, kendi kendinin hızını yenmeye gücün yetmezdi!... Senin gününde bizim gündüzlerimiz, yirmi dört saatti: Yirmi dördü de aydınlık ve çalışmalı!... Sen, etrafındaki karanlıklara aldırmaksızın, doğacak güneşe doğru, kendi inancının güneşine doğru sarsılmadan, sendelemeden gidiyordun... Bizler de senin o hızına rüzgar önünde yapraklar gibi katılmış; yorulma nedir duymadan, dinlenme nedir aramadan, ruhlarımızda yurda en verimli (yararlı) olabilecek ne değerimiz varsa onu saçarak (vererek) uçup gidiyorduk...

Ölüm Allah'ın emri; ayrılık olmasaydı

Bazı gamlı akşamlarında, sofrada başında, çeneni avucuna dayayarak, bakışları mahmurlaşmış gözlerini yumarak sade bir halk türküsünün:

*Ölüm Allah'ın emri,
Ayrılık olmasaydı!*

Mısralarını, hala yankısı kulağımdan gitmeyen dokunaklı sesinle okurdun. Sonra, sırlı bir murakabeye varmış gibi bir an susardın. Seninle birlikte herkes de susardı. O zaman, sessizlik içinde, daldığın karanlıktan, boşluktan, yalnızlıktan hoşlanmamış, o bir tek an içinde her şeyin sonunu görmüş ve anlamış gibi, o murakabeden silkinir, o alemde ayrılırdın...

Ebediyetten fanilerin dünyasına tekrar dönmüşsün ve etrafındaki sessizliğin manasını arıyorsun gibilerde herkesi ve her şeyi derin bir göz yoklamasıyla içli içli süzer; uzak bir kükreyişi andıran bir ses duyururdun! O zaman sen, yaralanmış bir arslana ne kadar benzerdin!... Bunu teşbih olsun diye söylemiyorum. Gerçekten, madde olarak senin yüzün arslana benzerdi. Fatih nasıl kartal burunlu ve Yavuz nasıl koç bıyıklı idiye sen de arslan yüzlü idin. Çöllere yalnızlığında tek başına kalmış, erkek duruşlu, uçsuz bucaksız ufuklara sitemkar bakışlı bir gücenik arslan!... Senin ruhunun olana asaleti, senin cevherinin yüksek kıratı (değeri) o haşmetli duruşta bir güneşin altında gibi belirir, odayı ve ruhlarımızı doldururdu (kamaştırırdı).

Sen ve söylediğin o türkü o kadar ayrı şeydiniz ki! Asırları bir anıya atlayıp geçerek bütün dünya ile pençeleşip üstün gelmiş bir yücelikte bir varlığın her faniye, heyhat ki, mukadder emre boyun eğeceği gün de olurmuş düşüncesi, içlerimize yaman kaygusu,

akıbet deminden önce düşürse bile böyle bir günü hiçbirimizin görmemekliğimizi yüreğimizden dileyerek acı encam hayalini gözümüzün önünden ve tasavvurumuzun ufkundan bütün takatimizle geri itip uzaklaştırmaya çalışırdık...

Sen bu türküyü söylerken, o kadar, o kadar hayatla dolu idin ki, senin başına gelmeyecek, gelemez, sana kıyamaz bir şeyin şakasını ediyorsun sanıyorduk. Sen o zaman kendin ne duyardın bilmem; fakat biz sende, tükenmez yaşamak, faniliğe düşmez bir canlılık –yaşamının ta kendisi olan– bir dinmez kaynarlık görürdük...

Bununla beraber, bir gün Çankaya'da:

- Dün gece uykum kaçmıştı; düşündüm... Birader, tabiat önünde insan bir hiç, amma hiç! demiştin...

Ve gözlerin, bir büyük görünüşe bakmış olmanın bütün parlıtı-sı ile parlıyordu. Bunu söylediğin zamanlar, senin Gazi Mustafa Kemal, Reiscumhur şöhretin, –senin arkadaşlarınla hususi sohbetlerde kullandığın tabiri alıp kullanayım– “déja” dünyayı tutmuş ve sen 43'lerinde, pulat göğüslü, sapasağlam bir kudrettin. Sen büyüklükte ve sen sağlamlıkta bir yiğidin ağzından bu sözleri duymak, insanın ruhunu bir kat daha ürpertiyordu... Fakat sen, yükseldiğin beyaz bulutlar içinde Tanrılaşmışlık taslayan kendini unutmuşlardan değildin; ayağını topraktan, başını gerçekten ayırmayan doğrucu ve olgun bir insandın...

Bununla beraber, senin cevherinden, yaratılıştan olan o hal ne idi, anlatamam; karşısındakilere, –yerli, yabancı, komutan, elçi, kim olursa olsun– bir görüşte sezdirirdi ki fanilerin içinden baki kalacak sensin...

Paşam! Huzurun insanın içine heybetli bir kale emniyeti verirdi. Senin yalçın dağ başları gibi sert rüzgarlı ikliminde ancak sakat ruhlar rahatsızlık duyarlardı. Olimpos'undan boralar ve şimşekler

nazil olmuş, Zevfs hışmını sen yalnız öylelerine gösterirdin. Sağlam ruhlar, senin dağ başının diriltici havasında kemale ermişlerdir.

Ruşen Eşref Ünaydın

“Özleyiş-Atatürk'e Dair Hatıralar”, Dünya Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 611, 10 Kasım 1953, Atatürk İlavesi, s. 1.

Atatürk'ü Özleyiş, Hatıralar, Birinci Kitap, Zafer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1957, s. 29-33.

SOFRA SOHBETLERİ

Ona her gün, değil sade memleketimizden; yabancı memleketlerden de birçok hususi mektup gönderilirdi...

Kalemi Mahsus Müdürlüğü yüksek bilgiye sunulacak ve tasdike arzedilecek resmi evrak gibi bu hususi mektupları da her gün, Cumhurbaşkanına arzedilmek üzere tasnif edilmiş olarak üsulünce Umumi Katibe dosya halinde takdim ederdi.

Arzedilecek evrak, bazı günler, adeta koca bir cilt kitap denebilecek kalınlıkta olurdu... Umumi Katip onları okur; her biri üzerinde Cumhurbaşkanına arz anında kısaca bilgi sunmak ve birer birer emirlerini almak için her birinin özetini zihnine kaydedirdi...

Bu hususi mektuplar, resmi kağıtların arasında ayrıca birer yer tuttuklarından arz işini ister istemez bölüyorlardı... Öyle ki, bir defa da Kalemi Mahsustan gelen resmi evrak arasında çok önemli saydığım bir iş üzerine olanı, gereği gibi belirterek dikkatine sunmak istediğim ile birkaç defa kendi kendime okudum; adeta mealini cümle cümle ezber edercesine... O gün gene böyle diğer işleri ve hususi mektupları özetledikten sonra sıra o konuya gelince daha dikkatli

davrandım. Arzettim. Gördüm ki, üzerinde öyle bir ayrıca durmadı; mühimsemezden geldi; hatta diyebilirim ki herhangi bir tesir bile uyandırmadı. Doğrusu, bana öyle geldi... O kadar ki evrakı toplayıp huzurundan çıktıktan sonra, böyle önemli bir işi kendisine gereğince arz etmek kabiliyetini gösteremedim diye içim içimi yedi. Bhusus ki bir daha o konuya dönüp yeni baştan dikkatini çekmek ne münasip olurdu, ne de buna imkan vardı.

O günden bir hafta kadar sonra bir akşam, yemeğe alakondum. Emrinde bulunanları sofrasında öteki misafirlerin yanında oturtup sohbetlere karıştırmak pek adeti değildi. Nazarında iş daima başka, sohbet başka şeydi. İş başında olanların sohbet başında eğleşmelerini cesaretlendirmezdi; disiplin bakımından olacak... İçlerinden birini bir iş için pek seyrek olarak çağırıp sofrasında bir müddet alakoyrsa da onların kendiliklerinden çekilip gitmeleri daha uygun olacağını, asla sözleriyle değil; fakat nasıl bilmem, hiç inciltmeyerek ince bir hareketiyle sezdirirdi. Nasıl ki sizin reynize bırakıyormuş gibi tavsiye, hatta rica şeklinde belirttiği bir düşüncesinin yapılması gereken bir emri olarak sizin kendiliğinizden anlayıp harekete geçmeniz gerektiğini bilmeliydiniz... Hele onlara içki ikram ettiği, hiç olmazdı. Şayet, çok seyrek olarak bir kadeh teklif edecek olursa bunun, sizi bir deneme, bir yoklama olabileceğini unutmamalıydınız. İçmekle içmemenin şefçe ayrı birer rota yol açabileceği önceden sezilmeli idi. Hatta peşin ve kesin olarak bilinmeli idi ki vazife başında kendi nefsine tatbik ettiğini, emrinde çalışacaklardan behemehal beklemektedir. Etrafında vazife başında olanların içmelerini asla istemez. O akşam, müstesna olarak beni sofrada alakoydu.

Hiçbir konuşmaya katılmadan ve hiçbir yudum içki içmeden sadece konuşanları dinleyerek ve içenlere bakarak kendi halimde oturuyordum.

Gece yarısından sonra beklenmedik bir anda Gazi, benim geçenlerde dikkatine gereği gibi arzedemediğime üzüldüğüm o konuyu he-

men hemen cümlesi cümlesine adeta ezber gibi tekrarlamasın mı!

Dayanamadım; söz rica ettim izin verdi, ayağa kalktım:

- Efendim! Bu kadar zamandır yakınınızda bulunmak iltifatına mazhar olmakla mübahi olduğum için birçok meziyetiniz gibi hafızanızın kuvvetini de iyice bildiğimi sanıyordum. Meğer hiçbir şey bilmiyordum. Bunu, iki noktadan duygulanarak arz etmeme yüksek müsaadenizi diliyorum: Biri, benim gereğince arzetme kabiliyetini gösterememiş olmama kaç gündür üzüldüğüm bu işin tarafı devletinizden anlaşılmış olduğunu şimdi görmekle vazifem bakımından bir azaptan şu anda kurtulduğumun sevincini duyduğum için; biri de dikkatinize çarpmamış tesirini verdiğiniz o konuyu hafızanızda bu derece dikkatle tutmuş olmanıza hayrette kaldığım için... Böylece şimdi iki eksikimi birden düzeltmiş bulunuyorum... Onun için tebriklerimi hayranlığımın birlikte huzurunuzla arz etmeliğime müsaade buyurmanız ricası ile söz istedim, dedim.

Duyulandı, bana dikkatle baktı:

- Ya ne zannediyordun çocuk!... Böyle olmasaydı bu işler nasıl yürürdü? dedi.

Bununla o, hafızasındaki olağanüstülüğün bir örneğini daha vermiş oldu. Ben, onu ne kadar tanısak bildiğimizin ötesinde ve üstünde onun tanımaklığımızı gerekecek nice meziyetleri daha bulduğunu bir kere daha yakından anlamış oldum.

İşte, bu türlü bir hafızanın tükenmeksizin yetiştirdiği hikaye ve helge malzemeleriyle dolu sohbetleri daima zengin ve çeşitli olurdu. Onları dinlerken, saatlerin geçtiği duyulmazdı!...

Ruşen Eşref Ünaydın

UYANMAZ UYKUDAN CANAN, UYANMAZ...

Uzun gecelerin uykusuzluklarından sonra sabaha karşı misafirlerini uğurlarken bazen kendin de onlarla birlikte köşkünün önüne çıkardın. Yüksek yaylanın gece havası sertmiş, sabah ayazı titretici olurmuş, aldırılmazdın. Açık havaya, yaz, kış giymeyi tercih ettiğin ince kumaştan giyiminle çıkardın... Sağlığını korumak isteği ile aramızdan birimiz ikimiz hemen omuzuna palto koştururduk. Kapının önünde nöbet tutmuş asker, -Senin gönlüne gurur duyuran, zaferlerinin en sevdiğin yoldaşı olan, askerlerden biri; milletinin çocuklarından biri; bir Türk delikanlısı- senin gözünün önünde, yavaşlamadan, duraklamadan, zamanın şaşmaz ölçüsü denecek sert ve düzgün adımlarla bir boz çelik parçası dökümünde boyuna bir aşığı, bir yukarı dolaşırdı! Senin, Anadolu'ya ilk ayak bastığın zamanlarda, Çamlıbel'den aşarken, taşıyla, toprağıyla, cemadatı ve ervahı ile bütün yurdunu uyarmak istiyormuşçasına: "Ufuktan şimdi doğar, yürüyelim arkadaşlar" diye masum delikanlı hevesi içinde haykıra haykıra haber vermiş olduğun güneş, mor Hüseyin Gazi tepelerinin yalçın çizgileri üzerinden ihtişamla doğacağı yeri git gide pembeleştirerek hazırlamaya başlamış olurdu! Mor Hüseyin Gazi tepelerinin yalçın çizgileri üstünde muhteşem bir doğuş hazırlığı büyüye büyüye yaklaşırdı. Ve sen ilk ayak bastığın zaman sadece istasyondaki yedi keskin ışığandan başka belli başlı hiçbir pırıltısı seçilmez bir "küllenmiş mangal gibi" örtülü bulduğun şehir (Ankara), şimdi senin eteğin ucunda bir baştan bir başa ışıklara bezenmiş; şehrayın içinde bir büyük ehram gibi parıl parıl açmış, yayılırdı... Sen, o serin şafak vakti yüksek tepeden o önündeki askerin yürüyüşüne; bozkırın engin yalnızlığı ortasında coşkun bir haykırış gibi yükselen pırl pırl Ankara'ya ve Hüseyin Gazi tepelerinde pembeleşmeye yüz tutmuş tan yerine; gönlünde kim bilir neler duyarak, neler düşünerek baka baka, mahmur saba makamından:

*Uyanmaz uykudan canan, uyanmaz
Sabah olduğuna guya inanmaz.*

Şarkısını yar hasreti, sıla derdi çeken bir delikanlı gibi içli içli okurdun!... Sonra da neler söylemek, neler duyurmak istediği anlaşılmaz bir mahmur gülümseyişle, bir melalli susuşla yanındakilere bakardın. İnce dudaklarının büklüm gibi hafif kımıldanışıyla, ince elinin esefli gibi bir küçük işaretiyle:

- Haydi çocuklar, gidin, derdin.

Uzaklaşmamıza arkamızdan bakarak bir müddet daha kapının önünde, o Ankara sabahının karşısında yapayalnız, etrafını seyrederdin; sonra, kendin de düşünüşe benzer o ağır yürüyüşüyle yapayalnız, içeri çekilirdin....

Ruşen Eşref Ünaydın

*“Özleyiş–Atatürk’e Dair Hatıralar”, **Dünya Gazetesi**, Yıl: 2, Sayı: 611, 10 Kasım 1953, Atatürk İlavesi, s. 1–3.*

Atatürk'ü Özleyiş Hatıralar Birinci Kitap; Zafar, Ankara 1957, s. 36–37.

HER SÖYLEDİĞİ KAYDEDİLMİYEN SOFRA

Yakup Kadri, Atatürk için yazdığı özlü monografisinde, onun manalığında bahsederken Çankaya'nın sofrasını ne güzel vasıflandırdı! Atatürk'ün sofrasını ve sohbetlerini Sokrat'ın, İsa'nın sofralarını ve sohbetlerine benzetir. Atatürk'ün bütün o sohbetlerindeki güzellik, lelsefeyi, o engin ve rengin manayı en küçük hususiyetlerine kadar kaydedip o “nimet kanının” kırıntılarını, “Banquet”sinde, “Fe-

don”unda nakledecek bir Platon çıkmamış olmasına pek doğru olarak acınır...

Bir akşam, Çankaya sofrasında Şükrü Kaya da Atatürk’e, “Onun, güzel ve büyük düşüncelerini ve zengin hatıralarını günü gününe yazıp kaydetmemekle her birimizin hata ettiğini söylemiş; binaenaleyh hiç değilse, belli başlı maddeleri, -Şükrü Kaya’nın o vakit pek sık kullanır olduğu hatırımda kalmış bir tabirince,- “dava başı”ları not etmemize müsaadesini” dilemişti. O da “olmaz” dememişti.

Bu izinden hız alarak ben, birkaç akşam birkaç noktayı sığağı sığağına kayda koyulmuştum!... Bu böyle devam edebilseydi bugün, elimizde ne kadar daha çok mahfuzat kalabilecekti!

Vaktaki Atatürk bir gün, gündüzün Marmara Köşkü’nde, yakınlardan birinin bir işini tenkit ederken, vecize değerinde bir cümle sarfetmişti. Cümlemin güzelliğine hayran kalmıştım. O, başkasına bakıyor sanarak hiç belli ettirmeden usulcacık o cümleyi kaydetmeye çalışmıştım.

Birdenbire bana döndü; gerçi pek tatlı, fakat biraz da sitemkardı gibime gelen gülümseyişli bir ihtarla:

- Amma, benim her söylediğim de kaydedilmez ki! dedi.

Gördüm ki boyuna bir fotoğrafçı karşısında poz vermek manasında aldığı bu halden rahatsız oluyor; defterime kaydedeceklerimi zihnime nakşetmeyi, onun ve kendimin rahatı için daha uygun buldum; kalemi, kağıdı cebime koydum.

Bununla beraber o, mesela Ziya Gökalp gibi susmuş görünüşlü, boynu bükük düşünceli bir kitap ve nazariye adamı değildi; düşünür, konuşur, hatıralarını bol anar, yerine göre yorumlar, yanındakilere tatlı anlatır, bazı da yazdırır çağılıtlı bir “action” adamı idi: Cemiyetçi bir adamdı; ve cemiyetli bir adamdı... Sofrası yiyim için yeri değil, asıl öğrenim yeri idi. Kendisi için: “alim değildi” diyenler

var; hani şu kullanılmaya alışılmış manasında alim... Bana ne! O, alim değilse bile muhakkak ki, en yüksek anlamıyla, arifti ya... Halbuki çok okumuştü, çok okurdu. Hem sadece kendini okumaya verip de yapmayı unutanlardan değildi. Yağacağı işe göre okur, inceler, dokur ve doğururdu. Bu dediklerime birkaç misal gerekirse kısaca söyleyivereyim: Anayasa, milli hakimiyet, icrai ve teşrii selahiyet, "vahdet-i kuva", vazife ve mesuliyet, hilafet konularında Meclisin hukuk, şeriat ve tarih alanlarında yetkili bilgin tanınmış üyeleri ile konuşacak, tartışacak, onları kendi düşüncesinin ve ispatlarının etrafında birleştirmeye ikna edecek genişlikte okur, bilgi edinir, mantık öne sürerdi... Yaradılıştan, olağanüstü kuvvette bir hafıza ile beslenmiş bu zeka; ön sezisi ileri, sağ duyusu sağlam, işin sonucunu kestirmesi yanlışsız, muhakemesi isabetli, kararı keskin ve icrası çabuk bir kudretti.

İttihat ve Terakki gününde Ziya Gökalp nazariyeci ve mesela Enver Paşa icracı idi. Bu sebepten, nazariye ile icra arasında mesafe büyüktü. Nazariyeci, inanda Müslüman, kültürde Türkçü ve medeniyette garpçı idi. İcracı, inanda Müslüman, politikasında Panislamist ve icrada Napolyankari bir fütühatçılıkla Almancı idi.... Mustafa Kemal'de ise nazariyatçı ve icracı aynı başta ve aynı elde olduğu için işler daha cezri ve kesin idi. Atatürk umumiyetle İttihat ve Terakki'yi şefsiz olmakla tenkit ederdi: Birinci Dünya Savaşı'nın en zorlu çağında, hükümet şefi, yüksek tahsil görmemiş Sivil Sadrazam Tılat Paşa, icra kaynağı ise kabine şefi olmayan yüksek tahsilli asker Harbiye Nazırı Enver Paşa idi. Bu, ikilik ve karışıklık yaratıyordu. Cemiyet Merkezi Umumisi ile hükümet ve hükümetin içinde de her "biri" hep ayrı bakımlardan düşünüyordardı. Ve başta olmayan bir tek, harpten istifade ederek, baş rolü oynuyordu. Bu, bir muvazenesizlik husule getiriyordu; yahut muvazenesizlik bundan doğuyordu. Bir akşam, geç saatlerde Çankaya sofrasında şöyle bir bahis açılmış-

- Şef asker mi, sivil mi olmalı?

Onun cevabı:

- Şef, şef olmalı; ister sivil, ister asker...

Mesela Fransa'da Birinci Dünya Savaşı'nın en zorlu günlerinde asker Foş mu şef, Sivil Klemanso mu? diye ortaya atılan bir soruya Atatürk:

- Şef, görünüşünü ve mütalaasını en üstün kabul ettiren, işi yendendir. Demek ki o zaman Fransa'da şef Klemanso imiş. Çünkü Mareşal Foş'a talimat veren ve sözünü geçiren o idi. Şef, kalitesi ve kalibresi en yüksek olan adamdır! cevabını verip bahsi kapattı!

İşte böyle; Atatürk, düşünür; konuşur; hatıralarını bol anar, yorumlar bir "action adamı" idi!... Onun için söylediklerinden bu ben-de, şu, sende, o, onda, yani birçok hatıra hepimizde yadigar kalmıştır... Bendekiler, sendekiler, ondakiler, yani şuradaki, buradaki perakende hatıra mozayikleri günün birinde toplanıp bir araya getirilince onun muazzam portresi en derin ve kendine en benzeyişli çizgileriyle gitgide relieflenerek meydana çıkacaktır!... Atatürk, bir ses-ti; kendini dünyaya duyurdu!... Şimdi birçok ses gerek ki onu, gereğince söyleyebilmiş olsun!...

Bundan dolayı, onun, o gün ve daha başka akşamlar söylediklerini kaydetmenin, üstattan sonra bir nevi Platonluk taslamaya kalkışacakmışım gibi beni zekadan nasipsiz gösterecek biri sanmanız için olamayacağını kabul buyurunuz! Sokrat gibi bir dehaya, Sokrat büyüklüğünde bir ilahi Platon dehasını komşu ettirmek, Platon'a da Aristo'yu öğrenci kılmak, tabiatın her devirde, her millete ihsan etmeyeceği müstesna lutuflardandır. Bunun böyle olduğunu bilmek haddini bilmeye yeter.

Yakup Kadri'nin büyük sanatkar yüksekliğinden, Şükrü Ka-ya'nın da kıymet bilir zeki tarih toplayıcılığından tutturdukları ölçü-yü, Atatürk'ün sadece birkaç hatırasını unutturmamak haddine in-

dirirseniz, bu dinlediklerimizin işte ancak onlardan olduğunu anlarsınız!... Onu söyleyen seslerden bir en küçüğü olabilmek bile bir faniye ne mutlu!...

Ruşen Eşref Üneydin

*Atatürk Tarih ve Dil Kurumları Hatıralar,
Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1954,
s. 44-46.*

HER İŞ AÇIK VE AYDINLIK OLMALI

Ben de, daha önceden söylemiş, yazmış olanlar gibi, o sofranın nimetini tatmak nasibinde kıdemi bulunmuşlardan biri olarak tekrar edeyim ki:

Çankaya sofrasını bir alelade içki, çen ü çegane, zevk u sefa ale-mi sananlar yanlış içindedirler; tıpkı onun başlangıçta Doğu ve Orta Anadolu yaylalarının içindeki ıssızlıklar ortasında durumu iyimser görmesini sapıklık sanmış olanların, tıpkı onun içmesini bedmestlik ve söylemesini aklının erdiğinden üstün laf ederlik sanmış olanların (İtmiş oldukları yanlışlık gibi!...

*Ol mey ki olur saykal-i dil ehl-i kemâle
Nâpuhtelerin aklına bâdi-i ziyandır.*

Beytini bir akşam, kendine okuduğumda, başını hiç tevazusuz ve yapmacıksız salladı:

• Evet, öyledir monşer, dedi...

Nasıl ki Sakarya'ya gitmesinden birkaç gün önce, eski Çankaya Köşkü'nün alt kattaki havuzu başında, yüksek sesle içli içli:

*Yarab! Ne eksilirdi derya-yı izzetinden
Peymâne-i vücude zehrâb dolmasaydı?
Âzâde-ser olurdum âsib-i derd ü gamdan
Ya dehre gelmeseydim, ya aklım olmasaydı*

Kitasını okuduğu zaman ben:

- Ne yapmalı Paşam, ikisi de oldu. Ne mutlu bizlere!... Hem dehre geldiniz, hem aklınız var!... deyince, başını manalı salladı; hiç tevazua ve gurura kapılmaksızın derin ve esrarlı bakışları ile bir an yüzüme baktı:

- Evet böyle oldu... (ve bıyığı ile oynayarak) Şimdi işin içinden çıkmak lazım... dedi.

İşte o aklın erdiği bir şey vardı ki o da şudur: Her işte açık ve vazih olmalıdır!... Geceleri, evinde, aydınlık tam olsun için, yemek salonunun bütün lambalarını nasıl yaktırır idi ise; nasıl tavandan sofrasının üzerine sarkan üç avizenin, –sadece, son yıllarda, doğrudan doğruya gözümü alıyor diye söndürttüğü en ortadaki avize müstesna– ve duvarlardaki bütün apliklerin aydınlığından gelen keskin bir ışık bol bir hava gibi odasını bir baştan bir başa doldururdu ise; zekasının olanca ışığını nasıl o konunun üzerine aksettirirdi ise; bir iş zuhur edince de ilgililere:

- Siz bir defa bana meseleyi olanca vuzuhu ile anlatın, beni tenvir edin... Sonra muhakemesini, mantığını bana bırakın... Açık açık bileyim ki iyi ve doğru düşüneyim, derdi...

Her bildiğine: “Gizli iş yapmamasını” tavsiye ederdi.

- Gizli iş gizli kalamaz. Er geç meydana çıkar. İyisi mi başından açık olun, açık açık! diye, ince elinin, koyu pembe rengi avucunun ve kırmızıya yakın pembelikteki parmak uçlarını sofraya örtüsüne vura vura sesinin olanca hızı ile adeta haykırırdı...

Odasında karanlık sevmediği gibi politikada gizli komite, alt elden çalıştırılır cemiyet, esrarlı kuvvet üsullerinin karanlıklarından

hoşlanmazdı. Birer tembellik ve sır yatağı haline gelmiş tekkeleri kapatmasında, farmason teşkilatını işlemekten alıkoymasında bu açıklık ve aydınlık isteşişinin, hiç şüphesiz ki büyük payı vardır.

Kendi siyasetinin belli partisi, o partinin açık programı ve aydınlık umdeleri (ilkeleri) vardı. Sırlı köşeleri ve dalgalı müphemlikleri, ve içyüz teşkilatları yoktu... Kendi, her işinde şüphe yok ki tedbirli ve ihtiyatlı; gerekirse çok yavaş ve sabırlı; icabında da çok kestirme ve ani, fakat daima açık davranırdı! Düşünebilirsiniz ki bu sözler pek birbirini tutmuyor... Öyle değil; tutar; demek istiyorum ki yerine ve işine göre hareket ederdi. Gerekirse, söylediğı birçok düşüncenin içinde gerçekleştirmek isteyeceğı asıl düşüncesini gizleyebilirdi... Bazen birine çok kızarsa, onun hakkında başkasına:

- Ben ona, öyle bir iş yaparım ki üç sene düşünse nereden geldiğini anlayamaz! dediğı olurdu.

Yalnız dediğı değil, bir iki de yaptığı olmuştu. Fakat, sabit kalan hususiyeti bu idi ki daima açık davranırdı!... Resul'ün bir vasfı da: "Emin olmasıdır. " derler; bu, onda vardı!...

Ona emniyet edebilirdin ve ondan emin olabilirdin, şu şartla ki kendin açık yürekli olabilesin ve ona inanasın!... Kendine inananları ve güvenenleri yarıda ve açıkta bırakıp sırt çevirdiğı ve ilgisizlik gösterdiği olmazdı!

Kendi, umumiyetle o kadar açıktı ki ve yıldızına güveni o kadar çoktu ki eline kuvvet verip iş başında bulundurduklarını yermekten çekinmediğı bazı kimseler olduğu gibi bizzat kendi kusurlarını, hatta içinin azaplarını saklamazdı!...

Ruşen Eşref Ünaydın

O VE İÇKI

Kendisine suikast edileceği yıl (1926) bir akşam, İzmir'de Naim Palas'ın alt kat taşlığında kalabalık sofrada:

- Açın! Kapıları ardına kadar açın! Ne var, millet görsün ve bilsin ki biz, işte böyle yemek yiyoruz, böyle içki içiyoruz!... Merak edenler önce birikirler, bakarlar; sonra görürler, anlarlar ve kendi işlerine giderler, demişti.

Gerçekten de söylediği gibi çıkmıştı: Önce üşüşüp baktılar, sonra çekilip gittiler!...

Bir akşam, Moda önündeki sandal gezintisinde de böyle olmamış mı? Ben orada yoktum; sonra kendi ağzından dinledim; etrafına biriken sandallara karşı kadehini kaldırmış:

- Yurttaşlarım! Buna rakı derler. Biliniz ki bunu ben öteden beri içerim. Şimdi de kadehimi kaldırıp sizlerin şerefimize içiyorum.

Demiş ve halkın coşkun sevgi gösterileri içinde badenuş olmuş!...

Dedikoduları gidermeyi, dedikoduların üzerine kendi hayatının açıklığını sermekle sağladı.

Kendi zekasının, hatıralarının, sevinçlerinin, öfkelerinin ışığını açmaya ve şimşeklerini yaymaya, gün karardığı saatten güneşin doğup saçıldığı saate kadar doymadığı geceler, hele zaferlerden ve bilhassa büyük inkılaplardaki yıllardan sonra çok olurdu!... Çankaya'nın öyle gecelerinde mey (içki) görüldüğü ve ney (çalgi) duyulduğu olurdu gerçi... Fakat o yüzden hiçbir iş aksamadı ve hiçbir devrim kararının üzerine hiçbir damla mey lekesi dökülmedi... Kendisi bana, daha ilk tanıştığım zamanlarda:

- Benim adım içki içere çıkmıştır!... Gerçi bu doğrudur; ben içerim. Fakat keyfimle vazifemi birbirine asla karıştırmam... Tercih

lazım gelirse vatani vazifemi behemehal ve muhakkaka şahsi keyfi-
me tercih ederim... İşimin başında hiç içki içmem. Bunu bilersiniz
beyefendi, demişti.

Ordusunun bilfiil başındayken ağzına bir damla içki sürdüğünü ben görmedim... Sakarya, Afyonkarahisar, Dumlupınar ve İzmir'e giriş içkisizdir.

Cumhuriyet ilanına karar verdiği gece, ağzına bir damla içki değdirmedi... Hilafetin ilgası arifesi gecesinde sofrasında bulunmuş olanlardan işittim, bir damla içmemiş!... Bütün bunları, onu savunmak için söylemiyorum! Kendini savunmamış birini savunmak gülünçlüğüne ben neden düşeyim? Onun böyle bir savunmaya zaten aldırıldığı, ihtiyacı yoktu!... Yalnız, imparatorluk asırlarındaki savaş tarihlerinde, varlığı tanınmış; hatta "arizi cüret tahsil etmek" diye adı bile konmuş bir adetin, "çok içki içer" dedikleri adamda, böyle büyük iş zamanlarında yeri ve izi bile olmadığını belirtmek için bu sözü ettim!

Ruşen Eşref Ünaydın

*Atatürk Tarih ve Dil Kurumları Hatıralar,
Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1954,
s. 49-50.*

TARİH KURUMU'NUN KURULUŞ HAZIRLIĞI

Çankaya'da, çalışma çağı gelince sofradan kadeh ve meze kalkar, yerine kağıt ve kitap gelirdi...

Bu yolda neler hatırıma geliyor, neler!... Şimdi: Henri Berr'in idare ettiği tarih sentezi kütüphanesinin, "L'Evolution de l'Humanité" yayınlarının tuğla rengi kaplı ciltlerini görür gibi oluyorum...

Onların her biri, tarihle uğraşan bir arkadaşa veriliyor: İncelesin, kök noktaları bulup meydana çıkarsın diye... Bu kitaplar, bölge bölge konular üzerine, adeta bir yetkili heyet tarafından tarihin tam haritası pafta pafta çizilecek; birbirine eklenip ortaya bir tüm görü çıkacak gibi!...

Görüyorum, bu koleksiyondan daha önceleri Wells'in dört beş koca ciltlik tarihi birkaç arkadaşa forma forma dağıtılıyor; değil yalnız cilt cilt tercüme etsinler diye; hatta çabucak fasıl fasıl ayrı ayrı Türkçeye çevirsinler ve tercüme bir an önce basılsın diye... Üslupların birbirini tutmamasından bazı eksikler kalacaktı; zarar yok; elverir ki yeni tarih görüşünü ve kavramını Türk aydınına gösterecek bir örneğin bütünü hemen göz önüne konsun... Bunda, profesör, bilgin, mütehassis, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Matbaası, hepsi birden seferber ediliyor!

O, biliyor ki en yeni düşüncelerin panaroması göz önüne konduktan sonra tarih kavramında ve anlayışında, yeni bir merhaleye geçilecek...

Bir yandan da, "L'Evolution de l'Humanité" ciltleri inceleniyor: Vasıf Çınar, Reşit Galip, Yusuf Ziya, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Hikmet Bayur, Hasan Cemil Çambel, Afet İnan, o zamanki Cumhurbaşkanlığı Umumi Katibi Tevfik (Bıyıklıoğlu) ve şimdi birdenbire aklıma gelmeyen daha nice arkadaşlardan her biri bir yandan çalışıyor...

Bu işi, bir baş mimar gibi, o kendi idare edip her işçiye, işleyeceğine kendi pay ediyor. Ve zihninin resmetmiş olduğu planı böylece çizgi çizgi meydana koyuyor, yapıyı kademe kademe yükseltiyor... Bundan, bütün bu toplu, sürekli ve hızlı çalışmadan onun Türk tarihi kavramı, yeni bir tez olarak kurulmuş, teşkilatlandırılıp ortaya atılmış olacaktır...

Şu bir iki misal de gösteriyor ki, Mütarekede, en kötü günlerde: "Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı" sözünü, Erzurum Kongresi

zamanlarında: “Sine-i millette ferd-i millet olmak” sözünü; Sivas Kongresi’nden sonra: “Heyet-i Temsiliye Reisi” sözünü; Ankara’da en zor durumlu günlerde ve işlerde: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi” sözünü nasıl, sofrada, gezintide, musahabede, müzakerede, yani gece gündüz, düşüncesinde aklına ve konuşmasında diline dolamış idi ise Gazi Mustafa Kemal, bu dediğim zamanda da: Sümer, Akad- Babil, Asur, Eti, İkesus-Şippililuyuma, Kargamış –Minos – Miken – Ahay – Dorik – Kelt – Bröton – Bask, İber sözlerini öyle zihnine ve diline dolamıştı!... Her yerde aynı Mustafa Kemal, nura doğru yürüyen Mustafa Kemal, inanlı, sebatlı, yılmaz, çalışkan, yenilmez, başarılı... Her şeyde İstiklal Savaşı yapıcı...

Böylece seziliyordu ki yeni bir yapının daha kurulma çağı, ge- reği gibi yaklaşmaktadır...

O yaklaşmanın en iyi işareti, Çankaya sofrasında görülüyordu... İncelemeler bitip sonuçları elde edildikçe, sofraya git gide bir üniversite meclisine benziyordu. Öyle ki Tarih Kurumu’nun, o zamanki Türk Ocağı merkezinde toplanarak tezi ortaya atan ilk merkez heyeti, o Kurumu, ilk Kurultayının toplantısından önce, Atatürk’ün fiili başkanlığında Çankaya sofrasında kurmuştu.

Ruşen Eşref Üneydin

Atatürk Tarih ve Dil Kurumları Hatıralar,
Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1954,
s. 51-52, 55.

İKİ TABANCA TAŞIRDI

Sen eşsiz denecek şiddetle atılğan olduğun halde hiçbir zaman saldırgan olmadın... Temkinin de hızın kadar çoktu...

Üzerinde gece gündüz iki tabanca taşırdın; meğer ki nadir akşamlarda, o da sofranda sadece itimadin olan birkaç yakının bulunduğu zaman en geç saatlerde, o tabancalarını pantolonunun arka ceplerinden çıkarıp adamlarından birine vererek yukarı göndere-sin... Olağanüstü de nişancıydın.

Ruşen Eşref Ünaydın

*“Özleyiş”, İkinci Kısım, Ulus Gazetesi, Yıl:
33, No: 11691, 8 Temmuz 1955, s. 4.*

KONUŞMASI

- Ben bir bakışta, karşımdakinin içini okurum.

Bununla kendisinin bir adam sarrafı olduğunu anlatmak ister-di...

Mustafa Kemal Paşa ağır konuşurdu; mantıklı konuşurdu; Fransızların “Esprit”li ve İngilizlerin “Sense of humour”lu dedikleri tarzda nükteli, tatlı, alımlı konuşurdu. Konuşmalarının çoğu, günün hayati mevzuları üzerinde toplandığı için canlı ve tenevvülü olurdu. Onun ağzında söz, virtüözün elinde keman gibiydi. Virtü-öz, kemanın üzerinde her nağmeye en tebliğli notu, gölgeyi, ışığı, titremeyi, haykırmayı ve donuklaşıp inildemeyi vermesini en yüksek yetkide nasıl bilirse Paşa da sözlerine öyle kudret verme, ikna edici ateş sağlama hassasına sahipti...

.....

Tatlı konuşurdu; dinlemesini bilirdi; hoş anlatırdı; açık yü-rekle doğru söz söylerdi; sempatikti; vekarlıydı; civanmert tabiat-lydı. Kendi mesleğinde mümtaz, muvaffak, samimi ve sağlam ka-rakterli bir kahraman olması; o zamana kadar politika ve parti iş-

lerine karışmamış bulunması; zarif giyinir, mondaniteden anlar, sohbetten hoşlanır olması; onu, ecnebilerin de davetli görüldükleri bazı yüksek sosyete çaylarında ve kokteyllerinde hazır bulunmasıyla şeref ve iftihar duyulan bir müstesna şahsiyet haline getiriyordu.

O, her bu türlü toplantıda yerli ve yabancı herkesle konuşurdu. Fazla girginlik göstermediği gibi çekingenlik de göstermezdi... Her vakit açık konuşurdu. Fakat her düşüncesini herkese açmazdı; denizin üst yüzünde, kıydan engine ve sığdan derine doğru bir hizada mavilik görünmesi gibi...

Ruşen Eşref Ünaydın

"Özleyiş", Ulus Gazetesi, Yıl: 33, No: 11714, 2 Eylül 1955, s. 4.

"Özleyiş", Ulus Gazetesi, Yıl: 33, No: 11748, 16 Eylül 1955, s. 4.

FİKİR MECLİSİ

Sofraya davetli arkadaşlardan bir kısmı, bir bahis açıldığı zaman ileri geri söylenmeye başlarlar, bir ikimiz, aralarında ben de olmak üzere lafı uzatmamak için susardık.

Bir gün bir dostum:

- Ali Canip Bey, daima susuyorsunuz, Atatürk şahsen size sual tevcih etmezse, bahse karışmıyorsunuz, dedi:

Cevap verdim:

- Bu büyük adam bizi akıl danışmak için çağırıyor, bize kendi fikirlerini telkin için çağırıyor. Dikkat ederseniz bana bilhassa sor-

duğu zaman bile cevaplarım aspirin komprimesi gibidir ve bu kafidir, dedim

Ali Canip Yöntem

“Atatürk’ün Sofrasında”, Yakın Tarihimiz Mecmuası, Cilt: 3, Sayı: 28, 6 Eylül 1962, s. 54.

ATATÜRK BİLGİYE ÇOK ÖNEM VERİRDİ

Atatürk bilgiye çok önem verirdi. Kendisi çok okur; okuyanları ve bilginleri çok takdir ederdi. Memleketimizde bilgili olduğu söylenen her kişiyi Büyük Millet Meclisi’ne getirmiş ve sofrasına davet etmişti.

Dr. Tefvik Rüştü Aras

“Atatürkçülük”, Milliyet Gazetesi, Yıl: 21, Sayı: 8347, 29 Ocak 1971, s. 2.

ÇANKAYA’DA BİR İFTAR SOFRASI

Zaten Ebedi Şef (Atatürk), güzel gayelerine uygun kalmak şartıyla dini imanı daima taassuptan ayrı tutmuş ve buna saygı göstermiştir. Mustafa Abdülhalik Renda’dan şu hikayeyi işittim:

“Bir gün Vekiller Heyetinin (Bakanlar Kurulunun) Çankaya’da akşam yemeğinde toplanması lazım gelmiş. Mevsim Ramazanmış. Atatürk demiş ki:

- Aranızda oruç tutanlar var. Gelin, bunu tam bir iftar yapalım.

Ertesi akşam ezan topu atılmadan evvel Çankaya'ya giden vekiller(Bakanlar) bütün adap ve erkaniyla hazırlanmış bir iftar sofrası karşısında kalmışlar. Ortada içkiden eser yok. Ananenin tatlılığını, bir zevkten feragatin hazzını herkes birden duymuş. ”

Ahmet Emin Yalman

“Berraklığa Doğru: 22-İnkılabın Yapıcı Safhası”, Vatan Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 457, 2 Birinci Kanun 1941, s. 1.

TARTIŞMALARA YOL AÇMASI

Bazen uzun tartışmalardan sonra da olsa Atatürk'le anlaşamadığım nokta pek kalmamış gibidir. Onun bu gibi tartışmalara yol açması ve bunları araması büyüklük ve dehasının ayrıca bir belirtisidir. Böylelikle bir düşünce ve işin bütün yönleri aydınlandığı gibi onları uygulayacak ve görececek olanlarda inanç içinde çalışabilmekteydiler.

Yusuf Hikmet Bayur

“Atatürk Hayatı ve Eseri I.” Güven Basımevi, Ankara 1963, s. VI.

ATATÜRK'ÜN DANIŞMA SOFRASI

Atatürk önem verdiği güç ve sıkıcı bir durumu çözdükten sonra rahatlardı ve bu yüzünden belli olurdu. Bu gibi durumlarda “Beynime saplanmış bir çiviye sökü� attım. ” dediği olmuştur.

Atatürk'ün çalışma tarzının bir önemli yönü de kendine öz bir danışma yolu seçmiş olmasıdır. O, böyle davranmakla hiç geriye doğru adım atmak zorunda kalmadan en şaşılacak devrimleri ve ileriye atılışları gerçekleştirmiştir.

Pek çokları sanarlar ki Atatürk gerçekleştireceği devrimlere ve daha genel olarak göreceği önemli işlere birdenbire ve kendi başına karar verip onları yürütürdü.

Gerçektense onun demin dediğimiz gibi kendine öz bir danışma yolu vardır. Yapmak istediğini önce, bazen işin esasını pek belli etmeden ve nazari bir şey üzerinde konuşuyormuş gibi, sofrada söz konusu ederdi, içki ağızları daha kolay açtığı için leh veya aleyhte söyleyenler olurdu, konuşanların özel düşünce ve inançlarını bildiğinden söylediklerini ona göre değerlendirirdi. Bazı arkadaşlarıyla ve halkla temaslarında, köylü ve kentli her türlü iş gücü sahipleriyle konuşurken yine pek belli etmeden tasarısının uyandıracacağı tepkiler üzerinde bilgi ve duygu edinirdi. Yalnız aldığı karşılıklardan değil, konuştuğu adamın yüzünden ve kımlıtlarından da sonuçlar çıkarırdı.

Böylelikle tasarladığı devrimin veya herhangi önemli işin nasıl bir tepki göreceğini ne ölçüde kolaylık veya güçlükle karşılaşacağını anlamış olur ve ona göre davranırdı.

Özet olarak dehası onu olağanüstü ve başka kimsenin yürekleneceği işleri görmeye iterken o, çok esaslı psikolojik ve sosyal yoklama ve incelemelere girişmeden önemli hiçbir adım atmazdı.

Bazen onun en yakınları arasında bile kendi gözleri önünde yapılmış olan bu yoklama ve çalışmaların anlamını sezmediklerinden atılan adımların delice ve tek başına alınmış kararlar sonucu olduğunu sananlar bulunurdu.

Bunun aksine olarak da onun bu yoklama üsullerini bilmeyenler veya anlayacak kabiliyette olmayanlar yapılan tartışmalar sırasında kendi savundukları görüşe uygun bir karar uygulanırsa kerameti

kendilerinde sanmış ve Atatürk öldükten sonra söz veya yazı ile övüntülerde bulunmuşlardır. Bazen bu gibi övünmeler büsbütün uydurma olaylar üzerine yapılmıştır.

Atatürk göreceği işin eski deyişle “eşref saatte” yapılmasına da çok önem verirdi. Ancak onun eşref saatini falcı veya müneccim değil, durumun derinden derine incelenmesinden doğan inanç tespit ederdi. Yukarıda anılan yoklama ve danışmaların da bu anın tespitiinde rolü büyüktü.

Elde edilen bir başarıdan azami verimi elde etmesini bildiği gibi nerede durulması gerektiğini de iyice tespit etmesini bilirdi.

Bu yazdıklarımız bazılarınca Atatürk üzerinde beslenen bir sanıyı da düzeltmeye yarar. Sanılır ki o, hiç itiraz kabul etmez ve kimse onunla tartışmaya yürekenemez. Bu sanı baştan başa yanlıştır. O, tartışmaların kızışmasını, hele o işten anlayanların ne olursa olsun konuşmalarını, isterdi ve bunu yapmayanlara kızardı: “Bilir, ancak bildiğini ortaya koymaz, ne yapayım böyle adamı. ” dediği olurdu. Şu kadar var ki tartışmalarda içtenlik şarttı; içten olmayarak ayrıca gizli düşünceler besleyerek, fesat ve tevizir için konuşanlara ise kızardı.

Atatürk, türlü yoklama ve tartışmalardan sonra bir karara vardı mıydı onu her ne olursa olsun yürütürdü.

Uzun tartışmaların bir faydası da görülecek işin uygulanmasıyla görevlendirilecek olanların onun bütün yönlerine nüfuz etmelerini sağlamaktı. Atatürk buna çok önem verirdi. Tartışmalar aynı zamanda kararlaştırılan işe birçok yanat sağlamaya da yarardı.

Yusuf Hikmet Bayur

ATATÜRK'ÜN SOFRASINDA HER ŞEY KONUŞULURDU

Atatürk sevmek, sevilme, gönül almak konularında çok duygulu idi; neşeli olmak ve yanındakileri neşeli kılmak ve görmek onun için adeta bir ihtiyaçtı. Şahsi cazibesi de bu işte kendisine çok yardım ederdi. Eğlence alemlerini çok sevdiği bilinen bir yöndür, ancak... sofrası yalnız eğlenceye ayrılmış olmayıp orada çağrılmış olanların seviyesine göre siyasal, yönetsel ve bilimsel pek çok konular ele alınır...

Atatürk'ün önemli bir özelliği de yaşayışının hiçbir kısmının gizli kalmasını istememesidir. Açıkça içer ve açıkça her türlü eğlencelere dalardı. Doğuştan açıklığı sevmekte olmasından başka bu yolu tutmasının iki etkeni vardı: 1) Gizlilik onun eğlencelerine katılanlardan veya onları bilenlerden bu konular üzerinde kimseye bir şey söylememelerini istemeye varırdı ki bu Atatürk'ün bir nevi minnet altına girmesi demektir. O ise hiçbir minneti kabul edecek huyda değildi. 2) O, şu inançta idi ki, açıklık aleyhteki propagandaları etkisiz bırakmak için en iyi çaredir. Eğer halk kendisini içerken görürse ondan sonra düşman propagandacılar ona ayyaş deseler halk "Onu biliyoruz gördük başka yeni bir şey söyle." karşılığında bulunur ve propaganda suya düşer.

Devlet sırlarını saklama bakımından da kendine öz bir yolu vardı. Sofrasında her şey konuşulduğundan yabancı casuslar sofrada bulunmuş konukların mesela dönüştü şoförler duyacak biçimde aralarında konuşmaları veya sofracı ve türlü hizmetçilerin gevezeliği sayesinde her şeyden hiç olmazsa dolayısıyla, yarım yamalak da olsa az çok haber aldıklarını sanar ve edindikleri türlü ip uçlarını derinleştirmekle yetinirlerdi. Halbuki gerçek sırrın pek az olduğuna inanan Atatürk onlar üzerinde en yakın ilgililer dışında hiç kimse ile konuşmaz, bazen aksini sandıracak konuşmalar yapar ve haberler

yayarak casusları gafil avlardı. 1922 Ağustos'undaki büyük saldırı, 1926'daki Bozkurt Vapurunu'nun batması dolayısıyla La Hay'de görülen dava için Adliye Vekili Mahmut Esat (Bozkurt)'a verilen yönergelerden kimsenin bir şey sezmemesi bunun örneklerindedir.

Yusuf Hikmet Bayur

*Atatürk Hayatı ve Eseri I, Güven Basımevi,
Ankara 1963, s. 346-347.*

DURUMA HEP O HAKİMDİ

12 nisan 1923 günü akşamı:

... Lozan Konferansı'nın yapıldığı günlerdeydi. Türkiye'de Manchester, Guardian Gazete'sinin muhabiri olarak bulunuyordum. İstanbul'dan Ankara'ya geldim...

Atatürk'ün oturduğu Çankaya Köşkü'nün küçük bir salonunda üç beş yabancı olarak onun sofrasında bulunuyorduk. Resmîyetten uzak, bol ortam içinde yiyip içiyor ve konuşuyorduk. Ama bu samimi ortamda Atatürk'ün büyük etkisi altındaydık. Duruma hep o hakimdi. Bardaklarda bol viski geldi. Çok çok içildi. Ama içkinin etkisi altında kalmayan, yemeğin başından sonuna kadar canlılığını muhafaza eden bir tek o vardı.

Yemek sırasında kendisiyle tek bir konu üzerinde konuştuk. Devlet adamlarının hayatında kişisel ilişkiler üzerinde durduk.

Arnold Toynbee

Arif Çelen, "Toynbee 1923 Ankara'sını Anlattı", Ulus Gazetesi, Yıl: 50, No: 16215, 4 Kasım 1968, s. 5.

“BUNU BANA ÇOK GÖRMEYİNİZ”

Zaferden evvel, Meclisin daha ilk devirlerinde, muhaliflerce Mustafa Kemal'in kendisini işrete ve zevke verdiği, Çankaya'nın debdebe ve saltanat sürmekte Yıldız Köşkünü geçtiği dedikodusu almış yürümüştü. Daha acısı şu idi ki bizlerin bunlara destek olduğumuz zannolunuyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın büyük bir zeka kuvvetli ve azimkar bir irade ile mücehhez olmakla beraber işrete biraz temayülü olduğu bir hakikatti. Arkadaşım İhsan Bey'le ve yine yakın arkadaşlarımızdan Çorum Mebusu Ferit Beyle (Birinci Devrede Maliye Vekili) bu mevzu üzerinde müteessirane görüştük. Aramızda:

- Muvaffak olmuş büyük ıslahatçıları, dünya ve hatta din inkılaplarının başında bulunanları tetkik edelim. Onlar, yalnız gayelerine samimi surette bağlı, hissi fedakari ve cesaretle mütehassis, zekaları yüksek ve iradeleri kuvvetli olmakla kalmamışlar, aynı zamanda nefislerine hakim ve feragati nefis sahibi olmayı, umumi itimada mazhariyet için halkın kıymet verdiği telakkilere hürmet etmeyi bilmişlerdir. Muvaffakiyetlerinin büyük sırrı da buradadır. Bugün Mustafa Kemal'in inkılap ve devlet işlerinde göstermekte olduğu titizlik ve ihtimamı muhafaza etmek şartıyla işret ve eğlenceye devamı makul görülebilir. Fakat bu öyle bir hatadır ki, düne nazaran kıyas kabul etmeyecek derecede müsait olan bu eğlence şartları yarın onu esas vazifesini belki de ihmale sevkedebilir, diye görüşüyorduk.

O zaman Mustafa Kemal'i, daha henüz yeni tanınmış ve karakterini o kadar da iyi bilmediğimiz için her üçümüz de bu noktada cidden çok mustarip idik. Dahili keşmekeşler içinde ıstırapımızı büsbütün yükselmiş, teessürlerimiz artmıştı. Nihayet üç arkadaş, teessür ve ıstıraplarımızı imzamız altında bir mektupta Paşa'ya yazdık. Paşa, beni ve İhsan'ı Çankaya'ya çağırdı. Ferit Beyi her nedense

çağırılmamışlardı. Fazla müteessir görünüyorlardı. Bizden mektup hakkında izahat istedi. Kendilerine şöyle maruzatta bulunduk:

- Hükümetin zaafı, idare kusurları, bilhassa ihmal ve kusurlar neticesi ordunun bugünkü hali göze batacak dereceye gelmiştir. Zati devletlerinizi de muhaliflerimiz, Çankaya'ya çekilmiş, debdebe ve alayış içerisinde kendisini işrete ve eğlenceye kaptırmış görüyorlar. "Çankaya bir Yıldız Köşkü oldu!" diyorlar. Bu hale de bizleri destek gösteriyorlar. Bizler ise bu halden çok ıstırap duyuyoruz. Hükümet zayıf idareli, ateşsiz, ihmalcı anasırdan tathir edilsin. Her şeyden evvel ordunun ihtiyaçlarını ve nevakısını ikmal ederek şu Yunan beliyesini memleketimizden bir an evvel atalım. Eğer bizler, mektubumuzda arzettiğimiz gibi, bu davada rollerini bitirmiş, yalnız hükümetin zaaf ve kusurlarını örtmek ve şayi olan dedikodulara bilakaydüş şart siper olmak vaziyetinde kullanılmak isteniyorsak müsaade buyurunuz, sahneden çekilelim. Keskin kazasının herhangi bir köyüne yerleşip orada milletin ve memleketin halas ve selametine dua edelim. İnşallah muvaffak olursunuz da Allah milletimizi bizleri tekrar sahneye çıkaracak vaziyete düşürmez, dedik.

Bu görüşme çok heyecanlı olmuştu. Ben Mustafa Kemal'in bu derece müteessir bir halini görmemiştim. Paşa, aynı zamanda şayanı takdir bir sükunet ve itidal gösteriyor, bizi dinliyordu.

Ben Mustafa Kemal'in birçok yüksek meziyetleri içerisinde emsalinde katiyen tesadüf edilemeyecek bu hasletine de hayranımdır. O, hüsnü niyetinden emin olduğu ve sözlerini yersiz bulmadığı bir muhababını, mevzu isterse böyle sırf kendi hayatına ve şahsına da müteveccih ve tariz mahiyetinde de olsa, onu sonuna kadar sabırla, sükunetle dinler ve haklı bulduğu yerlerde "Haklısın!" demek faziletini ve büyüklüğünü esirgemezdi.

Mustafa Kemal bizi dinledikten sonra şu cevabı verdi:

- Sizi böyle müteessir görmekte azap duymaktayım. Hükümetin

idari kusurları ve başka hatalarını madde göstermek şartıyla tetkik edelim. Şayialar tahakkuk ederse onları değiştirir, hatta mesul ederiz. Eğer bu şayialar sırf ordunun birçok noksanlarının henüz ikmal edilemediğinden ileri geliyorsa bu iş ile bizzat ben meşgulüm. Ordu noksanlarının ikmal edilemeyişi alakadarların zaafından ve terahilerinden değil, onları ikmal etmeye maddeten imkan olmamasındandır. Benim iyşü işret başında olduğuma gelince, bunu herkesten ziyade sizin iyi bilmekliğiniz lazımdır ki ben devlet işlerinde borçlu bulunduğum vazifeleri hiçbir zaman ihmal etmiş olanlardan değilim. Akşamları bazı arkadaşlarımla toplanıyor, bir iki kadeh içiyorsam bunu da arkadaşlarımla bana çok görmemesi icap etmez mi?

Ali Kılıç

"Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor", Milliyet Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 540, 12 Kasım 1951, s. 7.

MUSTAFA KEMAL TOPLANTILARIN REİSİ

Atatürk'ün hayatı tetkik edilecek olursa görülür ki gençliğinden, mektep (okul) hayatından itibaren çok canlı ve hareketli bir yaşayış tarzı vardır. Nerede ve ne rütbede olursa olsun onu daima baş olarak görürüz. Nereye gitse, hangi mecliste bulunursa bulunsun onun derhal bu meclislerin, bu toplantıların reisi olduğu görülür.

Hatta genç bir erkaniharp zabiti (kurmay subay) olarak emrinde bulunduğu kumandanların dahi çok defa inkiyat ettiklerine şahit oluyoruz.

Selanik'te buldukları müddetçe ekseri akşamlar, arkadaşları ile birlikte Olimpos birahanesinde oturup saatler ve saatlerce ko-

nuşmayı ve münakaşa etmeyi, gerek askeri ve gerekse siyasi idareyi tenkit eylemeyi adeta itiyat (alışkanlık) haline koymuşlar.

Mustafa Kemal gençliğinden itibaren açık konuşmayı, serbest münakaşayı çok sevdikleri için fikirlerini açık olarak söylemekten hiçbir zaman çekinmezlermiş. Bu müsahebeler esnasında hazır bulunan arkadaşları arasında üst rütbede bulunanlar Mustafa Kemal Beyin sözlerini, mütalaalarını, tenkitlerini seve seve, dikkat ve itina ile dinlerlermiş. Sonradan meclislerine dahil olduğum zaman ben de gördüm ki kendileri çok sevimli bir müsahebeci idiler. Pek tatlı konuşur ve konuştuklarında pek samimi oldukları için sözleri ne kadar acı ve ne kadar uzun olsa dinleyenlere yorgunluk veya hoşnutsuzluk hissettirmezdi.

Fiile çıkaramayacağı işlerden bahsetmek, o gibi işlerle uğraşmak adeti olmadığı gibi boş yere laf etmekten de hoşlanmazdı. Sözleri, münakaşalı ve tatlı musahabesi etrafındakilere daima ferahlık verirdi.

Gençlik hayatını onunla birlikte geçirmiş olan arkadaşlarımızın söylediklerine göre Mustafa Kemal küçük rütbede iken de daima mantıklı konuşur, mantık çerçevesi içinde mücadele edermiş. Onun bütün hayatında hiçbir zaman şöhret ve makam hırslarına tesadüf edilememiştir.

Gençliğinden beri kendisi daima millet arasında görünür, her yerde sevilirmiş. Esasen bütün hayatı da bunun şahididir.

Ali Kılıç

"Atatürk'ün Hususiyetleri", Milliyet Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 749, 8 Haziran 1952, s. 1, 7.

Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 31-32.

EVLİLİK DÖNEMİNDE AKŞAM SOFRALARI

Latife Hanımefendi Çankaya'ya yerleşir yerleşmez hareket tarzıyla herkeste çok müsait bir tesir bırakıyordu: Gazi kimi severse onlara yakınlık gösterir, neden hoşlanırsa hoşlandığı şeylere yadırganlık göstermeden çabucak intibak ediverirdi. Etrafına Gazi'ye yakın arkadaşların ailelerini toplardı. Sık sık aileleri birleştirerek az zamanda Ankara'da güzel bir cemiyet tesanüdü kurmuştu.

Akşamları vaktinde yemek yemek, vaktinde sofradan kalkmak, yemekten sonra Gazi ile birlikte yakın arkadaşların evine gece ziyaretleri yapmak, sohbetlerle vakit geçirmek hemen hemen adet olmuştu.

Bu arada Gazi ve Latife Hanımefendi ekseri geceler bize gelirlerdi. Hep beraber oturulur, konuşulur, güzel vakit geçirilirdi. Gazi uymakta olduğu bu yeni hayattan hoşnut ve memnun görünmeye başlamıştı...

Latife Hanımefendi'nin, Gazi ile evlendikten sonra Çankaya'da kurduğu samimi aile hayatı ilk zamanlar herkesin sevgi, saygı ve takdirini kazanmakta ve Gazi'yi seven arkadaşlarının hepsi büyük kurtarıcının girdiği bu yeni hayatın devamından derin bir memnunluk duymakta idiler. Halbuki, ne yazık ki o derece iyi terbiye ve tahsil gören Latife Hanımefendi kendilerini temyiz eden (ayırt eden) kibar tavır ve hareketlerine rağmen malesef bu samimi ve mesut hayatı devam ettiremediler. Gün geçtikçe daha iyi meydana çıkan tabiatlarının birtakım hususiyetleri yüzünden aile dirlik ve düzenliğini yavaş yavaş bozmaya başladılar.

Nihayet vaziyet o hale geldi ki günün birinde eskiden Gazi neden hoşlanıyorsa onu yapan Latife Hanımefendi bu sefer Gazi ne-

den hoşlanıyorsa ondan hoşlanmamaya, Gazi kimleri seviyorsa onları sevmemeye, onlara adeta düşman olmaya ve birtakım hırçınlıklara başladı. Günler geçtikçe bu hırçınlıklar artıyor ve Latife Hanımefendi Gazi Mustafa Kemal ile değil de herhangi alelade bir adamla evlenmiş gibi nahoş ve acayip muameleleriyle, kolay tahammül edilebilir olmaktan çıkmaya başlıyordu.

Bu hırçınlıkların Gazi'ye eski hayatını arattırarak tarzda verdiği eza ve cefa onun muhitinde bulunanların gözüne batacak dereceyi buluyordu.

Latife Hanım, Gazi Mustafa Kemal'in refikası olduktan sonra bir halk adamının, bir millet şefinin değil de sanki bir hükümdarın refikası imiş gibi kraliçe tavırları göstermesi ile de Gazi'nin hoşuna gitmemekte idi.

Hele bir aralık misafirlerin behemehal smokin ile sofraya gelmelerini istemesi, davetlilerin teşrifat memurları vasıtasıyla kabul edilmeleri emrini vermesi, akşam yemeğinde behemehal bir orkestranın çalması arzusunda bulunması, bazı muayyen saatlerde Köşk'ün önünde bando çaldırması, Gazi'nin hayatında bir defacık olsun iltifat etmediği heves ve arzularıyla Gazi'yi iyiden iyiye sinirlendirmeye başladığı açıkça görünüyordu.

Gazi, Latife Hanımefendi'nin takip etmek istediği bu yolu hoş görmüyordu. Bütün bunların yapılmasına muvafakat etmiyor ve Gazi de artık yavaş yavaş eski sofraya hayatına dönmek istidatları gözükmeye başlıyordu.

Nitekim Latife Hanım'ın yanlış yolda bu nevi ısrarları ve bu kabıl hevesleri ve istekleri yüzünden nihayet Gazi, eskiden olduğu gibi bazı akşamları sevdiği ve hoşlandığı arkadaşlarını yeniden kendi sofrasına davet etmeye başladı. Bazen asker ve bazen sivil devlet ve ilim adamlarını davet ettiği ve akademik bir manzara gösteren sofrasında gün oluyordu ki tekrar, eskisi gibi, sabahlara kadar siyasi, il-

mi, askeri meseleler mevzuubahs edilerek bazen de eğlence ve saz dinleyerek sabahlanıyordu.

Ali Kılıç

"Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor!", **Milliyet Gazetesi**, Yıl: 2, Sayı: 560-561, 2 - 3 Aralık 1951, s. 1, 7.

İÇMEDİĞİ ZAMANLAR

Gazi, bilhassa içmediği zamanlar, bir çocuk gibi mahcup, utan-
gaç, nazik bir ahlak ve tabiatını büsbütün belli eden, çok müşfik,
sevgi ile dolu, sevgiye susamış bir ruh sahibi idi. Derli toplu olmayı,
intizamı, sükuneti ve sadeliği seven mizaçta idi.

Ali Kılıç

"Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor!", **Milliyet Gazetesi**, Yıl: 2, Sayı: 566, 8 Aralık 1951, s. 7.

SOFRA JURNALCİLERE DERS VERİLEN YERDİ

Gazi'nin büyük meziyetlerinden biri de gammazlığa, dedikodu-
lara kıymet ve ehemmiyet vermemesi ve böyle bir harekete müsa-
maha göstermemesi idi. Biri gelip kendisine diğeri aleyhinde söz
söyler, dedikodu yaparsa söyleneni dikkatle dinler, fakat o akşamı
sofrada aleyhinde söylenen zatı da bulundurarak jurnalcılığı yapı-
na:

- Bugün sen bu zat hakkında bir şey söylemiştin. Onu burada bir defa daha tekrar eder misin? diyerek adamı berbat ederdi.

Ali Kılıç

*İstiklal Mahkemesi, Sel Yayınları, İstanbul
1955, s. 66.*

ATATÜRK'ÜN İÇKİ SOFRASI VE EĞLENCE ÂLEMLERİ

Atatürk yataktan kalkınca ilk iş olarak sabah kahvesini ve sigarasını içerdi. Sonra da derhal tıraşını olurdu. Onun hususiyetlerinden biri de kendi kendine tıraş olamamasıydı. Berberi itina ile Atatürk'ü tıraş ederdi. Bundan sonra masajını yaptırır, banyosunu alır, giyinir, terü taze mesai odasına geçer, orada o gün ne yapacağını ve nereye gitmek istediğini kararlaştırırdı.

Eğer Atatürk, Ankara'da ise gideceği yerler mahduttur. Ekseriyetle Marmara Köşkü'ne gidip bazen öğle yemeğini de orada yerler, bazen Çiftlik'te meşgul olurlar, bazen de yakın arkadaşlarının evlerine uğrayıp orada istirahat ederler.

Eğer Yalova'da iseler ekseriyetle Millet Köşkü'ne, yahut da Baltacı Çiftliği'ne giderler. Florya'da buldukları zaman banyodan istifade ederlerdi.

Atatürk, İstanbul'da iken motorle Boğaz gezintisinden, Anadolu sahilini takiben (Büyük) Ada'ya gitmekten hoşlanırlardı. En büyük zevki millet arasına karışmak, onların eğlencelerine iştirak etmektir. Bundan son derece zevk alır ve halkla bir arada bulunmaktan çok mütehassis olurdu. Hepimiz bilirdik ki, Atatürk'ün en bahtiyar olduğu dakikalar, milletiyle beraber bulunduğu anlardır.

Atatürk'ün halk arasına karışarak, onların gayet tabii ve meşru

olan eğlencelerine iştirak etmesini bir kabahat gibi göstermek ve bu hallerini menfi bir propaganda vesilesi olarak kullanmak isteyen insanlar da yok değildi.

Atatürk'ün bu sempatik halleri karşısında, riyakarlık ederek halkın sevgi tezahüratına ve samimiyetine lakayt kalmış olanların milletten saklı, dört duvar arasında neler yaptıklarını pekala ve yakından bilenlerdeniz.

Tarihi ve muvaffak olmuş şeflerin hayatlarını tetkik edecek olursak onları, yalnız ve yalnız gayeleri için çalışır, bunun dışında fani bir insan olarak her türlü eğlenceden, zevkten kendilerini mahrum eder bir hayat tarzı sürmediklerini görürüz. Bilakis her insan gibi onların da kendilerine mahsus birtakım itiyatları, zevkleri ve eğlence tarzları vardır. Atatürk'ün de, pek tabii olarak resmi işleri, memleket endişeleri dışında, bunlardan vakit bulabildiği zaman eğlenmek hakkıydı ve bunu yaparlardı. İnkılap, memleket ve devlet işleri bahis mevzuu olduğu zaman, onda gördüğümüz ve şahit olduğumuz gibi titizlik ve ihtimamı muhafaza ettikçe, bazı kimselerin her insan gibi eğlenme hakkını ona neden fazla gördüklerini bir türlü anlayamam.

Dünyada hangi insan vazifesi dışında eğlenmek istemez? Malum maksatlarla hareket eden bazı kimseler Atatürk'ün bazı eğlencelerini ele alarak ve tamamen haksız olarak türlü şekilde kötü propagandalar yaparlardı. Halbuki bunların hiçbirisinin aslı ve esası yoktu. Onun bütün hareketleri apaçıktı. Yaptıklarını sahte nikaplara bürünerek, sahte tavırlarla örtmek istemez, bu gibi mürailliklere asla tenezzül etmezlerdi. Bilakis eğlence ve içkiyi, bunların hepsini, çok sevdiği milletin huzurunda ve onların arasında sadece bir vatandaş gibi açık olarak yapardı. Onun için aleyhinde yapılan propagandaların hiçbirisine ehemmiyet ve kıymet vermezlerdi.

Ben hatıratımda sırası geldikçe Atatürk'ün içkisinden ve eğlen-

celerinden bahsediyorum. Yakın arkadaşlarımızdan biri bunu hoş görmemiş, bana:

- Niçin bunları açık olarak yazıyorsun? Bence hiç de muvafık değil! dedi.

Bu, arkadaşımın kendisine mahsus bir düşünce idi. Ona derhal cevap verdim:

- Niçin yazmayayım? "Atatürk cuma namazından çıkmış gelirken..." veyahut da "Namaza giriyorduk, o sıralarda..." diye riyakarene yazmış olsam buna sen inanır ve yazdıklarımın samimiyetine kani olur musun? demiştim.

Ahbabım bunun üzerine beni haklı bulmuş ve:

- Doğru yapıyorsun! demeye mecbur olmuşuk.

Atatürk'ün aleyhinde bu gibi propagandaları yapan ve yaptıran insanlar akıllarınca milletin Atatürk'e karşı gösterdikleri muhabbet ve hürmet hislerini kurutup gizliden gizliye şahsi emellerinin, ihtiraslarının tahakkukuna çalışırlardı. Onun için binbir türlü şeni iftiralarla halk arasında "dinsizdir, zayıf ahlaklıdır" gibi sözlerle telkin edilmek istenilen propaganda hiçbir muhitte semere vermiyordu. Bu gibi iftiralar ancak yıllarca evvel Şeyh Sait üzerinde tesir yapmıştı.

Bu gibi çirkin propagandaların beyhude birtakım safsatalardan ve ihtiraslardan başka bir şey olmadığı kendiliğinden tezahür ettikçe, Atatürk, şuurlu milletimizin nazarında her gün bir kat daha büyüyor ve onun kalbinde yer alıyordu.

Bir akşam Park Otel'e gitmiştik. Geç vakte kadar halk arasında eğlenilmiş, halkın içten gelen sevgi tezahürleri arasında oradan ayrılarak Dolmabahçe'ye avdet etmiştik. Ertesi sabah Atatürk uykudan kalktıktan sonra akşamın hikayesi görüşülüyordu. Kendilerine çok içildiğinden bahsedilince kızdı:

- Evet efendim! Reiscumhur diye beni tutmuş Çankaya'nın kayalıklarına bağlamışsınız. Kendiniz envai türlü eğlenir, gezersiniz. Bana gelince çok içildi diye tenkide kalkarsınız. Belki de içilmiştir. Belki de bunu birtakım kötü niyetli adamlar dedikodu mevzuu yapabilirler. Ama ne diyecekler, nasıl propaganda yapacaklar? "Dün akşam Atatürk içti, dansetti, yanındaki kadını öptü, bunları diyecekler değil mi?" Muhatabı da buna, "Evet içti, dansetti, öptü. Bunları biz de gördük. Bu adam daha başka neler yapıyor? Yaptığı başka neler vardır? Onları söyle!" deyince, kötü ruhlu adamların söyleyeceği başka ne olabilir? Onun için her şeyi, günahı da, sevabı da açık yapmak, milletin gözü önünde yapmak birtakım dedikoduları daima önler! diye cevap vermişlerdi.

Hakikatte de her şeyi milletin gözü önünde yaptığı malumdur. Onun eğlence hayatı her ferdin yaşayabileceği kadar müteva-zıydı.

Armstrong ismindeki meşhur bir Türk düşmanının yazdığı kitapta, Atatürk'ün aleyhinde bazı kısımlar vardı ve bunun için de hükümet tarafından memlekete sokulması menedilmişti.

Atatürk merak etti, kitabı getirtti. Bir gece sofrada geç vakte kadar kitabı tercüme ettirerek okuttu, dinledi.

Armstrong, Atatürk'ün herkesçe malum olan içkisinden bahsediyor ve bunlara garazkarane mütalaalarını da ilave ediyordu. Fakat bunları sayıp dökerken de, memleketin herhangi bir felaketi veya hut memleketini ve milletini alakadar edecek herhangi mühim bir hadise zuhur etti mi, onun içkisini de, eğlencesini de bir tarafa bırakıp pençesini hadiselerin üzerine atarak arslan gibi kükrediğini de belirtip yazmayı ihmal etmiyordu. Atatürk, kitabı sonuna kadar dinledikten sonra:

-Bunun ithalini menetmekte hükümet hataya düşmüş. Adam-

çağız yaptığımız sefaheti eksik yazmış, bu eksiklerini ben ikmal edeyim de kitaba müsaade edilsin ve memlekette okunsun! diye la-tife etmişlerdi.

Ali Kılıç

*"Atatürk'ün Hususiyetleri", Milliyet Gazetesi,
Yıl: 3, Sayı: 762, 21 Haziran 1952, s. 1, 7.*

*Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İs-
tanbul 1955, s. 77-81.*

ATATÜRK'ÜN SOFRASINA KİMLER GELEBİLİRDİ?

Atatürk'ün en büyük zevki sofrası idi. Kendileri çok mütevazı oldukları için daima bize:

- Bir lokma ekmek, bunu birkaç yakın arkadaş ile oturup bera-berce yemek ve içmek bana kafidir. derlerdi.

Sofranın bizim gibi bir daimi müdavimleri, bir de vekillerden ve mebus gazetecilerden ekseriya davet edilenleri, bunlardan başka da sefirlerimizden, kumandanlarımızdan, kendilerinin eski arkadaş-larından ve ahbablarından, her tertipten arasına davet edilenleri var-dı.

Hiçbir kimse Atatürk'ün sofrasına, istizansız (izinsiz), davetsiz gelemezdi. Ancak İsmet Paşa ile Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın ve bir de Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın istisnai vaziyetleri vardı. Bu zevat, her zaman, işlerinden boş kaldıkları ve lüzum gör-ülükleri vakit, hangi saatte olursa olsun, sofraya gelebilirlerdi.

İsmet Paşa, sık sık hemen hemen her gece sofranın müdavimi iken son zamanlar sofra ziyaretlerini seyrekleştirmiş, evvelce feyiz ve zevk aldığı o sofraya sonraları adeta tenkitkar bir tavır takınmış

görünmekte idi. Tefvik Rüştü Aras, Şükrü Kaya ise sofraya sık sık gelirlerdi.

Atatürk çok muntazam, çok dikkatli bir insan oldukları için sofrasının muntazam olmasını isterlerdi. Onun için sofraya otururken her şeyin yerli yerinde, düzgün halde bulunmasına bilhassa ve bizzat dikkat ederlerdi. Sofranın tanziminde, sofranın örtüsünde, tabaklarla, çatal bıçaklarda bir çarpıklık, bir yanlışlık görürlerse bunları bizzat düzeltirler, ondan sonra sofraya otururlardı.

Bu intizama yalnız kendi evlerinde değil, davetli buldukları başka yerlerde de dikkat ederlerdi. Hatta bazen gittikleri yerlerde salonların tefrişinde gördükleri yanlışlıkları derhal düzeltirlerdi. Duvarda asılı tabloların yerinde ve düzgün takılıp takılmadıkları derhal dikkatlerini celbeder (çeker), herhangi bir tablonun karşısına geçerek:

- Biraz sağa, hafif aşağı! diye kumanda ederken tabloya bir vaziyet verdirirlerdi.

Karmakarışık, gelişigüzel tefrişata tahammül edemezler, hemen tashih ettirirlerdi.

Sofra, Atatürk'ün karar ve düşüncelerinin bir nevi mihrak noktası, müdavimlerinin ise adeta feyiz kaynağı idi.

Atatürk'ün sofrası bir yemek sofrası, bir içki sofrası, bir eğlence sofrası değil; bir nevi akademi, adeta bir nevi dersane idi.

Sofranın karşısında daima büyük bir kara tahta, üzerinde tebeşir ile, silgisi ile hazır bir halde bulunurdu. Bu sofrada dahili politika, harici politika iktisadi politika, tarih, dil, coğrafya ilh.. (v. b.) gibi çeşitli ilmi mevzular, günün mühim davaları, nice inkılap hareketleri ve buna mümasil (benzer) her çeşit milli meseleler görüşülmekte idi. Sofrada herkes açık konuşur, herkes fikir ve düşüncelerini söyler, herkes kendi tezini müdafaa eder, hatta Atatürk lüzum gördüğü zaman kararlar bile ittihaz edilirdi.

Bununla beraber sofraya, bazılarının sandığı ve telkin ettirmek istedikleri gibi, bütün devlet işlerinin müzakere yeri değildi. Bu mühim noktayı farkedemeyerek “Sofrada devlet işleri hallolunuyor!” diye günün birinde Atatürk’e karşı gelenler, ağır mesuliyetlerle etekleri tutuştuğu zaman o sofraya içinden çıkamadıkları devlet işlerini getirirler ve onları orada Atatürk’e hallettirerek sofradan ferahlık ve neşe içinde çekilirlerdi. Hatta bazen de dedikodu mevzuu yapmak istedikleri sofradan nasıl perişan bir halde koltukla götürüldüklerine az mı şahit olmuştuk?

Atatürk’ün sofralarında konuşulmayan, konuşulmasına müsaade etmedikleri tek şey, dedikodu mevzuları idi. Bu gibi görüşmelere asla müsaade ve müsamaha etmezlerdi.

Atatürk daima her yerde olduğu gibi sofralarında da fikirlerin, kanaatlerin, düşüncelerin serbest açıklanması için müsamahakar kavlilerdi. Bu müsaadelerinden istifade ederek işi münakaşaya kadar götürenlerin taşkın hallerine nasıl tahammül ederlerdi? Hala hayret ederim.

Atatürk, kusurları, kabahatleri daima insanların yüzlerine söyler, bazen fevkalade asabileşirlerdi. Fakat haksız yere kızdığı, hiddetlendiği asla görülmezdi.

Kin, garez, hele intikam, bilmedikleri ve daima nefret ettikleri şeylerdi.

Ali Kılıç

“Atatürk’ün Hususiyetleri”, *Milliyet Gazetesi*, Yıl: 3, Sayı: 764, 23 Haziran 1952, s. 1, 7.

Atatürk’ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 83–86.

ATATÜRKÜN SEVDİĞİ, SOFRASINDA SÖYLEDİĞİ ŞARKI, TÜRKÜ VE GAZELLER

Atatürk çok sevimli ve şirin bir müzahabeciydi. Çok güzel ve tatlı konuşurdu. Konuşmaları daima samimi ve çok tabii idi. Misafirlerine büyük nezaketle ve daima iltifatla hitap ederdi. Ne kadar uzun sürerse sürsün, hangi mevzu olursa olsun, kendilerini dinlemede katiyen bir yorgunluk hissedilmezdi. İnsan o konuştuğuça sanki kendisini mesut hissedirdi. Bir alem, gözler önünde, sanki perde perde açılıverirdi. Saatlerce ve saatlerce söylerler, söyledikleri sözler gözünün içine bakılarak büyük bir huşu içinde dinlenirdi.

Onun huzuru, ecnepleri manen ve maddeten, adeta gaşyederdi. Bunun için bazı ecnebi diplomatlar saatlerce yanlarından ayrılmak istemezlerdi.

Sofrada çocukluklarına, gençliklerine, ordu ve inkılapçılık hayatlarına ait nice hikayeleri tekrar etmekten ve anlattığı hikayelerle hadiselerle isimleri karışan arkadaşlarına vakaları tekrar ettirmekten son derece zevk alırlardı.

Atatürk'ün sofrasında eski arkadaşlarından biri davet edilmiş bulunursa o gecenin bütün görüşme mevzuu ekseriyetle o arkadaşı ile geçen hatıraların tekrarından ibaret olurdu. Kendileri söyler, arkadaşını söyletir, ve bu hatıraların canlı bir surette ifade edilmesinden büyük bir zevk alırdı.

Sofradaki sohbetlerinde bilhassa yakın arkadaşı Nuri Conker'e çatmaktan ve ona diğer arkadaşları çattırmaktan, Nuri Bey'e muziplikler yaptırmaktan pek zevk alırlardı. Latife etmesini çok severlerdi. Fakat bazen bu latifeli sohbetler arasında birdenbire işi değiştirirler, İsmet Paşa ve hükümet erkanı hazır bulunurken, Nuri Bey'e müsaade ederek hükümetin icraatını tenkit ettirirlerdi. İsmet Paşa bu müsaade ve müsamahanın manasını gayet iyi anlardı. Bu yüzden

zavallı arkadaşımız Nuri Bey, İsmet Paşa'nın gadrine az uğramamıştı.

Atatürk, her akşam sofraya oturmadan evvel denebilir ki gözleri daima Nuri Bey'i arardı. Şayet Nuri Bey sofrada değil ise derhal emir verirler, Nuri Bey nerede ve ne vaziyette olursa olsun onu buldurur, sofraya getirirlerdi.

Bizim ara sıra sofraya oturmadan, yahut oturulduktan sonra kaçamak yaptığımız vaki olurdu. Fakat Nuri Bey bu kaçamağı asla yapamazdı. Zavallı Nuri Bey'in sofrada mühim bir vazifesi de kaçamak yaptığımız zaman Atatürk'ün dikkatini celbedip (çekip) nerede olduğumuzu sordukları vakit bir mazeret icadı ile işi idare etmesi ve arkadaşlarını himaye etmesi idi.

Atatürk çok dikkatli bir insandı. O koskoca sofrada bulunanların bütün evza ve hareketini –ne halde olurlarsa olsunlar– bir an gözlerinden kaçırmazlardı. Konuşulanları, söylenenleri hiçbir zaman unutmazlardı. O kadar unutmazlardı ki seneler ve seneler geçtikten sonra sırası gelince, geçmişteki bir gece içinde görüşlerini tekrar ederler, hatırlarlardı.

Atatürk'ün sofrasına davetler şu suretle vuku bulurdu: Akşamları saat sekiz sularında başyaver, Atatürk'e gelir, sofraya için kimleri emrediyorsa onları not edip telefonla davetlileri haberdar eder. Davetliler birer birer gelerek saat 8'de Köşk'ün bilardo salonunda toplanılır. Eğer Atatürk gezintiye çıkmışlarsa behemehal tam saatinde Köşk'e gelmiş bulunurlar.

Atatürk, davetlilerini uzun zaman hiçbir suretle intizarda bırakmak (bekletmek) istemezler, bu hususa bilhassa itina etmek suretiyle büyük nezaket gösterirlerdi.

Köşk'e geldikleri vakit bilardo salonunda toplanmış olan davetlilerine:

- Hoş geldiniz! diye ellerini sıktıktan sonra:

- Buyurun, sofraya oturalım! der ve önlerine düşerek sofralarına götürürlerdi.

Atatürk şayet gezintiye çıkmamışlar da Köşk'te bulunuyorlarsa, davetliler toplanıncaya kadar, bilardo odasına inerek orada bilardo oynamakla vakit geçirmek suretiyle davetlilerine intizar ederlerdi (beklerlerdi). Bilardo oynarlarken bir yandan da gelmiş olan davetlilerle hasbıhallerde bulunurlar, bilardo oyunu esnasındaki görüşme mevzuları uzar ve sofraya oturmak zamanı da gelmiş olursa:

- Buyurun, sofrada devam ederiz, diyerek davetlilerini alıp sofraya otururlardı.

Atatürk, güzel bilardo oynardı. Ekseriyetle Doktor Tevfik Rüştü, Nuri Conker ve Salih Beylerle bilardo oynarlardı, bilhassa Nuri Bey'le oynamaktan ve ona oyun esnasında takılmaktan zevk alırlardı.

Sofranın dağılma zamanı muayyen değildi. Sofranın dağılması, görüşülen mevzuun ehemmiyetine göre idi. Çok defa sabahlandığı vaki olduğu gibi erken zamanlarda dağıldığı da olurdu.

Ekseri geceler ciddi mevzular, ilmi mubahaselerle, bazı geceler de eğlence ile geçerdi. Eğlence denilen şey ise alaturka saz getirtip onu dinlemekten ve bazen de vakit geçirmek için sofradan erken kalkılarak kazançların nihayet harman edilmesi ile neticelenen alaylı bir poker partisi yapmaktan ibaretti.

Atatürk, alaturka sazdan hoşlanır, ekseri zamanlar kendileri de şarkılara iştirak ederlerdi. Kendilerinin sevdikleri bazı şarkılar vardı ki onları bizzat ve büyük neşe ile söylerlerdi. Alaturka sazı peşrevinden başlayarak saz semaisine kadar bütün kaideleriyle dinlemeye tahammül edemezlerdi. Yarı yerde faslı kestirir, aynı makamdan olsun olmasın, kendi sevdiği şarkılara başlatırlardı. Atatürk'ün sevdiği başlıca şarkılar şunlardı:

“Câna rakîbi handan edersin!”

“Kaçma mecburundan ey ahuyi vahşi ülfet et!”

“Habgâhı yâre vardım arz için ahvalimi!

“Bir perişan hâlini gördüm unuttum halimi!”

“Mani oluyor hâlimi takrire hicabım!”

Sevdikleri ve bizzat söyledikleri türküler de vardı.* Onlar da şunlardı:

“Vardar ovası, Vardar ovası!”

*Manastır'ın ortasında var bir havuz,
Aman havuz, canım Yavuz!*

*Pencere açıldı Bilâl oğlan, piştov patladı!
Varın bakın Bilâl oğlan yine kimi hakladı?*

Ellerini yüzlerine koyarak yine bizzat söyledikleri ve mütehasis oldukları iki tane de gazel vardı:

*Canımı cânan eğer isterse minnet canıma
Can nedir ki anı kurban etmeyeyim cânanıma!*

*Ney ile, mey ile bir alay mahbup ile her dem gelin!
Bezmi cem âyini kabrimde ikad eyleyin!*

Atatürk, sevdiği şarkıları bizzat söylemekten çok zevk alırlar, söyledikçe neşelenirler, hemen misafirlerine hitap ederek tekrarından daima hoşlandıkları:

* Lâtife Hanımdan ayrıldığı zaman (5 Ağustos 1925) odasında “Bağrı yanık bülbüle döndüm” türküsünü çaldırarak ağladığı duyulmuştu. (Fahrettin Altay, *On Yıl Savaş 1912 – 1922 ve Sonrası*, İnsel Yayınları, İstanbul 1970, s. 389)

*İçelim her muhabbetin mutlak
Ölmeyen bir hayatı vardır ki
Ana mevcat-ı muhasin-i alem
Kehvare-i terennüm olur.*

kıtasını kendilerine mahsus zarif ve şirin bir eda ile okuyarak kadehlerini kaldırırlardı. Atatürk bu mısralardan başka bir de sevdiği ve çok tekrar ettikleri bir beyit daha vardı ki o da şu idi:

*İç bâde, güzel sev var ise aklı şuurun!
Dünya var imiş, ya ki yoğ olmuş ne umurun!*

Ali Kılıç

“Atatürk’ün Hususiyetleri”, Milliyet Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 765, 26 – 27 Haziran 1952, s. 1, 7.

Atatürk’ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 86–90.

ATATÜRK, SOFRASINA HERKESİ BİR AMAÇLA DAVET EDERDİ

Atatürk’ün kendilerine mahsus telaffuz ettiği bazı kelimeler vardır: Mesela: Tabancaya “tapanca”, kırıbaça “kırpaç”, henüze “henus”, muhakkaka “muhakkaka” (bilhassa bu kelimeyi çok severler, yeni dil teorisinde muhakkak kelimesinin bu suretle değiştirilmesini çok arzu ederlerdi), yoğurda “yuğurt”, sarhoşa “sarfoş” derlerdi.

“Yani” kelimesini çok kullanırlardı, ve bu kelimeyi ekseriyetle uzun maruzatta bulunanların lafı uzatmaması ve neticeyi söylemesi için:

- Yani? diyerek muhatabını sadede (konuya) davet ederdi.

En ağır kelimesi ebleh yerine kaim olan (geçen) "hebeneka" (ahmak) idi!

Atatürk, kelimeleri dikkat ederek tam heceleri ile telaffuz ederler, katiyen liyezon yapmazlardı.

Dil Kurultaylarının birinde hususi bir encümen (komisyon) toplantısında müzakere ediliyordu. İçtimadan (toplantıdan) konuşan bir zata Atatürk:

- Çok "renneli" konuşuyorsunuz, yani "rılanı" yutarak konuşuyorsunuz! diye bir latifede bulundu.

O zat da güzel bir mukabele yaparak:

-Evet Paşam! Amma siz de çok ağdalı konuşuyorsunuz! cevabını vermiş ve Atatürk kahkahalarla gülmüştü.

Bu zat yanılmıyorsa, aklımda kaldığına göre, eski Giresun Mebusu Hakkı Tanık (Us) Bey'di.

Atatürk'ün itina ederek yemek seçmesi veyahut da şu veya bu yemeği isterim diyerek yemek ısmarlaması vaki değildi. Sofraya ne cins yemek gelirse onu yerler, sofradaki çeşitli mezelerden yalnız çok sevdikleri kavrulmuş leblebiyi tercih ederlerdi.

Yemeklerden ise omlet, patlıcan karnıyarık, yağlı fasulye diye isimlendirdikleri bildiğimiz kuru fasulye başlıca sevdikleri yemeklerdendi. Patlıcan karnıyarık ile pilavı birbirine karıştırıp yemekten çok lezzet duyarlardı.

Gece yarısından sonra veya gündüzün herhangi bir saatinde karnıyanları acıktığı zaman ilk hatırlarına gelen yemek omlet olurdu. Gece yarısı kalkıp bizzat mutfağa giderek orada oturup aşçıya omlet yaptırıp yedikleri ekseriyetle vakiydi.

Bir gün de Ankara'da iken öğle yemeği için evime geldiği zaman kapıda Atatürk'ün otomobilini görmüş, telaşla içeriye girmiş-

tim. Atatürk'ün aşağıda mutfakta olduğunu söylediler. Koşum. Mutfığa girdiğim vakit Atatürk, aşçıya emredip yaptırmış oldukları omleti kahkahalar atarak yiyorlardı.

Atatürk'ün sofrası başlı başına bir alem. Orada az mı şeyler gördük, az mı şeyler işittik, az mı vakalara şahit olduk!

O sofradan neler, kimler gelmiş geçmiştir. Asıl bahtiyarlık o sofradaki yerini, sonuna kadar, sendelemeden salabetle muhafaza edebilmekte idi.

Biz, o sofraya müdavimlerimizden öyle adamlar tanımışızdır ki gösterdikleri suni dostluk tezahürlerinden, bizim ile yaptıkları hususi hasbıhallerden daha o zaman, samimi olmadıklarını anlamışızdır. Nitekim bu adamların ne kadar aşağı, ne kadar bayağı olduklarını Atatürk'ün vefatından sonra, daha iyi anlamış bulunuyoruz.

O sofrada, o muhitte şahit olduğumuz vakaların mühim bir kısmını arkamızda bırakıyoruz. Lüzum görmedikçe, mecbur olmadıkça onlardan bahsetmek bile istemiyorum.

Yoksa, gözleri dönmüş, menfaat kaygısından başka hayatta hiçbir mukaddesat tanımayan bazı mahluklardan ve sebebiyet verdikleri hadiselerin hepsinden bahsetmeye kalkarsak, bunlar da ayrıca başlı başına bir kitap teşkil eder. Maamafih icap ettikçe bunlardan da bahsedeceğim.

Atatürk, her cinste, her nevi tipteki insanları oldukları gibi kabul eder ve bu gibileri istidatlarına göre kullanmasını çok iyi bilirdi. Halkın pek de sevmediği bazı kimseleri ekseriyetle sofraya davet etmesinin sırn da bunda idi. Hatta bu gibilere sofrada ve muhitinde birer mevki verir gibi görünürler, bazı seyahatlerde beraberlerine aldıkları da vaki olurdu. Hakikatte bu şekli hareket bir liderin lüzumlu olan adamları tatmin edip istediği şekilde kullanmasından başka bir şey değildi. Bu sebeptir ki, Atatürk'ün muhitine girenlerle hususiyet ve mahremiyetinde bulunanları ayırt etmek lazımdır.

Atatürk, mahremiyetine çok güç olarak arkadaş alırdı. Bir defa da mahremiyetine aldı mı artık o arkadaşına çok itimat eder, onunla hususi hasbîhallerinde aynı seviyede, aynı hakları haiz bir arkadaş olarak dertleşir, görüşürdü.

Atatürk, harimine girmiş olan yakın arkadaşları ile mahrem olan her şeyini konuşabilirdi. Sofrasına devam eden, herkesin gözüne batan öyle adamlar vardı ki, onlar hakkındaki kanaatlerini, o adamları niçin sofrada, yakınında bulundurmamak lazım geldiğini, bunun sebeplerini açık olarak yakınlarına izah ederdi. Fakat açık konuştuğu mahrem ve yakın arkadaşları hakkında diğer bir kimseye asla bir şey söylemezdi. İşte bunlarla ötekiler arasındaki fark burada idi.

Atatürk, herhangi bir gün sofrada bulunan bir devlet adamına dönerek:

- Sen benden korkmuyorsun? Geç karşıma! demiş olması belki de yeknazarda (ilk bakışta) alkolün tesiri ile söylenmiş herhangi bir sözden ibaret gibi telakki edilmişti. Halbuki bizler biliyorduk ki, Atatürk'ün durup dururken böyle bir meydan okumasında elbette bir mana ve bir hikmet vardı. O esnada sofrada bulunanlar sadece Atatürk'ün o andaki bu sözlerini işitirler, fakat sonradan o mevzuun benim evimde hususi olarak devam eden safahatını bilemedikleri için pek tabiidir ki Atatürk'ün sofradaki bu sözlerini istedikleri tarzda tefsire çalışırlardı.

Ali Kılıç

"Atatürk'ün Hususiyetleri", Milliyet Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 766, 27 Haziran 1952, s. 7.

Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 90-93.

KUMANDANIMIN İÇKİ SOFRASI

İzmir'e giriş, bilhassa iki tarihi hadisenin acı akıbetli iki olayını yarattı. Biri İzmir'in büyük yangını, diğeri Gazi Kemal'in bu yangın münasebetiyle yerleştiği otelden Latife Hanım'ın Göztepe'deki evine yatılı misafiretidir (misafirliğidir). Mustafa Kemal, Latife Hanım'ın evinde, misafirleri ve müstakbel zevcesi önünde Rumeli türküleri söylemiş ve zeybek oyununu oynamıştı.

Fevzi Paşa'ya gelince:

Sonradan Mustafa Kemal ile Latife Hanım birbirleriyle evlenmeye karar verdikten sonra, bir gün benim:

- Acaba Latife Hanım, Mustafa Kemal'in hayatındaki boşluğu doldurabilecek mi? sualime (Fevzi) Paşa; ağılebi ihtimal bu toplantı sofrasının atmosferinde istikbalin neye varacağını tahmin ederek:

- Çok zeki ve görgülü olan Latife Hanım'dan çok büyük bir vazife beklenir. Latife Hanım, kumandanımın içki sofrasını kurdukları ailenin harimine nakledebilirse memlekete en büyük hizmeti yapmış olacaktır, demek suretiyle sualime dolayısıyla cevap vermiş olması, dediğim gibi o tesadüfün acı akıbetini vukuundan (oluşundan) önce tespit eder.

Süleyman Külçe

Onuncu Kısım –Başkumandan Harbi, Birinci Kitap: Mareşal Fevzi Çakmak–Askeri Hususi Hayatı, İkinci Basılış, İzmir 1953, s. 236.

CİDDİ KARARLAR ÖNCESİNDE

Gazi, ciddi kararlar arifesinde daima içkiden ve fazla yemekten içtinap ederdi (kaçınırdı).

Ali Fuat Cebesoy

*Gl. Ali Fuat Cebesoy'un Siyasi Hatıraları,
Birinci Kısım, Vatan Neşriyatı, İstanbul
1957, s. 53.*

MEŞVERET (DANIŞMA) SOFRASI

Atatürk'ün sofrası bir meşveret (danışma) topluluğu vazifesi görürdü. Herhangi bir sorunun çözülmesinde Atatürk, o işin ehli olan kişileri sofraya davet eder, onlara hissettirmeden konuşturur, düşüncelerini öğrenir ve gene hiçbir şey söylemeden işin doğrusunu bulduğuna kani olunca kararını verirdi. Laf açmak için bazen bir yakını bu işle görevlenmiş olur, o lafı açtıktan sonra sofrada bir tartışma başlar ve Atatürk bunları dikkatle dinlerdi.

Fahrettin Altay

*Görüp Geçirdiklerim 10 Yıl Savaş
1912-1922 ve Sonrası, İncel Yayınları, İs-
tanbul 1970, s. 496.*

MUSTAFA KEMAL KAPALI KUTUYU AÇMAYA ÇALIŞTI

Şarklılar evlerine ve her şarklı evinin içinde bile kendi içine kapanmıştır. Hayat, “duyulur” korkusu içinde geçer. Mustafa Kemal bu kapalı kutuyu açmaya çalıştı. Hatıralarımda yazmıştım, bir akşam İzmir’de, Atatürk’ün Kordon üstündeki evinde sofraya kurulmuştu. Aşağı pencereden salonlar gözüküyordu. Vali caddede duranların ve gelip geçenlerin içeriye görmemesi için perdelerin indirilmesini emretti. Atatürk sordu:

- Vali Bey dışarıdakiler acaba burada bizim ne yaptığımızı farzederler?

Vali sustu.

- En azı içki içtiğimizi değil mi? Masa üstünde çıplak kadında oynatmadığımızı görmeleri için lütfen perdeleri açınız.

Bir akşam da motörle Kalamış Koyu'na gitmişti. Koy sandal dolu idi. Hiç şüphesiz bu yaz akşamı eğlencesine çıkanlar yiyecekler, içecekler, çalacaklar ve eğleneceklerdi. "Büyük" saygı veya korkusu ile meydanda neleri varsa şuraya buraya sakladılar. Ortaya bir kuruluk ve durgunluk çöktü. Sanki herkes perhizde idi. Atatürk bir sandaldakilere kendi içkisinden ikram etti ve halkın neşe ve keyfi şerefine içti. Bütün koy birdenbire hayat ve şevk bağlayıverdi. Riya, denizin üstünden sis gibi kalktı.

Falih Rıfki Atay

"Hatırat"lar, Dünya Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 446, 24 Kasım 1953, s. 2.

ATATÜRK'ÜN ANLATIŞI

Atatürk'ün anlatışı, ne nutuk söylemesine, ne de yazı yazmasına benzerdi. Arasıra Rumeli ağzına kayan tatlı bir şivesi, gönül tellerine dokunan büyümlü bir sesi, hiç bezginlik vermeyen renkli bir hikaye üslubu vardı. İnsanlarda beğenecek pek az şey bulmayı belki süs eden nice titiz tenkitçiler, sohbet cazibesine kolayca kapılmışlardır.

Atatürk, kendini alaya alabilecek kadar ince görüşlü ve tatlı düşünlü idi. Yakup Kadri gibi pek "güç beğenicisi" sanat adamlarımız, onun hikayelerini ve nüktelerini, bitmesinden korkarak, dinlemişlerdir.

Falih Rıfki Atay

Çankaya-Atatürk Devri Hatıraları, Birinci-İkinci Cilt, Dünya Yayınları, İstanbul 1958, s. 11, 583.

MUSTAFA KEMAL'İN AKŞAM SOFRASI BİR SİYASİ TOPLANTI İDİ

Mustafa Kemal'in akşam sofrası, Selanik'te kolağasılığından beri, bir siyasi toplantı idi. Bir "içki ve eğlence alemi" değildi. Ben hiçbir okulda Çankaya akşam toplantılarında olduğu kadar ciddi çalışma günleri geçirdiğimi hatırlamıyorum. Bu toplantılarda eğlence, okullardaki "teneffüs" dediğimiz, bahçeye inerek dinlenme gibi bir şeydi.

"Nutuk"unun gündüz yazdığı bölümlerini geç saatlere kadar sofrada birimiz okur, hepimiz dinlerdik. Bitirdiği kitaplar üzerine, çok defa, gene bu toplantılarda tartışma açardı. Herkes fikrini söylemekte serbesti. Bir kara tahta tebeşir ve silgisi ile beraber sofradan ancak resmi davet günlerinde ayrılmıştır. Mimar Holçmeister evinin projesini yapacağı vakit, birinci katın en iyi piyesini sofraya ayırmasını söylemişti.

Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Yahya Kemal (Beyatlı) gibi kültürlü, ince zevkli ve tenkitçi arkadaşlarımızla onun anlatış sanatına hayrandık. Yanından ayrılmak istemezdim. Sırasına göre pek nükteci ve arada bir alaycı idi. Hiçbir zaman "kuru" ve "sıkıcı" değildi. Hemen hiç gülerek resmi alınmayan Mustafa Kemal, benim tanıyabildiklerim arasında en güler yüzlü kimselerden biri idi.

Cumhurbaşkanı olduktan sonra halk ve gençlikle buluşmalarının gittikçe azalmış olmasına esef ederdim. Serbest konuşmaları yalnız bizler tadıyorduk. 1923'ten beri bütün hayat hikayelerini dinlemiştik.

Falih Rıfki Atay

"Önsöz", Atatürk'ün Hatıraları 1914 - 1919, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1965, s. III-IV.

NÖBETÇİ

Şehirle Çankaya arası henüz bomboş. Kıraç tarla veya ot bürümüş bağ. Dar ve bozuk bir yol, Mustafa Kemal'in evi de ortası havuzlu eski Ankara Köşk'ü. Sağ, solu, önü, arkası bozuktur.

Sık sık bir tozdur kopar, sivri burula yükselip, sonra bir sis gibi döner. Fakat silinip gitmez. Her şey, ağaçlar, duvarlar, kerpiçler, hepsi ak veya akımsı. Renkler bir türlü parlamaz. Yağmur yağmalı, yahut, durgun bir havada şafak sökmeli veya güneş batmalı...

Bu kader ve tevekkül yalnızlığının ta ötesinde, ufka yakın sırtlarda Çankaya. Gündüz uyur, gece uyanıktır. Karartı ile beraber lambası yansır. Enginlerde uzun seferlerin rüyasını gören bir geminin fenerine benzer.

İç mahalleler de ışıklar sönmüştür, herkes uykudadır. Yalnız Çankaya Köşkü'nün pencerelerinde kızıl lamba aydınlığı. Ve ara sıra kim bilir nereden haber getirip kim bilir nereye bir haber götüren, atlı arabaların yanar söner, fener ışıkları:

- Siz uyurken ben nöbet bekliyorum, derdi.

Herkes uykuda iken eğer o da uyursa bir baskına uğramak tehlikesi varmış gibi, o daima bir tehlikenin sezinişleri içinde idi. Uyanık olduğunu bildiğimizden hepimiz rahat uyurduk.

Düşmanın sanatı da görünmemek olduğunu bilirdi. Bazen düşman, oturduğu masanın örtüsü altında solur gibi yaklaşma hissi verirdi. Hiç birimiz farkında olmazdık, en coşkun neşe ve şevk sesleri arasında, birden dürülür kulak kesilirdi:

- Dinleyiniz, derdi.

Yanıldığımızı sanırdık. Sonra kendi yanıldığımızı anlardık.

Yenişehir Caddesi'nde kılıcına dayanan bir heykeli vardır. Sanatkar bu heykeli açıldığı vakit bana:

- Vatanın bekçisi, demişti.

İyi bir sanatçının ruhuna ilham gelir. Heykeltıraş bir yabancı ise de, daha ilk tanışmada nöbetçiyi görmüştü.

Yıllar geçti. Eski nöbet titizliğinin gevşediğini hissediyorduk. Erken bir emniyet hayaline kapılmış olmasından korktuk. Bir akşam nazı geçen arkadaşlarından biri:

- Düşünmelisiniz ki eğer ölürseniz, heykelinizi paramparça ederler. Yaptıklarınızdan hiç biri ayakta kalmaz. Çok yaşamaya bakmalısınız, dedi.

Ben de sofrada idim. Güldü, işte o zaman bize gönlünün sırrını açtı:

- Unutmayınız ki Mustafa Kemaller yirmi yaşındadır. dedi.

O artık Türkiye'nin her tepesinde bir Mustafa Kemal'in nöbet tuttuğuna inanıyordu...

Fatih Rıfki Atay

*"Nöbetçi", Pazar Posta Gazetesi, Birinci Yıl,
No: 40, 11 Kasım 1951, s. 1.*

SOFRA VE SOHBET ARKADAŞLIĞI

Vefalı bir arkadaş, misafir canlısı ve pek efendi bir ev sahibi idi. Atatürk, arkadaşları için hiç "büyümemiştir". Çocukluk ve gençlik arkadaşlarını, ölümüne kadar yanından ayırmamıştır. Arkadaşlarının kusurlarını bağışlayabilir, fakat onları hatalara düşmekten korumak için hepsine ağabeylik ederdi. Düşmanlarına değil, dostlarına çıkışırdı. Arkadaşlarından mahrum kalmak istemezdi. Kaybolmuş vatanın, güzel Rumeli'nin hatıralarını onlarla canlandırır, güzel, gö-nüle işleyici, mat sesi ile Rumeli türküleri çağırarak, araya, hasret yaşları dökerdi.

Atatürk'ün gençliğinden beri bir adeti, akşamları arkadaşları ile bir masa etrafında buluşup konuşmaktı. Bu sofraya alemleri içki ve sefahet için hazırlanmazdı. Atatürk eğlenmeyi sever, yaşamının bütün zevklerini tadar, fakat sofrasında da sabahlara kadar vatan, devlet ve halk işlerini konuşurdu. Yapacaklarının çoğunu bu konuşmalarda tasarlar ve derinleştirirdi. Her söyleyeni ve söyleneni kanaatlerine uymasa da, sonuna kadar dinlerdi. Böylece memlekette dönüp dolaşan fikirlerden, dedikodulardan, şikayetlerden haberi olurdu. Sabahlara kadar yalnız dil veya sadece tarih tartışmaları ile geçen sofralar olmuştur. Ne kadar geç kalsa, herkesten önce vazifesinin başında idi. Selanik'te akşam ve geceyi kendisiyle geçiren arkadaşları, kıtaya gittikleri zaman onu çalışırken bulmuşlardır. Sofra ve sohbet arkadaşlığını, resmi vazife ile hiç karıştırmazdı. Sofrasında hiç bulunmayan bakanları ve hiçbir makam yüzü görmeyen devamlı arkadaşları vardı. Atatürk daima ciddi idi. Dünya ile devlet işlerini birbirinden ayırdığı kadar, eğlencesi ve hususiyeti ile vazifesini birbirinden ayırmasını bilirdi.

Atatürk'ün gülen bir resmi hiç yok gibidir. Halbuki pek neşeli ve sırasına göre alaycı idi. Arkadaşlarının kendisine karşı besledikleri duygu asla "korku" olmamıştır. Hususi hayatında "meftunluk", resmi hayatında "hayranlık ve saygı" olmuştur. O, üstünlüğü rütbesinden, mevkiinden değil, öz cevherinden alırdı. . .

Konuşması ve hikaye anlatması pek tatlı ve sürükleyici idi. Saatlerce dinler, yorulmaz ve bıkmazdık. Hafızası pek sağlam olduğundan eski yeni bütün vakaları en küçük teferruatına kadar hatırlardı.

Falih Rıfki Atay

SOFRADA CAN ARKADAŞLIĞI

Arkadaşlarına karşı sonsuz denilebilecek bir müsamahası ve düşmanlarına karşı bile, en kızdırıcı vakalarda, hislerini uzun müddet kapalı tutan sinir hakimiyeti Atatürk'ün hayran kaldığımız mi-zaç hususiyetleri arasında idi.

Yakup Kadri, Ruşen Eşref ve ben Çankaya'daki eski köşkünün hemen her akşamki davetlilerinden idik. İnkılabın heyecanlı ve şevkli günlerinde birçok defalar gün ağarırken evlerimize dönerdik. Atatürk istediği kadar uyumakta serbestti. Fakat biz gündüz de çalışmak zorunda idik. Her akşam değişen misafirlerden biz değişmeyenlere, kimseye haber vermeden erkence çıkabilmek müsaadesini vermesini istemiştik:

- Doğru, dedi. Siz gidin ama, arkanızdan çıkıştığımı iştirseniz ehemmiyet vermeyin. Çünkü herkes sizin gibi yaparsa ben kiminle oturayım?

Meclislerine ve sohbetlerine doyum olmadığı için yine de geç saatlere kadar kalırdık. Biz onu bir babadan farksız sayar, bir can arkadaşından farksız severdik. O da bizi genç kardeşleri bile değil, yaş farkı azlığına rağmen, oğul gibi tutardı.

Eski köşkün yemek odasından bilardolu hole çıkılan kapı yanında bir kanepede vardı. Bir gece yorulmuş, sofradan kalkarak kanepeye uzanmıştım. Bir aralık kapının açıldığını hissettim. Atatürk idi. Sıçrayıp, affedersiniz demeye bile fırsat kalmadığından uyumuşluğa vurdum. El yıkayacağı yer, tam karşımdaki merdivenin sahanlığında idi. Atatürk'ün beni uyandırmamak için ayakucuna basar gibi, yavaşça merdiveni çıktığını hala gözüm yaşararak hatırlarım.

Falih Rıfki Atay

AKŞAM SOFRASI VE MECLİSLERİ

İlk gençliğinden son günlerine kadar kendisini tanıyanların hepsi için Atatürk adı, sofrta sohbetlerini hatıra getirir. Dostları ile akşamları sofrta başında buluşmak ve geç vakitlere kadar konuşmak adeti idi. Pek azı zevk ve eğlence meclisi olmuştur. Bunlar da, hani okullarda tatil saatleri vardır, öyle bir şeydi. Saatlerce pek ciddi şeyler okur, yahut yazardık. Beyninin hiç yorulduğunu bilmiyorum. Hastalandığı yıllara kadar da şaşkırtıcı bir hafızası vardı.

Orduda iken askerlik meseleleri, sivilde iken devlet ve devrim meseleleri, hepsi, bazen sabahlara kadar sofrada görüşülmüştür. Söyler ve dinlerdi. Yalnız kendi düşündüklerini herkese anlatmak değil, herkesin düşündüğünü de kendi anlamak, türlü memleket seslerini duymak meraklısı idi. Sentezci bir dehası vardı. Birkaç saatlik dağınık ve sıçramalı sohbetlerden sonra, derleme ve toparlama yapar, mantıklı, açık ve iyice çerçeveli bir tefekkür eseri verirdi.

Bilmediklerini, sofralarında bildiklerinden öğrenirdi. Davetlileri daima pek çeşitli olmuştur. Ateşli ve gururlu bir milliyetçilik, eğilip bükülmez bir irade ve kendine güven duygusu şahsiyetine hakimdi. Sevdiklerinin ve birlikte bir şeye inandıklarının tenkitlerine, itirazlarına, tartışmalarına inanılmaz bir katlanışı ve hoşgörülüğü vardı.

Türk dili ve Türk tarihi meseleleri, onun sofrasında tam bir fakültelik zaman tutmuş olduğunu tahmin ediyorum. Tebeşirli kara tahta karşısında idi. Bakanlar, profesörler, milletvekilleri, hep o tahtaya kalkmışızdır. Ondan başka hepimiz yorulur ve doğrusu biraz da usanırdık.

Savaş ve devrim günlerinde, meseleler konuşulduğu sırada hiç içmez veya pek az içerdi. Ne askerliğinde, ne de sivil hayatında geç kalmak, hatta sabaha kadar kalmak onu vazifesinden alıkoymamıştır. Kendisinde bir zaaf ve "laübalilik" sezilmesi ihtimaline karşı pek

titizdi. Pek efendi bir ev sahibi ve eski Osmanlı deyimi ile pek de "edepli" idi.

Reşit Galip'in çok defa yanlış yazılmış bir vakası vardır. Atatürk'ün bir yabancı lokantacıya vermiş olduğu bahşış meselesini, biraz içkili olduğu için, mübalağa ile tartışıyordu.

Atatürk:

- Galiba rahatsızsınız, biraz dinlenseniz... dedi.

Reşit Galip:

- Burası milletin sofrasıdır. Ben milletin sofrasında oturuyorum, cevabını verdi.

Atatürk hiç bozmayarak:

- Beyefendinin hakkı var. O halde biz sofrayı terk edelim, dedi.

Herkes ayağa kalkıp çekildiler.

Birkaç gün sonra idi. Reşit Galip yine davetliler arasında bulunuyordu. Bir hayli zaman geçtikten sonra Atatürk:

- Bana iki nefer çağırınız, dedi.

İki nöbetçi içeri girdi. Reşit Galip'i işaret ederek:

- Beyefendiyi dışarıya götürünüz, dedi.

Kucakladıkları gibi çıkardılar. Reşit Galip bilmeyerek yaptığı eski hatasından utanıyordu. Sıkılarak tekrar sofraya geldi. Atatürk'ün neyi anlatmak istediği belliydi.

O saatten sonra Atatürk, en çok onunla keyifli keyifli konuştu idi.

Atatürk gösterişçi, alayışçi ve zevahir (görünüş) düşkünü değildi...

Atatürk vazife başında hiçbir laübaliliğe yer vermeyecek kadar ciddi, hususi yaşayışında ise dostlarının her türlü nazını çekecek kadar samimi idi. Protokol, boğazını sıkı dar ve katı bir yaka gibi

kendisini her vakit rahatsız etmiştir ve onu hususi yaşayışı içine hiç sokmamıştır. Sofrasında kimsenin yeri belli değildi. Yalnız Fevzi Çakmak'a, İsmet İnönü'ye, arasına evine gelen ordu ve hükümet şahsiyetlerine yanında yer gösterirdi.

Bununla beraber “dış görünüş”ün ve “dekor”un içtimai münasebetlerde büyük ehemmiyeti olduğunu bilirdi. Onun için giyinişine ve ev içi düzenine pek meraklıydı. On beş yıl yanında bulundum, hususi odalarına girdim, günün çeşitli saatlerinde evine gittim: Kendisini bir defa bile tıraşsız, rahatsız olduğu vakit velev pijamalı da olsa, üstüne başına titizce itinasız görmedim.

İstanbul'daki evleri, Çankaya'daki evi ve son köşkü hep kendi hususi dikkati altında idi. Hafife alınmak, aşağıda ve alatta görünmek, kolayca tenkit edilecek kusurları ve eksikleri bulunmak, hele gülünç olmak pek korktuğu şeylerdendi.

İş başından artan ömrü sofrada geçmiştir. Bu bir içki ve cüm-büş sofrası değildi. Dostları ile, hatta düşmanları ile sohbet ve tartışma meclisi idi. Atatürk hayallerini, tasarılarını, ıstıraplarını, hatıralarını, ta genç subaylığından son zamanlarına kadar sofrasında anlatmıştır. Selanik'te askeri dehasını tanıtan “tatbikat” oyunlarına sofrasından kalkarak gittiği gibi, her devrim gününün başlangıcı da bir sofraya sabahı idi. Eğlence alemi, aşır taşıdığı yer de yine sofraya meclisi olmuştur. Bu ne zaman bir zevk ve eğlence ne zaman büyük taarruzu hazırlayan bir kumanda heyeti ve ne zaman en çetin devlet işlerini karara bağlamak topluluğu idi, tahmin edemedik. Fakat misafirlerinin çeşidine göre az çok hangisine hazırlanacağımızı bilirdik. Bazen, bir meseleyi daha fazla deşmeye misafir çeşidi elverişli olmadığı zaman:

- Galiba yorulduk! der, meclise son verir, vedalaşmak üzere elini sıkınlardan birtakımına:

- Teşekkür ederim.

Birtakımına usulca:

- Siz biraz daha kalınız! derdi.

Nice sırlarını yıllarca vicdanı içinde tutan Atatürk'ün, ağzından kaçırmışa benzeyen “gevezelik”lerin yüzde doksanı hesaplı ve tertipli idi...

Sırlarını “ağızdan kaçırın” Atatürk, bazı vakayı hiçbir zaman anlatmamıştır. Yahut pek mahremlerine söylemiştir de ben bilmiyorum. On beş yıl hususi meclislerinde bulunan benim duymayı-şım dahi, vaktiyle hatıralarını bana anlatmış olduğu düşünülecek olursa, dikkatte tutulmaya değer.

Atatürk cömert değildi. Elinin dar olduğu bile söylenebilir. Kendisine gelen hediyeye kravatlardan birer tanesini alabilmek için neler çektiğimizi hatırlıyorum.

Buna rağmen pek “misafirperver” ve ikramcı idi. “Hal bilir”di. Bir akşam sofrasına bir genç arkadaşla birlikte gitmiştik. Bu genç, Atatürk'ü, ilk defa dinliyordu. Coştu, içti ve hastalandı. Kalkamadı ve hastalığı kötü tesirini sofraya başında gösterdi. Bu gencin gönlünde hiçbir utanç azabı kalmamak için, Atatürk kendisini iki üç gece daha arka arkaya sofrasına davet etmişti.

Atatürk'ün devlet ve hükümet hizmetinde kullandıkları arasında güzeli çirkini, sevimlisi sevimsizi vardı. Fakat sohbet meclislerinde bulunabilmek için şu veya bu türlü bir sevimlilik şarttı:

- Karşımda çirkine tahammül edemiyorum, derdi.

Kendisiyle anlaştıklarına inandıkları için, hastalığı yüzünden asabi muvazenesinin bozulduğu son yıllara kadar, pek müsamahalı idi. Meclisinde dilediklerinizi söylememek için, pek hesaplı bir dal-kavuk olmaktan başka, hiçbir sebep yoktu. Onun için Atatürk'ün meclislerinde ileri geri konuşmaların bir cesaret misali olarak anıl-

ması gülünçtür. Arasına bu konuşmalar aykırılığa kadar gider, sabahleyin bir iç sıkıntısı ve bir şüphe duyulurdu. İlk fırsatta kusurlarını affettirmek isteyenlere, hafızası en kuvvetli melekesi olan Atatürk:

- Bir şey mi oldu? Ben hatırlamıyorum ki... derdi.

Sofra bir imtihan meclisi idi de! Hiç söylemeksizin, hissettirmeksizin, bir vazifede kullanacağı adamları, içki aleminin pek elverişli olduğu türlü yönlerden yoklardı. Hükmünü kolay verir, çok defa aldanmazdı.

Omiros'un kahramanlarından biri idi. Bu tabiinin üstünde ve dışında bir mizaçtır. Normal münasebet ölçüleri içine hapsolunamaz. Bu mizaç, ancak aşırı şevk kaynaklıları içinde hayatiyetini koruyabilir. Vatan kurtuluşu davasının başlangıcı, Samsun iskelesinde "tek başına Mustafa Kemal"dir. Ve gerçekten tek başınadır. Bu bir kahramanca hayat kaderidir. Kilometrelerce etrafını ışığa ve enerjiye boğan coşkun çağlayanda durgun sudaki salkım söğüt aksini arayabilir miyiz? Amiyane olsa da eski yaveri Salih Bozok'un şu hikayesi Atatürk tenkitçilerine iyi bir cevap olabilir. Bir gün Salih Bozok'a bazı tanıdıkları:

-Tarih sizi mesul edecek. Çünkü Atatürk'e içiriyorsunuz. Gece-leri uykusuz geçiyor. Sefahet yaptırıyorsunuz ve ömrünü kısaltıyorsunuz, derler.

Salih (Bozok) der ki:

- Tarih ne diye bizi mesul tutacakmış? Mademki iş, dediğiniz gibidir. Bizim heykellerimizi dikecek. Atatürk'ü, biz idare ediyorsak, yalnız içirip sefahet ettirmiyoruz ya, İzmir'i de biz aldırırız, cevabını verir.

Atatürk sofrasının yıllar süren şevki ve neşesi, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünden bir müddet sonra yavaş yavaş kaçtı. Hekimlerin üstüne kondurmadıkları yıkıcı illet, karaciğerini yiyor ve

sinirlerini yıpratıyordu. Eşsiz hafızası sönüyor, sağduyusu kararıyordu. Atatürk'ün tahammülü ve müsamahası azalıyor, irade, zeka ve kudretinden şüphe edildiğini sanmak kompleksi, sık sık asabiyet nöbetlerine sebep oluyordu.

Falih Rıfki Atay

Çankaya, Atatürk Devri Hatıraları, İkinci Cilt, Dünya Yayınları, İstanbul 1958, s. 346-347, 493-498.

BUNLAR YAZILMAZSA BEN ANLAŞILMAM KI...

Atatürk, İzmir'e bir gidişinde Kordonboyu'ndaki evinin salonuna büyük bir sofraya kurulur. Davetliler tamam olup oturulacağı vakit, sokakta biriken halkın içerisini seyrettiğini gören vali, perdelerin indirilmesini emreder. Atatürk der ki:

- Vali Bey, dışarıdaki halk acaba bizim ne yaptığımızı sanıyor? İçki içtiğimizden şüphesi yok. Fakat şimdi masa üstünde kadın da oynattığımızı ve kim bilir daha neler yaptığımızı zannedecekler. İçki içmekten başka bir şey yapmadığımızı görmeleri için perdelerinizi açtırınız.

Sözlü, oyunlu ve kadınlı toplantılardan biri idi. Sofranın iki türlü dağılışı vardı. Ya Atatürk'e iyice uyku ve yorgunluk basar, arkadaşlarına izin verir ve yatak odasına çıkar, yahut, yabancı ve yarı bildiklerle vedalaşıp birkaç yakın arkadaşını alıkoyardı. Yemek odasında veya, eğer bahar ve yaz günleri ise, köşkün bahçesinde kalanlarla biraz daha vakit geçirdikten sonra, hafifler ve ayrılırdı.

O gece bazı aşırıca sahneler geçti. Gülüşe oynaşa sabahladık.

Atatürk benimle birkaç kişiyi sona bıraktı. Gece üstüne bir hayli dedikodu yaptık. Çıkıp gideceğim sıra daha da coşkun ve cümbüşlü bir geceden sonra Çankaya'daki evine gitmişim. Kendisine dedim ki:

- Şimdiye kadar sizin için ecnebi dillerde yalnız Frenkler yazdılar. Biz yanınızdayız. Sizi ve eserinizi onlardan daha iyi tanıyoruz. Müsaade etmez misiniz? Yakup Kadri ile sizin için bir kitap hazırlasak...

Bilardo istekasını bırakarak yüzüme baktı:

- Dün geceyi yazacak mısınız?

- Canım efendim, bu kadar hususiyetlerinize girmeye ne lüzum var?

-Ama bunlar yazılmazsa ben anlaşılmam ki... Siz de başkalarının yazdıklarını tekrarlamış olursunuz.

Falih Rıfkı Atay

"Çankaya Atatürk Devri Hatıraları", Dünya Gazetesi, Yıl: 1, Sayı: 4, 4 Mart 1952, s. 2.

Çankaya Atatürk Devri Hatıraları, Birinci Cilt, Dünya Yayınları, İstanbul 1958, s. 12-13.

SOFRASI VE MECLİSLERİ DEMOKRATİK İDİ

Atatürk, kızkardeşini ve en yakın arkadaşlarını muhalefet partisinde görmeye katlanmakla hepimize bir medeni terbiye dersi vermek istemişti.

Sofrası ve meclisleri "demokratik" idi. Yalnız esas prensiplerde

birlik olmak şartıyla, yüzüne karşı edilmeyecek itiraz, yapılmayacak tenkit yoktu.

Falih Rıfki Atay

Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 103.

VATAN NÖBETÇİSİ

Atatürk'ün geç yatmasından ve perhiz tutmamasından şikayet yollu, kendine söz geçirir arkadaşlarından biri, bir gün dedi ki:

- Eğer ölürseniz, inkılabı bir tarafa bırakınız, heykellerinizi bile parçalayacaklarını biliyor musunuz?

Derin ve engin bakışları gözlerimizi içlerine kadar kaplayarak:

- Siz hepiniz uyuduğunuz zaman, ben uyanık kalırım, dedi. Nöbette imişim gibi bir duygum var. Sizler uyanınca, rahat sırası bana geliyor.

Falih Rıfki Atay

"Ölen... ", Ülkü Halkevleri Dergisi, Yeni Seri: 3, Cilt: 3, Sayı: 36, Ankara Aralık 1949, s. 3.

ÇEVRESİNİ DAİMA ÇOK GENİŞ TUTTU

Mustafa Kemal realist bir liderdi. Lekelemelerin politika kadrosunu nasıl daraltacağını ve kendisini bir avuç partizan takımı elinde bırakacağını düşünerek, açıkça bir suç işlemiş olanlar dışında yalnız şahsi değere itibar etti.

Sicil yoklamalarına rağbet etmedi. Bir gün bana:

- Kuva-yi Milliye'ye inanlar da inanmayanlar kadar haklı idiler, demişti.

Mustafa Kemal devrinde isyanlar olmuştur. Suikast tertipleri kurulmuştur. İstiklal Mahkemeleri işlemiştir. Fakat doğrusu odur ki belli başlı bir curnal formülü tutunamamıştır. Mustafa Kemal, memleket içindeki bütün fikir dalgalanmalarından habersiz kalmamak için temaslar ve münasebetler çevresini daima çok geniş tuttu. Tanıdıkları hakkında işittiklerini saklamamayı, hatta bazen söyleyenin yanında söylenilenin yüzüne vurmayı adet etmişti.

Hayli uzun süren ve sinir muvazenesini (dengesini) bozan hastalık devrinde temaslar ve münasebetler çevresinin pek daraldığı ve devamlı telkinlerin tesir yaptığı da doğrudur. İnönü ile aralarındaki hadisede bu telkinler ciddi bir rol oynamıştır.

Fatih Rıfkı Atay

"Curnal Modaları", Dünya Gazetesi, Yıl: 1, Sayı: 319, 18 Ocak 1953, s. 2, Sü. 4-5.

"DEĞİŞMEZ"LER

Çanakkale'de, Atatürk pek zeki olduğu için, dalkavukların da pek incelerini görmüştük. Bu inceler sık sık itiraz etmek, hatta ara sıra Atatürk'ün sinirini oynatmak üsulünü tutmuşlardı. Ama bunlar hep ehemmiyetsiz meselelerde idi. Kendilerinden şüphe ettirmeyecek "Hayır!"lar, daima hoşça gidecek "Evet!"lerin yerini pek iyi seçerlerdi...

Ben en çok biz fikirde olanların dalkavukluğu hikayesine bayılırım. Yobazlar ve mürteciler, inkılap davasını en başta biz tuttuğumuz için:

- Mustafa Kemal'in dalkavukları! diyorlardı.

Mustafa Kemal ise bizlerin yıllardan beri bellediklerimizi, istediklerimizi ve aradıklarımızı "yapıyordu!" ve doğrusu ummadığımız kadar! Biz seviniyor ve yazıyorduk. Heyecandan:

- Dalkavuklar! hakareti geliyordu...

Mecliste bile birçokları:

- Ah bu dalkavuklar olmasa! diyorlardı.

Galiba bizler olmasak Mustafa Kemal ne saltanatı, ne hilafeti kaldıracaktı, ne de inkılap nizamını (düzenini) kuracaktı...

Halbuki 1923 sonrasında gerçek dalkavukları, o zaman üç yüz lira maaşa inkılap kanunlarına el kaldırıp da bu gün irtica ile fesat ortaklığı edenler olduğu artık anlaşılmıştır. Mustafa Kemal'e her yaptığı keramet olduğunu söyleyip içeride ve dışarıda devlet ikballerini ele geçirenler, 1945'ten sonra birer birer kendilerini ele vermişlerdir.

Hemen hepsini, Atatürk'ün sofrasında, sohbetlerinde görmüştüm. Sözde bizim kadar samimi inkılapçı idiler. Hiçbiri, eğer kanatleri bugün söyledikleri idiyse, fikir uğruna değil ikbal, Çankaya sofrasının bir tabak tatlısını feda etmemişlerdir.

Sakın bunlardan:

- Ben Atatürk'e demiştim ki...

- Ben Atatürk'e anlatmak istemişim ki. . diyenlere inanmayınız. Rahmetlinin (Atatürk'ün) ne kadar tartışmaya tahammülü olduğunu bizler biliriz...

Fatih Rıfka Atay

DURMADAN ÇALIŞAN KAHRAMAN

Atatürk; Türk milletinin, Türk vatanının istiklalini, saadetini, istikbal emniyetini aramak, bulmak ve temin etmek için bir dakika durmadan çalışan bir kahramandır. Bu gayeye vasıl olmak için dünya ile yurdu bir an mukayeseden fariğ olamamıştır. Bunun için kendine mukadder olan fanilik kaç yıl idiyse onun bir dakikasını bile uyuyarak geçirmenin sanki bir günah olduğu kanaati onu bürümüş-tü. Atatürk'ün her biri birçok zevat ile dolu olan ve ekseriye geç vakitlere kadar devam eden sofrası bundandır. Orada misafirlerini sık-mamak için ara sıra latifeler müstesna tutulursa kaç saat sürmüşse daima vatan, millet ve inkılap işleri görüşülmüştür. O sofraların ba-zen bir haftalığı, bazen bir gecesi bulunanlar için, bir üniversite tah-siline bedel geçmiştir.

Cevdet Kerim İncedayı

"Atatürk" Cevdet Kerim İncedayı'nın Dün Halkevinde Hararetle Alkışlanan Özlü ve Güzel Konuşması", Ulus Gazetesi, 11 Son-teşrin 1942, s. 4.

ATATÜRK'ÜN SOFRASINDA SOHBET ZİYAFETİ

Onun sofrasında bir defa, Dolmabahçe Sarayı'nda bulundum. Biz yazarlar, dil inkılabı meseleleri için Dolmabahçe Sarayı'na davet edilmiştik (29 Ağustos 1928). Resmi toplantı dağılınca geri kalan davetlilerini Atatürk sofrasına çağırdı; Saray'ın Muayede Salonu'nda uzun bir sofraya kuruldu. Tesadüfen ben de Atatürk'ün çok yakınına düştüm. Heyecan ve korku içindeydim. Heyecanım, Türkiye'yi kur-

tarmış muzaffer bir kumandanın ve yeni Türk Devleti Reisi'nin bu kadar yakınında olmaktadır. Korkum da onun sualleriyle karşılaşarak yanlış bir cevap vermekten geliyordu. Atatürk'ün herkesi imtihan ettiği söyleniyordu. Kendimde onun imtihanından geçecek ne bilgidin, ne de cesarettin eser göremiyordum.

O gece sabaha kadar devam eden bu sofrada ben, son derece centilmen, davetlisini katiyen sıkmayan bir ev sahibinin misafiri oldum. O kadar güzel, ayır ve çok şeylerden bahsedildi ki, bu gecenin hatırasını hala taşıyorum. Atatürk'ün sofrası her zaman böyle midir, bilmem? Fakat o gece bu sofradaki toplantı emsalsiz bir zevk ve sohbet ziyafetiydi. Müzik, şiir, raks, dil, tarih, hatıra her şey vardı. Atatürk misafirlerini memnun etmek için ne mümkünse yapıyordu.

Sabah olurken, Atatürk'ten, o günkü işleri için azıcık dinlenmesini rica ettiler. Misafirlerinin isteğini yerine getirmek için kabul etti. İlk sabah serinliği içinde, bize ayrılan otomobillere binerek Saray'dan ayrıldık. Her şey ne kadar güzel, ne kadar canlı, ne kadar tazeydi! Şimdi, o günü düşünürken bana yalnız kendim değil, yalnız o toplantıdakiler değil, yalnız Türkiye Cumhuriyeti değil, dünya daha gençti gibi geliyor!...

Orhan Seyfi Orhon

"Atatürk'ten Hatıralar", Zafer Gazetesi, Yıl: 5, Sayı: 1651, 10 Kasım 1953, s. 2.

ATATÜRK'ÜN SOFRADA İNSANLIĞI

Boğaziçi'nde, bir otelin yemek salonunda, büyük bir masa kurulmuş; etrafında en az kırk elli kişiyiz ve aramızda bazı acayip tipler var. Bu tiplerin hiçbiri insana muhabbet veya hürmet telkin ede-

cek bir gösterişte değildir. Hiçbiri yüksek ve itibarlı insan kategorisine mensup görünmüyor. Bunların hepsini birden Atatürk'ün (o zaman Gazi Mustafa Kemal) sofrasına kim toplamış? Veyahut her biri nasıl kolayını bulup da araya sokulmuş? diye sormayınız. Mutlaka kendisi müsaade etmiş olacaktır. Çünkü hepsiyle kırk yıllık arkadaşmış gibi gülerek, şakalaşarak ahbapça konuşuyor.

Yanıbaşımındaki zat kulağıma eğilip dedi ki:

- Bu kadar büyük, yüksek bir şahsiyet bu acayip insanlarla temasa nasıl tahammül ediyor?

Bugün gibi hatırlıyorum; verdiğim cevapta:

- O, deniz gibidir, hiç pislik tutmaz, demiştim.

Bu, benim kafamda Atatürk'ün hususi simasına dair evvelden yapılmış, uzun mülahaza ve tahlillerden hasıl olmuş bir hüküm değildi. O gece, ilk defa olarak ağızımdan dökülürüvermişti. Öyle ki, söyledikten sonra ben de sözümün isabetine şaşakaldım. Yüzüne baktıkça onun için bulduğum bu teşbih, kendi gözlerim önünde canlı bir "image" (imaj) gibi tecessüm ediyor; onu, göğsündeki süprüntüleri mavi dalgalarıyla uzak kıyılara doğru iten bir gerçek deniz heyetinde görüyorum. Gitgide, o, benim için bütün bu insanlar arasında bir insan olmaktan çıkıyor, tabiatın ezeli unsurlarından biri haline giriyor ve insani küçüklükler, insani pislikler bunun yanında daha küçük, daha pis görünmekle beraber, onun safiyetine (saflığına) asla hanel vermior; çünkü onunla karışıp meczolmuyordu.

Yarın, hepsi bir köşeye atılacaklar, yarın hepsi unutulup gideceklerdi. Hiç deniz hatırlar mı? Denizin üstünde hiçbir şeyin izi kalır mı? Ulu, derin ve engin deniz, daima kendi kendine kafi, daima kendi kendinden çıkıp, kendi kendine dönen, kemmiyeti daima kendisine denk, kendi başına münzevi bir unsurdur. Ve kendi varlığının tabi olduğu kanunlar gene kendi tarafından konulmuştur. Âdeta kainat içinde ayrı bir kainat gibidir.

Atatürk de insanlar içinde ayrı bir insandı. Onu, ekseriyetin tabii olduğu birtakım ahlaki düsturlar ve içtimai görenekler bakımından teşhise kalkışanlar bunun içindir ki, daima hata ve haksızlığa düşmüşlerdi. Atatürk, siyasi hayatında olduğu gibi hususi yaşayış üslubunda da Nietzscheen idi (Nietzsche'ciydi). Yani devce bir tavır ve edası vardı. Âdet ve göreneklerden müteessir olacağı yerde, bilakis, adet ve görenekler üzerinde tesir ika ederdi. Tarih boyunca bütün büyük adamlarda cemiyete karşı bu serkeşliğin ve bu taaddinin, bazen tehlikeli olacak derecede şiddetli tezahürleri görülür. (Bazı kimseler vardı ki, Mustafa Kemal'i yaşayış tarzında, hatta konuşuşlarında, tavır ve hareketlerinde taklide yeltenirlerdi. Bunlar, benim üzerimde daima birtakım gülünç kuklalar tesirini yapmıştır). Nietzsche, bu cins übermensch'leri (üstün insanları), daima "hayır ve şerrin ötesine" koymuş ve o suretle tetkik edilmelerini istemiştir. Ben de, Atatürk'ün insanlığından bahsederken – hiç Nietzscheen olmamakla beraber – bu ölçüden ayrılamıyorum ve onu bu yüksek zaviyeden daha iyi gördüğüme kani bulunuyorum.

Nitekim, Mustafa Kemal, ta ilk gençlik demlerinden beri, hususi hayatı etrafındaki dedikodulara hiç ehemmiyet vermezdi. Kendisini çok içki içmekle mi itham ettiler? İçki sofrasını çıkarıp alemin gözü önüne serdi. Gece eğlencelerine düşkün mü dediler? Bunları halk ile beraber ve halkın içinde yapmaya başladı. Memleketin her yanını, Anadolu yaylasının ıssız köşelerine kadar, çalgı, şarkı ve şadımanlık sesleriyle doldurdu. Çankaya Köşkü'nün, Dolmabahçe Sarayı'nın ve misafir olduğu bütün evlerin pencereleri tabesabah elektrik ışıklarıyla yanardı. Her gittiği yerde düğünler düğünleri, eğlentiler eğlentileri takip ederdi. Hiçbir akşam sofrasındaki davetlilerin sayısı yirmi, otuz kişiden aşağıya düşmezdi. Bu sofraya ise kah Trimalkion'un şölenlerini, kah Sokrat'ın meclislerini andırırdı ve birinde masuvai zevkler bir Diyonizyak coşkunluk halini alırken, öbüründe manevi ve dimaği hazlar ruhlara sonsuzluğun ürperişini ve

rirdi. Bazen, hele Büyük Adam'ın son yıllarında, masa etrafındaki bu akşam toplanışları, bana, İncil'de zikri geçen "Céne"leri hatırlatmaya başlamıştı. Bilirsiniz ki İsa, dinini (tıpkı Sokrat gibi) havarilerine bir sofraya başında toplanıp hep bir arada yemekler yenir ve şaraplar içilirken telkin etmeyi severdi. Ekmeği gösterip: "Bu, benim etim!", şarabı gösterip "Bu, benim kanım!" derdi. Çünkü, insanları birleştirmek için bir arada yiyip içmekten daha kuvvetli bir vasıta olmadığını bilirdi.

Gene bunun için, Eflatun'un Sokrat'a dair yazdığı dersler baştan sona kadar bir sofraya sohbetinin hikayesidir. Atinalı filozof, baldıran suyunu içmeye mahkum olduğu akşam da müritlerine son vedaını ve son felsefi vasiyetini bir sofraya başında yapmıştı. Eflatun'a göre, kainat hakkında, üluhiyet hakkında, fena ve beka hakkında en derin, en doğru, en güzel sözlerini Sokrat, bu mecliste söylemiştir ve bir ferdin ölümünün kevnini ve külli hadisat içinde ne kadar ehemmiyetsiz bir vaka olduğunu ispat için dizi dibinde oturan genç Fedon'la, başını okşayarak: "Ey Fedon, bu güzel saçları, yarın, benim yüzümden keseceksin!" diye şakalaşmıştır (Eski Yunan adetlerine göre matem alameti olarak saçlar kesilirdi. Sokrat, biraz sonra kendi öleceğine yanmıyor, fakat genç müridinin çirkinleşeceğine acıyor.)

Atatürk'ün sofrasından da hepimizin ruhunda ve dimağında, nice derin, tatlı ve ibret verici hatıralar; hayata ve insanlığa dair nice kıymetli dersler kalmıştır. Yazık ki, aramızda bir Eflatun yoktu; Mustafa Kemal'in bütün o sözlerini, o tefelsüflerini, o irşatlarını, o hepsi birbirinden canlı fıkralarını, parabollerini, vecizelerini zaptedip gelecek nesillere Sokrat'ın (Apologyası) veya (Dialogues)ları gibi bir eser bırakmak için...

Böyle bir eserin adı, mesela, "Atatürk'e Göre Dünya ve İnsanlık" olabilir. Çünkü, Atatürk, siyaset sahasında ve milli meseleler-

de olduğu kadar, ferdi ve hususi hayata, insanla Allah, insanla kainat, insanla insan arasındaki münasebetlere dair de kendine mahsus bir telakki, Almanların tabiri üzere, bir orijinal “Welt-Anschauung”, sahibi idi. Aşka, dostluğa, evlenmeye, iffete, namusa, vefaya ve bunların aksi olan fezahatlere (alçaklıklara) dair muayyen fikirleri vardı. Bu bahisleri hep kendi hayatından veya kendi gördüğü hadiselerden çıkardığı mesellerle izah etmesini severdi ve umumi hükümlere varırken onları düsturlaştırıp doktrinleştirmekten çekinirdi. Bu, birçok şark (doğu) mütefekkirleri (düşünürleri) gibi, kafası sentez yapmak hassasından mahrum olduğu için değil, (bilakis, Atatürk'te hem tahlil ve terkip, hem *induction* ve *déduction* kabiliyeti zekasının mümeyyiz [en belirli] vasıflarındandır o) son derece geniş fikirli ve geniş görüşlü olmasındandı. Ruhu ve fikri birtakım dar kalıplar içine sokmak ve iradeyi adet, görenek ve ahlaki düstur diye birtakım katılaştırmış, paslanmış kayıtlarla nahak (haksız) yere kötürümleştirmek, hülasa fertlerin hürriyetini herhangi bir zor ve tazyik ile örselemek onun engin vicdanının kabul etmeyeceği bir adaletsizlik ve mantıksızlıktı. Onun için –kendisini yakından tanıyanlar bilirler– Mustafa Kemal, hiçbir zaman bir emir ve cebir adamı olmamış; arkadaşlarıyla kendi arasındaki ihtilafları (anlaşmazlıkları), fikir mübaniyetlerini (ayrılıklarını) daima münakaşa ve ilzam yolu ile halletmek üsulünü tercih eylemiştir. Zaten bu üsulle hatalarını, bizzat kendilerine tasdik ettirmediği muhaliflerini, (bunlar, birtakım politik nikbetlerle [karamsarlıklarla] cezalarını görmüş olsalar bile) mağlup telakki etmez; onlarla daima yeniden münakaşa fırsatını arardı; ta ki, kendi fikirlerinin samimi bir surette kabul edildiğini görünceye kadar...

Atatürk'teki bu münazara ve diyalitik merakı, onu, politikada çok tehlikeli teşebbüslere sürüklemiştir. Mecliste mevcut muhalefet cereyanlarını bizzat kendi eliyle tahrik ettiği gibi, bu cereyanlar kendiliklerinden kuruyup bittiği devrelerde de onu yeniden tesise çalış-

mıştır. Kafasının içindeki her fikri, her niyeti, her maksadı, mutlaka yakın arkadaşlarından mürekkep hususi meclislerinde vuku bulan uzun münakaşa ve müzakerelerden sonra tatbik sahasına çıkarırdı. (Onu, bu hususta da Sokrat'a benzetmekten kendimizi alamayacağız.) “Thèse” ve “antithèse” dimağını daima bu metodla işlemiş ve bütün büyük kararları mutlaka bir münazara neticesinde vermiştir.

Onun içindir ki, kendi etrafında, her vakit “Evet!” denilmesinden memnun olmazdı. Bunun aksine olarak, bazı inatçı iddiacılara, kendi düşüncesine taban tabana zıt fikirleri müdafaa ettirmekten hoşlanırdı. Bir akşam böyle biriyle, (bir küçük devlet memuru) şiddetli bir münakaşasını hatırlıyorum. Mustafa Kemal, enikonu öfkelenmişti. Sert ve sınırlı bir tonla konuşuyor, arasına elini masaya vuruyordu. Muhatabı ise, bundan hiç müteessir görünmüyor, sükunetle inadında ısrar ediyordu. Biz, ona acıyorduk. İstikbalini tehlikeye düşmüş sanıyorduk. Halbuki, bu küçük memur bu hadiseden birkaç ay sonra yüksek bir vazifeye tayin edildi. Ondan sonra da mebus oldu. Zira Atatürk, bunun inatçılığına kuvvetli bir karakter manası vermişti.

Buna, –az çok şüyu bulduğu (duyulduğu) için– Reşit Galip hadisesini de ilave ediyorum. Bu hadisenin patlak verdiği akşam ben hazır değildim. Fakat, hazır bulunanların ifadesine göre Reşit Galip'in Mustafa Kemal'e karşı geldiği ve hatta ona meydan okuduğu muhakkaktır. O ise buna mukabil, sofrayı terk edip, hususi dairesine çekilmekle iktifa etmiştir (yetinmiştir). Gerçi, uzun bir müddet Reşit Galip'i huzuruna kabul etmemek suretiyle dargınlığını göstermiştir. Lakin, bu nihayet ya üç ay, ya da dört ay devam etti. Bir gece, eski Çankaya Köşkü'nde sofradaydık. İçinde Reşit Galip'in ismi geçen bir bahis açıldı. Mustafa Kemal: “O nerelerde? Hiç görmüyorum.” dedi ve biraz sonra yaverine emredip çağırttı. Reşit Galip, yemek salonuna girdiği vakit hepimiz, zorlu bir imtihan devresi geçireceğini zannediyorduk. Fakat, her şey hafif bir şaka içinde geçti.

Reşit Galip'e, sofrada yer gösterip oturtuktan beş on dakika sonra dışarıdan iki nöbetçi neferi çağırıldı. Mustafa Kemal: "Şu efendiyi oturduğu yerden kaldırınız!" dedi ve bu iki kuvvetli Anadolu çocuğu bir hamlede Reşit Galip'i kucaklayıp havaya kaldırdılar. Mustafa Kemal gülerek:

- Biz işte adamı böyle kaldırırız, dedi.

Ve bu sahne, bu söz Reşit Galip'in üç dört ay evvel Dolmabahçe Sarayı'ndaki sofrada:

- Sen beni buradan kaldıramazsın! Çünkü bu saray ve bu masa, milletin malıdır! sözüne bir cevaptı.

Atatürk'ün asil yüreği –pas tutmayan madenler gibi– kin nedir, hiç bilmemiştir. Devlet, millet ve inkılap davalarındaki husumetleri ne kadar sert ve derin ise, kendi şahsına ve hususi hayatına taalluk eden (ilişkin) meselelerdeki hiddetleri o derece hafif ve geçici idi.

Mustafa Kemal, bütün manasıyla feleğin çemberinden geçmiş, hayatın binbir türlü cevri içinde pişip ermiş bir adam olduğu için, insanların zaaflarını herkesten iyi biliyor ve bunlara kızmaktan ziyade acımak lazım geldiğine kani bulunuyordu. Acımak... Atatürk'te bu hassanın da ne kadar derin olduğunu belki bilmeyenler vardır. Çünkü, devlet ve millet şefliği vazifesini her şeyin fevkinde (üstünde) tutan bu insan, ammeye, yüreği yufka bir adam manzarasıyla görünmek istemezdi. Buna rağmen çok defa bir arkadaşın ölümüne saatlerce hüngür hüngür ağladığını, bir kurban kesme merasiminde boğazlanan hayvanın deprenişlerini görmemek için başını çevirdiğini ve harp sahalarında düşman cesetlerine gözleri sulanarak baktığını yakından görenler arasındaydım.

Zarurete düşenlerin imdadına yetişmek, tanıdıkları kimselerden hasta olanların tedavisine yardım etmek, hatta, bazı ailevi geçimsizliklerden mustarip ahbablarının maddi ve manevi müşküllerini halle çalışmak hemen her günlük meşgalelerini teşkil ederdi.

Atatürk'ün bu uluvvücenap hasletini alicenaplığı birçok devlet reislerinin veya prens ve hükümdarların etraflarında bulunan kimselere karşı zoraki bir tarzda ibzal ettikleri (gösterdikleri) resmi ve basmakalıp nezaketten ayırmak lazımgelir.

Her hareketi mantıki bir muhakemenin, uzun hesap ve kitapların neticesi olan ve mutlaka bir politik sebebe dayanan Mustafa Kemal, dostluk ve insanlık sahasında yalnız kalbinin sesini dinlerdi ve imdadına koştuğu kimsenin ıstırabı üstüne bir ana-baba şefkatiyle eğilirdi.

Onun muhitinde, onun manevi nüfuzu dairesindeki hayat hepimiz için tatlı ve mutlu sürprizlerle dolu bir peri masalını andırırdı. Hiç umulmadık bir zamanda veya en bunaldığımız bir anda, bulutlar arasından sıyrılan bir güneş ışığı gibi ansızın karşımıza çıkiverişlerinin; bahtımızın bizi sürdüğü ıssız inziva köşelerinde bize birdenbire sesleniverişlerinin; bazen teşvik ve takdir edici bir sözü, bazen teselli ve ümit verici bir bakışıyla gönlümüze dünyanın bütün hazinelerini bahşediverişlerinin masallarda rivayet olunan nâgihani ikbal (ani talih) tecellilerinden ne farkı vardır? O, bizim için, yolumuz üstünde kendisine her vakit rastgelmemiz mümkün olan bir vefalı *Hızır* veya munis bir *Ruh* değil miydi? Ve bu itibar ile onun sağlığında hepimizin sergüzeşti, bir parça, Sığırtmacı Mustafa'nın sergüzeştine benzememiş midir?

Görülüyor ki, Mustafa Kemal, insanlığında da, ya bir destan, ya bir efsane kahramanı olmaktan kurtulamıyor.

Şan ve şevketleri, azamet ve kudretleriyle insanların gözlerini kamaştırmış, saygı ve hayranlık hisleriyle doldurmuş nice büyük adamlar vardır ki, hususi hayatlarına nüfuz ettiğimiz veya insanlık taraflarını yakından tetkike başladığımız vakit bizi derin bir hayal kırgınlığına uğratırlar. Bunların her birinde öyle zaafklar, öyle küçüklükler, bayağılıklar, zavallılıklar veya öyle herkese benzer taraflar

keşfederiz ki, tarihe bıraktıkları yüksek eserlerin sahipleri acaba gerçekten kendileri miydi? diye şüpheye düşeriz.

Atatürk'te mesele bunun tam aksinedir. Onu yakından tanıdığımız, onun harimine girdiğimiz zaman bütün yaptığı büyük işlerin izahını bizzat kendi şahsında buluruz. Bu kadar yüksek, mert ve engin bir insandan zaten başka türlü bir şey bekleyemeyeceğimizi anlarız. Eserindeki harikulade ve fevkalbeşer (insanüstülük) üslupla kendi yaşayış tarzındaki harikuladelik, kendi hayat üslubundaki fevkalbeşerlik (insanüstü) o kadar birbirine karışmıştır ki, birini öbüründen ayırmaya imkan yoktur.

Atatürk'ün sefahetlerinde, Atatürk'ün kötü iptilalarında bile *Homerik* bir destan rüzgarı vardı. İçki sofrasında elini her kadehine uzatışı, Tanrılar Tanrısı Zeus'un altın kupalar içinde Kevser şarabı dağıtışını andırırdı ve riyaset ettiği cümbüşler, gerek Çankaya Köşkü'nün samimi havası, gerek Dolmabahçe Sarayı'nın ihtişamlı dekoru içinde ve gerekse herhangi bir dost evinin mütevazı çatısı altında olsun; daima Olempos tepesindeki "bezim"ler gibi zaman ve mekan mikyasının dışına taşardı. Bilmiyoruz, Mevlana'yı kendinden geçiren şarkılar ve rakslar ne cinstendi? Fakat, Atatürk'ün her biri bir mistik tarikatın "ayın"ından farksız muhabbet meclislerinden ruhlarımız cuşuş denilen haletin en yüksek bir mertebesine ermiş olarak çıkardık. Ne Homeros'un kasideleri, ne Euripides'in tragediyaları ne Anakreon'un şarkıları bana Diyonizos misterlerinin manasını bu meclisler kadar sarahatle (açıklıkla) anlatamamıştır. Atatürk'ün ilahi neşvesine iştirak ettiğim günden beri artık biliyorum ki Bakanta'lar birtakım sarhoş alayları değil, dar kalıplarından dışarı fıskırmak isteyen kaynar ruhlardı.

Fakat, İsa'nın "Farizi" ve şark mutasavvıflarının "Hemervah" namını verdiği kimselere bu kutsi perişanlığın künhünü izah ne mümkün? Onun için ben, bu satırlarda reşit olanlara, ermişlere hitap ediyorum.

Kaldı ki, Atatürk'ün insanlık ebadını, sair faniler için kullandığımız ölçülerle ölçmemizin imkanı olmadığını bu faslın başında da söylemiştim. Hangi psikolojik tahlil sondası onun ruhunun derinliğine varabilir? Varsa bile ne anlayabiliriz? Denizin dibi, yeryüzünde görmeye alıştığımız, isimlerini bilmediğimiz mahluklardan ve nebatlardan büsbütün başka esrarengiz varlıklarla meskun bir acayip biyoloji alemidir. Atatürk'ü, mademki, genişlik itibarıyla denize benzetmiştik; derinlik itibarıyla da ondan gayri bir şeye benzetemeyiz ve başdöndürücü, göz karartıcı denizaltı uçurumlarında onun *instet*lerinin (içgüdülerinin) garip timsallerini buluruz. Bunlar, içinde yaşadığımız hayat zümresinin kanunlarına tabi olmadıkları için bizce daima yarı meçhul şartlara göre hasıl olup neşvünema bulurlar (gelişirler). Bizim teneffüs ettiğimiz atmosferle alakaları yoktur. Gıdaları bizi besleyen gıdalar değildir. Hassasiyetleri büsbütün başka tesirlerin hükmündedir ve bu alemin kendine mahsus mevsimleri, hava tebeddülleri (değişiklikleri), afetleri, katastrofları vardır. Çok defa, derya yüzü sakın ve rakit (durgun) ve asude iken, orada, şiddetli fırtınalar, korkunç boralar, jeolojik ihtilaller olur.

İşte, Atatürk'ün ruhu da, denilebilir ki, böyle bir alemde. Denilebilir ki, daima kendine hakim, ihtilaçsız ve işmizazsız görünüşünün altında, ruhunun derinlikleri, bunlara benzer sessiz ve sinsiz gizli ihtilallerle, boralarla, fırtınalarla çalkalanıp durmakta idi. Kim bilir, belki, bize hiç faşetmediği (açmadığı) korkunç bir sırrı, bir ıstırabı vardı ki onu, ne harp meydanlarının kanlı hengameleri ne zafer toplarının sağır edici tarrakaları (patlayışları), ne bir ülkeyi yeniden var ediş cehdi; ne de hiçbir faniye nasip olmamış şan ve şeref, ikbal ve şevket şenlikleri bir türlü teskine muvaffak olamıyordu. Bu doymak bilmez gönül, bu şahlanmış irade, bu çağlayan enerji; her an yeni bir zafer heyecanına teşne idi; her an yeni bir "şey" yaratmak istiyordu. Her an, deveranın seyrine kendi kalbinin temposunu

hakim kılmak arzusuyla tutuşuyordu. Bütün bunların fevkinde başka bir ihtirası daha vardı ki o da, Türk milletini bir hamlede diğer bütün milletlerin önünde yürür görmektir. Biliyorum, geceleri bunun için uyuyamıyordu. Biliyorum, zehirden, bunun için medet umuyordu. (Mustafa Kemal harp zamanlarında, çetin mücadele günlerinde –yani taşkın enerjisinin kendisine layık bir cehd ve faaliyet sahası bulduğu zamanlar– ağzına bir damla içki koymazdı. İçmek; onu yakıp kavuran bu iştiağı hiç değilse bir lahza olsun, tatlı bir rüya haline kalbediyordu.

Atatürk, mesut bir adam değildi. Beşeriyetinin makus mukadderatını değiştirmek, imkan dünyasının hudutlarını kendi hudutsuz hülyalarına göre genişletmek isteyen bütün ideal fedaileri, bütün gerçek kahramanlar ve gerçek evliyalar gibi bedbaht ve mustarıptı. Zira, “hakikat”le “hayal”in, “irade”yle “imkan”ın dinmek bilmeyen ezeli muharebesi bütün şiddetiyle onun ruhunda cereyan ediyor, onun ruhunu kasıp kavuruyordu.

Mustafa Kemal’de, ilk gençlik demlerinden beri, sonsuz bir ihtiras sezenler, yanıldı. Fakat, bu ihtirasın cinsinde yanıldılar. Onu hodbin bir ikbalperest sandılar. Mustafa Kemal, eğer, yalnız, kendini düşünen bir ikbalperest olsaydı, Dumlupınar Zaferi’ni kazandıktan, Lozan Sulh Muahedesi’ni elde ettikten, yani Türk milletini, hanedan ve hilafetin hiyanetine rağmen Kanuni devrinden beri görmediği bir hakimiyet ve istiklale kavuşturduktan sonra isterse sultanlık tacını; isterse hilafet hil’atini giyebilirdi. Türklük ve İslamlık dünyası böyle bir hareketi bir gasıplık telakki etmek şöyle dursun, belki tervicediyor (istiyor), belki bekliyordu. Fakat, Mustafa Kemal, kim bilir kaç faninin yolunda can vermeye razı olacağı bu ganimeti ancak asil ruhlara mahsus bir istihkar ile ittikten başka, henüz yaprakları yemyeşil duran zafer çelengini bile başından yırtıp şöyle bir yana koydu. Çıplak kolunu yeni bir cihad kapısının tunçtan halkasına uzattı. İzmir zaferinin dördüncü ayı, alelade

bir siyasi parti lideri sıfatıyla, memleket içindeki intihabat ve inkılap seferine çıktığı vakit, sırtında hatta, bütün askerlik hayatını yegane mükafatı olan Mareşal üniforması dahi yoktu ve bu sefer, öbüründen daha çetin, daha tehlikeli bir seferdi. Mustafa Kemal, bunda, yıllarca süren bir cehitle kazanılmış bütün nüfuz ve kudretini bir an içinde kaybedebilir; bir an içinde bütün o hudutsuz popüleritesi mahvolup 1918 yılının muzlim (karanlık) şartlarına dönebilirdi. Ve Atatürk, bu "riziko"yu görüp hissedecek kadar realistti. Hususiyle ona vasıl olduğu (eriştiği) mertebede "kal" diyenler, onu, neticesi meşkuk bu ikinci cidale (savaşa) atılmaktan men'ce (alıkoymaya) kalkışanlar pek çoktu. Buna rağmen yürüdü. Çünkü o, bir nüfuz ve kudret meraklısı, bir şan ve ikbal düşkünü değil, bir ideal fedaisi idi. Türk milletinin maneviyetinden aldığı resaleti sonuna kadar ifa edecekti ve ölüm, onu, bu kadar erken elimizden almamış olsaydı, bu kahraman meşiyet daha nice yıllar durmaksızın sürüp gidecekti.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

*Atatürk, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul
1946, s. 131-142.*

DİL VE TARİH SOFRASI

Onun son yıllarındaki dil ve tarih ilmine ne zihin yorucu ve ne kadar hummalı uğraşmalarla sarıldığını yakından görenler, bu hususta yine bir kuşkuya düşmekten kendilerini alamazlar.

Zaman oldu ki, bu uğraşmaları sırasında Atatürk her şeyi, hatta devlet işlerini bile unutmuş görünürdü. Kütüphanesine kapanır, gece demez, gündüz demez saatlerce çalışırdı. Akşam yemeklerin-

de ise, eskiden olduğu gibi, misafirleriyle sohbetler edeceği ve biraz başını dinlendireceği yerde, döner dolaşır, yine dil ve tarih bahsi üzerine gelirdi. Ve bu bahse dair konuşurken güya gençliğinden beri asıl tahsil ettiği ya arkeoloji ya da filoloji imiş gibi birtakım ilmi terimler kullanırdı. Belliydi ki, kütüphanesinin raflarını dolduran ciltleri tabandan tavana kadar okuyup ezber etmiştir. Bunlardan Almanca olanlar vardı, İngilizce olanlar vardı. Türkçe'ye, çevresindeki Almanca bilenlerle, İngilizce bilenlere onları çevirtirdi. Fransızcalar için, bu dildeki bilgisi ona yeterdi. Bununla beraber bazı defalar hepimizden bu çeviri işinde yardım istediği olurdu. Fakat, aldığımız görevi yapabilmek için verdiği mühlet o kadar kısaydı ki bunu ancak birtakım özetlemeler şeklinde başara-biliyorduk.

Ama, bu kadarcık bir iş birliği de Atatürk'ün giriştiği teşebbüsün büyüklüğünü ve güçlüğüne anlamamıza yetip artıyordu.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

*"Atatürk, Dil ve Tarih", Türk Dili Dergisi,
Yıl: 21, Cilt: XXV, Sayı: 242, 1 Kasım 1971,
s. 72.*

İNKILÂPLAR SIRASINDA YEMEK ALIŞKANLIĞI

Atatürk, bilhassa Türk yemeklerini severdi. En çok sevdiği fasulye, pilav, yoğurttu.

İnkılaplar sırasında öyle çalışırdı ki, otuz altı saat masa başından kalkmadığını bilirim. Biz mutfakta çeşit çeşit yemekler hazırlardık, yanına götürünce, kızar, çıkışırdı:

- Bana bir ayranla bir dilim ekme ver ve bol da bir kahve

yap! Şimdilik bunlar kafi, daha öbürlerini yemeği hak etmedim! derdi.

Çok alçak gönüllü adamdı vesselam!

Mehmet Yücel

Haluk Durukal, "Atatürk'ün Adamları ile Bir Görüşme", Cumhuriyet Gazetesi, 25 inci Yıl, Sayı: 8708, 10 Kasım 1948, s. 4.

"Bütün Dünya Ata'nın Son Günlerini Alaka ile Takip Ediyordu", Vatan Gazetesi, Yıl: 15, Sayı: 4846, 10 Kasım 1954, Atatürk İlavesi, s. 4.

ÂDET EDİNMIŞTIK...

Atatürk, her şeyden o kadar anlardı ki, nasıl anlatayım, gelir, mutfakta biz yemek yaparken, hepimizi imtihan ederdi. Bazen, biz şaşırınca, kendisi tamamlardı.

Atatürk en çok fasulye ile pilava bayılırdı. Âdet edinmiştik, biz her gün isteyiverir diye, pilav ile fasulye bulundururduk.

Hasan Aydın

Haluk Durukal, "Atatürk'ün Adamları ile Bir Görüşme", Cumhuriyet Gazetesi, 25 inci Yıl, Sayı: 8708, 10 Kasım 1948, s. 4.

ONA DAİR

Ona ait her hatıra muazzez ve yadını uyandıracak her vesile kıymetlidir. Burada bahsetmek istediğim psikoloji latifesi, onun

özelliklerinden biri olan “Esprit de taquinerie”yi, takılmak ve şaka etmek meylini gösterdiği için kendi psikolojisinin de bir safhası telakki edilebilir.

Atatürk, ciddi ve esaslı mübahase ve münakaşalarında dahi hemen daima etrafındakileri isticvap etmekle işe başlar ve muhataplarının cevapları ile meseleyi ortaya koyduktan sonra kendi fikirlerini ileriye sürerdi. Sokrat'ın mübahase ve tedris üsulünü hatırlatan bu konuşma tarzı, takılma ve latife etme şekline dökülünce tamamıyla “Ironie Socratique” denen metoda istihale ederdi. Nafiz zekasıyla öyle sualler seçerdi ki, muhatabı az çok zayıf ve şüpheli cevaplar vermeye mecbur olsun. O zaman bu cevaplardan birini ele alır, kuvvetli ve hakim mantığı ile ona en hatıra gelmeyecek mana ve delaletleri verir, yani muhatabını kendi cevapları ile ilzam ve ıskat etmiş olurdu.

Çok defa sofrta sohbetlerinin geç saatlerinde ve sabaha yakın demlerinde tatbik edilen bu takılma ve sarma sahnelerinde o, doyulmaz bir sevimlilik iktisap eder, başka insanların yoruldukları, mahmurlaştıkları bir hal içinde iken dahi gayet muntazam ve mantıklı konuşur, ince ve orijinal fikirler bulur, maharetli çevirmelerle, kuvvetli hücumlarla mutlaka bahsin zaferini kazanırdı.

Bazen alay meylinin tesiriyle bir meselenin hakikatini şüphesiz bilerek ve isteyerek, değiştirdiğini, hatta sildiğini görürdünüz. Fakat o büyük ve sevgili şahsiyetin o kadar tatlı neşesi karşısında bir an için feda edilemeyecek bir hakikat tasavvur edilebilir miydi? Bundan dolayıdır ki, latife ve hücumlarına maruz olmuş bulunanlar içinde kendisinden incinmiş olanların bulunmasını tasavvur edemiyorum. Müfrit olduğu, hatta haksız görüldüğü anlarda bile mümtaz şahsiyetinin otoritesine ve sevgisine halel vermemek galiba ona münhasır mazhariyetlerden biridir.

Ben bu takılma ve sarma fırtınalarına üç defa maruz oldum. Biri psikoloji bahsi dolayısıyla, ikincisi “maarif layihası” münasebetiyle, üçüncüsü de “Meşhur Adamlar Ansiklopedisi” sebebiyle.

İbrahim Alaettin Gövsa

*Acılar, İlavelerle İkinci Baskı, İş Bankası
Kültür Yayınları, Ankara 1966, s. 17-18.*

NAZİK BİR EV SAHİBİ

Hususi hayatında, en küçük, en naçiz arkadaşına, sofrasından ayağa kalkacak kadar nazik bir ev sahibidir.

Resmi sıfatlarını bir köşeye bırakarak, hafif, deruni sesiyle çok sevdiği memleket şarkılarını, halk türkülerini söylerken, kaç defa kendi kendime sordum: O Mustafa Kemal, bu Mustafa Kemal midir?

Hamdullah Suphi Tanrıöver

*“Gazi'nin En Büyük Eseri”, Günebakan,
Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti Neşriyatı,
Ankara 1929, s. 211.*

ATATÜRK'ÜN SOFRADA ULUORTA KONUŞMALARI

Atatürk pek çok şeyi uluorta herkesin önünde söyler ve çok kere düşmanlar, casusları sayesinde onun her düşüncesini öğrenebildiklerini sanırlardı. Ancak Atatürk kısmen de bu sayede en önemli anlarda en esaslı tasarılarını gizli tutabilmiştir. Her şeyi öğreniyoruz sananlar

her taraftan aldıkları bol haberlerden başka öğrenilmesi zaruri haber olup olmadığını kestiremezlerdi. Atatürk'ün bu gibi haberleri şifreye ve şifreli telgrafa bile tevdi etmekten kaçındığı olmuştur.

Yusuf Hikmet Bayur

"Kuvay-ı Milliye Devrinde Atatürk'ün Dış Siyasalı" TTK Belleten, Cilt: XX, Sayı: 80, Ekim 1956, s. 661.

ÇOK DEDİKODUSU YAPILAN AKŞAM SOFRASI

Atatürk'ün akşam sofrası umumiyetle "akademik" bir toplantı havası içinde geçerdi. Birçok mesele, Atatürk'ün itimadını kazanmış yakınları arasında enine boyuna tartışılır, veya "Ebedi Şefin" in kesin direktifleri ile sonuç bulurdu.*

Bazı alışkanlıkları

Atatürk çocukluğundan beri temizliğe ve iyi giyinmeye meraklı idi; bazı sıcak günlerde iki, üç defa yıkandığı olurdu.

Harp esnasında en sıkışık cephelerde bile ne yapıp yapmış, mutlaka her gün yıkanabilecek bir yer sağlamıştır.

Kendisine her çeşit elbise yakışır, bilhassa askeri üniforma...

Yemek meraklısı değildi; sabahları bir şey yemez, yalnız bir kahve ve sigara içerdi.

---

* "Atatürk ile Bir Yılbaşı Gecesi", *Hayat Mecmuası*, Yıl: 11, Sıra No: 527, Cilt: 3, Sayı: 46, 10 Kasım 1966, s. 8.

Öğle yemeklerini bazen sadece bir dilim ekmekle bir bardak ayran veya limonata teşkil ederdi; ekmeği, uzun uzun parçalar halinde doğrar, bardaktaki ayran veya limonataya batıra batıra yerdi. Sevdiği ve istediği sayılı yemeklerin başında sade yağlı kuru fasulye (buna kendisi “yağlı fasulye” derdi) ve pilav gelirdi, bunlar mutfakta daima hazır bulundurulurdu. Geceleri çok geçe kaldığı zamanlar fasulye ve pilav yer, öyle yatardı.

Bunlardan başka yağ ve yumurta ile ezilmiş beyaz peynirden yapılan bir nevi omleti, etli taze bamyayı ve meyvalardan kavunu severdi.

Erken veya geç; uykudan uyanır uyanmaz derhal kalkar, odadaki geniş koltuğuna bağdaş kurar, bir taraftan getirilen kahve ile sigarasını içerken, bir taraftan da günlük gazeteleri gözden geçirirdi. Ondan sonra banyoya girer, tıraş olur, yıkanır ve derhal giyinerek ya gezmeye çıkar, yahut kütüphanesine geçerek çalışmaya veya kitap okumaya koyulurdu.

Yatak odasında uzun müddet kalmak itiyadında değildi. Pijama kullanmazdı. Beyaz keten entari ile yatar, yataktan çıkınca üzerine bir ropdöşambr giyerdi. Ancak fazla rahatsız olup da, geniş koltuğunda istirahat etmeye mecbur olduğu zamanlar pijama giydiği olurdu ki, bu da pek nadirdi; çünkü sıhhatine, lüzumu kadar itina etmez, ufak tefek hastalıklara aldırılmaz, doktorların tavsiyelerine pek kulak asmazdı. 38 derece ateşle giyinip gezmeye çıktığı ve sofraya indiği çok olmuştur.

Tütün ve kahveye düşküdü; bilmem ama, her halde günde on, on beş fincan kahve ve kırk, elli sigara içerdi...

Kumardan hazzetmez, kumarcı arkadaşlarını bu iptiladan vazgeçirmeye çalışırdı. Bununla beraber bazı geceler evinde veya davetli bulunduğu yerlerde, vakit geçirmek için, poker oynardı; fakat sonunda mutlaka ortadaki fişleri harman eder, herkese parasını iade ederdi.

Gene eğlenmek için, pek nadir olarak, arkadaşları ile tavla oynadığı da vakidir.

İçki olarak rakıyı tercih ederdi; başka içkileri, mesela bira, şarap, viski ve şampanyayı nadiren içerdi. Baş mezeleri leblebi, beyaz peynir ve kavundu. İçkiden sonra behemehal (mutlaka) yemek yerdi.

Akşamları sofrada sohbet etmekten büyük zevk duyardı. Gençliğinden beri adet edindiği bu sohbetler, çoğu zaman sabaha, yahut sabaha yakın saatlere kadar sürerdi.

Burada her şeyden; din, dil, tarih ve diğer çeşitli bilim dallarından tutunuz da, dünya meselelerine ve günlük politika olaylarına kadar her konudan söz açılır, tartışmalar yapılırdı. Tartışmalarda o söyler, sofradakileri de söylemeye zorlardı. Böylece hem bilmediklerini öğrenmek –ki buna çok meraklı idi- hem de düşüncelerini yaymak veya kontrol etmek fırsatını bulurdu.

Bazı gecelerde kendi hayatından; çocukluk, okul, askerlik ve politikadaki acı, tatlı hatıralarından bahseder, bunları hiçbir şey gizlemeden, büyük bir samimiyetle ve çok tatlı bir dille anlatırdı.

Bütün tahminlerin aksine, sofradaki uzun saatlerde en az yer tutan şey, eğlence idi. Ekseriya misafirlerinin arzusu ile, guya eğlenmek için, davet edilen saz, ses veya dans sanatçılarının bir köşede unutulur, sofrada dağılırken, geldikleri gibi gittikleri geceler pek çoktur.

İçki sofrasında konuşulanların, yazılanların hatta verilen kararların üzerinde, sonradan ciddiyetle durduğuna şahit olmadım. “Böyle sofralarda olanlar ve konuşulanlar, oralarda kalır ve kalmalıdır.” derdi...

Askeri, siyasi, büyük ve önemli meselelerin cereyan ettiği veya konuşulacağı zamanlarda hiç içmezdi... Gündüz içmenin de aleyhindeydi. Yanında bulunduğum yıllar zarfında yalnız iki defa, gündüz birkaç kadeh konyak veya rakı içtiğini gördüm.

Maiyetinde çalışanların, vazifeli oldukları saatlerde, içki kullanmalarını da hoş görmez, menederdi.

Sofradaki konuşma ve tartışmalar sırasında, pek nadir olmakla beraber ve mutlaka kışkırtıcı bir sebeple, hiddet ve heyecana kapılarak sofradakilerden birine karşı incitici bir muamelede bulunduğu olurdu; fakat sükunete gelir gelmez, bundan büyük üzüntü duyar, ya hemen orada, yahut ertesi akşam gene aynı kimselerin davetli bulunduğu sofrada incittiği zatın gönlünü hoş etmeye çalışırdı...

Atatürk, gerçi, pek hoşlandığı içki sofralarında saatlerce kalırdı, ama, miktar itibariyle çok içen bir adam sayılamazdı. Böyle olmakla beraber devamlı içkinin, yukarıda işaret edildiği gibi, zaten "sağlık koruma" kaidelerine hiç uygun olmayan yıpratıcı çalışma ve yaşama tarzının zamanla doğuracağı arızalarla birleşerek, bir gün, sıhhati üzerinde çok kötü tesirler yapabileceğini düşünüyor, daimi bir üzüntü içinde bunalıyordum.

Diğer taraftan herkes, hatta kendisiyle bizden daha serbest konuşabilecek durumda bulunan kimseler bile, bizi, yani etrafında bulunanları, bu itiyadına karşı tedbir almamakla suçlandırıyordu.

Karar vermiştim, bir fırsat bulup kendisi ile bu hususta konuşacaktım.

Bir sabah baş ağrısından şikayet etti, aradığım fırsat belirmişti; bundan hemen faydalandım. İlk dilimin döndüğü kadar içki aleyhinde bulundum, zararlarını saydım. "Bu baş ağrıları da ondandır." dedim. Sonra da, yakından bildiğim hoşgörülüğüne sığınarak, her akşam içmekten vazgeçmesini, eğer bunu yaparsa bir müddet sonra kendisinin de pek memnun kalacağını", çok itinalı bir dille, arz etmek cesaretinde bulundum.

Sükunetle dinledi, ben susunca o konuşmaya başladı:

- Haklısın, bunları ben de bilmez değilim çocuk! dedi. Fakat ne yapayım ki, içmeye mecburum; kafam çok, ama beni mustarip edecek kadar çok ve hızlı çalışıyor; vakit vakit onu uyuşturup biraz dinlenmek ihtiyacını duyuyorum. Harbiye ve Erkanıharbiye (Harp Akademisi) mekteplerinde iken sabahları beni ekseriya koğuş arkadaşlarım uyandırırdu... Çünkü, akşamdan zihnim herhangi bir meseleye takılırdı; onu düşünme düşünme kafam şişer, uykum kaçardı. Bütün gece, yatağın içinde, dönüp dururdum; ancak sabaha karşı, yorgun, bitkin bir halde uyuyakalırdım ve tabii kalk borusunu dayamazdım...

Şimdi de öyle. İçmediğim zamanlar uyuyamıyorum, ıstırap içinde bunalıyorum. Aynı zamanda içki barsaklarımı da tanzim ediyor. Bu durumda, takdir edersin ki, yapabileceğim şey; ancak miktarını, mümkün mertebe, azaltmak olabilir; ona çalışalım...

Geçekten içmediği günler, hem uyumak, hem de bağırsaklarını harekete getirmek için devamlı olarak ilaç almak zorunda kalırdı.

Zaten doktorları onun mizacındaki bellibaşlı özellikleri şöyle tespit etmişlerdi:

Uykusuz, munkabız ve utangaç...

Kendisi, içmeye mecbur olduğunu söylerken, bunların yalnız ikisinden bahsetmişti, ama bence bu mecburiyeti doğuranlar arasında üçüncüsü de -hatta belki diğerlerinden fazla- yer tutmaktaydı.

Gösterişi sevmez, gammazlıktan hazzetmezdi.

Gösterişi ve alayışi sevmezdi; teşrifattan sıkılırdı. Riyadan ve riyakarlardan nefret ederdi; her yerde olduğu gibi görünür, tabii hayatını gizlemeye lüzum görmezdi.

Gammazlıktan hazzetmezdi; kendisine biri hakkında ihbar ve

isnatlarda bulunan kimseyi, ne yapar yapar, en kısa zamanda aleyhinde bulunduğu zat ile yüz yüze getirir, sözlerini onun huzurunda da tekrar etmesini talep ederdi.

Hele imzasız ihbar mektuplarına çok kızardı; “Samimi ve dürüst insanlar aynı zamanda medeni cesaret sahibi olur, imzalarını saklamaya tenezzül etmezler, belli ki bunu yazan ahlaksız ve yalancının biridir. ” derdi ve bu gibi mektupları ekseriya kendisinden bahsedilen zata gönderirdi.

Musikiyi sever ve güzel dans ederdi.

Musikiyi sever ve güzel dans ederdi. Hususi meclislerinde, çocukluğundan beri tesiri altında kaldığı alaturka musikiyi dinlemekten zevk duyar, ekseriya kendisi de tatlı sesiyle saza katılırdı. En çok sevdiği eserler;

Rast makamından:

*Habıgahı yare vardım arz için ahvalimi;
Bir perişan halini gördüm unuttum halimi.*

Uşşaktan:

*Cana rakibi handan edersin,
Ben binevayı giryan edersin.*

Hicazkardan:

*Mani oluyor halimi takrire hicabım,
Üzme yetişir, üzme firakınla harabım.*

Şat-ı arabandan:

*Badei vuslat içilsin kasei fağfurdan,
Bir ilahi neşe dolsun nağmei tamburdan.*

Suzinaktan:

Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz.

Bestenigardan:

*Kaçma mecburundan ey ahuyi vahşi ülfet et,
Gayrı bu biganelikten geç vefayı adet et.*

Ve aynı makamdan;

*“Gayrıdan bulmam teselli sevgilim,
Sendedir divane gönlüm sendedir.”*

şarkıları ile bütün Rumeli ve serhat türküleri idi. Bilhassa bunlardan: “*Vardar Ovası*” ve “*Pencere açıldı Bilal oğlan piştov patladı*” türküleri...

Bununla beraber Garp musikisine hayrandı; memlekette bunu yaymaya büyük önem vermekte idi. Bilindiği gibi bu maksatla hayatında, sonradan müzik, tiyatro, opera ve bale bölümleri ile, mükemmel bir konservatuvar halini alan, (Ankara) Musiki Muallim Mektebini kurdu muştı...

Atatürk zarif endamıyla çok güzel dans ederdi; büyük bir haz ve heyecanla seyrettiği halk oyunlarını, bilhassa erkek ve yiğitçe figürleriyle zeybek oyununu takdir ve teşvik ederdi.

Af taraftarlığı ve hoşgörülüğü

O, gerek şahsi, gerek siyasi hayatında, ilk defa işlediği bir kusuru itiraf ederek pişmanlık gösterenlere karşı daima müsait davranırdı; bu gibileri affa, korunmaya layık görür, şahsiyetlerini yeniden yapmak için kendilerine fırsat vermeyi tercih ederdi; “Medeniyet demek, af ve müsamaha demektir.” derdi.

İkramcı ve kibar bir ev sahibi idi; misafirleri ile ayrı ayrı meşgul olurdu. Gördüğü kusurları ekseriya görmemezlikten gelirdi. Sofrada içkinin tesiriyle şahsına karşı taşkınlık gösteren olursa sofrayı, onun yerine, kendisi terk ederdi.

Büyük insanın hayatı af ve müsamahadaki cömertliğini gösteren birçok olaylarla doludur...

Daima halk ile beraber olmayı severdi.

Atatürk, daima halk ile beraber olmayı isterdi. Atatürk, çok derin sevgi ve saygı duygularıyla bağlı olduğu halk arasına karışıp serbestçe dolaşmayı, oturup eğlenmeyi isterdi. Fakat, ilk yıllarda buna pek imkan bulamıyordu; gittiği umumi yerlerde bulunanlar, onu görür görmez –sanki bir kabahat işliyorlarmış gibi– eğlencelerini bırakarak birer tarafa çekiliyor, sakin ve hareketsiz oturuyorlardı. Kendisi bu halden çok sıkılıyor, üzülüyordu.

Ankara'da zamanla, hele şehir büyüyüp toplantı yerleri çoğaldıkça durum, yavaş yavaş değişmeye, halktaki çekingenlik azalmaya başladı.

Artık sık sık Ankara Palas salonlarıyla, pavyonuna, bahçe ve gazinolarına giderek kalabalık arasına giriyor, herkesle beraber, hoş vakit geçirmeye imkan bulabiliyordu.

İstanbul'da da öyle... Kışın, Park Oteli salonları en çok devam ettiği yerd; bazen Tokatlıyan ve Perapalas otelleriyle Roz Nuvar, Gardenbar gibi gece kulüplerine de uğradığı olurdu. Yazın Büyüka'daki Anadolu Kulübüne, Sarayburnu'ndaki gazinoya ve çeşitli bahçelerle plaj gazinolarına gider, yahut pek sevdiği Boğaziçi'nde motorla gezintiler yapardı.

Böyle olmakla beraber, yine kendisini, alıştığı ve özlediği tam serbest hayata kavuşmuş saymıyordu; halinden şikayetçi idi.

Ankara'da bir akşam üstü, günün işleri hakkında maruzatta bu-

lunmak üzere Çankaya'ya çıkmıştım. O zaman henüz yeni köşk yapılmamıştı. Eski köşkte oturuyordu; kendisini bu köşkün holünde buldum, yalnız başına bilardo oynuyordu.

Beni görüne elindeki istekayı bıraktı; yandaki koltuklardan birine ilişti; beni de karşısına oturttu.

- Nereden geliyorsun? diye sordu,
- Çarşıdan efendim...
- İşin mi vardı?

-Hayır efendim! Karaoğlan'daki Çiftlik Mağazası'na uğramıştım. Mağazanın önünde eski bir arkadaşıma rastladım, beraberce etrafi seyrederek ve konuşarak Samanpazarı'na kadar yürüdük ve döndük; oradan arabaya bindim ve buraya geldim.

- Gördün mü ya? İşte ben bu kadarını da yapamıyorum. Sizin geçtiğiniz yerlerden ben ancak otomobille geçebiliyorum. Herkes gibi yaya yürümem, imkansız... Çok kere tecrübe ettim. Arabadan inince derhal etrafımı kalabalık bir meraklı kitlesi sarıyor; yol kapanıyor, trafik duruyor, araya polis de karışıyor ve tabiidir ki bundan halkın çoğunluğu rahatsız oluyor; ben de serbest yürümek imkanını kaybediyor, tekrar otomobile binip uzaklaşmak zorunda kalıyorum. Sebebi ne olursa olsun bu, benim için hoş bir şey değil çocuk!

Çok heyecanlanmıştı, gözlerini bir noktaya dikerek bir, iki dakika sustu; belliydi ki sükunete gelmeye ve konuyu değiştirmeye çalışıyordu; fakat yapamadı; tekrar aynı heyecanla derdini dökmeye devam etti:

- Yani ben burada bir nevi mahpus hayatı yaşıyorum, dedi. Gündüzleri ekseriya yalnızım; herkes işinde, gücünde... Benim ise çok günler, bütün günümü değil, bir saatimi dahi, dolduracak işim yok... Şu halde ya uyuyabilirsem uyuyacağım, olmazsa kitap okuyacağım, yahut bir şeyler yazacağım... Arada biraz dinlenmek ve hava

almak ihtiyacını duyarsam, dediğim gibi, şehir içinde ve dışında ancak otomobil ile gezintiler yapacağım... Sonra?! Sonra gene bu hapishaneye döneceğim ve işte böyle kendi kendime bilardo oynayıp, sofraya zamanını bekleyeceğim. Bari orada biraz değişiklik olsa... Ne gezer... Bu sofraya nerede kurulursa kurulsun, karşımda, aşağı, yukarı hep aynı şahıslar... Aynı yüzler... Aynı sözler... Hasılı bıktım, usanmış dım çocuk! Ne işe şimdi bunu bırakalım; sende ne haberler var?

Günlük haberleri arz ettim ve yanından ayrıldım.

Dışarı çıktuktan sonra da, bilhassa son sözlerinin ruhumda uyandırdığı hazin yankılar devam ediyordu; çok defa şahit olmuş-tum: O eşsiz halk, hareket ve heyecan adamı –daima neşeli görünmesine rağmen– içinden pek mustarıpti.

Kurduğu yeni devletin bünyesine, kanuni yetki ve sorumluluklara dayanan, hakiki ve medeni bir idare sistemini yerleştirmek yolunda gösterdiği dikkat ve titizlik onu adeta atıl bir duruma sürük-lüyordu. Diğer yandan, bulunduğu yüksek mevkiin resmi icapları, özel hayatında, alıştığı ve istediği gibi yaşayıp oyalanmasına engel oluyordu ve aşıkardı ki bu sıkıntılar hem memleketin Garp alemin-den çok geri kalmış olmasından, hem de beşeriyetin büyük gaflet içinde ağır bir felakete doğru yuvarlanmakta olduğunu görmesinden doğan ıstıraba katılınca bütün soğukkanlılığına rağmen, ara sıra böyle sinir buhranlarına kapılmaktan kendini alamıyordu.

Hasan Rıza Soyak

Doğumundan Cumhuriyetin İlanına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri, Hayat Yayınları, İstanbul 1964, s. 14–17, 21, 25–27, 29, 81–83.

Atatürk'ten Hatıralar, Cilt: 1, İstanbul 1973, s. 11–13, 15, 18–21, 63–64.

SOFRASINI BEN DONATIRDIM

Kordiplomatik ziyafetleri, kralların ağırılanması gibi işler bana aitti. Sofrasını ben donatırdım. Milli bayramlarımızdan birinde idi (30 Ağustos). Sofrayı her zamanki gibi nadide güller ve çiçeklerle donatırken bir mana ifadesine de gayret ederdim. O geceki milli bayrama izafeten masaya beyaz, kırmızı ve sarı yıldız çiçeklerinden büyük bir İstiklal Madalyası döşedim.

Sofraya otururlarken Ruşen Eşref Ünaydın:

- Bu gece yine masamız konuşuyor Paşam! dedi.

Ve ilave etti:

- İbrahim sofrayı konuşturmuş!... İstiklal madalyasının güzelliğine bakınız!..

Bunun üzerine Atatürk:

- Çok zeki çocuk! dedi.

Ve bana dönerek:

- Aferin çocuk! diye tebrik etti.

Etrafındakilere de şu izahatta bulundu:

- O yapar, sanatkardır. Ressamdır!

Atatürk sevdiklerine “çocuk” diye hitap ederdi...*

Atatürk'ün sofrası, sofradan çok bir okula benzerdi. Sofrayı hazırlarken nasıl çiçekle süslemeyi ihmal etmezsem tabakların, bıçakların, bardakların yanına mutlaka birer bloknot ile kalem yerleştirmeyi de hiç unutmazdım. Yemek odasının bir köşesinde de okullar-

---

* “13 Yıl Büyük Atatürk'ün Yanından Ayrılmamış Başsofracısının Anıları”, Röpörtaj, S. A. Terzioğlu, *Cumhuriyet Gazetesi*, Sayı: 13747, 10 Kasım 1962, s. 5.

daki gibi bir de karatahta bulunurdu. Tebeşiriyle, silgisiyle o da sofranın bir parçasıydı. Belki şaşanlar olur ama o karatahtaya ben bile çağrılmıştım!

Biz sofrayı hazırlarken Atatürk'ün davetlileri de genellikle bilardo odasına alınırlardı. Bazen Atatürk davetlilerini bilardo oynarken karşılardı. Bilardoyu ise iyi oynardı. Davetliler tamam olunca da:

- Buyurun isterseniz sofraya oturalım, diyerek evsahipliğini daima kendisi yapardı.

Sofrada konuşulan ya da tartışılan konular çoğu kez şafak söküne kadar sürebilirdi...

Atatürk'ün başlıca mezesi ise, tuzlu leblebi idi, fıstık idi... İçkiyi az içerdi... Sofradaki misafirler arasında alkolün etkisi altında kalanlara da rahatsız olmamaları için, hemen izin verirdi. Çünkü sarhoşluktan hiç hoşlanmazdı.

Tartışılan konuyu ise, düşüncelerini öğrenmek istediği misafirlerine:

- Beyefendi siz bu konuda ne buyuruyorsunuz? diye sorardı.

En uzun konuşmaları bile tahammülle dinlerdi.

Sonra bir başka misafire dönerek:

- Ya siz ne diyeceksiniz acaba?

Ya da:

-Sizin bir diyeceğiniz var mı? sorularıyla sürdürürdü.

İbrahim Erguvan

ATATÜRK NE YER NE İÇERDİ

Gezintiden sonra sofraya başlıyor ve çok geç saatlere kadar sürüyordu. İçkili olan akşam yemeklerinde yakın arkadaşları, kabin üyeleri de hazır bulunuyor, birçok memleket meseleleri burada hallediliyordu. Sofrasına belirli mesleklerdeki eski dostları ve silah arkadaşlarından başka, bilim, sanat, ticaret, endüstri kişilerini topluca çağırıldığı olurdu. Bu hal, 1938 yılı Haziran'ına kadar yani hastalığı kendisine değişik bir yaşayışı zorunlu kılınca kadar sürüp gitti...

Çokluk geceler... meclisin horozlar öterken dağıldığı görülürdü. Bu yüzden Atatürk de sabah saat beşten önce yatağına giremezdi... O devrin en ünlü rakısı olan Dimitripolodan Atatürk her gece yarım kilo içerdi. Mezese de sadece tuzlu leblebiydi. Ara sıra da Fava denilen zeytinyağlı, limonlu bakla ezmesini istediği olurdu. En sevdiği yemekler arasında kuru fasulye ile pilav gelirdi...

Atatürk sabahları kalkmazdı. Geceleri çok geç, çoklukla şafak sökerken yattığı için gündüz saat on bir, on ikiye doğru kalkar, zile basardı. Hemen bir fincan kahveyle o günkü gazeteleri götürürdüm. Gayet ince ketenden yapılmış bir entariyle uyuduğu için, uyanınca da bir süre bu kıyafetle kalır, divana bağdaş kurarak kahvesini içerdi. Çok yakın arkadaşlarından ve Umumi Katip'ten başkası içeri giremezdi. Bazen de şezlonga uzanır, uzun uzun gazeteleri okurdu. Bu okuma bir buçuk saat kadar sürerdi.

Sonra banyosunu yapardı. Temizlik konusunda çok titizdi. Yaz ve kış ayırmaz, muhakkak her gün banyo yapar, her gün çamaşır değiştirirdi. Giyimine karşı titizlik gösterir, tıraşlı katiyen gezmeydi. Kışın pencereleri açtırır, soğuk havayı ciğerlerine doldururdu.

Banyodan çıktıktan sonra soğuk ayranla bir dilim francala yer, bazen ayranın yerine bir kase yoğurt alırdı. Çok zaman bu, hem

kahvaltı, hem de öğle yemeği yerine geçerdı. Binde bir çağrılı bir misafir olacak ki, ayıp olmasın diye yemek yesin... Bazen sütlü kahveyle çay istediği de olurdu. İkinci kahvaltısı yapmaz, onun yerine bir bardak ekmezsiz ayran içerdı.

Akşam yemeklerini ise kesinlikle arkadaşlarıyla yemek alışkanlığındaydı. Çankaya ve Dolmabahçe Sarayı'ndaki akşam yemeklerinde ondan aşağı düşmeyen bir davetli topluluğu her zaman hazır bulunurdu. Memleket meselelerinin görüşüldüğü bu toplantılarda herkesin düşüncesini öğrenmek isterdi. Fakat yine de kendi bildiğinden şaşmazdı. Meclise bir istek mi getirecek, bunu yakınlarıyla tartışmaktan zevk duyardı.

Atatürk'ün sofrada yeni ve heyecanlı konular da ortaya attığı olurdu. Bazen herkesi şaşırtan bu konulardan alacağı olumlu cevaplar da, olumsuz cevaplar da çok hoşuna giderdi. Herkesi konuşturur, düşüncelerini öğrenir, son sözü her zaman kendisi söylerdi. Bu işte yanıldığını hiç hatırlamıyorum.

Sofra konuşmalarında konuyu hep kendisi açar, başkalarının konu ortaya atmasına meydan vermez, sorduğu soruların karşılıklarını büyük bir dikkatle dinlerdi. Başkalarının yaptığı prensiplere değil, ancak kendi prensiplerine uyardı. Doğruluğuna inandığı düşünceyi sonuna kadar savunurdu. Hareketli ve heyecanlı yaşantısının tek zevkinin, akşam sofraları olduğunu söyleyebilirim. Akademik tartışmaların yerini saatler ilerleyince hatıralar alır, geçmişten sözedilir, tarihsel olaylar sıralanır, bazen de hoş hikayeler anlatılırdı.

Sofrası sanki, arkadaşları ve dostları ile tartışma ve eğlence yerini birleştiren bir köprü görevi görüyordu. Bu gecelerin hiçbirine doyum olmadığını ve her birinin içinde bir tarih yaprağının yaşadığını zamanla anladım.

Sofrasında çağının her çeşit insanına yer veriyordu. Hepsı ayrı düzeydeki bu insanlarla tartışırken sanki yurdun sesini duyardı.

Güvendiklerinin ve sevdiklerinin eleştirilerine sabırla katlanmasını bilirdi. Şakayı çok severdi. Kendisi de ara sıra şakalar yapardı. Eski arkadaşlarından Nuri Conker, Salih Bozok sık sık şaka yaparlar ve sofrayı şenlendirirlerdi. Sinirli zamanlarında bunların bir nüktesi ya da hikayesi Atatürk'ün bir anda öfkesini dağıtmaya yeterdi. Ama Atatürk her zaman neşeliydi. Sinirlendiği zamanlar çok azdır. O zaman da arka arkaya sigara ve kahve içerdi. En güç anlarda bile soğukkanlılığını, neşesini saklamasını bilir ya da öyle görünürdü. Çok konukseverdi, sofradakilerin ayrı ayrı gönüllerini alıp hatırlarını sormadan yapamazdı.

Açık konuşanları sever ve yanında her şeyin konuşulmasını isterdi. Bu yüzden sık sık ileri geri konuşanlara da rastlanırdı. Atatürk'ün sofrasından kimler geçmemiştir ki... Mahalle arkadaşları, silah arkadaşları, devrim arkadaşları, politikacılar, edipler, şairler, müzisyenler, bilim adamları iş adamları, yabancı devlet başkanları, krallar...

İşten ve yurt gezilerinden artan bütün ömrü sofrada geçmiştir denilebilir. Fakat burası hiçbir zaman bir içki ve cümbüş bayağılığına inmemiş, bir sohbet ve tartışma meclisi olarak kalmıştır. Eğlencenin yanı sıra en çetin devlet işlerinin karara bağlandığı bir meclis... Politikanın, aktüalitenin de ziyafet sofrası!

Resmi görüşmelerinde son derece titiz ve törenci olan Atatürk'ün özel hayatındaki samimiyeti, dünyada pek az devlet adamına nasip olmuştur denilebilir.

Danışmaya bazen o kadar büyük değer verirdi ki, aklından geçen meseleler hakkında çok zaman hiç olmadık insanların fikrini bile aldığı görülürdü. Sonunda yine kendi fikrini uygulayacağını bildiği halde hiç kimsenin hor görülmesine katlanamazdı. Bu yüzden hiç olmadık kimselerden bir şey öğrendiğini de saklamaz, açık açık anlatırdı. Bu alışkanlığını hayatının sonuna kadar değiştirmede.

Her gece içtiği halde Atatürk'ün bir kere bile içki yüzünden

kendinden geçtiğini, taşkınlıklar yaptığını görmedim, duymadım. Aksini iddia edenler varsa, bunların yaptıkları düpedüz dedikodudan başka bir şey değildir. Ölümünden sonra çekememezlik ve kiskançlıklarından Atatürk'ün sofrasını sarhoşluk, ayyaşlık ve zevke düşkünlükle kötölemek isteyenler oldu ama, bu çabalar ne kadar boşunadır. Onun yaşantısı bütün kusurlarıyla meydandaydı. Gizlenecek bir yönü yoktu ki... Halkın sofrası idi...

Atatürk o gece (10 Ağustos 1929) çok neşeliydi. Boğaz dönüşü Marmara'da ikinci bir gezi daha yapıldı. Sabaha kadar içildi. Hepsi ni hesaplamıştım. Üç şişe bira ve yarım kilo Dimitrikopolo (üç kadeh de fazlası vardı).

İşte bütün milletin ve benim de merak ettiğim içki miktarı bu kadardı. Atatürk içki olarak bira ve rakıdan başka şampanyayı da severdi. Öbür içkileri ender içerdi. Yalnız bir gece Kazım Özalp'in evinde tam yirmi sekiz kadeh kokteyl içtiğini hatırlarım. Bunun adı da Napoléon kokteyli idi. Bir miktar cin, bir miktar vermut, bir miktar da seribrandi likörü ile yapılmıştır. Bunların dışında alıştığı içkiyi değiştirmemiştir.

Her gece içen Atatürk gündüzleri alkol kullanmaz, yalnız çok sıcak günlerde bir iki bardaktan fazla olmamak üzere bira isterdi. Bu yüzden kimse Atatürk'e gündüzleri içki içmek için ısrar etmez, en koyu alışkanlıklar bile akşamın olmasını ipe çekerdi. Sabaha kadar içki faslı pek enderdi...

Eskiden kahvaltı zeytin peynirdi. Şimdi ise (Cumhurbaşkanı olduktan sonra) ince kahvaltı istiyor (Kavun, gül reçeli ve beyaz peynir). Eski halini unuttu.

Atatürk, çok zaman gece sofradan misafirler ayrıldıktan sonra Bekir Çavuş'u çağırır ve şu kahvaltayı isterdi:

- Peynirli sulu omlet, bir dilim kavun ve gül reçeli...

Atatürk, Mareşal Çakmak'ın ziyaretine çok önem verir ve hiç

kimseye göstermediği saygıyı ona gösterirdi. Çankaya davetlerinde bile öyleydi, Mareşal'in bulunduğu ziyafetlerde masaya içki konmaz. Atatürk de o gece yemekte içki perhizi yapar ya da bir iki kadeh içer, sofraya en geç saat 11'de dağılır, sabahlara kadar devam eden şöenlere veda edilirdi.

Cemal (Çelebi) Granda

Türkan Gürkan, Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri, Atatürk'ün On İki Yıl Hizmetlerini Gören Cemal (Çelebi) Granda'nın Hatıraları, Fer Yayınları, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1971, s. 17, 19-20, 23-26, 34, 82, 219.

İÇKİSİNE KARIŞANLAR

Atatürk'ün içki içmesine karşı olanların başında Umumi Katip Hikmet Bayur geliyordu. Bayur –herhalde Atatürk'ü hepimizden çok sevdiğinden olacak- onu içkisinden caydırmak için türlü bahaneler bulur, fakat hiçbirini başaramazdı. Aralarında sık sık tartışmalara tanık olurdum. Hemen her sabah tekrarlanan bu tartışmalardan Bayur'un yenilgiye uğradığını üzümlere görürdüm.

Bayur, erken saatlerde Atatürk'e gelir, o günkü ajans bültenlerini getirir ve kendisinden direktif alırdı. Atatürk'ün yorgun halini gören Bayur dayanamaz:

- Paşam yine renginiz yerinde değil, çok yorgun ve bitkinsiniz. Şu içkiyi bu kadar çok içmeseniz daha iyi olur, derdi.

Bu karışmaya Atatürk'ün canı sıkılır ama, hiç belli etmemeye çalışarak:

- A Hikmet Bey, ben rakıyı şimdi değil, daha Harbiye talebesiyken içerdim. Bugüne kadar da hiç zararını görmedim? diye karşılık verirdi.

Bayur, bunun da altında kalmazdı:

- Muhterem Paşam, bugün belki zararını görmediğinizi sanırsınız, fakat yarın göreceksiniz. Siz bu memlekete lazımsınız. Kendinize acı-mıyorsanız bari bu millete acıyın. Bu millet sizin varlığınızla kaim... .

Atatürk bu sözleri hep gülümseyerek karşılardı. Fakat bir gün canına tak etmiş olacak ki, Hikmet Bayur yine içkiyi kötüleyen konferansına başladığı sırada birden bire:

- Hikmet Bey, seni Kabil'e sefir yapalım. Git, oraları gör; hatta icap ederse Hindistan'a kadar git. Oralar hakkında bilgi edin... Oku, tettebbu et ve ilim getir. Bize bu yolda faydalı ol... dedi.

Bu suretle Hikmet Bayur'un Kabil Büyükelçiliği'ne atanma emri verilmiş oluyordu. Bayur, birkaç gün sonra ayrılarak Kabil'e gitti. Bana öyle geliyor ki, bu atanma, Bayur'un yurda hizmet kaygusu yalansız olarak Atatürk'e içki içmemesi öğüdü ve içmesine engel olma hareketinden ileri geliyordu. O Hikmet Bayur ki, sevgisini, saygısını hiç eksik etmediği Büyük Adam'a "İçme Paşam" sözünü ilk söyleyebilmek cesaretini göstermiş, fakat bunu çok sevdiği Atatürk'ün yanından uzaklaştırılma cezasıyla ödemişti. Nitekim Hikmet Bayur haklı çıkmış, Atatürk de sonunda içkinin fenalığını anlamış, fakat iş işten geçmişti.

Cemal (Çelebi) Granda

Türkan Gürkan, Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri, Atatürk'ün On İki Yıl Hizmetlerini Gören Cemal (Çelebi) Granda'nın Hatıraları, Fer Yayınları, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1971, s. 45-46.

UYKUSUZLUK REKORU

Atatürk için “içkiyi bırakamaz” diyenler, acaba bir gün gelip aldanacaklarını hiç düşünmüşler midir? Ona içkiyi bıraktırmak isteyenler, o zaman kimbilir nasıl şaşırmışlardır. Evet, bu kadar içki kullanan ve ondan ayrılamaz görünen adam, üç ay hiç rakı içmeden de durabiliyor...

Büyük Nutuk'unu yazarken (1927) ben bunun tanığı oldum. Akşamları yine sofraya kuruluyor, herkes karşısında yiyor, içiyor; fakat o, ağzına bir damla bile içki koymuyordu. Hatta yemek yerken herkesin içişini gülümsemeyle seyredişine hala gözümün önündedir. Oysa ben, içkiye alışkın insanların bir gün bile içmeden duramayacaklarını sanırdım. Atatürk'ün tam üç ay kendi isteğiyle içkiye boykotuna benimle birlikte bütün çevresindekiler de şaşıp kalmışlardı. Bu da onun görev aşkını ve sorumluluğunu, alışkanlıklarının ve beğenilerinin de üstünde tuttuğunun en güzel örneklerinden biridir.

Büyük Nutuk'unu hazırlarken, hiç içki içmediği gibi, kırk sekiz saat hiç gözünü kırpmadan yazı dikte ettirişini de hatırlarım. Öyle ki, yazı yazmaktan yorulan değişiyor, fakat o, binlerce belge arasından ayırdığı notlarıyla büyük eserini tamamlamak için uykusunu bile vermekten çekinmiyordu.

Böyle zamanlarda, yazdıklarını sofrada arkadaşlarına okutur, sonra yine eski köşkün çalışma odasına geçer, kah oturarak, kah ayakta çalışmalarını sürdürürdü. Nutuk; çalışmanın, insan gücünün nasıl üstüne çıkışını gösterdiği için, ayrı bir önem de taşımaktadır.

Atatürk'ün hiç uyumadan üç gün durabildiğini de, görmüş ve inanmamıştım. Cephede değildik, savaş da yoktu. Uykusuzluğu gerektirecek önemli bir olayla da karşı karşıya bulunmuyorduk. Fa-

kat o, bir işe, ama ciddi bir işe başladı mı, onun sonunun geldiğini görmeden asla rahat edemezdi.

Cemal (Çelebi) Granda

Türkan Gürkan, Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri, Atatürk'ün On İki Yıl Hizmetlerini Gören Cemal (Çelebi) Granda'nun Hatıraları, Fer Yayınları, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1971, s. 47-48.

GECE NÖBETÇİSİ ATATÜRK

Atatürk; o büyük kurtarıcı aziz vatanın her zaman harisi idi. Fakat onu; velud gece hayatı dolayısıyla “sevgili yurdun gece nöbetçisi” olarak Mahmut Esat (Bozkurt) kardeşimiz herkesten önce vasıflandırdı.

Samimi bağlılığın coşkunuğuyla Mahmut Esat'ın Atatürk'e verdiği bu sıfat hakikaten pek yerindedir. Atatürk ömrünce evvela cep-helerde, sonra da her bulunduğu yer ve makamda cidden yurdun daima gece nöbetçiliğini yapmıştır.*

Atatürk; huzurlu ve sükunlu zamanlarında; uzunca ve muntazam uyurdu.

Huzursuz yani mühim meseleler ve kararlar muvacehesinde (karşısında) kaldığı vakitler veya muharebe günlerinde uyumazdı.

Hele Türk milletine benliğini, Türk kıdem ve asaletini; ve yapmak, yaratmak kuvvet ve kudretini tanıtmak için kati delilleriyle

---

* *Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak, Halk Basımevi, İstanbul 1939, s. 188-189.*

meydana çıkarmak ve onu tespit etmek azmiyle koyulduğu fasılasız hummalı Türk tarihi ile; bütün dillerin kaynağı olan Türk'ün geniş ve zengin lehçelerinden ana dil Türkçe'yi yurdun havas ve avamının konuşacağı ve yazacağı şümüllü bir Türk dili yapmak ve onu bütün asaletiyle dört bucağa yaymak kararıyla yıllarca süren dahiyane çalışmalarını zamanlarında ise, günlerce uyumazdı. Hatta müteaddit defalar birbiri ardınca üç gün üç gece uyumadığı görülürdü.

Fakat, tabii hayatının seyri içinde, Ebedi Şef'in uykusu sekiz ile on iki saatin arasında tehalüf ederdi (değişirdi).

Cevat Abbas Gürer

*"Atatürk'le 24 Sene", Son Posta Gazetesi,
No: 3009, 15 Birinci Kanun 1938, s. 8.*

Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak, Halk Basımevi, İstanbul 1939, s. 150.

LİYAKAT AŞIĞI MUSTAFA KEMAL'İN SOFRASI

Onun hareket ve heyecan dolu hayatının tek zevki akşam sofrası idi. Akşam sofrasında hoşlandığı veya iltifat etmek istediği beş on arkadaşı etrafına toplamak, onlara konuşmak, hasbıhal etmek ve böylece tatlı bir gece geçirmek, biricik eğlencesi idi. Onlarla geçmiş şeylerden bahseder, vakalar nakleyleyler, sırasını getirerek hoş hikayeler söyler, maceralar anlatır, tatlı tatlı konuşurdu. Bu onun için bir zevk idi.

Bazen sofrada bulunanların liyakat derecesini ölçmek ister. Her birine bir mevzu verir, o mevzu üzerine söz söyletir, nutuk irat ettirir, böylece onları hissettirmeden imtihandan geçirir, değerlerini tayin ederdi. Bu sofraya gecelerinden birinde bir hasbıhal esnasında vecde gelerek:

- Benim gözümde hiçbir şey yoktur, ben yalnız liyakat aşkıyım, demişti.

Ömründe mağlubiyet yüzü görmemiş ve cihanın en müterakki (ilerlemiş) ve en mücehhez ordularına galebe çalmış olan bu Büyük Adam zaferlerinden nadiren, hem de kısaca, şöyle ehemmiyetsiz bir vaka imiş gibi bahsedip geçer, hiçbir zaman bunlar üzerinde tevakkuf etmez (durmaz), cihan tarihinin yürüyüşünü değiştiren o büyük hadisatı tabii bir iş görülmüşçesine mutevazı bir tarzda hikaye ederdi.

Yusuf Ziya Özer

*"Bazı Hatıralar: Atatürk'ün Huzurunda", T-
TK Belleten, Cilt: III, Sayı: 10, 1 Nisan
1939, s. 286.*

ONUN EN BÜYÜK ZEVKİ

Atatürk resmi iş hayatı istisna edilirse, hariç ile münasebetleri hemen umumiyetle sofraya hayatına munhasır gibidir. Onun en büyük zevki, her gün iş hayatı sona erip de akşam olunca yakından tanıdıklarından, dostlarından, sevdiklerinden beş on kişiyi sofrası etrafında toplamak ve gecenin geç vakitlerine kadar hasbühallerde bulunmaktır. Bu hasbühallerin mevzuu bazen memleket halk efkarının gününe göre alakalandığı umumi bir mesele olurdu: bazen o sırada kendisinin şahsen merak ettiği ve üzerinde zihin yorduğu ilmi ve fenni bir bahis üzerinde konuşulurdu; bazen günlük hadiselerin ilham ettiği bir hatırasını anlatırdı. Bu itibarla ne vakit Atatürk'ün sofrasında bulunsam daima benim için yeni bir şey öğrenmiş olarak ayrılırdım.

Dediğim gibi Atatürk'ün sofrasında hemen her gece birçok mevzulardan bazıları mutlaka her gece tekerrür ederdi. Tekerrür e-

den bu mevzu zamana göre bazen Serbest Fırka teşkili, yahut dil ve tarih meseleleri olurdu. Fethi Bey'in Serbest Fırkası'ndan sonra Atatürk'ün en çok üzerinde düşündüğü dil ve tarih meseleleriydi. Hayat meselesi de hayatının son senelerini tamamıyla işgal etti.

Asım Us

"Serbest Fırka Nasıl İlan Edilmişti?", Vakit - Yeni Gazete, Yıl: 30-1, Sayı: 10759-17, 24 Eylül 1947, s. 1.

MANEVİYAT GIDASII

Yemek, hiçbir yerde Gazi'nin sofrasında olduğu kadar bir insana gıda olamaz. Burada doyan bütün bir maneviyattır.

Hakkı Tark Us

"Atatürk'ün Bulgarlar Hakkındaki Düşünceleri", Vakit-Yeni Gazete, Yıl: 30-1, Sayı: 30-1, Sayı: 10768-26, 3 Ekim 1947, s. 3.

AKŞAM SOFRASINDA SINIF BAŞI

Akşam saat yedi sıralarında, -o akşam için çağrılmış olanlar- Köşk'ün girişindeki bir odada toplanırlardı. Atatürk, çoğu zaman bu odada hazır bulunur ve konuklarını orada karşılardı. O odada bir de bilardo masası vardı. Konuklardan, bu oyunu bilenlerle yarım saat kadar bilardo oynardı. Bilmeyenler ayakta hem oyuncuları seyrederek hem şuradan buradan konuşurlardı.

Bu oda; bizden kişilere –mahrem kimseler yerinde kullandım– özgü olduğundan alçak perdeden gülüşmeler ve yumuşak şakalar da olurdu. Sonra ara kapıdan salona geçilirdi. Her akşam sofrada on, on beş arasında konuk bulunurdu. Uzun bir masanın baş yanında Atatürk yer alır ve konuklar günlük giyimli ve –hiçbir protokole bağlı olmayarak- masanın iki tarafında otururdu. Hiçbir araştırma olmadığı halde, hükümetle ordu üstlerinin, tanınmış bilim adamlarının ve yaşlıların baş tarafa doğru yüceldiği görülürdü. Atatürk sofranın başı idi. Böyle olmakla beraber konuklarından, türe ve saygı adına yalnız neşeli olmalarını ve ezilip büzülmemelerini ister ve arardı. Kısa bir hoşbeşten sonra beş on dakikaya daraltılmış olarak meclisten, günlük olaylardan konuşturur ve meclis arkadaşlarından bazıları üzerine –fakat yalnız özel ve sağlık durumlarından– bilgi isterdi. Bu arada suçsuz ve yalın kat şakalar da yapılırdı. Bunun ardından kadehler kalkar ve ilk yudumlar alınırdı.

Şurasını açıklamayı bir ahlak borcu sayarım: Atatürk; söylendiği gibi içki düşkünü değildi. Bu yolda ne kendini ne başkalarını zorlamış değildir. Ben böyle tutumunu ne gördüm ne işittim. Sofrada ölçüyü aşırın bazı kimselere acırdı. Onları usulca başka bir yere taşıtır ve arkalarından yalnız, “Zavallılar!” derdi. Dolayısıyla bize anlattığı gençlik hayatı, insanı hayretlere düşürecek kadar kendine özgü olağanüstülerle doludur:

- Küçük yaşta öksüz kaldım. Güçbela okuyordum. Daha çocukken içkiye dadandık. Fakat o zamanlarda da ben çok içmedim. Devamlı içtim. Fakat kendimden geçene dek içtiğimi ne ben gördüm ne başkaları. Ama buldukça içerdim. Yatılı askeri okula verdiler. Annem bana günde iki kuruş gönderirdi. Okulun kapıcısı bora zaman çavuşluğundan emekli bir koca idi. Bu iki kuruşu ona verirdim. Kırk parasını o alır, kırk parasıyla teneke bir maşrapa içinde içki getirirdi. Böyle olduğu halde askeri liseyi bitirene kadar, ne durumu bakımından bir ceza aldım ne sınıf birinciliğini bıraktım.

Okul Öğretim Kurulu; belgemi verip beni kutladıktan sonra dedi ki:

- Mustafa Kemal; biz senin her gün içki aldığını ve bunu sana getireni biliyorduk. Fakat tutumunda bir aykırılık, okumanda bir aksaklık görmediğimiz için bunu senin yüzüne vurmadık. Şimdi Harp Okulu'na gidiyorsun. Orada bu fırsatı bulamazsın. Sen de arama! dediler.

Harbiye'den de en önde çıkanlardanım.

Atatürk; hiç içki kullanmamışlarla şakalaşır, fakat için diye zorlamazdı. İçkiye alışmış olmayanların sabaha kadar tek bir kadehle idare ettikleri çoktu. Agop Dilaçar, bir gün sofranın baş taraflarına düşmüştü. Atatürk'e yakındı. Kadehler doldurulmaya başlandı. Zaten içkiyi az kullanan Dilaçar, kadehine –rakı kor gibi– su koydu. Bunun farkına varan Atatürk de eline bir bardak alarak Dilaçar'ın kadehine –güya rakıyı sulandırmak için– su kattı. Ve Dilaçar'a bakarak gülümsedi. Bunun üzerine şakalaşmalar başladı. Fakat sonunda Atatürk:

- Bakınız arkadaşlar, dedi, bu sofrada içki zorunluluğu yoktur. Herkes dilediğini içer.

Atatürk'ün zil zurna sarhoş olduğunu söyleyenler ya sofrada bulunmamış kişilerdi ya iftiracılar. Çok defa sabaha karşı gezmeye çıkardık, çok defa da bu gezinti uzun bir yolculuk biçimini alırdı. Bir an için kendisinde çakırkeyiflik belirtisi görmedik.

Sofraya iki türlü konuk gelirdi: 1- Her günlük. 2- Günü birlik. Sofranın her akşamı, akademik bir çalışma ile başlar, bilimsel bir utku ile sonuçlanırdı. Günü birlik çağrılanlar o günün konusunda, uzman olan bilginlerdi. Örnek olarak 1931'in seçkin çağrılısı, Samih Rifat Beydi. Çünkü kendisi, o günlerde *Kutadgu Bilig* üzerinde çalışmakla görevli idi.

Bu *Kutadgu Bilig* 1069'da Karahanlı "Hakani" Türklerinden Yu-

suf Has Hacip adında bir bilginin eseri idi. Hacip; Chambellaine yani mabeyinci demekti. Kitabın adı da yeni Türkçe’imizde mutlu kılan bilgi demektir. Aynı zamanda Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin başkanı olan Samih Rifat Bey, bu kitap üzerinde çalışır ve edindiği bilgiyi vakit vakit sofraya gelerek Atatürk’e açıklardı. Bu açıklamalar sırasında üstadı biz okul öğrencileri gibi dinlerdik. Atatürk de sınıf başımızdı. 1931’in kış geceleri, sofrada tarih ve dil konuları henüz ayrılmamıştı, bir arada incelenirdi.

Hasan Reşit Tankut

“Atatürk’ün Dil Çalışmaları”, Atatürk ve Türk Dili, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963, s. 114–116.

NASIL BİR SOFRA?

Atatürk sofrada her akşam ya önemli bir konuyu ele alarak konuklarıyla tartışır, ya da savaş anılarından söz açar, gözlemlerini anlatır, çeşitli yönleriyle eleştirmeler yapardı...

Atatürk, iş beklediği kimselerden birinin kusurunu ya da yanlış bir davranışını gördüğü zaman alaylı ve dokunaklı bir dille ele alır, söyler söyler, karşısındakini terletirdi. Böylece içini iyice döktükten sonra sorunu artık kapanmış saydığını, dargınlığının geçtiğini anlatmak için sanki hiçbir şey olmamış gibi bir tavır takınır, karşısında kinden bir şarkı ya da bir şiir okumasını isterdi.

Mehmet Ali Ağakay

Atatürk’ten 20 Anı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963, s. 29, 31.

ATATÜRK'ÜN GECE TOPLANTILARI

Atatürk, hemen her akşam bulunduğu yer neresi olursa olsun, toplantılar yapması başlıca adeti idi. Devlet adamlarının edip, şair ve ilim mensupları ile bazı yakın arkadaşlarının hazır bulunduğu bu toplantılarda siyasi, askeri, ilmi, içtimai ve iktisadi mevzular günün meseleleri vesilesiyle konuşulurken, eski hatıralara da temas edilirdi. İşte o zaman Atatürk, kendi başından geçmiş bir vakayı anlatır, o hayatı çeşitli muhaverelerle daha dün olmuş gibi canlandırır ve dinleyicileri o olay içinde yaşatmış olurdu. Fakat, yine Atatürk bununla yetinmeyerek bu anlattığı mesele üzerine tahliller yapar ve bir netice çıkarmayı hedef tutardı...

.....

Atatürk'ün, Cumhurbaşkanı iken, günlük hayatı içinde gece toplantıları mühim bir zamanı işgal ederdi. Devlet adamlarının, edip, şair ve ilim mensupları ile bazı yakın arkadaşlarının hazır bulunduğu bu toplantılarda siyasi, tarihi, edebi, ilmi, içtimai mevzular üzerinde konuşulur ve münakaşalar edilir ve günlük hadiselerin tahlilleri yapılırdı. Bazen de tarihi olayları, bir sıra dahilinde Atatürk kendisi anlatırdı.

.....

Atatürk, kendisi okuyup çalışmadığı zamanlar, hemen her akşam bulunduğu yer neresi olursa olsun, toplantılar yapması başlıca adeti idi.

İlk konuşmalar günlük olaylar etrafında yapılır, herkesin söyleyeceklerini dinlediği gibi, kendisi de tahliller ve izahlar yapmayı pek severdi.

.....

Atatürk'ün etrafındaki toplantılardan daima bahsedilmekte-

dir. Burada bulunanlar hatıralarını kendi görüşlerine göre yazmışlardır. Tarihçi ve ediplerimiz ise bu toplantıları işittikleri veya okuduklarından çıkardıkları neticeye göre yazmak istemektedirler.

Benim şahit olduğuma göre Atatürk'ün etrafında toplanmalar çok çeşitlidir. Gündüzleri çoğunlukla hususi kütüphanesinde daima birkaç kişi ile ya çalışır veya belirli bir konu üzerinde konuşmalar yapardı. Bunlar otomobil veya motör gezintilerinde devam eder ve çoğunlukla Ankara'da Çiftlik evlerinde ya davetliler veyahut oraya toplanmış olan halk ile doğrudan doğruya belirli meseleleri konuşur ve fikirlerini sorardı.

Bu hal memleket içi seyahatlerinde daha kesif olarak uygulanır, trende, vapurda ve uğradığı her yerde daima yeni konular ve yurt sorunları üzerinde yapılan tetkikler açıklanarak münakaşalar yaptırmasını severdi.

Atatürk'ün günlük entellektüel yaşantısı her zaman her millete tatbikat sahası bulur ve karşısında imtihana çekilenler eksik olmazdı...

Yine mesela Atatürk'ün motor ile mutad Boğaz gezintilerinde mutlaka bir kitap veya bir mesele konuşma konusu olur ve o gezintinin sonunda herkes bir şeyler öğrenmiş olurdu.

Bir de bunlara eklenen Atatürk'ün akşam toplantıları vardır. Buraya davet edilenler, bulunulan çevreye göre değişir. Ankara'da bulunduğu zaman adet şöyle idi: Atatürk'e her gün, Genel Sekreter, gelen evrak üzerinde bilgi verir ve emirlerini alır. Duruma göre memleket meseleleri ve dış olaylar için kendisi direktifler verir, bazen de meseleleri derinlemesine soruşturur, bilgi alırdı. Bu arada Başbakan ve bakanlardan bazıları lüzum gördükleri zaman yine hükümet meselelerini görüşmeye gelirlerdi.

Akşam üzeri başyaver, yanına gelir ve sofraya kimlerin davet

edilmesini emrettiklerini sorardı. Atatürk bu listenin, o günkü çalıştığı ve okuduğu kitaplarla ilgili olmasını ister ve ona göre yazdırırdı. Derhal burada şunu da işaret etmeliyim ki, Atatürk devrinin, mesleklerinde isim yapmış şahısları daima onun etrafında toplanmıştır. Onun için memleketin aydın kişilerini o muhitte tanımak ve konuşmak daima mümkün olmuştur. Bu sadece Ankara ve İstanbul'da değil, memleketin çeşitli yerlerine gidildiği vakit de böyle olur, o çevrenin tanınmış aydın kişileri bu toplantılara çağırılırdı. Ancak her akşam başyaverin yazdığı listedeki kimseler; bazen mazeretleri olur gelemezler veya orada bulunmazlar, onun için listede yazılı olanlar her zaman bir araya gelemezler veyahut toplandıktan sonra da çağırılanlar olurdu. Devlet adamları özellikle Başbakan, iç ve dış işleri bakanları ise istedikleri zaman gelebilirlerdi.

Afet İnan

Atatürk'ün Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1968, s. 3-4.

"Atatürk'ü Dinledim: Atatürk'ün Bana Yazdırdıkları", *TTK Belleten*, Cilt: XVIII, Sayı: 72, Ekim 1954, s. 429.

Atatürk'ten Hatıralar: 2, Kemal Atatürk'ü Anarken, Ankara 1955, s. 119.

"Atatürk'ten Dinlediklerim", *TTK Belleten*, Cilt: XXII, Sayı: 85, Ocak 1958, s. 1.

M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1971, s. 20-22.

YEMEK SALONLARINDAKİ KARA TAHTALAR

Akşam toplantılarının ilk konuşmaları, günün önemli siyasi konularını üzerinde olurdu. Ondan sonra da umumi kültür meseleleri en çok zamanı işgal ederdi.....

Bu gece toplantılarında, konuşulan mevzuun mahiyetine göre, kütüphaneden kitaplar gelir, pasajlar okunurdu.....

Atatürk'ün Çankaya'daki toplantı salonunun bir tarafında, daimi olarak bulunan ve elektrikle dönen bir kara tahta vardı. (*Yemek salonunun demirbaş eşyalarından biri, bilhassa 1935'ten sonra, elektrikle döner geniş bir kara tahtadır.*) Bu tahtalar, Florya Deniz Köşkü'nde ve Dolmabahçe Sarayı'nda, yemek yenen salonlarına da konmuştu. Böylece her gece siyaset, ilim ve edebiyat mensuplarının Atatürk etrafında toplandığı zaman, kara tahtasıyla ve çeşitli lugat kitaplarıyla ve icap ettikçe kütüphaneden getirtilen kitaplar ile ve herkesin eline verilen kalem ve kağıtlarla, bazen Atatürk'ün sofrası bir mektep manzarası alırdı. Bu durumu tespit eden resimler de vardır.

Afet İnan

"Atatürk'ün Milli Eğitim Üzerindeki Düşünceleri ve Edebiyat", Cumhuriyet Gazetesi, Sayı: 14107, 10 Kasım 1963, s. 6.

Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1959, s. 293.

Atatürk'ten Hatıralar: 2-Kemal Atatürk'ü Anarken, Ankara 1955, s. 129.

"Atatürk'ü Dinledim: Atatürk'ün Bana Yazdırdıkları", TTK Belleten, Cilt: XVIII, Sayı: 72, Ekim 1954, s. 437.

LAROUSE'TAKİ İFTİRA

Eski Maliye Nazırlarımızdan Raşit Erer, bir gün bana Larouse'ta "Türkler siyasi mücrimlerini kazıklar" diye bir ifadenin mevcut olduğunu göstermişti. Ben de bir akşam yemeğinde bunu Atatürk'e arz ettim. Gazi derhal kütüphanesinden Larousse'u getirterek mezkur (adı gecen) ifadeyi okuttu. Atatürk fena halde sinirlenmişti. Hem Hakkı Tark Us'a bunun tashihi için icap eden teşebbüslerde bulunulmasını emir buyurdular. Yeni Larouse'larda artık böyle bir ifadenin mevcut olmaması Atatürk'ün sayesinde.

Bu çok basit misal Atatürk'ün milli şeref ve haysiyet bahis mevzuu olduğu zaman ne derecede hassas olduğunu gösterir zannediyorum.

M. Kemal Öke

"Rahmetli M. Kemal Öke'den Birkaç Hatıra", Yakınlarından Hatıralar, Sel yayınları, İstanbul 1945, s. 105.

ATATÜRK'ÜN "YALNIZ"LIĞI

Onun Saray içindeki basit yaşayışı, hele sofradan misafirleri dağıldıktan sonraki yalnızlığı çok hüznü vericiydi. Köşkte yapayalnız kaldığı olurdu. Hatta bir gece kendisine bakan Siyahi Nesimi Efendi de uyumuş ve Atatürk yemek odasında tek başına kalmıştı. Bu esnada bende köşkteydim. Atatürk içini çekerek;

- Kemal Bey, bak ben ne kadar bedbahtım. Beni odama götürecek bir adamım bile yok, dedi.

Kudret ve kuvveti ile bir milleti kuvveti ile bir milleti kurtaran

ve memleketi bugünkü sevişine yükselten Atatürk'ün ağzından bu ıstırabı duymak ne kadar hazindi...

M. Kemal Öke

*"Rahmetli M. Kemal Öke'den Birkaç Hatıra"
Yakınlarından Hatıralar, Sel Yayınlar, İstanbul
1955, s. 104.*

SOFRADA ALINAN TEŞEBBÜSLERİN İPTALİ

Atatürk ile birlikte çalışmamızı iki ayrı devrede izah edebilirim. Başlangıçtan hastalığına kadar şöyle olmuştur:

Akşamları bir araya gelir, toplanırız. O coşar, biz coşarız. Meydan okuyucu birtakım konuşmalar olur. Hepimiz katılırız buna... Atatürk dahil, şöyle yapalım, böyle yapalım diye birtakım kararlar alır ve gece geç vakit dağılırız. Ertesi sabah uyanınca düşünürüm: Dün akşam birtakım şeyler konuştuk, birtakım kararlar aldık... Bunlar olacak şey değil... Hemen kalkar, Atatürk'e giderim. Onu yatakta iken uyandırırım, oturup konuşuruz. Söylerim: "Dün akşam biz yine coştuk, şunu yapalım, bunu yapalım diye kararlar aldık. Ama olacak şeyler değil, nasıl yapacağız?". "Canım sen bildiğini yap." der bana...

Sonra bir devir oldu... Yine aynı şekilde akşamları toplanıp alınmış kararları ertesi sabah görüşmeye gittiğimde artık "Sen bildiğini yap." demiyordu. İsrar ediyordu bu sefer... Asabileşiyordu...

Esaslı bir değişiklik olmuştu Atatürk'te... Doktorlarına sordum. "Hastalığın bir safhasıdır bu..." dediler. Yani demek istediğim şudur ki Atatürk'ün sıhhati ciddi olarak bozulduktan sonra sinir hakimiyeti, sinir sükuneti zayıflamıştı. Bu birlikte çalışmala-

rımızı etkiliyor ve etrafında telkinler yapanlar için ümitli bir hal yaratıyordu.

.....

Son seneleri Atatürk'ün çok zor olmuştu. Gece alkol tesiri ile alınan teşebbüsleri ertesi gün daima iptal etmek bir eski adetimiz idi. Son seneler bu adet kalkmaya başladı. Hele nihayete doğru (1936–1937 vuzuh ile hatırladığım seneler) gece arzu veya teşebbüs ettiği bir işi ertesi gün tamamen sakın ve tamam iken de iltizam (ile) takip etmeye başladı. Sıhhatinde ve alkolün tesiratında bu tebeddülü fark ettiğim andan itibaren korkum çok arttı.

Son seneler hükümet azasının ayrı ayrı kendisine çok bağlı olmasını düşünüyordu. Bunun için iptidai üsuller kullanmak istedi.

İsmet İnönü

*Abdi İpekçi, "İnönü, Atatürk'ü Anlatıyor",
Milliyet Gazetesi, Yıl: 18, Sayı: 7172, 12
Kasım 1967, s. 5.*

*Hatıralar, 2. Kitap, Bilgi Yayınları, Ankara
1987, s. 321.*

GERÇEK ŞUDUR Kİ...

Atatürk'ün suçlama, Hürriyet Gazetesi'nin 30 Ocak 1974 günlü nüshasında "Metin 17" başlığıyla çıkan şu fıkrasında bulunmaktadır:

"Son seneleri Atatürk için çok zor olmuştu. Gece alkol tesiriyle alınan teşebbüsleri ertesi gün daima iptal etmek bir eski adetimiz idi. Son seneler bu adetimiz kalkmaya başladı. Hele nihayete doğru (1936–1937 vuzuh ile hatırladım seneler) gece arzu veya

teşebbüs ettiği bu işi ertesi gün tamamen sakin ve tamam iken de iltizam ve takip etmeye başladı. Sıhhatinde ve alkolün tesiri atında bu tebeddülü (değişikliği) fark ettiğim andan itibaren korkum çok arttı.

Gerçek şudur ki Atatürk'ün içki masasında devlet işleriyle ilgili bir karar aldığı görülmüş bir şey değildir.

İsmet İnönü'nün çok beğendiği İktisat Vekili Mustafa Şeref Özkân'ın bürokratik engellerle ekonomik gelişmeyi kısıtlamakta direnmesi üzerine Atatürk onu değiştirmeye karar vermiş ve bu makama Bay Celal Bayar'ı getirmişti. Onun zamanında bir takım fabrikaların açılması ve ekonomik bunalım hafiflemesi üzerine İsmet İnönü itibardan düşmeye başlamıştı. Hatay ve korsanlığı önlemek için toplanan Nyon Konferansı işlerinde gösterdiği aşırı çekingenlik bu durumu daha da ağırlaştırmıştı. İsmet İnönü bunu his ettikçe sinirlenmekteydi. Bu ruhi durum onun da rejim düşmanlarının: 'Devlet rakı masasından idare ediliyor' sloganını benimsemesine yol açmıştır.

Atatürk uygun gördüğü herkesin ve bu arada sofrasına çağırıldıklarının, gezilerinde de halktan kimselerin düşüncelerini öğrenmeye önem verirdi.

Onun bu yollardan edindiği intibalar kararlarının oluşturulmasında bir unsurdu. O, bazı devlet adamları gibi, karşısındakinin uysallık göstermek için kendi düşüncelerini saklamasından ve 'Büyüğü' eğilimine göre dil kullanmasından hiç hoşlanmazdı. Her akşam sofrasına çağıracaklarını da görüşülmesini istediği konuya göre seçerdi.

Eğer Atatürk, İsmet İnönü'nün yazdığı gibi, içki sofrasında devlet için zararlı kararlar alıp ertesi gün bunları hükümete zorlamaktaydı ise, Başbakanın görevi çekilmektir. Oysa O, 20 Eylül 1937'de, önce izinlilik şeklinde makamından kendi isteğiyle ayrılmış değildi.

Onun aşırı sinirliliği ve yukarıda anlattığımız işlerde korkaklığa varan çekingenliğini görek iş başından uzaklaştıran yani azleden Atatürk idi.”

Hikmet Bayur

“İnönü ile ilgili Yazılar Üzerine”, *Son Havadis Gazetesi*, Yıl: 17, Sayı: 5842, 3 Nisan 1974 s. 2.

ATATÜRK'ÜN SOFRASINDA

İşte esrar dolu bir alem! İçine girilebildiği halde, içi görülemeyen bir alem ki, daha dün bir realite idi, bugün bir tarih oldu, ve yarın bir efsane olacaktır.

Bunu, aziz okurlarım,, bugün sizlere, onu görmeyenlere, onu yaşamayanlara, fakat ruhlarında onun hararetini duyanlara ve için için onun hasretini çekenlere, ben nasıl canlandırabilirim?.. Bir kainatı size ben nasıl anlatabilirim?... Ben kendim bu sonsuzluk aleminin enginlerine ve derinliklerine ne kadar nüfuz edebildim ki, bunu sizlere, bir fotoğraf objektifi gibi aksettirebileyim!..

Ya yanlış anladıklarım!.. Gerçek büyüklerin çok kere nasipleri yanlış anlaşılmağı değil midir? Sokrat ve Muhammed, ve tarihin başka nadir simaları yanlış anlaşılmadılar mı?..

Milletler hayatında ve insanlık aleminde rol oynamış bazı tarihi sofraları, sizler gibi, ben de okumuştum: Eflatun'un Atina gençliğini etrafına topladığı yarım yuvarlak mermer masa, Şarlman'ın, etrafına hekimleri toplayan, uzun sofrası, ve büyük Frederik'in Sans-Souci Sarayı'nda Voltaire'le münakaşalar yürüttüğü yuvarlak masası gibi. Fakat bunlarla temasım, kalbe işlemeyen, ve yalnız, uzak ve sisli bir

hayal gibi, dimağda ve hafızada kalan, ölü kitap sayfalarından gelme, kuru bir hatıradan ibarettir. Halbuki Atatürk'ün sofrasını, mesut bir talihle, bütün uzviyetimde ve ruhumda yıllarca yaşadığım için, size biraz ondan bahsetmek cesaretini buluyorum.

Bu sofraya bir yaran meclisi miydi?.. Çünkü burada esen hava sevgi, vefa ve arkadaşlıktır:

Bir gece, Yalova'da, Türk Tarih Kurumu'nun, sabahın dördüne kadar süren bir toplantısının sonuna doğru, mümkünü elde etmek için mümkün olmayanı isteyen Atatürk'ün, "Türk Tarihinin Ana Hatları" eserini yetiştirmek için verdiği mühleti az gören Kurum Başkanı Yusuf Akçura, sırf bu imkansızlıktan duyduğu kaygıyı anlatmak kasdiyle:

- Bu kadar kısa bir zamanda bunu başarmak mümkün değildir. Geceleri geç vakitlere kadar burada münakaşalar yapıyor, gündüzleri de çetin incelemelerle çalışıyoruz, ve bu kadar yorgunluğa dayanmıyoruz, dedi.

Birdenbire Atatürk'ün gözlerinde şimşekler çaktı, yüzünü derin bir hüznün bürüdü, ve hiçbir zaman kendini terketmeyen mehabeti içinde, fakat adeta yalvaran bir teessürle:

- Benim sizlerle geçirdiğim bu saatler benim için bir saadettir. Sizlerle yaptığım bu ilmi konuşmalar benim ruhumun yegane gıdasıdır. Bunu görmüyor musunuz?.. Bunu anlamıyor musunuz?.. Bunu bana çok mu görüyorsunuz?.. dedi.

Gönlünün ıstırabı yüzünden taşıyor, ve gözleri yaşarıyordu. O bu anda ne kadar güzel, ne kadar büyüktü... Ve ne kadar insandı!

* * *

Başka bir gece, Ankara'da, Samih Rifat anıldı. Hicranlı ölümünden biraz sonra idi. Şiirleri okundu. Bu gece, sofraya, içli şair ve alimin ebediyete yükselen ruhu hakim oldu...

"Ne aman diledik... Ne aman verdik!..."

Bu çok sevdiği mısra okununca, Atatürk'ün yüzünü bir teessür bulutu kapladı, ve ruhunun en hariminden taşan iki damla yaş gözlerinden yanaklarına düştü, ve o bunları beyaz mendiliyle silmekten çekinmedi. Bunlar onun büyük yolunda, onun yüksek idealleri için seve seve canını veren kahraman fedainin arkasından akan sevda ve vefa yaşlarıydı.

* * *

Bu sofraya bir sevgi yuvası olduğu kadar, bir akademiye de benziyordu. Çünkü burada, sık sık ilim, sanat, ve umumiyetle kültür bahisleri konuşulur, objektif görüşler, realiteler, ve idealler, sıra sıra geçerdi... Güzel sanatlar, şiir, musiki Atatürk'ün sevdiği ve zevk aldığı konulardı.

Bu sofraya, aynı zamanda, onun bir yaratma kaynağı, inkılaplarının bir tersanesi, ve kendi ideallerine göre milli mukadderatı yeniden dokuduğu bir tezgahı. Kemalizm burada önce fikir, sonra söz, sonra beden oldu. Atatürk inkılapları burada yaratıldı, ve burada onun büyük soluğundan doğdu.

O nasıl bir varlıktı?.. Onun portresini ancak bir Goethe'nin dehası çizebilir. Faust'ta konuşan "ruh" ondan daha iyi kimi canlandırmıştır:

"Hayat dalgalarında, yaratma fırtınasında, iner, kalkar, tutuşur, kaynarım!... Doğum ve mezar... Bir ebedi deniz... Bir değişen örgü... Şimşekler çakan bir hayat... Zamanın boralı tezgahında, işte ben böyle yaratır, ve uluhiyetin canlı esvabını dokurum!"

* * *

Bu sofraya, hikmetle realitenin kaynaştığı bir pınardı. Çünkü o, ufukları delen keskin bakışlarıyla Türklüğün ve bütün insanlığın geçmişini, halini ve geleceğini, birbirine bağlayarak hepsini ayrıl-

maz bir bütün halinde görür, ve bu hikmet dolu realistin görüşlerini kendine has ifade kudretiyle birkaç cümlede anlatırdı. Budapeşte'den gelerek Birinci Tarih Kongresi'ne iştirak eden Macar bilgini Zayti Ferenç'in hikayesini evvelce bu sütunlarda anlatmıştım. "Dünya"nın o sayısını belki görmemiş olanlar için, ve sofraya taaalluk ettiği (ilişkin olduğu) için tekrarlıyorum. Bu zat bir akşam sofraya davetli idi. Daima uzun sofranın başında oturmayı seven Atatürk'ün sağında yer almıştı.

Atatürk o akşam çok memnundu. Memnunluğu git gide coşkunluk derecesini buldu:

- Biz Türkler ve siz Macarlar kardeşiz. Ne yazık ki, boşyere, biz ila-i hikmetullah diye İslam aleminin, siz de ruhullah diye Hristiyanlığın asırlarca öncülüğünü yaparak, birbirimizin mahvına yürüdük. Böyle bir dalalete düşeceğimize, iki kardeş millet el ele verseydik, insanlığa ne büyük hizmet ederdik.

Güneş gözlerinden çakan şimşekler, ve ruhundan taşan samimiyet alevleri altında, Macar bilgini sarsıldı. Sandalyesinden yere indi. İki diz üstü çöktü. Ve iki eliyle Atatürk'ün elini alarak, yüzüne gözüne sürmeye başladı. Ruhunda Atatürk imanı tutuşmuştu. Bir insan gerçekten büyük ise, başkalarını da büyüklüğe inandırır.

* * *

Bu Tarih Kongresi'nde (1932) ben de "Ege Medeniyeti" hakkında bir konferans verecektim. Kongrenin hazırlık günlerinde, geceleri, arkadaşların yazıları birer birer sofrada okunurdu. Sıra gelince, ben de okudum. Toplantı sabahın dördüne kadar sürdü. Dağılırken, Atatürk bana:

- Sen kal, dedi.

Herkes gittikten sonra:

- Gel, şu küçük masaya geçelim, önce birer kahve, sigara iç-

lim. Sen kağıtlarını bana ver. İyi materyel toplamışsın, fakat dağıtmışsın, dedi.

“Ege Medeniyeti”ni iyi biliyordu. Yeni arkeoloji, filoloji, antropoloji keşiflerini, vesikalarını, garp bilginlerinin ciltlerle son eserlerini incelemişti. “Ege Medeniyeti” onun için bir dava, medeniyetin ilk menşei davası, bir Türklük davası olmuştı. “Bugün artık Yunan mucizesi diye bir hakikat kalmamıştır. ”... “Yunanlılar medeniyetin ilk banileri olmak şerefini asırlarca istihkaksız olarak taşıdılar. ”... “Medeniyetin ilk beşiği Orta Asya’dır. Sonra Orta Şark, sonra Girit, ve en sonra Yunanistan. ” Bu sözler son keşiflere ve vesikalara dayanan yeni çağdaş garp bilginlerinin en yeni ilmi hükümleri değil miydi?...

O, benim müsvedde tomarını karıştırıyor, durup düşünüyor, hafızasını canlandırıyor, kafasını işletiyordu.

- Şimdi sen yaz, dedi.

Dört saat durmadan o söyledi, ben yazdım. Ortalık ağarırken, benim konferans yeni şeklinde meydana çıktı. Bana okuttu ve kendisi dinledi.

- Şimdi oldu, dedi, artık gidelim.

Bu, benim değil, onun eseriydi.

Ertesi akşam sofraya kalabalıktı. Bir aralık bana:

- Sen konferansını hazırladın mı? diye sordu, ve misafirlerine dönerek:

- Arzu buyurursanız dinleyelim, dedi.

Ben kalktım, ve Atatürk'ün eserini kendimin olarak okudum (4 Temmuz 1932).

* * *

Bu sofranın ilhamlarıyla “Türk Gençliği Nasıl Yetiştirilmelidir?” diye bir deneme yazmıştım. Çünkü o zaman Parti Umumi İdare He-

yeti'nde gençlik teşkilatı bölümü bana verilmişti. Denemeyi Atatürk'e gönderdim. Ertesi akşam sofrada idik. Atatürk, masanın başında, ve Bayan Afet sağında, benim kağıtlar aralarında idi. Bir aralık Bayan Afet:

- Gençlik terbiyesi hazır. Müsaade ederseniz dinleyelim, dedi.

Atatürk işitmemezlikten geldi. O, bir şeyi işitmezse, istemiyor demekti.

Bir saat sonra Bayan Afet tekrar müsaade istedi. Atatürk gene işitmedi. O gece dağıldık.

Birkaç gün sonra, sofrada başka şeyler okunduktan sonra, bana:

- Sen bir şeyler yazmışsın, nedir? diye sordu ve:

- Dinleyelim, dedi.

Ben okudum. Ertesi akşam tekrar sofraya çağırıldım. Fakat mu-tat saatten önce idi. Atatürk yalnızdı:

- Sen git, şu odada çalış, iyi hazırlan, ve hitabetini göster, dedi.

Bu akşam sofraya ağırdı. Misafirlerin çoğu Yüksek Askeri Şura üyeleri idi. Harplerde ordular sevk etmiş ve saçlarını muharebe meydanlarında ağartmış bu yüksek, tecrübeli komutanların ve taşıdıkları harpokulu üniformalarının mehabetinden sofrada ağır bir hava dalgalanıyordu. Bu muhteşem hava içinde bana denemeyi okuttu. Ve bir hafta sonra, bunu Halkevi'nde konferans olarak vermemi emretti. O gün (8 Nisan 1932) Halkevi salonu, başta Atatürk ve İnönü olmak üzere, Ankara'nın seçkin aydınlarıyla entellektüel bir mehabet içinde idi.

Atatürk bunları niçin böyle yaptı?... Çünkü Türk gençliği onun en büyük ümidi, tesellisi ve hasreti idi; büyük eserini o, bu inançla gençliğe emanet etmiş, onun yetişmesini en yüksek ideallerinin başına almış ve bu necip idealini orduya ve millete benim-

setmeyi vatani bir ihtiyaç bilmışti. O, vasiyetnamesiyle gençliğe büyük haklar tanıyor, aynı zamanda da büyük mesuliyetler gösteriyordu. Bu hakları ve bu mesuliyetleri iyiye kullanabilmek için gençlik yetişmeliydi. Atatürk, gençlik zekasına, kabiliyetine, ve vatanseverliğine inandığı kadar belki hiçbir şeye inanmamıştır. Bu imanlardır ki o, yeni Türkiye'nin istikbalini Türk gençliğine emanet etti.

Bu akşam sofrası hususi, tenha ve sakin. Meğer bu sükun bir ihtilal saklıyormuş. "Mutat zevat"tan başka yalnız Celal Sahir ve ben varız.

Doktor Reşit Galip'te tabii olmayan dolgun bir hal var. Gözleri kıvılcım saçıyor. Bütün vücudu bir elektrik bataryası gibi hassasiyet içinde. Dokunulsa ateş alacak.

İçinde kaynaşan heyecanını gizleyemiyor. Nihayet dayanamadı ve sözü Halkevlerinden açtı (O tarihte Parti Umumi İdare Heyeti'nde Halkevleri onda idi). Temsil kollarında kadın rolleri için (Ankara) Kız Lisesi'nden kendi arzu ve rızalarıyla seçilen amatör sanatkar öğretmenlere Maarif Vekili Esat Beyin (27.9.1930 – 18.9.1932) izin vermediğinden şikayete başladı.

Reşit Galip istikbalidi... Esat Bey mazi... Bu şikayet yeni ile eskisinin çarpışması idi.

Tiyatro, eski Yunanlılardan beri, insanlık için ve kültür milletleri için; bir hikmet ve sanat kaynağı, bir entellektüel hürriyet akademisi, bir milli, insani eğitim müessesesi olmamış mıydı? Ve Halkevleri temsil kolları bu gayelerle kurulmamış mıydı? Kadın bu kültür hareketinin nasıl dışında bırakılabilirdi?"

Reşit Galip'te bu düşünceler hakimdi. Bunlar Atatürk'ün düşünceleriydi. Reşit Galip onun yolunda, onun açtığı çığırda yürüyordu. Bunu ve Atatürk'ün kendisine itimadını bildiği için, serbest ve cesur konuşuyor ve gençlik heyecanını frenleyemiyordu. Gittikçe

ateşlenen bir eda ile sesini perde perde yükseltti, ve sertleştirdi. Atatürk büyük bir itidal ve sükun ile:

- Merak etmeyin, hepsi düzelecek. diye doktoru yatıştırmak istedi.

Fakat bu teminat onu tatmin etmedi, bilakis heyecanı şiddetlendi, feveran halini aldı, ve nihayet bomba gibi patladı:

- Kabahat hep sizde... Hocam, hocam, diye cahilleri başımıza koydunuz!..

Atatürk, Reşit Galip'i çok severdi. Zekasını, çalışma kuvvetini, dinamikliğini, idealistliğini, inkılapçılığını, vatanseverliğini ve kendisine bağlılığını görmüş, onu samimiyetine almıştı. Onu çok sevdiği için nazını da çekerdi. Sevdiklerinin nazını çekmek Atatürk'ün kalbinin bir ihtiyacı idi. Fakat bu sert ittiham (suçlama) onu kalbinden vurdu:

- Sizi bir kere daha sabır ve sükuna davet ederim. Arzularınız olacaktır, dedi.

Doktor Reşit Galip o kadar dolgundu ki, nefsine ve sözüne hakim olamıyor, şikayet oklarını birbiri ardından, bir yaylım ateş gibi, Atatürk'ün başına fırlatıyordu. Sofrayı ve oturanları trajik bir hava boğuyor, kimse nefes alamıyordu. Atatürk mustarıptı, fakat vekarını ve soğukkanlılığını kaybetmedi. Ve bir arslan, kendini ısırma kalkanı yavrusunu okşar gibi, sakin ve müsamahalı bir eda ile:

- Siz böyle konuşmakta devam ederseniz, ben size muhatap olamamakta mazurum, dedi.

Reşit Galip kendini büsbütün kaybetti, çünkü o bir heyecan adamıydı, ve yumruğuyla masaya vurarak, şiddetle bağırdı:

- Beni kovuyor musunuz? Burası milletin malıdır. Allah da gelse beni buradan kovamaz!..

Bu, trajedinin son haddini bulduğu en nazik andı. Acaba Ata-

türk şimdi ne yapacaktı?.. Çanakkale denizlerini İngiliz armadasına mezar yapan, Yunanlıları Anadolu'dan denize döken, Sevre esaret muahedesini parçalayan, Lozan'da, üç asırlık bir inkıraz devrinden sonra, ilk defa yeniden, Avrupa emperyalizmini dize getiren, yurt içinde bütün asırlık zincirleri kırarak, esir bir halktan hür ve müstakil bir millet yaratan büyük Fatihe, kendi eliyle yetiştirdiği, sevdiği ve güvendiği evladı, ne kadar saf ve samimi de olsa, görünüşte işte meydan okuyor ve istemeyerek de olsa, gururunu yaralamış oluyordu. Şimdi o ne yapacaktı?... Diktatörler böyle hadiselerde ne yaparlardı?...

Hayret!.. Koltuğunu geriye itti, yaralı bir arslan gibi, ayağa kalktı, ve:

- O halde buradan ben giderim, dedi.

Ve sofrayı terk ederek, yandaki yatak odasına çekildi. Bu gidişte, Dumlupınar Meydan Muharebesi'ni kazanan muzaffer serdarın insan büyüklüğünü çizen bir heykel ihtişamı vardı.

Doktor Reşit Galip şimdi sinir buhranları geçiriyor, söyleniyor, ve ağlıyordu. Çok mustarıpti. O bu neticeyi istememiş fakat bir kaza oku yayından çıkmıştı. Arkadaşlar, okşayarak ve yalvararak onu sofradan kaldırdılar ve Erenköy'ne evine gönderdiler.

Bir müddet sonra Atatürk, Doktoru Maarif Vekili yaptı (19 Eylül 1932). Bu tayin, Atatürk'ün, o sofraya isyanına bir mukabelesiydi. Aynı zamanda bu, Reşit Galip'in saatiydi. Eski Darülfünun lağvedilecek ve yeni Üniversite kurulacaktı. Bu bir büyük inkılaptı: Eski müderrislerin çoğu çıkarılacak, yerlerine genç yeniler ve Alman mütehasısları getirilecek, Üniversite modernleştirilecekti. Bu ağır ve nazik iş için Doktor Reşit Galip kuvvetli bir eldi.

Reşit Galip Maarif Vekilliğinden ayrıldıktan sonra, uzunca bir müddet Atatürk'le dargın kaldılar. Bir gece, Çankaya'da, Atatürk, birdenbire:

- Doktor ne yapıyor? Çağıralım, dedi.

Bu ani hatırlayışta bir sürpriz gizlendiğini sezen ve Atatürk'ün arkadaşlarıyla olan münasebetlerinde daima iyi hava esmesine dikkat eden Bayan Afet:

- Paşam, şimdi vakit geç. Saat iki. Başka bir akşam çağırırız, dedi.

Fakat Atatürk fikrini değiştirmede, ve Doktor gelince, şen şatır ayağa kalktı:

- Gel bakalım Doktor, seni çok özledim, dedi.

Doktoru kucakladı, öptü. Doktor sofrada açılan yere oturdu. Sıhhatine içildi. Bir müddet sonra, içeriye iki asker geldi. Atatürk, askerlere şu emri verdi:

- Beyefendiyi omuzlarınıza alın, bana getirin.

Askerler ellerini birbirine bağladılar, Doktoru oturtular, ve Atatürk'ün yanına götürdüler. Atatürk tekrar ayağa kalktı, Doktoru kucakladı, öptü ve askerlere:

- Gene yerine götürün, emrini verdi.

Ve Atatürk:

- Doktor, dedi, işte biz böyle bindiririz ve böyle de indiririz.

Bu bir ders mi, bir sitem mi, bir azizlik mi, bir şaka mıydı?.. Her halde Atatürk'e has bir şeydi, ve sevdiği Reşit Galip'e karşı kayıtsız kalamayacağını ve onu unutamayacağını gösteriyordu. Ve bundan sonra sofraya neşe içinde geçti.

* * *

Gene bir gece, Dolmabahçe'de, Atatürk, sofranın ileri bir saatinde, Florya Köşkü'nün inşaatını görmek istedi. Köşkü gezdi, rıhtıma çıktı. Çavuşlarının "heya hey!" kumandası altında işçiler şahmerdanla rıhtıma kazık çakıyorlardı. Bir aralık gördük ki Atatürk iri

yarı çavuşla güreşiyor. Çavuşu yere yıktı, arka üstü yatırdı, göğsüne oturdu.

- Bak seni yendim, dedi.

Çavuş:

- Yendin vallahi Paşam, cevabını verdi.

Atatürk:

- Hayır! Ben seni yenemem, sen bir arslansın, sen hatır için yendin! dedi.

Çavuşun elinden tutup kaldırdı. Ve alnından öptü.

Hasan Cemil Çambel

*"Atatürk'ün sofrasında", Dünya Gazetesi,
Yıl: 2, Sayı: 458, 5 Haziran 1953, s. 2, 6.*

*Makaleler Hatıralar, Türk Tarih Kurumu
Yayınları, Ankara 1987, s. 75-82.*

DR. REŞİT GALİP'İN MİLLÎ EĞİTİM BAKANİ OLUŞU

19 Eylül 1932, Dr. Reşit Galip'in Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmesi ile ilgili hatıram şudur:

O senenin yaz aylarında, Dr. Reşit Galip, Yalova'da ve İstanbul'da Atatürk'ün yanında bulunarak, yine tarih üzerine çalışmalarına devam etmekte idi. Dolmabahçe Sarayı'nda bir gece, o zamanın Kültür Bakanı Esat Bey (Sagay) ile konuşurken, birdenbire Dr. Reşit Galip'e hitap eden Atatürk, "Cumhuriyet Hükümeti'nin maarif işleri ile ilgili düşüncelerini açıklamasını" istedi.

Doktorun verdiği cevaplardan, mütehassis olan Cumhurbaşkanı Atatürk, çok hürmet gösterdiği hocası Esat Bey'e, hitap ederek:

- Hocam, Maarif işlerimizi bu genç arkadaşımıza bırakmak istemez misiniz? dedi.

İşte böylece, Dr. Reşit Galip, 1932 yılının son baharında, Türk maarifinin başına geçmişti.

A. Âfet İnan

Kemal Atatürk'ü Anarken, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1955, s. 139.

SOFRADA ŞİİR VE EDEBİYAT GECESİ

Atatürk, bazı gece toplantılarında eski şiirlerden okuttuğu gibi bazı şairlerimizin eserlerini kendi seslerinden dinlemiş, güzel yazılmış nesirleri okutmaktan haz duymuştur. Bizzat kendisi de bazı şiirleri ezber okumasını pek severdi...

.....

Yahya Kemal tarih biliyordu; yalnız kendi milletinin tarihi değil, Cihan tarihinin ummanı içinde yüzerdi. Konuşmalarında bunları ne güzel anlatırdı! Fakat ben onun bu konuşmalarından daha çok şiir okumasını ister, kendisinden bunu rica ederdim. Atatürk'ün toplantılarında bulunduğu vakitler, şiir ve edebiyat gecesi olurdu. Bana öyle gelirdi ki Yahya Kemal büyük Türk İmparatorluğu'nun büyük cüssesini temsil ediyordu. O devirden aldığı nefesle tarih içinden seslenen bir edası vardı. (*Açık Deniz, Mohaç Türküsü, Akıncılar...*) Okuduğum tarihlerin sayfeleri onun mısralarında çevrilir, çevrilir ve ben bir anda koca tarihin yükü altından sıyrılarak hafiflerdim.

Atatürk bir gün onun için demişti ki:

- Yahya Kemal geniş tarih kültürünün eseridir.

Ve ilave etmişti:

- Şairlerimiz esaslı kültür sahibi olmalı ve tarihi iyi bilmelidirler.

A. Afet İnan

Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
1959, s. 292.

"Tarih ve Büyük Şairimiz Yahya Kemal Be-
yatlı", Türk Dili Dergisi, Cilt: VIII, Sayı: 87,
Aralık 1958, s. 145.

SOFRASINA GELENLER

Bu sofralar, daima ilim, siyaset adamlarının ve diğer büyüklerin toplanma mahalli idi. Başyaver, akşam üzerine doğru Atatürk'ün o akşam davet edeceği kimselerin listesini alır ve kendilerine bildirirdi. Bir akşam, bakardınız, dinciler Atatürk'ün sofrasını doldurmuşlar. Ertesi akşam, tarihçiler bulunuyorlardı. Bir başka akşam, politikacılar gelirlerdi. Atatürk sofrada dahi, memleket işleri ile uğraşırđı. Davet ettiği kimselerden, mühim meseleler ve çetrefil suallerle terlettikleri pek çoktu.

Enver Kezer

Levent N. Esmer, "12 Yıl Ata'nın Ya-
nında Kalan Bir Vatandaşın Hatıraları",
Zafer Gazetesi, Zafer İlavesi, Yıl: 5, Sa-
yı: 1651, 10 Kasım 1953, s. 6.

ATATÜRK'ÜN GECE YARISI KARNI ACIKINCA

Florya'daydık. Bir gece saat üçe doğru Atatürk yeni yatmıştı. Ben de kapısında nöbetteydim. Yarım saat geçmemişti ki, kalktı. Yan kapıdan çıkıp mutfığa girdi. Ben de arkasından gittim. Beni görünce:

- Karnım acıktı Enver, dedi.

Buzdolabını açtık. Ziyafet için hazırlanmış en nadide yemeklere elini bile sürmeden, pilav ve fasulye tabaklarını aldı. Elinden alıp ısıtmak istedim.

- Bırak Enver, ben kendim ısıtıp yiyeyim. Öyle daha zevkli oluyor, dedi.

Sonra, pilavı ve fasulyeyi bir sahanda karıştırıp ısıttı. Yerdeki kavunları yoklayarak:

- Şunlardan tatlı bir tanesini seç. dedi ve oturdu, yemeğini yedi.

Atatürk'ün en çok sevdiği yemekler pilav ve fasulye idi. Atatürk kahvesini de çok az şekerli içerdi. Bazen, yattıktan bir saat kadar sonra kalkıp sabaha kadar çalıştığı olurdu. Zaten, dörtten beşten evvel yattığı yoktu ki.

Eğer Florya'da ise, geceleri çalıştıktan sonra, Atatürk'ün en büyük zevki, sabahın erken saatlerinde bir deniz banyosunu alıp yatmaktı...

O, insan üstüydü. Öyle çalışan insan hayatımda görmedim. Gecelerini gündüzüne katardı. Uyumadan, dinlenmeden nasıl yaşayabildiğine hayret ederdik. Gün olurdu, üzerinde çalıştığı işe öylesine daldardı ki, yemek yemeyi bile unuturdu.

Bir gün yakınlarından biri Atatürk'e:

- Paşam, hepimiz üzülmüyoruz. Biraz yatıp, istirahat buyursanız, demiş.

Aldığı cevap şu:

- Milletim ve vatanım için başladığım bir işi bitirmeden gözüme nasıl uyku girmesini istiyorsunuz?

Enver Kezer

Levent N. Esmey, "12 Yıl Ata'nın Yanında Kalan Bir Vatandaşın Hatıraları", Zafer Gazetesi, Yıl: 5, Sayı: 1651 10 Kasım 1953, Zafer İllavesi, s. 6.

ONUN MEŞHUR YEMEK SOFRALARI

Onun muayyen bir çalışma saati yoktu ki! Çalışmadığını sandığımız zamanlar bile çalışırdı... Onun meşhur yemek sofraları bir ziyafet ve eğlence alemi değildi... Birçok tarihi kararlar o sofralarda fikir istişarelerinden sonra verilirdi... Atatürk başkalarının düşünce ve mütalaalarına çok ehemmiyet verirdi...

Bilhassa sabaha karşı çalıştığı çok vakidir... Yalnız başına gün doğana kadar çalışma odasında yorulurcasına meşgul olduğu günleri çok bilirim...

İşte gene böyle bir sabahı. Güneş henüz doğmamıştı...

Etrafta masmavi bir sabah aydınlığı vardı...

Kapısını vurarak odasına girdiğim zaman kağıt ve kitap yığınları içinde çalışıyordu... Uykusuz ve yorgun olduğu belliydi...

- Atatürk, dedim. Niçin bu kadar yoruluyorsun?.. Biraz istirahat etsene!..

-Memleketin büyük dertleri varken nasıl durulur kardeşim? dedi.

- Peki ama ağabey dedim, sizin mesai arkadaşlarınız var, onlar bu dertlerle elbette ki meşgul oluyorlardır...

Bu sözüm üzerine Atatürk'ün dudaklarında müstehzi bir tebessümün dağıldığını gördüm...

- Makbuş, dedi, işte ben onların yaptığı hatalarla bu kadar yoluluyorum. Onların hatalarını temizliyorum!...

Makbule Atadan

"Ağabeyim Mustafa Kemal", Röportaj: Şemsi Belli, Milliyet Gazetesi, Yıl: 6, Sayı: 1978, 2 Kasım 1955, s. 5.

Şemsi Belli, Makbule Atadan Anlatıyor, Ağabeyim Mustafa Kemal, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1959, s. 85-86.

ATATÜRK'ÜN ÇALIŞMA SOFRASI

Atatürk devrinde ve Atatürk'ün sağlığında yaşayıp da Atatürk'ün sofrasını bilmeyen ve onu hiç olmazsa işitmemiş olan Türk münevveri yok gibi bir şeydir. Atatürk daha ziyade geceleri ve mesai arkadaşlarını bir sofrada toplayarak çalışırdı. Bu çalışmaların sabahlara kadar devam edeni, çok yorucu, çok yıpratıcı olanları ve münakaşalı geçenleri olurdu. Milli inkılaplarımızın çoğu hemen hep bu sofrada etrafındaki tartışmalardan doğmuştu. Mesela yazı ve harf inkılabı bu sofrada münakaşa edilir, dil ve tarih tezleri uzun uzun bu sofrada görüşülür, karara bağlanırdı. Hatta hükümet içi ve dış işleri yine bu sofrada konuşulurdu. Bu itibarla, sofrada bugün dinciler, ertesi gün tarihçiler, daha ertesi gün politikacılar veya imarcılar yer almış olurdu. Odanın bir tarafında duran kara tahta ile ya-

kınındaki zengin bir kütüphane sofrada çalışmaların daimi yardımcısı idi. Atatürk merhum her akşam rakı içmek ve içerek çalışmak itiyadında idi. Onun için sofrada daima içki de bulunurdu ve gecenin uzun saatlerinde, yemek gelinceye kadar, midesinin boşluğuna tahammül edemeyenler sofraya konan mezelerden faydalanırdı. Atatürk sofrası umumi karakteriyle bir bilginler sofrası idi ve bu bilginler zaman zaman değişir, mevzua göre yerlerini başkalarına bırakırlardı. Fakat Atatürk sofrasının bir de hiç değişmeyen müdavimleri vardı. Bunlar, sadece Atatürk'ü eğlendirirler, neşelendirirler ve güldürürlerdi. Bunlar da Atatürk sofrasının, onu dile düşüren ayıbı idi.

Hilmi Uran

*Hatıralarım, Ayyıldız Matbaası, Ankara
1959, s. 320 – 321.*

BU, ONUN GECESİYDİ

Bu, onun gecesi idi; toplantı, bermutat (her zamanki) gibi, sabahın erken saatlerine kadar sürer ve Mustafa Kemal, bundan zevk alırdı. Evvelce bahsettiğim sual sorup cevap alma sistemine bu toplantılarda da riayet edilirdi (uyulurdu).

Bu toplantıların sonuncusu, 29 Ekim 1937'de oldu. O akşam Atatürk'le beş saat yan yana oturduk. Bu, Atatürk'ün hayale sığmaz temerküz (birleştirme) kudretini müşahede etmek için ele geçmez bir fırsattı. Toplantıya katılan herkese ya söyleyecek bir sözü, yahut da sorulacak bir şeyi bulunuyordu. Konuşma hiçbir zaman ciddiyetten uzak bir sohbet halini almadı. Söylediği her şey yeni bir bahse yol açıyordu. İnsan, onun sözlerinin arkasındaki o, sual sormak-

tan bıkıp usanmayan ruhu ve değişmez maksadı kolaylıkla hissede-
bilirdi. Buna bir soruşturma diyebiliriz, fakat bir sorguya çekme de-
nilemez.

Sir Percy Loraine

"Kemal Atatürk", *Ülke Dergisi*, Seri: II, Cilt:
3, sayı: 36, Aralık 1949, s. 11.

ULUSAL AKADEMİ SOFRASI

İşte Atatürk'ün her akşam kurulan sofraları, böyle her çeşit eş-
siz öğrenimlerle, esinlerle dolu en yüksek ulusal bir akademi idi.
Orada bilimsel söylevler verilir, tartışmalar olur, ulusal halk türk-
leri söylenir ve arada bir ulusal sporlar da yapılırdı...

Atatürk'ün akademisi, öğrenciliği en çetin bir okuldu. Çünkü
o dahi profesör, her şeyden önce, ulusal ülkülerimizin iyi ve tam
olarak kavranmasını temel tutardı, dinlenmeden, usanmadan
Türk kültürünün, tarih ve dilinin önsüzlüğe dayanan büyük ve
engin varlığını anlatır, gevşeklik gösterenlere inançlar, kanıt iste-
yenlere belgeler, çalışmak isteyenlere ödevler verirdi. Onun dü-
şünce ve ülkülerini iyi anlayabilmek için de, onun yüksekliğine,
ve düşüncelerinin derinliğine göz erdirebilmek amacının gütmek
gerektir.

Arın Engin (Saffet Engin)

*Atatürkçülük Devriminin İlkeleri-Atatürk-
çülük ve Moskofluk-Türklük Savaşları, Tu-
tam (Cilt): III, İkinci Basım, Türk Kültürü
Yayımları, İstanbul 1953, s. X.*

ATATÜRK'ÜN SOFRA KONUŞMASI

Gazi, konuştuğu zaman güzel, söylediği zaman çok güzel, anlattığı zaman fevkalade güzeldi.

Mithat Cemal Kuntay

"Gazi'nin Sofrasından", Ayda Bir Mecmuası, Sayı: 5, İstanbul 1 Kasım 1952, s. 4.

SÖYLEMİYORDU, KONUŞUYORDU...

19 defa masasında buldum: Her defasında, insana vaka gibi bakan gözlerinin karşısında bu masadan kalktım: Gözlerinde soran bir ton vardı; soranın sorularına karşı üstünlüğünü taşıyan bu gözlerin karşısında insan, verilmek istemeyen bir cevap gibi kendini aciz buluyordu. Halbuki o, bu masada kendisiyle muhatabı, arasındaki mesafeyi, öyle kısaltıyordu ki, kendinizi onunla arkadaş sanabilirdiniz: Söylemiyordu, konuşuyordu. Hitap ederken, bunu birdenbire bir muhavere haline sokuyor, en ağdalı tarih bahsini hikayeleştiriyor, zekasının üziversalitesi hiçbir ilmi konuşmaktan kaçmıyor, ve bu masalarda çok defa sabaha kadar süren uykusuzluğu, dikkatinin devamını ve kuvvetini azaltmıyordu. Yerken, seyrederken, konuşurken, dimağının eski bir çalışması var hissini veriyordu. Öfkelenildiği zaman siması büsbütün gözlerinden ibaret oluyordu. "Büsbütün" dedim, çünkü insan, onu gördüğü zaman, kendinden önce hatta, yüzünden önce gözlerini görüyordu. "Öfkelenildiği zaman" dedim, çünkü öfkesini derhal belli ediyor, bu öfkeyi acı ve ekşi bir kin haline sokmak için eskitmiyordu. Sözlerinde ve sesinde kavisler vardı ve bunu görenler, Atatürk'ü hesaptan ziyade, heyecan

adamı sandılar. Halbuki o, yıkarken bile, fırtına gibi yıkmadı, nurmar gibi yıktı. Sağdan yazılan satırları soldan yazdırdığı gibi bir nehri munsabına doğru çevirip akıtmak kadar imkansız sanılan şeyi yaptı. Başlardan, derileşen ve dimağlaşan şeyi söktü. Yıkıldığı ve yapıldığı şeyleri nesiller o derece benimsedi ki insana, bu şeyler asırları eseridir ve inkılap değildir gibi geliyor.

Mithat Cemal Kuntay

"Mevcudiyetine Ölümün Bile Dokunamadığı Büyük Adam" Ulus Gazetesi, Yıl: 30, No: 10186, 10 Kasım 1949, s. 5.

MUTAD ZEVAT

Atatürk'ün dost ve arkadaşlarına karşı beslediği sevgi ve vefa duygusunu simgeleyen bir sofraya hatırası da şudur:

Atatürk'ün sofrasında yine birleşen genç aydınlar, bir gece sofraya dağıldıktan sonra, konuşmaların verdiği zevk ve hazzı, beraberce Mahmut Esat (Bozkurt)'ın evine giderek sürdürmek isterler. Sofradaki dinlediklerini yeniden değerlendirirler. Bir aralık sohbetin tatlılığına kendini kaptıran Cemal Hüsnü (Taray), şöyle söyler:

- Arkadaşlar, sofradaki bu engin fikir ziyafetinden ne yazık ki, birçok genç arkadaşlarımız faydalanamıyor. Çünkü mutad zevat* denilen her akşamki davetlilerden sofrada yer kalmıyor. Ne yaparsak da Paşa'ya bunu duyursak?

Toplantıda bulunan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya bu isteği Atatürk'e söyler. Fakat bundan Cemal Hüsnü (Taray)'nın haberi yoktur.

* Nuri Conker, Salih Bozok, Cevat Abbas Gürer...

Ertesi gün Çankaya Köşkü'nden Cemal Hüsnü Bey aratılır ve saat 18'de Atatürk'ün kendisini kabul edeceği bildirilir.

Bundan sonra olanları Cemal Hüsnü (Taray)'nün ağzından dinleyelim:

“Bu daveti haber alınca çok heyecanlandım. Acaba Atatürk beni erken saatte neye çağırıyordu? Doğrusu akşamı güç ettim. Emredilen saatte eski Çankaya Köşküne gittim, Gazi Mustafa Kemal Paşa havuzun önünde bir koltukta oturuyor, kahve içiyordu. Kendilerini selamladım, heyecan içindeydim. Yanlarına oturmaklığı emretti, oturdum.

Paşa:

- Çocuk, seni neye çağırttım biliyor musun?

Ben:

- Hayır, Paşam.

Paşa:

- Bak çocuğum, sen beni hacir altına almak istiyormuşsun?

Ben:

- Estağfurullah, haddim mi efendim?

Paşa:

- Sofrada yalnız aydın kişileri çağırmanı istiyormuşsun. Şimdi beni iyi dinle, sana anlatayım: Soframda hemen her akşam bulduğum arkadaşlarım, Kurtuluş Mücadelesi için yola çıktığım zaman, bana inanmışlar, benimle beraber gelmişler, davaya baş koymuşlar, canlarını bana siper etmişler ve bir an bile benden ayrılmayarak türlü eziyet ve cefaya katlanmış kişilerdir.

Hepsi bana canlarıyla başlarıyla bağlıdır. Benim onlara vefa borcum büyüktür. Hiçbirini bırakamam, ama sofram genç aydın-lara açıktır ve daima açık olacaktır. Ben onlara ne yaptım ne ver-

dim? Benim, onların da inandıkları düşüncelerimi, yerleştirmek için onları Meclise soktum. Orada bana yardımcı oluyorlar. Fakat hiçbirini Bakan yapmadım. Bakanlıkların başına hep sizin gibi iyi okumuş gençleri getirdim. Şimdi durumu iyice kavradın mı çocuk?

Ben:

- Paşam çok haklısınız. Bunu böylece hiç düşünmemiştim, dedim.

Bu vefa anlayışından çok duygulanmıştım. Gözlerimden yaşlar akarak ellerine sarıldım, öptüm.

Atatürk, beni tatmin etmiş olmakla çok memnun oldu ve beni o akşam yemeğe alıyordu. ”

Cemal Hüsnü Taray, bu çok ilginç bulduğum anıyı bana anlattıktan sonra ilave etti:

- Senin patron (İçişleri Bakanı Şükrü Kaya) bunu Atatürk'e söylemekle görevini yaptı ama beni de çok korkutmuştu.

Cemal Hüsnü Taray

Nejat Saner, Atatürk Dönemi-19 Altın Yılın Öyküsü, Milliyet Yayınları, İstanbul 1975, s. 134-135.

ATATÜRK CEMAL HÜSNÜ TARAYA HAK VERMİŞTİR

Florya'da Kılıç Ali Bey'in evinde geçen olayı açıklamak isterim:

Paris Büyükelçimiz Suat Davaz, İstanbul'da Atatürk tarafından kabul edildiği sırada Büyükelçi Cemal Hüsnü Taray hakkında duyduğu bir dedikoduyu kendilerine nakletmiştir.

Atatürk bunun doğruluğunu öğrenmek amacı ile o akşam yemeğe Cemal Hüsnü Bey'i de davet ettirmiştir. Yemekte mesele ortaya atılmış ve Atatürk Sayın Taray'a hak vermişti.

Nejat Saner

*"Atatürk ve Sonrası", Cumhuriyet Gazetesi,
47. Yıl, Sayı: 16640, Tefrika Sayısı: 24, 21
Kasım 1970, s. 4.*

ATATÜRK'ÜN SOFRASI

Bu sofraya, bir çoklarının sandığı gibi, hiçbir zaman bir içki meclisi olmamış ve o niteliği taşımamıştır. Gerçekte bu sofrada, sabahlara kadar yurt sorunları, millet işleri görüşülür, tartışılır... Bu sofrada devrimlerin bütün yankılarını bulabilirdiniz.

Yurdun Kurtuluş Savaşı'na ait en tatlı ve ilginç anılar, burada anlatılır, politik sorunlar, dünya sorunları, akademik tartışmalar hep bu sofranın fikir ve düşünce sermayesini teşkil ederdi.

Atatürk sofrada konuşulan konular hakkında, misafirlerinin ayrı ayrı düşünce ve görüşlerini dinlemekten zevk alır, bunun için herkese fırsat verir, gerçeğe ulaşmak isterdi.

Atatürk, hiçbir zaman gizli kapaklı işlerden, dedikodudan hoşlanmazdı. Hele gammazlığa hiç tahammülü yoktu. Kendisine gizli bir telkin yapılmak istenmiş ise, ne yapar yapar bir gün sofrada ilgilinin önünde bu meseleyi açığa vurur, işin doğrusunu meydana çıkarttıktan sonra da hükmünü verirdi.

Bunun misalleri çoktur...

Florya'da Kılıç Ali Bey'in evinde Paris Büyükelçisi Suat Davaz'la (Büyükelçi) Cemal Hüsnü Taray arasındaki karşılaşma da bu neviyledir.

Atatürk o akşam sofrada meseleyi ortaya atmış ilgilileri dinlemiş ve Sayın Tanay'a hak vermiştir.

Bunun içindir ki Atatürk hayatı boyunca, küçük işlerle uğraşmamış, daima "Türkiye Cumhuriyeti"nin yükselmesini hedef alan, büyük sorunlar onun meşgalesini teşkil etmiştir.

Balkan Antantı, Sadabat Paktı gibi, önemli politik birleşmeler, ilk kaynağını ve oluşunu, bu sofradan almış, buradan alınan ilhamla gerçekleştirilmiştir.

Atatürk'ün sofrasında daima değişik konular üzerinde durulurdu....

Nejat Saner

*"Atatürk ve Sofrası", Cumhuriyet Gazetesi,
47. Yıl, Sayı: 16623, 4 Kasım 1970, s. 4.*

ATATÜRK HAFİYELİĞE KARŞIYDI

Atatürk, Osmanlı Devleti zamanında hafiyelerden çok zarar gördüğünden, defalarca sorguya çekildiğinden, bu gibi adamlardan nefret eder, onlara hiç yüz vermezdi. Bir arkadaş, diğer bir arkadaş aleyhine kendisine bazı sözler söylemişse bunun hakikat olup olmadığını araştırmak için her ikisini de sofrasına çağırarak yüzleştirirdi. Böylece gerçeği ortaya çıkarır, kanaatini açıkça söylerdi. Bu nedenle çok kimse, sofrada hesap vermek korkusuyla, bu gibi dedikoduları yapmaktan vazgeçerdi. Buna rağmen, özellikle son senelerde Atatürk'ün etrafında bulunan birkaç kişi, devamlı olarak onun eski arkadaşları aleyhinde konuştular. Atatürk gerçekleri bildiği için bu tür konuşmaların çoğuna aldırmadı. Ancak ne de olsa bir insan, söylenenlere inanmasa bile, bir ölçüde tesir altında kalabilir. Atatürk'ün,

son yıllarında, hiçbir tesir altında kesinlikle kalmadığını söylemek kolay değildir.

Kazım Özalp

*"Atatürk'ten Anılar", Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları, Ankara 1992, s. 75-76.*

ATATÜRK HAFİYELİKTEN NEFRET EDERDİ

Atatürk hafiyelikten nefret ederdi. Kendisi de vaktiyle hafiyelerden çok zarar görmüş olduğundan bu tiyette olduğu anlaşılana yüz vermez, fırsat düşerse tahkir ederdi. Bir arkadaş, diğer arkadaş aleyhinde kendisine bir şey söylese bunun hakiki olup olmadığını düşünür. Hem söyleyeni, hem de söyleneni sofraya davet eder, karşılaştırır, iki tarafın söylediklerini dinlerdi. Hakikati onların yüzlerine karşı açıkça söylerdi. Bunda bir mahsur görmezdi. Bu sebepten kimse emin olmadıkça başka bir arkadaş aleyhinde Atatürk'e bir şey söylemekten çekinirdi.

Kazım Özalp

*"Özalp, Atatürk'ü Anlatıyor", Milliyet Gazetesi,
Yıl: 20, Sayı: 7907, 26 Kasım 1969, s. 7.*

ATATÜRK VE TÜRK MUSİKİSİ

Atatürk, hepimizin bildiği gibi Selanik'te dünyaya gelmiştir. Delikanlılık çağına erişip bir iki arkadaş ile eğlence yerlerine gitmeye başlayınca, ilk gittiği lokal Selanik'te Türk musikisi icra edilen lokaller olmuştur. Bu salonlarında Selanikli Ahmet, Kanuni Fethi, o

devrin ünlü hanendelerinden Mustafa ve Necmi Beyleri dinleye dinleye Türk musikisine gönül bağlamış ve yaradılışındaki incelemecilik ve araştırmacılık tutkusunu ile bilhassa Rumeli folklorüne ait birçok türkülerini söylemeyi öğrenmiş ve türkülerini hayatı boyunca söyleyip öğretmiştir. Nitekim *hicaz* makamından:

*Pencere açıldı Bilâl oğlan piştov patladı
Varın bakın kanlı Bilâl yine kimi hakladı
Allı yemeni Bilâl oğlan pullu yemeni
Bir bahçeden bir bahçeye salla yemeni
Ben sana varmam Bilâl oğlan ben sana varmam
Yedi yıl karşımda dursan yine sana yalvarmam*

Yine *hicaz* makamından:

*Mayadağdan kalkan kazlar
Al topuklu beyaz kızlar
Yarimin yüreği sizler
Eğlenemem, aldanamam
Vardar Ovası, Vardar Ovası
Kazanamadım rakı parası
Mayadağ'ın yıldızıyım
Ben ninemin bir kızımı
Efendimin sağ gözüyüm
Eğlenemem, aldanamam
Ben bu yerlerde duramam
Vardar Ovası...*

Başka Rumeli türkülerinden:

*Manastır'ın ortasında var bir havuz
Aman havuz canım havuz
Manastır'ın kızları hepsinden yavuz
İçer çalar oynarım”*

güfteli Rumeli türkülerini Atatürk bizzat bizlere öğretmiş, notaya aldirmiş ve nota kitaplığımıza bu üç Rumeli türküsünü bizzat kazandırmıştır. Hatta son yazdığım “Manastır’ın ortasında var bir havuz” güfteli türküyü, Atatürk, Nuri Conker, Tahsin Uzer Beylerle beraber kelime kelime hatırlayarak notaya aldirmiş ve bize daima çaldirmiş ve kendileri de söylemişlerdir.

Bu suretle Atatürk daha Selanik’te genç bir delikanlı iken musikimizle ilgilenmişler, bazı şarkı ve türküleri öğrenerek özel meclislerinde bizzat söylemiş ve söyletmişlerdir...

Tekirdağ Milletvekili Cemil Bey (Uybadın) beni davet ederek bana şu bilgileri verdi:

Atatürk Manastır Askeri Lisesi’ni bitirip İstanbul’daki Harbiye Okulu’na geldikten sonra, okulda bir musiki topluluğu kurmuş ve bu toplulukta bizzat şarkı söylemiş. Nitekim bize nüansı, bazı musiki kaidelerini bizzat kendileri öğrettiler. Bir gece:

- Gazel nedir? diye bir soru sordular.

Arkadaşlar kendilerine göre bazı cevaplar verdiler. Verilen cevapların hiçbiri kendilerini memnun etmemiş olacak ki:

- Gazel, bir hanendenin makam kaideleri içinde ve üsul kaideleri dışında duygularını serbestçe ifade etmesidir, diye bir gazel tarifi yaptılar.

Bugün musikimizle uğraşan pek çok aydın sanatçımız vardır. Bunların çoğunun gerek musiki alanında, gerek genel kültür dallarında yüksek öğrenim yapmış olmalarına rağmen “gazel”in bu kadar açık ve rahat bir tarifini yapabileceklerini sanmam.

İşte Atatürk, Harbiye’ye geldikten sonra amatör musiki topluluğu içinde ve ders saatlerinin dışında musikimizle bizzat uğraşmışlar ve ünlü besteci Giriftzen Asım Bey de o tarihlerde bu topluluğun musiki öğretmenliğini yapmış.

Ankara'da Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti kurulup hemen hemen her akşam saz topluluğu Atatürk'ün yüksek huzurlarında bulunduğu sırada bir husus dikkatimi çekmişti: Atatürk bilhassa Giriftzen Asım Bey'in iki şarkısını, Civan Ağa'nın nihavend makamında bir şarkısını, Saba ve bestenigar makamında yedi sekiz şarkıyı çok iyi biliyorlar ve değme hanendenin okuyamayacağı şekilde üslûne ve üslubuna göre okuyorlardı. Atatürk'ün Asım Bey'den musiki dersi aldığı bu müşahadeye ekleyince bir hakikat ortaya çıkıyor ki, Atatürk, Türk musikisini bizzat öğrenmişler ve zaman zaman çevresine öğretmişlerdir.

Burhanettin Ökte

"Atatürk ve Türk Musikisi", Hisar Dergisi, Yıl: 14, Cilt: 10, Sayı: 74 (149), Şubat 1970, s. 16-17.

SOFRADA TÜRK MUSİKİSİ

Büyük insan Atatürk, Anafartalar'da (Arıburnu'nda) askerlerine "Size ölümü emrediyorum. " diyecek kadar katı yürekli görünmesine rağmen, bir anne kalbi kadar şefkat dolu, duygulu, en küçük üzüntüye candan ilgi duyacak kadar şefkatli idiler. Hal böyle olunca gerek yurt sorunlarında gerek özel hayatında her olay Atatürk'ü üzüyordu. Memleket bir savaş felaketinden yeni çıkmış, yanmış, yakılmıştı. Atatürk'ün elinde yeterince olgun bir kadro yoktu. 1928 yılında koca Türkiye'de yüksek öğrenim görmüş aydınların sayısı dört binden azdı. Hukukçuların pek çoğu zabıt katipliğinden yetişmiş, mühendislerin çoğunluğu topçu subaylığından emekli idiler. Elindeki kadronun yüzde dokuzu "Padişahım çok yaşa!" diye bağırarak gelmiş kişilerdi. Atatürk ise yurdun bir an evvel kalkınması için çırpınıyor, çabalıyordu.

Aile hayatı daha yürekler acısıydı. Evlenmiş, mutlu olmamıştı. Bu yalnızlık yetmezmiş gibi ikide birde şahsına yönelik ihanetler vardı. Düşman çizmesinden kurtardığı İzmir'de vurmaya kalkıyorlardı onu. Bunların hepsine ayrı ayrı üzülüyordu. Tek tesellisi, dilindeki musikisi ve akşamları aldığı üç beş kadeh içkisiydi.

Çankaya sofraları her gece bir önemli konunun teşrih masasıydı. Bu sofrada aylarca Büyük Nutuk'u tartışıldı. Daha sonra Harf Devrimi ve diğer devrimlerin tartışılmaları yapıldı. Bu ciddi tartışmalarla yorulan dimağları dinlendirmek için söylenen bir iki şarkıyı bir gazel izler ve ekseri Atatürk'ün pek sevdiği şu gazeller söyle-nirdi:

*Ben şehid-i bâdeyim dostlar dem'im yâd eyleyin
Yıkayın meyle beni bir mezhep iycad eyleyin
Neyle meyle bir alay mahbub ile gelip her dem
Kabrimi tezyin içi bir köhne sâğar vakfedin*

*Yeter artık çeker oldum şu cihanın gamını
Kerem etse ecel alsa da halâs etse beni
Taleb etmem ne sürurun, ne de bir zevkin demini
Gam'a anlar bedel olsa da halâs etse beni.*

Yine çok sevdiği Ziya Paşanın:

*Yârab ne eksilirdi derya-yı izzetinden
Peymane-i vücuda zehrâb dolmasaydı.
Âzade ser olurdum asib-ü derd-ü gamdan
Ya dehre gelmeseydim, ya aklım olmasaydı.*

Bizzat okuduğu şarkıların başında:

*Kimsele gelmez senin feryâd-ü âteşbarına
Yandın ey biçare dil yandın melâmet nânna.*

güfteli şarkı geliyordu. Musiki kendisini duygulandırdıkça kadehlerin sayısı artıyor, şarkılar, gazeller birbirini izliyordu.

Atatürk gibi bir dahinin, bu yaşantının kendisini nereye götürdüğünü bilmemesi elbette mümkün değildi. Ve yine bu sonu iyi olmayan yaşantıya kendisini biraz da musikinin zorladığını biliyor, fakat tek teselli olan musiki ile akşamları aldığı bir iki kadehinden vazgeçemiyordu.

Üzüntülü hayatının biraz karamsar görünüşünde musikimizin de bir etkisi olduğu kuşkularını hissediyor ama yine de ondan vazgeçemiyordu.

Atatürk'ün meclisinde musiki, tartışmalardan yorulan dimağları dinlendirmek için yapılırdı. Hal böyle olunca mecliste uzun aralar olur, biz müzisyenler bu aralardan faydalanıp birer ikişer huzurdan çıkar, bazen yaverlerin dairesine, bazen Çankaya Köşkü'nün kitaplığına gider, bir nevi saklanırdık. Bazı geceler, bizlerin evlerimize döndüğümüzü zannederek aramaz kendileri de nispeten erkence yatarlar, fakat çoğu geceler "Nerede çocuklar!" diye sertçe sorunca, hemen koşar yerlerimizi alır, yeni bir faslın başlangıcını yapardık. Bu yıpratıcı geceler, 1929 yılı yazına kadar devam etti.

Her yaz İstanbul'u şereflelendirmeyi itiyat edinen Atatürk, o yıl haziran, temmuz ayı geçip ağustos ayına girildiği halde İstanbul lafını etmedi. Yalnız İstanbul'dan bana gelen mektuplarda bazı acayip cümleler görülmeye başladı. Mesela babam, Atatürk'ümüzü kastederek "Büyükbabanın çok hasta olduğunu duyduk, çok üzüldük, acele bize sağlık haberini ver, merak içindeyiz." diyordu. Açık bir cevapla babama ne demek istediğini sordum. Büyük Atatürk'e felç geldiği, ağır hasta olduğu hakkında İstanbul'da kuvvetli rivayetler dolaşmış, bu haberi duyanların üzüntü içinde olduğunu yazdı. Mektubu Genel Sekreter Tevfik (Bıyıklıoğlu)'e verdim. Ertesi akşam İstanbul'a hareket emri çıktı. İstanbul'a geldiğimiz günün gecesi Atatürk, sabaha kadar Boğaz'da gezdi. Güneş doğarken Rumeli sahiline çok yakın

seyreden Söğütlü Yatı'nın güvertesinde Atatürk'ü gören bir çift "Rab-bime şükürler olsun, Gazi sağ!" diye feryad edip gözyaşları dökme-ye, kendilerini denize atıp yata doğru yüzeceklermiş gibi hareketler yapmaya başladılar. Atatürk bu gençlerin davranışlarından çok duy-gulandı, gözleri doldu. Sabahın erken saatlerinde yat Sarıyer'e geldi ve Kastamonu Milletvekili Necmettin Kocataş'ı küçük bir sandal içinde Atatürk'ü bekler bulduk. Necmettin Kocataş, Atatürk'ü yalı-sına davet etti. Atatürk de iki akşam sonra geleceğini vadetti.

Söz verdiği akşam da Sarıyer'deki Necmettin Kocataş Molla'nın ya-lısına gittik. Necmettin Bey kesesini, görgüsünü ve aklını kullanmış, ha-yatımda bir daha eşini görmediğim bir ziyafet hazırlamıştı. Atatürk'ün geldiğini duyan Sarıyer, Büyükdere ve civarı halkı, yalının önüne top-lanmış, çılgınlar gibi gösteri yaparken Necmettin Molla, Atatürk'ün ya-nına gelip "Paşam izin verirseniz halka, şerefimize içmeleri için bira vere-ceğim. " deyince halkın içinde olmak için yanıp tutuşan büyük insan, sevinçle gereken izni verdi ve kadehini eline alıp balkona çıktı ve:

- Benim için öldü diyorlar, felç geldi diyorlar, görüyorsunuz sağ ve sağlık içindeyim ve milletimin tam refahını görmeden ölmeyece-ğim! Bu kadehi şereflerinize kaldırıyorum. deyince Boğazın dağları taşları inledi, gazeller, şarkılar birbirini kovaladı, sabah oldu, güneş doğdu, biz "*Bir bahçeden bir bahçeye salla yemeni*" şarkısını çalı-yorduk. Atatürk de bizimle ve halkla beraber okuyordu. *

Burhanettin Ökte

"Atatürk Türk Musikisini Neden Yasakla-dı?", *Hisar Dergisi*, Yıl: 14, Cilt: 10, Sayı: 84 (159), Aralık 1970, s. 8-10.

* (9 Ağustos 1928)'de İstanbul Kızılay Derneği Sarayburnu Parkı'nda muhteşem bir müsamere tertipledi. İstanbul'un en iyi müzisyenlerin-

ALAFRANGA SOFRA VE TÜRK MUSİKİSİ

Büyük Atatürkümüzün Çankaya'daki köşklerinde yaşayışı hali vakti yerinde, zevki selim sahibi; fakat hesabını bilir bir aile reisi vaziyetinde idi. Her şey dikkatle, fakat hiçbir israfa kaçmadan hazırlanır ve tanzim edilirdi. Hatta bir akşam, –sonradan davet edilen bir iki misafir yüzünden– Ali Cenani Bey'in evinden bir okka ekmek ödünç alındığına şahit oldum. Ancak sofranın hazırlanma ve yemeklerin garnitürlenmesi ve servis şekli, bir devlet reisinin sofrasına yakışır halde tanzim edilirdi. . .

---

den kurulu bir orkestra ve bu sırada Türkiye'de bulunan Mısır'ın ünlü ses sanatçılarından Münire-tül Mehdiye ve bizim musikiyi temsilen de o tarihlerde İstanbul'da oldukça başarılı çalışması olan bir musiki derneğinin üyeleri katılmışlardı. Bizlere de: "Bu akşam siz de benimle gelin musiki şöleninde bulunacağız. " buyurdular ve Sarayburnu Parkı'na gittik. İlk olarak orkestra Gazi'nin sevdiği Tosca operasının bazı bölümlerini ve bir iki vals çaldı, ondan sonra Münire-tül Mehdiye, Gazi'yi metheden uzun bir kaside okudu ve alkışlandı. Bundan sonra sıra bizim musikiye geldi. Derneğin üyeleri allı morlu kıyafetlerle sahneye çıktılar ve karşılarında Gazi'yi görünce şaşırıp bildiklerini de unuttular. Bizim musikiye ait olan bölüm bir rezaletle sonuçlandı. Halbuki Gazi, bir şey kanedisine yakın oldukça daima daha önemli sayar ve değer verirdi. "Benim milletim, benim askerim, benim musikim" derken hep üstün olmasını isterdi. Bu perişan manzara Gazi'yi çok üzdü, hemen "Bu musiki bizim heyecanımızı ifade etmiyor. " diyerek sahnedeki musiki ve musikicileri gösterdi. Fakat o devrin Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey hemen Anadolu Ajansı'na verdiği yazıda konuyu "Türk musikisi bizim heyecanımızı ifade etmez!" şeklinde yaydı ve Gazi de bu beyana ilk günlerin karamsarlığı içinde ses çıkarmadı... Birkaç gün sonra da Türkiye'nin tek radyosu olan Ankara Radyosu'ndan Türk musikisi yayını kaldırıldı.)

Alafranga sofrada adabını tanzim edenler galiba bir parça da aralarına tesadüfen karışacak, orta halli insanların hallerine gülünsün diye mi düşünmüşler, nedir; garip garip tezatlar koymuşlardır. Belki yanlış düşünüyorum, fakat her şey çatalla yenirken, kuşkonmaz elle yenir. Hele yemeğin sonunda muhallebi gibi kaşıkla yenecek tatlıdan sonra, ayrıca meyve de yenecekse ve sofrada, oturanlar arasında bu üsülü bilmeyen varsa perişan olduğunun resmidir.

Alafranga sofrada icabı vaziyet şöyledir: Bir tabak, içinde peçete, üstünde altın veya gümüş bir tas, içinde de bir mayı, yanında bir kaşık.

Yapılacak iş: Tas alınarak tabağın önüne konacak; kaşık ve peçete tabaktan alınacak; beklenecek, muhallebi alınıp yenilecek, ondan sonra meyve yenecek ve parmakların ucu bu tasta ıslanacak ve peçeteye silinecek...

Atatürk'ümüzün akşam yemeği uzun müddet devam eder ve muhakkak sofrayı Türk musikisi tezyin ederdi. Köşke musiki heyeti çağrılmadığı geceler gramofon ve radyodan istifade edilir; fakat muhakkak Türk musikisi dinlenirdi.

Atatürk, garp musikisi ile de alakadar olurdu. Bilhassa Tosca operasının bazı aryaları ile valslerden zevk alırdı. Fakat her toplantıda muhakkak bizim musiki en ileri planda yer alırdı...

Hususi Kalem Müdürü rahmetli Hayati Bey'den duymuştum. Atatürk'ümüz, İstiklal Harbi'nin en buhranlı günlerinde bile Ankara'nın yerlilerinden bazı musikişinasları davet ederek Türk musikisi dinlerlermiş.

Burhanettin Ökte

"Atatürk'ten Hatıralar", Türk Musiki Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 4, 1 Şubat 1948, s. 4.

"Atatürk'ten Hatıralar", Türk Musiki Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 5, 1 Mart 1948, s. 8.

MEMLEKET VE MİLLET İÇİN GECE DE ÇALIŞMA

Paşa'nın sabaha karşı Yatla Saray'a dönüşü veya Saray'da geç vakte kadar uyanık kaldığını bilen birçok kimseler, Atatürk'ün sabahlara karşı zevküsefa içinde yaşadığını zannederek:

- Paşa yaşıyor, fakat helal olsun, derledi.

Biz de kendilerine Atatürk'ün daima memleket ve millet için yaşadığını ve ekseriya Yatın sabaha kadar Adalar civarında veya Boğaz'da gezmesine rağmen kendisinin alt kamarada ciddi mevzuların münakaşasıyla vakit geçirdiğini, ekseri zamanlar çok sevdiği denizi ve mehtabı dahi seyredemediğini dilimizin döndüğü kadar anlatırdık.

Burhanettin Ökte

"Atatürk'ten Hatıralar", Türk Musiki Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 10, 1 Ağustos 1948, s. 8.

ATATÜRK'ÜN SOFRADA MÜZİK SEVGİSİ

Akşamları saat 17. 00'da Veli Beyin idaresindeki bando sarayın bahçesinde nöbet çalmaya başlar ve bu, bir saat sürerdi. Saat 18. 00'da Zeki Bey'in idaresindeki orkestra sarayın salonunda terennüme başlar, saat 20. 00'ya kadar devam ederdi. Bunlardan sonra da on dört kişiden mürekkep fasıl heyeti Atatürk'ün huzurlarına gelir, yemeğin sonuna kadar oradan ayrılmazlardı.

Atatürk, klasik Türk musikisini çok severdi. Ne zaman fasıl tertibini emir buyursalar derhal sevdikleri ve söylenmesini istedikleri şarkıları gösteren bir liste tertip edip yüksek huzurlarına sunardım. Bunlar arasında hangi eserin okunmasını emir buyururlarsa onu okurduk.

En çok sevdiği makamlar: *rast*, *mahur*, *hüzam*, *segah*, *bestenigardı*. En çok beğendiği ve okuduğu şarkılar da şunlardı:

Haşim Bey'in *bestenigar* makamından:

Kaçma mecburundan ey ahuyi vahşi ülfet et.

Kazaskar Mustafa İzzet Efendi'nin *bestenigar* makamından:

Gayirden bulmaz teselli sevdiğim.

Dede'nin *mahur* makamından:

Ey gonca dihen harı elem canıma geçti.

Asım Bey'in *uşak* makamından:

Câna rakibi handan edersin.

Asım Bey'in *rast* makamından:

Habıgâhı yâre girdim arz için ahvalimi.

Faize Hanım'ın *suzidil* makamından:

Badei vuslat içilsin kâsei fağfûrdan.

Mahmut Celalettin Paşa'nın *hüseyni* makamından:

"Sevdiğim cemalin çünkü göremem.

Ahmet Rasim'in *rast* makamından:

"Lebi renginine bir gül konsun.

Rıza Efendi'nin *rast* makamından:

Zümrei huban içinde pek beğendim ben seni.

Hacı Arif Bey'in *rast* makamından:

Seyli ateşten emin olmaz yapılmış haneler.

Asım Bey'in *rast* makamından:

Nihansın dideden ey mesti nâzim.

Şevki Bey'in *uşak* makamından:

Bir kere içen çeşmei pürhunü fenadan.

Yine Şevki Bey'in *uşak* makamından:

Ruhum, emelim, kalbi nizarım zedelendi.

Hacı Arif Beyin *uşak* makamından:

Meyhane mi bu bezmi tarabhanei cem mi?

Atatürk, bu şarkıları bizzat okuduğu gibi başkaları tarafından okunduğu zaman da elleriyle tempo tutmak suretiyle takip ederlerdi.

Atatürk, Rumeli şarkılarını da çok severlerdi. Ve onları çok iyi bir surette bizzat okurlardı da. En çok okudukları ve okunmasını istedikleri şarkılar şunlardı:

“Atladım bahçene girdim (aman) gülleri fincan gibi.”

“Yemenim turalıdır sevdiğim buralıdır”

“Mayadağ'dan kalkan kazlar.”

“Dağlar, dağlar viran dağlar.”

“Ayşemin kaşları kare.”

“Pencere açıldı Bilâl oğlan.”

“Alın benim bağlamamı çalayım (aman). ”

Atatürk, alafranga musikiyi de severdi ve onun bazı parçalarını bizzat terennüm ve takip ederdi. Bunlar arasında en çok sevdiği,

bizzat takip ettiği, hatta çalınıp bittikten sonra tekrarlanmasını emrettikleri parçalar da vardı: Tosca operetionlardan birisidir.

Atatürk, yeni yapılan milli marşları da severdi. Bunlar arasında şu iki marş biz okurken kendileri de iştirak ederlerdi:

*Karadeniz, Karadeniz
Gelen düşman değil, biz.
Yılmaz çelik ordularla biz
Yıldırımlar saçan bir cihaniz.*

Atatürk, ara sıra yalnız udi Şevki ile beni huzurlarına çağırır, ut çaldırır ve gazel okuturdu ve çok kere kendisi de aşağıdaki gazelleri bizzat okurdu:

*Ben şehidi badeyim dostlar demim yad eyleyin
Yeter artık çeker oldum şu cihanın gamını*

Atatürk, musikimizi iftiharla anılır bir sanat eseri olarak yabancılarla da göstermek ve tanıtmak isterdi. İran Şehinşahı Rıza Pehlevi'nin İstanbul'u ziyaretlerinde (1934) verdikleri ziyafette:

- Bu benim hafızımdır, bakınız size neler okuyacak! dedi ve beni tanıttırdı.

İlkin Kur'an'dan bir öşür, Süleyman Çelebi'nin Mevlud'ünden bir bahir okudum. Sonra:

*Bu gece Âdem ü Havva ağlar
Bu gece arşı muallâ ağlar.
Bu gece yesrib ü betha ağlar
Ki sabah bir ulu tufan oluyor!"*

ile başlayan Hazreti Hüseyin'in Kerbela'da şehadetine dair uzun mersiyeti rast ve:

Men âşıkı ân huinem aşkest münâcatem

ayinini hümayun ve:

Şaha zi kerem bermen derviş niğer

ayinini de beyati makamından okudum.

Şehinşah, çok memnun ve mütehassis olduğunu söyledi ve elimi sıktı.

Ramazan'da Atatürk

Atatürk, vakit vakit *rast* makamından Kur'an ve Mevlud de okuturdu. Kur'an'dan en çok okuttuğu sure Yasini Şerif ve Süleyman Çelebi'nin Mevlud'ünden de en çok beğendiği yer veladet baharı idi.

Bazen Kur'an'ın bir ayetini ben okurdum, alt tarafının gösterilen makamdan okumaya devam edilmesini manevi kızı Nebile'ye emrederlerdi. Bazen de tamamıyla Nebile okur, ben doğru okuyup okumadığını takip ederdim. Nebile, Yasini ezber bilirdi, sesi de güzeldi.

Gerek Kur'an gerek mevlud okunurken çok mütehassis olduğu görünürdü. Hatta Muzika heyetinde bulunan hafızlardan Ramazanlarda camilerde mukabele okuyanlara bir ay müddetle izin verir, o gibilerin Ramazan içinde yapılan fasıllarda bulunmalarında asla ısrar etmezdi.*

Ramazanların Atatürk için çok büyük bir önemi vardı. Ramazan gelir gelmez incesaz heyeti Çankaya Köşkü'ne giremezdi. Kandil

---

* *Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi, Cilt: 5, İstanbul 1943, s. 1520-1522.*

geceleleri de saz çaldırmazlardı. Sadece beni huzurlarına çağırır, Kur'an-ı Kerim'den bazı sureler okuturlardı. Ben okurken gözleri bir noktaya takılır, derin bir huşu ile dinlerlerdi. Ruhlen çok mütelezziz olduğu her halinden anlaşılırdı.

Ramazanlarda bir ay müddetle Hacı Bayram-ı Veli ve Zincirlikuyu Camilerinde şehitlerimizin ruhuna hatm-i şerif okumamı emrederlerdi. O günlerde civar kasaba ve köylerden gelenlerle de cami hınca hınç dolardı. Atatürk'ün emirleriyle şehitlerimizin ruhuna hediye edilen bu hatm-i şerif kıraatlarında ilahi nağmeler cami duvarlarında ihtizazlar yaparak dalga dalga yayılırdı. Bu esnada cemaat huşu içinde dinler, şehit kardeşlerinin, babalarının ve dedelerinin ruhlarının istirahatı için dua ederler, sıcak gözyaşları dökerlerdi.

Büyük Atatürk birçok vesilelerle şöyle demiştir:

- Mukaddes mihrabı, cehlin elinden alıp ehlinin eline vermek zamanı gelmiştir.

Bunu, dini davranışlarına daima düstur (ilke) yapmışlardır.

O, camileri ibadet için olduğu kadar, düşünmek, meşveret etmek (danışmak) için de birer mukaddes yer olarak telakki ederdi. Peygamberimiz Efendimizden de büyük bir takdirle bahsederlerdi. O devirler için hep:

- Hazret-i Peygamber'in zaman-ı saadetlerinde... diye saygı kelimeleri kullanırlardı. Ayrıca Peygamber Efendimizin dirayetli bir devlet adamı, iyi bir başkumandan olduğunu da sık sık tekrarlarlardı.

Velhasıl, Büyük Atatürk'ün Ramazanlara karşı ilgisi ve saygısı vardı. Herkesin inancına hürmet ederdi. Maneviyata bağlı idi.

Hafız Yaşar Okur

EN ÇOK SEVDİĞİ MAKAMLAR, ŞARKILAR

Bu toplantılara, bu saz alemlerine devam edildikçe Gazi'nin en çok hangi makamları sevdiğini, hangi şarkıların okunmasını istediğini de öğrenmiş oluyorduk.

Mesela Hacı Arif Bey'in *nihavent* makamından ve *devri hindi* üsulünden:

Aşk ateşi sinemde yine şule feşandır.

şarkısı çok seviliyor ve okutuluyordu. Ve okunurken o da katılıyordu.

Haşim Bey'in *bestenigar* makamından ve ağır aksak üsulünden:

Kaçma mecburundan ey âhuyi vahşi ülfet et

ölmez eseri de onun sevdiği, okuttuğu, bildiği ve okunurken katıldığı eserlerdendir.

Rumeli halk şarkılarından:

Köşkü var deryaya karşı

eseri hakikaten Gazi'ce beğenilecek kadar yüksektir.

“Sarı Efe” şarkısı da öyle. Hele “*kime ne?*” redifli şu Bektaşî nefesini hepsinden ziyade seviyordu:

*Ben melâmet hırkasını kendim giydim kime ne?
Ar ve namus şişesini taşa çaldım kime ne?
Gâh çıkarım gökyüzüne seyrederim âlemi
Gâh inerim yeryüzüne seyreder âlem beni
Gâh giderim medreseye ders okurum hak için,
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim kime ne?
Sofular secde ederler mescidin mihrabına*

*Yar eşiği secdegâhım, kıblegahım kime ne?
Sofular haram demişler bu aşkın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne?
Nesimiye sordular ki yarım ile hoş musun?
Hoş olayım, olmayayım o yar benim kime ne?*

Denilebilir ki Gazi'nin meclisinde en çok okunan eserlerden benim hafızamda yer edinenler işte bunlardı.

Sultan Selimli Hafız Rıza

*Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi, Cilt: 5,
Osmanbey Matbaası, İstanbul 1943, s.
1524-1525.*

GAZİ'NİN MUSİKİ DİNLERKEN AĞLADIĞI OLURDU

Meclisinde bulunduğumuz gecelerin birinde bestekarlarımızdan Selahattin Pınar da vardı. Bu sanatkar, okuduğu bir bestesiyle Gazi'yi ağlatmıştır ve ondan:

- Aferin oğlum, sen bir profesörsün.

Taltifine de mahzar olmuştur. Bu sırada Gazi, Selahattin'e gazel de okuyup okumadığını sordu. Bu soru manalıdır ve mühimdir. Çünkü musiki mesleğine bağlananlar bilirler ki musikiyle teveggülü (ilgisi) olmayanlar böyle bir sual sormazlar. Onunla müteveggil bulunanlar (uğraşmış olanlar) ise bilirler ki her bestekar gazel okuyamaz. Bestelenmiş eserleri fevkalade güzel okumaya muktedir olduğu halde gazel okumak hususunda ağız açamayanlar vardır...

Nitekim fevkalade gazel okuduğu halde bestelemek şöyle dursun bestelenmiş bir eseri bile doğru okuyamayanlar da vardır. Hatta

böyleleri çoktur da. İşte Gazi, bu incelikleri her halde biliyordu ki bestekar olduğu ve bestelenmiş bir eseri pek güzel okuduğu halde gazel de okuyabilip okuyamayacağını Selahattin Pınar'dan sormuştu. Ve onun okurum demesi üzerine:

- Oku! diye emir buyurmuşlardı.

Selahattin'in okuduğu gazel de Gazi'yi ağlatmış ve mendiliyle göz yaşlarını sildirtmişti.

Evet Gazi, alaturka musikiyi dinlerken coşup ağlayacak derecede onu severdi. Gazi'nin aşk ile dolu olan göğsünde bu musiki fırtınalar yaratıyordu. O, bu musiki ile inlemiş, bunu bilenlerle düşmüş kalkmıştı ve:

Aşk ateşi sinemde yine şule feşandır

şarkısını o da bizimle birlikte okumuştur. Okurken gözlerini bir noktaya diker, elleriyle de o noktaya işaret ederdi.

Sultan Selimli Hafız Rıza

Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi, Cilt: 5, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1943, s. 1525.

ATATÜRK'ÜN SEVDİĞİ MUSİKİ ESERLERİ

Müşahedem ve kanaatim şudur ki, Atatürk, dansetmek için alafranga musikiyi ve zevketmek için de alaturka musikiyi isterdi; dinlerdi ve söylerdi. Ve her gece sabahlara kadar alaturka musiki heyetini yanlarından ayırmazlardı.

Atatürk'ün sevdiği, okuttuğu ve bizzat okuduğu eserler -hatırımında kaldığına göre- şunlardır:

Asım Bey'in rast makamından:

*Habıgâhı yâre girdim arz için ahvalimi
Bir perişan hâli gördüm unuttum ben hâlimi
Sakiten icra ederken dide eşki alimi
Leblerinde, sinesinde gizlenen amâlini
Leblerimde topladum tebrik eden ikbalimi*

Asım Bey'in uşşak makamından:

*Câna rakîbi handan edersin
Ben bi nevayı giryan edersin
Biganelerle ünsiyet etme
Bana cihanı zindan edersin*

Civan Ağa'nın nihavent makamından:

*Dil seni sevmeyeni sev deme lezzet mi olur?
Olsa da öyle muhabbette hakikat mi olur?
Yekcihet olmaz ise dilde muhabbet mi olur?
Aldatıp sevmeyeni can vererek sevmemeli!
Aklını başına al herkes için olma deli!*

Şemsettin Ziya'nın hicazkar makamından:

*Mâni oluyor hâlimi takrîre hicabım
Üzme yetişir üzme fırakınla harabım
Mahvoldu sükunum beni terkeyledi habım
Üzme yetişir üzme fırakınla harabım"*

Haşım Bey'in bestenigar makamından:

*Kaçma mecburundan ey âhuyi vahşi ülfet et
Gayri bu bigânelikten geç, vefayı âdet et
Bezme gel sermesti hicrin neş'eyabı vuslat et
Şarkı söyle, raksa çık, sakilik eyle, sohbet et"*

Selanikli Ahmed'in *kürdili hicaz* makamından:

*Dilerse şadigâm olsun, diler gönlüm harab olsun
Bana şimdengerü lâzım değil dil kâmı bin olsun
Benim zulmettedir gönlüm, görünmez çeşmime âlem
Gözüm yok mihrü mahında felek benden emin olsun
Bu denlû iftiraka can tahammül eylemez asla
Meğer ki zahidi biçareye Allah muin olsun”*

Faize Hanım'ın *şetaraban* makamından:

*Badei vuslat içilsin kâsei fağfurdan
Bir ilâhî neşe dolsun nağmei tanburdan
Câylar feryad ederken bahrı dura dursun
İnlesin tanbur ağuşa valsı yârdan*

Atatürk'ün sevdiği daha birçok şarkılar da vardı. Fakat onları bizzat söylediğini duymadım. Bu gibileri yalnız dinlerdi. Bunlardan başka birçok halk şarkıları ve Rumeli türküleri de varsa onları saymaya lüzum görmüyorum.

Şunu da ilave edeyim ki rast makamından Dede'nin Karnevinini ve Benlei Hasan Ağa'nın peşreviyle bu makamdan birkaç eseri muhtevi olmak üzere Dr. Rasım Ferit (Talay)'in hazırlamış olduğu bir repertuarı Veli Bey (Kanık) ve diğer bir zat tarafından büyük imtihanlarla armonize edilerek Atatürk'e dinletildi. Ve bunun üzerine ehemmiyetle dikkati çekilmek istenildi ise de birkaç tecrübeden sonra bu işin olmadığına ve olamayacağına bizzat Atatürk karar vererek vazgeçildi.

Saadettin Kaynak

Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi, Cilt: 5, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1943, s. 1530-1533.

TÜRK MUSİKİSİNİN ARMONİZE EDİLMESİ KONUSU

Atatürk'ün bize ve musikimize küskünlüğü birkaç ay sürdü (1928). Bu birkaç aylık deneme gösterdi ki Atatürk'ü geç saatlere kadar uykusuz bırakan ve bunun sonucu sağlığını bozan Türk musikisi değil, etrafını teşkil eden devlet erkanının, daha açık deyimle, memleketin aydın kişilerinin azlığı ve devlet işlerinin iyi yürümemesi, özel hayatındaki kimsesizliktir. Bu sırada, yakın arkadaşlarından Dr. Rasim Ferit Talay'ın evinde ve rahmetli Feyha Talay'ın idare ettiği bir musiki topluluğu Atatürk'ü çok etkiledi. Bilindiği gibi Feyha Talay hem tambur, hem de viyolonsel çalıyor ve bizim musikimizi bildiği kadar Batı musikisini de iyi biliyordu.

Söz, musikimizin armonize edilip edilemeyeceği konusuna intikal etti. Atatürk bir deneme yapılmasını ve hazırlıklar bittikten sonra kendilerine haber verilmesini emrettiler. Hazırlıklar derhal başladı. Zeki Ün ve Veli Kanık Beyler bazı eserlerimizi çok sesli hale getirdiler. Uzun çalışmalar yapıldı ve Atatürk'e haber verildi. Hemen şeref verip eserleri dinlediler. Orkestra musikimizi çok sesli olarak icra etti. Sonra, aynı eserlerin bizim üslupta ve bizim sazlarla çalınmasını emrettiler. Böyle de çalındı

Sonunda:

- Siz orkestranızı, siz de sazınızı bildiğiniz gibi çalınız, deyip, salonu terk ettiler.

Atatürk bu denemeyi beğenmemişti...

Celal Bayar'ın evinde, İran Dışişleri Bakanı Frugî Han'ın şerefine verilen bir ziyafette kardeşim İzzettin Ökte'yi dinleyen Büyük Atatürk, onu hemen özel saz topluluğuna aldırıp, İzzettin Ökte, Udi Şevki ve Hanende Abdülhalik Beylerden kurulmuş olan bu özel saz topluluğundan bir süre musikimizi dinlediler. Yine, arzu buyurduk-

ları zaman gazellerini ve şarkılarını söylediler. Daha sonra, ünlü sanatçılarımızdan kemani Hakkı Derman ve Şerif İçli Beylerden kurulu bir saz topluluğu daima emirlerindeydi. Daha açık bir deyimle, Atatürk, musikimizi eskisi gibi dinliyor, söylüyor, söyletiyor, fakat milletini bu zevkten mahrum ediyordu. Bu, Atatürk gibi, halktan gelmiş, halk için yaşayan bir liderin yapacağı şey değildi. Ancak, ortada bir kötöleme, bir yerme vardı ve Mustafa Kemal söylediği sözden dönen bir lider değildi. Yıllar geçmiş ve 1938 yılına gelmişti...

Günlerden bir gün, bir emir geldi. Ünlü bir ud sanatçısı Bedriye Hoşgör ve kızı Melek Tokgöz, kemani Nuri Duyguer Dolmabahçe Sarayı'na davet ediliyorlardı. Emir Atatürk'tendi. Hemen Saray'a gidildi. Bu sırada, Saray'a rahmetli Selahattin Pınar ve kemani Nubar Tekyay da davet edilmişlerdi. Atatürk bir Türk müziği konseri hazırlatıyordu. Konser hazırlığı önce İstanbul'da daha sonra Ankara'da devam etti.

Ankara'da sinema salonu Çankaya Köşkü'nce kiralandı, afişler, reklamlar yapıldı ve son hazırlıklar da Çankaya'da büyük Atatürk'ün nezaretinde tamamlandı. Sanatçılar konseri vermek üzere konser salonuna yöneldiler. Bu sırada Ulus Gazetesi'nin telefonu çaldı...

"Burası Çankaya Köşkü, ben Hasan Rıza Soyak. Bu akşam Yeni Sinema'da genç sanatçı Melek Tokgöz'ün konseri vardır. Büyük Önder konsere şeref vereceklerdir. Bunu ayrıntıları ile beraber yarınki çıkacak sayıda yazınız!"

... Bu konsere şeref veriş Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olduktan sonra gittikleri ilk ve son konserdi (6-7 Mart 1938).

Fakat emir emirdi. Atatürk'ün konsere şeref verdiğini yazdılar...

Nitekim bu konserden birkaç gün sonra Ankara Radyo-

su'ndan bizim şarkılarımız, bestelerimiz tekrar çalınıp söylenmeye başladı.

Burhanettin Ökte

Atatürk'ün Nöbet Defteri, Ankara 1955, s. 110

"Atatürk'ün Şeref Verdiği İlk ve Son Konser", Hisar Dergisi, Cilt: II, Sayı: 85 (160), Ocak 1971, s. 18-19.

ATATÜRK'ÜN SOFRASI SADE İDİ

Atatürk, İstiklal mücadelesini ve büyük Türk İnkılabı'nı hususi meclisine iştirak etmek şeref ve talihine mahzar olan mahdut mesai arkadaşlarıyla ekseriya geceleri hazırlardı. En önemli kararları gece konuşmalarıyla katileştirirdi.

O daha ziyade gece çalışır ve gündüzleri uyurdu. Rahatsız bulunduğu nadir geceler istisna edilirse masasında yakın dostlarından ve hükümet adamlarından en az yirmi beş kişi hazır bulunurdu.

Çok geceler sabahladığımız olurdu. Tanyeri ağarırken Ankara dağlarına mahsus mor ziyaları seyrederek kahvaltı edilir ve dağılırdık. Ben Çankaya Köşkünden doğruca daireme gittiğim günleri hatırlarım.

Atatürk'ün hususi meclisine doyulmazdı. Onun tatlı sohbetine hepimiz can atardık. Süvareler ve balolar müstesna, Atatürk'ün yüksek huzurunda geçirilen geceler daha ziyade ilmi mevzulara ve memleket davalarına hasredilirdi. Hafızası çok kuvvetli idi. Hatıralarının en basit safahatını bile unutmadığı ve bir hadiseyi birkaç defa dinlediğimiz halde her anlatışta bir kelime değişikliği bile vaki olmadığını hayretle görürdük.

Atatürk gece uyanıklığına o kadar alışmıştı ki, misafir kabul etmediği gecelerde dahi uyumaz, kütüphanesine kapanır, mütalaa ile sabahlardı. Tam tabirle onun gecesi gündüz ve gündüzü gece idi. Merhum Mahmut Esat Bozkurt:

- Gecemizi Atatürk'e emanet eder, gündüzü teslim alırız. Türk vatanının gece bekçisi Atatürk'tür! der idi.

O misafirlerine çok kere sabaha karşı izin verdikten sonra, banyosunu alır ve yatağının yanındaki komodinin üstünde mevsimine göre hazırlanmış portakal veya meyva suyundan bol miktarda içer ve yatardı. Gündüzleri bir bardak dolusu temiz yağlı ayranı, diğer içkilere tercih ederdi.

Gündüz kıyamet kopsa alkollü içki almazdı. Bazı sıcak günler, bir iki bardak bira içerdi. İngiliz Kralı haşmetlü Edward'ın İstanbul'u ziyaretinde (4 Eylül 1936) öğleden sonra İngiliz Sefaret-hanesi'nde krala iadei ziyaretinde Kral Hazretleri kendi eliyle Atatürk'e bir kadeh viski sunmuş, Atatürk'ün teşekkür ederek gündüz içki almadığını söylemesi üzerine kral da kadehini elinden bırakmış:

- Ben de sevmem! demişti.

Sakinmadan söyleyebilirim, Atatürk akşamcı idi. İçki alırken az meze yedi. Biraz tuzlu leblebi ve diğer kuru meyveyi az miktarda alırdı. Yemek sırası gelince iştihâ ile yemek yedi.

Atatürk'ün sofrası sade, fakat temiz idi. Sofranın tertibine dikkat edilirdi. Yemek listesi ekseriya basit, en çok üç türlü idi.

Atatürk çok konuşan insandı, denilebilir. Hem de o kadar cana yakın ve tatlı konuşurdu ki onu dinleyenler hayranlık içinde kalırlardı.

Ankara'da mevki sahibi bulunduğum seneler içinde çok geceler yüksek huzurlarında, hususi meclislerinde hazır bulunmak şerefine

mahzar oldum. Bazen salonun alkollü havası içinde kendilerini idare etmekte itina gösteren arkadaşlar arasında kendimi de sayabilirim ve itiraf ederim ki, bocaladığımız, potlar kırdığımız vaki olurdu. O her şeyi görür, iştir, ancak mazur sayardı. Görmemiş ve duymamış görünürdü. Bu derece geniş müsamaha bizlere ibret dersi yerine geçerdi.

Bir kere bile o yüksek adamın hırçınlandığını veya iradesinin sarsıldığını görmüş değilim. Gerek misafiri bulduğumuz, gerekse misafirimiz mevkiinde buldukları geceler, daima neşe kaynağı idi. Hiç kimseyi sıkmazdı. Herkesin mizacına ve zekasına göre konuşurdu. Evinize şeref verdiği zaman kendisini nasıl ağırlayacağınızı düşünerek geçirdiğiniz heyecanı o ev sahibi yerine geçerek bir an içinde yatıştırırdı ve size bütün helecanınızı onun müsamahakar iltifatları ve meclise verdiği neşe ve şetaret içinde derhal unutturdu.

Asaf İlbaş

*"Atatürk'ün Hususî Hayatı", Tan Gazetesi,
Yıl: 1, Sayı: 199, 5 Temmuz 1949, s. 2.*

ATATÜRK GÜREŞMEYİ DE GÜREŞ SEYRETMESİNİ DE ÇOK SEVERDİ

Ekseriyetle Nuri Bey'le ve bir iki defa da Merhum Hacı Mehmet Bey'le güreştikleri dahi vaki olmuştu.

Bir gece de Tahsin Bey'in Büyükdere'deki yalısında Nuri Bey'le yaptığı bir güreşte Nuri Bey'i ilk hamlede yere vurmuş, hatta Nuri Bey'in omuz kemikleri biraz incinmiş olduğu için ne kadar üzülmüş ve müteessir olmuşlardı. Bir defada Çankaya'da Hacı Mehmet'i, o iri

yarı insanı bir hamlede belinden tutarak havaya kaldırmış ve ayaklarını yerden kesip mağlup etmişti.

Atatürk, böyle güreşirken, herhangi bir arkadaş yorulmamaları için bir an galibiyetlerini temin maksadıyla güreştiği zat aleyhine gizli bir müdahaleye kalkışacak olursa, bu hareketten hiç hoşlanmazlar, bilakis böyle bir hareketi hissettikleri zaman adeta canları sıkılırdı.

Atatürk, güreş seyretmesini de çok severlerdi. Bunun için ma-yetindeki muhafız posta erleri tercihen pehlivanlardan intihap edilir (seçilir), arzu ettikleri zaman gece gündüz nerede bulunurlarsa bulunsunlar, emrettikleri zaman bu posta neferleri gelirler, güreşirlerdi. Atatürk, bunların güreşlerini sadece zevk içinde sey-rederdi. Güreş esnasında daima zayıf olanı tutar, oturdukları yer-den zayıf olanı teşci edecek tavsiyelerde, ikazlarda bulunarak yar-dım eder, güreş bittikten sonra galibe de mağluba da mükafat ve-rirdi.

Bir gece Büyükkada'da Mona Park'ta oturuyorduk. Rahmetli eski Muarif Vekili Vasıf Çınar ile Refik Bey(Koraltan) de beraber idi. Bir ara pehlivanlıktan bahsolunuyor. Vasıf, iyi güreştiğini ileri sürerek meydan okur gibi konuşuyordu. Refik Bey de güçlü kuvvetli bir adam olduğu için Atatürk, Refik Bey'e:

- Kalk! Sen de pehlivansın, güreşiniz! diye teşvikte bulunarak her ikisini orada kapıştırmış ve güreşlerini heyecanla seyretmişlerdi. Uzun süren bu güreşte Refik Bey, Vasıfı, mağlup etmiş, iddiayı ka-zanmıştı.

Ali Kılıç

ATATÜRK VE SOFRA SIRASINDA SPOR

Atatürk sporu severdi. Ekseriya salon hafif jimnastik ekzersizleri yapardı. Son yıllarda ise kürek çekmek ve yüzmek başlıca uğraştığı spordu.

Florya'da gün olurdu ki, bir saatten fazla denizde halk arasında kalır ve yüzerdi. Hele kendisine mahsus ağır ağır kürek çekişi pek metodikti.

Sporun her sınıfında vücudun kuvvetli oluşuna ehemmiyet vermekle beraber pehlivanlığı hem sever, hem pehlivanları takdir eder ve onlarla uğraşmayı, hemhal olmayı zevk edinirdi.

Berlin olimpiyatında dünya birinciliği kazanan hafif siklet pehlivanımız Yaşar'ın (Erkan), muvaffakiyet haberinin yarattığı neşeli gece; Atatürk'ün ömrü içinde sayılabilen coşkun, sevinçli gecelerinden biri olmuştu.

Esasen sofrasına davet edilenler pek güzel hatırlarlar ki, son yıllarda, muhafazasına memur olan erleri; Atatürk, sık sık sofrasına çağırır ve onları boylarına, sıkletlerine göre güreştirir ve hakemliğini bizzat yapardı.

Çiftlerin güreş müddetinin yenmek ve yenilmekle nihayete erdiğini kabul etmez, güreşleri devam ettirirdi. Ve:

- Türk erleri bütün kuvvetleriyle birbirine saldırmalı candan güreşmeli. Fakat galip, mağlup onlar için yoktur. Ancak beraberliği kabul ederim, demekle beraber, nadir bazı iltimas ettikleri de olurdu.

Sofrada bulunan yakınlarını da seyrek olmakla beraber güreş imtihanından uzakta bırakmazdı. Hepimiz için endişeler doğuran bu imtihan, ekseriya dolu mideler esnasında vaki olduğu için tehlikeli de olurdu.

Aynı boy, aynı cüsse, aynı yaşta olanları karşılaştırmak, yakınlarına pek yılgınlık vermezdiyse de; genç, dinç, çelik gibi olan muhafız erleriyle karşılaşmak, ve el ense etmek hayat pahasına mal olacak bir hal alması da tabii idi. Bunun için sıra savuşturmak için sofradan sıvışmak fırsatını arayanlarımızla güreş meydanına çağırılanlardan, şaka ve hatır tanımayan ve yalnız başbuğlarının emrini ifaya (yerine getirmeye) hazırlanmış erlerle el ele geldikten sonra pes edenlerimiz çok olurdu.

Cevat Abbas Gürer

“Atatürk ve Spor-Atatürk'ten Hatıralar”, Vatan Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 423, 29 Birinciteşrin 1941, s. 8.

ÇOCUK NE GÜZEL YAZIYOR

Feyizli sofrasında ciddiyeti beliren mevzular açılır açılmaz hemen yanındakilerden birine; kendisi o vaka ve hadiseyi göremeyecek gibi hasretli bir heyecanla ve kalplerde, dimağlarda çarelerini kuran bir enerji ile mütalaa eder; veya tedbirini not ettirirdi.

Notunu ikmalden sonra okutur, tarihe ve dile ait bir yazı ise not eden ve notunu okuyana “Çocuk ne güzel yazıyor. ” cümlesi ile fikrini not edene mal eder ve bu latifesinden zevk duyardı.

Umumiyetle Atatürk; ömrünce en ciddi vatani işler hakkında ve milli bünyenin yaşatılması için bütün muhakeme ve kararlarını da kendi yazmaz karşısında bulunanlardan birine not ettirirdi.

Sayfalarca ve saatlerce süren notlarında dahi, hiçbir tashih ihtiyacı görülmecek ve duyulmayacak kadar akıcı ve silsilenmiş vuzuhlu fikir ve muhakemelerinin mana ve medlulü pek mezbut ve

düzgün tarzda tecellisi büyük dehasının başlıca bariz alametlerinden bir olarak sayılabilir.

Cevat Abbas Gürer

"Atatürk ve Dünya", Yeni Sabah Gazetesi, 4'üncü Yıl, No: 1262, 10 Senteşrin 1941, s. 2.

YEMEK ODASI BİR OKUL DERSANESİ

(Çankaya'da) Kağıt, kalem yemek odasının demirbaş eşyası sırasına girmişti. Salonun bir ucunda kara tahta, kenarda etajerlerin üzerinde lugatlar, ansiklopediler yemek odasına bir mektep dersanesi halini vermişti; ve orası hakikaten bir mektepti.

Muzaffer Göker

"Atatürk'ün Huzurunda", TTK Belleten, Cilt: III, Sayı: 10, 1 Nisan 1939, s. 387.

ATATÜRK'ÜN SOFRASININ TAHLİLİ

Atatürk, aşağı yukarı her mevzuu o toplulukta, anlatmak suretiyle, herkesin fikirlerini dinlemek suretiyle developpe eder ve bir şeyi hazırlardı. O meclislerde, devlete ait, dahili olsun, harici olsun, daima konuşulur ve bunlar developpe edilirdi. Bu yüzden o akşam meclisleri hakikaten Atatürk için her şeyin görüşülmesi gereken mektep gibiydi. O mecliste oturup da memleket hesabına hisse almayan, tecrübelenemeyen insanlar artık zekanın dışında kalmış olan insanlardı.

Bir defa Atatürk, Milli Mücadele arkadaşlarını, mesela Kütahyalı Nuri Bey'i, Salih Bey'i, ondan sonra Fuat Bey'i Milli Mücadele'de beraber çalıştığı arkadaşları daima yanında bulundurmayı tercih ederdi. Bunlar seçmeye lüzum kalmadan Milli Mücadele'nin başından itibaren müşterek çalıştığı arkadaşlarıydı. Büyük vazifeler alıp başarmasını bilen varlıklardı onlar. Sonradan buna bazı eklemeler oldu. Mesela Hasan Cavit gibi. Onlar da gene arkadaşlarının "maiyeti alinize layık bir insandır" diye kendisine tavsiye ettikleri kimselelerdi. Bilahare mebus olarak da Atatürk'ün sofrasına gelmiş olan zevat vardır.

(Edebiyatçılar, sanatçılar...)

Hepsine ayrı yer verirdi. Edebiyatçılara, sanatçılara, resme, müziğe hepsine ayrı ayrı yer verir. Mesela, alaturka musikiyi fevkalade severdi. Eski Rumeli havalarına bayılırdı. Çünkü bütün çocukluğundan beri onları dinlemiş ve onları daima dile getirmişti.

(Kendisi de şarkı söyler miydi?)

Kendisi de Rumeli şarkılarını gayet iyi söylerdi.

Efendim; Atatürk, medeniyetin memlekette oynayacağı rolün ve merhale merhale ilerlemenin zevkini duymayı arzulayan ve hasretini çeken bir varlıktı. Onun için bizim müziğimizin de, kendimizin muhitinde kalmamasını, alemşumul olmasını isterdi. Yani her Avrupalı bizim müziğimizi de kendisi gibi dinlesin isterdi. Mesela Hindistan müziği, şark havaları, mütemadiyen tekerrürden ibaret. "Hani bir ayağında mesî vardır, peki öteki ayağında nesi var?" demiş dayanamamış. Bunların dışına çıkmak isterdi. Onun için de garp musikisini de memlekete getirerek, memleketi o tarzda bir medeniyete de ulaştırmayı düşünürdü.

(Batı müziğini) severdi. Severdi ama, bütün sevmesine rağmen oturup, mesela batı müziğini terennüm etmezdi. Fakat o eski bizim kendimizin o alaturka dediğimizi zevkle söyler ve herkesi de söyle-

meye davet ederdi. Neşelendiği zamanlar, “Hep beraber okuyalım.” derdi.

Keyiflendiği zamanlarda, “*Pencere açıldı Bilal oğlan Piştov patladı Bilal oğlan. Varın bakın kanlı da Bilal kimlere atladı.*” şarkısını coşarak okurdu. Tabii Atatürk'ün sofrasında öyle fazla bulunmayanlar, Atatürk coşup bu şarkıyı okurken elleriyle pencereyi göstererek, “*Varın bakın...*” deyince sofradaki yeniler kalkar gösterdiği tarafa doğru koşarlardı. Atatürk o zaman, “Yahu şarkı, şarkı...” der ve herkes, harr... diye yerine dönerdi. Hazım bunu çok iyi yapardı. Canlandırarak anlatırdı.

Hazım'ı da, Vasfi Rıza'yı da çok severdi. Onları arasına celbederek sofrasında bulundurmaktan zevk duyardı. Hazım, taksimi iyi yapardı. Rumeli taksimlerinden falan hoşlanırdı tabii çok. (*O tür sanatçıları meclisine çağırıp, onların yaptıkları taklitlerden, sohbetlerden*) fevkalade hoşlanırdı. Anlayarak dinlerdi. Yani öyle müsvedde bir hoşlanma değil. Bilerek ve anlayarak dinlerdi. O, her şeyde büyüktü. Yani herhangi mevzu üzerinde düşündüğümüz zaman o, durumu herkesten başka zaviyeden görür, kanaatini söylerdi.

Mahmut Baler

*“Her Hafta Bir Sohbet... Atatürk'ten Anılar”,
Hazırlayan: Abdi İpekçi, Anlatan: Mahmut
Baler (Bal Mahmut), Milliyet Gazetesi, Yıl:
21, Sayı: 8268, 9 Kasım 1970, s. 7.*

SOFRADA VECİZELER YARATIRDI

Atatürk, sofrada vecizeler yaratırdı. Benim adetimdi; elimde sigara tabakasının arkasına, zarfın üstüne şurada burada hemen not

ederdim. Bilirlerdi. Aslında Atatürk kimseye not ettirmezdi. “Yazma onu.” diye işaret verirdi. Fakat benim yazdığımı gördüğü halde ses çıkarmazdı. Ve ertesi günü sorardı bana, okuttururdu...

Şimdi bu mesele (Serbest Fırka, 1930) esnasında Atatürk'ün bir akşam, mühim bir vecizesi vardır. Bakınız okuyayım size:

“Cumhuriyetçilik ve içtimai inkılap, laiklik ve teceddütperverlik Türk'ün öz malı ve şiarı haline geldiğini görmek benim için büyük bir bahtiyarlık olacaktır. Onun hululü çok yaklaşmıştır. O günden sonra medeniyet ve inkılap yolunun azimkar yolcuları arasında elbette mütalaa ve mülahaza farkları, tedbir ayrılıkları tabii olarak zuhur eder. Bu ihtilaflarında millet için, memleket için, devlet için daima hayır ve rahmet doğacak.”

Ali Kılıç

“Her Hafta Bir Sohbet... Atatürk ve Cumhuriyet”, Hazırlayan: Abdi İpekçi, Anlatan: Kılıç Ali, Milliyet Gazetesi, Yıl: 21, Sayı: 8261, 2 Kasım 1970, s. 9.

HASTALIK DÖNEMİNDE SOFRA DURUMU

(Atatürk, Yalova'da iken Doktor Neşet Ömer Bey tarafından muayene edilmişti. Bu muayenede doktor, Atatürk'ün karaciğerini dört parmak büyümüş bulmuştu.)

Ankara'da tekrar Doktor Neşet Ömer, Doktor Ömer Asım, İstanbul'dan davet edilen Profesör Frank ve diğer bir mütehasıs tarafından muayenesi yapıldı. Neşet Ömer ve Nihat Reşat Beylerin teşhisleri tahakkuk etmişti. Artık Atatürk hastaydı. Halinde umumi bir zafiyet vardı. Aynı zamanda bacaklarında ve karnında müziç bir ka-

şınıtı başlamıştı. Başvekil Celal Bayar çok müteessir, mustarip ve telaşlı idi. Fransa'dan Profesör Fisenje'yi getirtti. Yine Neşet Ömer ve Ankara Numune Hastanesi'nde cildiye mütehassısı bir Alman'ın da iştirakıyla konsültasyon yapıldı. Bu muayene neticesinde siroz teşhisi konulmuştu. Atatürk günün iki üç saatini arka üzeri ve uzun yatmak üzere geçirecek ve bunu üç ay devam ettirecek, yorulmayacaktı.

Aynı zamanda kuvvetli yemesi, bilhassa çok tatlı yemeleri, taze soğanla peynir yemesi tavsiye ediliyordu. Çok sevdiği ve yağlı fasulye diye isimlendirdiği bildiğimiz kuru fasulyeyi de istedikleri zaman yiyebileceklerdi. Katiyen alkol almayacaklardı. Atatürk sıkı bir rejime konulmuştu. Atatürk tavsiyeleri dinliyor, katiyen alkol almıyordu. Yalnız 24 saatin 23 saatinde uzanmak hoşuna gitmiyor, buna o kadar yaklaşmıyordu. Onun için Recep Zühtü Bey'in İngiltere'den getirip hediye ettiği bir koltuğa uzanmak hususundaki doktor tavsiyelerini daha uygun bularak zamanını bu koltuğun içinde ve bu koltuğa arzu ettikleri şekli vermek suretiyle geçiriyorlardı. Şimdi bütün eğlenceleri ekseri akşamları Salih'i, Cevat Abbas'ı, beni yanlarına çağırarak şuradan buradan görüşmek, tatlı yemekler listesi tanzim etmekten ibaret kalmıştı. Yatak odasına bir masa koydurur, uzandığı koltuğundan emirler vererek masanın üzerini çiçeklerle süslettirir, bizi, karşısına koydurduğu o masaya oturtur, biz arada, kendisi de koltuğunda, tepsi üzerinde yemeği yedik. Sıkıldıkları zaman bize müsaade ederek kendileri yalnız kalırlardı.

Doktorlar çok tatlı yemelerini tavsiye etmiş oldukları için sofrada daima birkaç türlü tatlı bulunurdu. Bazen evlerimizden hususi olarak aşure, helva gibi tatlılar da yaptırıp getirdiğimiz vaki olurdu.

Son zamanlarda Abdülhalik Renda yaptırıp gönderdiği Yanya tatlısı ve Muhlis Erdener'in refikası Münire Hanım'ın gönderdiği nefis irmik helvası pek hoşlarına gitmiştik ki "Bunu tekrar istemek

acaba ayıp olur mu?" diye büyük bir nezaketle daima o helvadan yemek arzu etmişlerdi. Ve bunları arzuları üzerine tekrarlatmışlardı.

Yemekten evvel veya yemek esnasında, iştahalarına uygun iyi bir yemek hazırlandığı vakit, derhal odalarındaki telefonla aşçıya bu yemek ısmarlanır, yaptırılır, onu da bekler yerdik. Sıkıldıkları zaman bize müsaade ederek kendileri yalnız kalırlardı.

Bu minval epeyce devam etmişti. İştahaları, neşeleri yerindeydi. Esasen ölüm dakikasına kadar o, bir kerecik olsun metanetini kaybetmemiş, hiçbir merak ve telaş göstermemişti.

Ali Kılıç

"Atatürk'ün Hastalığı ve Ölümüne Ait Hatıraları", Milliyet Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 538, 10 Kasım 1951, s. 7.

"Atatürk'ün Son Günleri", Milliyet Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 779, 10 Temmuz 1952, s. 7.

Atatürk'ün Son Günleri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 18, 19.

İNCE BİR DEMOKRATIN SOFRASI

Atatürk'ün huzuru adeta bir müşavere meclisi idi. Orada her şey konuşulurdu. İç ve harici söylentiler ve halkın arzu ve dilekleri çok kere bir mevzu olarak ele alınırdı.

Atatürk diktatör değil, ince bir demokrat idi.

O zaruri olmayan merasime tabi topluluklardan hoşlanmazdı. Onun en mesut ve neşeli saatleri sevdiği bir iki arkadaşıyla başbaşa

kaldığı ve bir gaz sandığı üstüne serilen bir mendilden ibaret sofrada yağda peynir ve yumurta ile karışık bir sahanda yemek yiyerek şuradan buradan konuştuğu ve hatıralarını anlattığı anlardır...

Atatürk'ün meclislerindeki samimiyet havası olgun ve ince ruhlu, mütevazı ve kamil bir ev sahibinin yarattığı havadan başka bir şey değildi... Atatürk büyük Türk milletinin sevgi ve saygısını iyiye kullanan bir demokrat devlet reisi idi.

Asaf İlbaý

"Atatürk'ün Hususî Hayatı", Tan Gazetesi,

Yıl: 1, Sayı: 206, 12 Temmuz 1949, s. 2.

İÇKİYİ BIRAKIRDIM

Ölümünden bir yıl kadar önce Atatürk, hastalığı hakkında İsmet Paşa'ya içini dökmüş. Çok üzüntülüymüş. Hastalığının içki nedeniyle gelişen bir karaciğer rahatsızlığı olduğunu öğrendiğini ve akıbetini bildiğini söylemiş ve eklemiş:

- Beni en çok üzen şey, bugüne kadar doktorlarımdan hiçbirinin gerçek durumumu anlatıp, içkiyi mutlaka bırakmam gerektiğini söylememiş olmasıdır. Yoksa hiç tereddüt etmeden bırakırdım ve belki de bu hallere düşmezdim.

İsmet İnönü'den

Prof. Dr. Zafer Paykoç, "İnönü'nün Çağdaş Düşünce Yapısı ve Öğrettikleri", Milliyet Gazetesi, Yıl: 31, Sayı: 11909, 26 Aralık 1980, s. 2.

YAZIK OLDU

Ben hayatımda yalnız içki değil sigara bile içmiş bir kimse değilim. Canım kadar sevdiğim ve son derece takdir ettiğim Mustafa Kemal Paşa'nın ise öteden beri içki içtiğini biliyordum. Beni en çok üzen şey de buydu...

Ne yazık ki bu büyük adam gençliğinden beri alışmış bulunduğu içkiyi bir türlü bırakamıyordu. Tabii bunda etrafını çeviren dal-kavukların da çok büyük günahı vardı...

Benim İstiklal Savaşı sırasında ve ondan sonra da Mustafa Kemal Paşa ile bir çok temaslarım, konuşmalarım olmuştur. Ya herhangi bir mesela etrafında görüşmek üzere ben onun yanına giderdim, ya da o Genelkurmay Başkanlığını şereflendirirdi.

Beni köşke çağırıldığı akşamlar ne içki sofrası kurulur ne de bu masanın müdavimlerinden herhangi biri davet edilirdi. Çok defalar baş başa kalır, saatlerce memleket ve ordu işlerinden bahsederdik.

Böyle içkili olmadığı zamanlar onunla konuşmak, o tatlı Rume-
li şivesiyle söylediklerini dinlemek ne kadar zevkli olurdu.

Yazık o büyük adama! Evet her bakımdan çok yazık oldu. Mem-
leket en verimli olacağı bir çağda onu sırf içki yüzünden kaybettik.

Fevzi Çakmak

Adnan Çakmak, "Mareşal Çakmak'ın Hatıraları", Yazan Murat Sertoğlu, Hürriyet Gazetesi, Yıl: 28, No: 9712, Tefrika No: 22, 1 Mayıs 1975, s. 5.

ATATÜRK DAYANIKLI VE KUVVETLİYDİ

Atatürk narin ve nazik yapılı olmakla beraber sağlam, sıhhatli

ve sıkı ve kavi adaleli bir adamdı. Yorgunluğa, uykusuzluğa tahammülü şaşılacak kadar dayanıklı ve kuvvetliydi. Harplerde günlerce uyumaz, arkadaşları ve askerleri onu daima önde ve ayakta görürlermiş... Büyük Nutuk'unu bastırırken de düşünme ve çalışma ve konuşma kudretinin herkesten ne kadar ileri ve üstün olduğunu hep biliriz. Sofrada da uzun müddet içtikten sonra, hora, dans yaptığını, zeybek oynadığını ve en güzel ve en manalı nutuklarını söylediğini her yerin o yaştaki Türkleri hatırlarlar.

Kışın sıcak salonun pencerelerini, kapılarını açtırır, herkes nezle olacağından ürkerken, o geniş nefeslerle soğuk havayı ciğerlerine sindirir, bulursa elini yüzünü karla yıkardı.

Şükrü Kaya

"Büyük Atatürk'ü Anarken... Güneş Batıyor...", *Hürriyet Gazetesi*, *Sene: 6, No: 1997, Salı 10 Kasım 1953, Atatürk İlavesi, s. 7.*

ATATÜRK'ÜN SOFRASI MEMLEKET MESELELERİNİN KONUŞULDUĞU BİR YERDİ

Atatürk'ün sofrası meşhurdur, bu sofraya, öyle bazı kimselerin zannettiği gibi eğlence alemi yapılan bir sofraya değildir. Memleketin nice büyük işleri bu sofrada konuşulmuş, hem de saatlerce, günlerce konuşulmuş, ondan sonra kararlara varılmıştır. Yani içki içilip meseleler sonra ele alınmış değildir. Memlekete ait bir fabrika işi konuşuluyor değil mi? Atatürk, ilgili bakanı çağırır, bakanın izahatı yeter bulunmazsa, umum müdür planla davet edilir, derin derin görüşülür... Bütün işler güne sığmadığı için, Atatürk istirahatı icap et-

tiği zaman bile, yine memleket işleriyle yakından alakalıdır. En ince teferruatına kadar, her şeyi öğrenmek ister. Kendisi şöyle derdi:

- Sofram açıktır. Gizli bir taraf yoktur.

Ve yine sanıldığı gibi, Atatürk fazla içki içmezdi. O, yedi sekiz saat zarfında, normal içki içenden daha az içki kordu ağzına!..

Atatürk, kendisinin çok içtiği şeklinde halkın kulağına ulaşan ve dilinde dolaşanları biliyordu. Bu yanlış zehabı ortadan silmek için, herkesin önünde sofraya oturur, içerdi:

Bir sene, İzmir'de seyahatte iken, Kordonboyu'nda bir eve misafir oluyor. Evin, caddeye bakan tarafındaki camlı kısma sofraya kurulmuştur; oraya arkadaşlarıyla beraber oturuyor, halk caddeye dolmuş, taşmıştır. Birbirinin üstünden Atatürk'ün sofrasını seyretmek istemektedir. Atatürk nasıl ve ne kadar içeriyor? Yaver, cama doğru ilerliyor ve perdeleri çekip kapıyor. Atatürk, bunu görüyor, yaverini yanına çağırıp şöyle diyor:

- Perdeleri aç! Görsünler!

Yaver perdeyi açıyor ve Atatürk kendisine merakla bakanlara iltifat ederek yemeğini yiyor. Vakit hayli ilerlemiş, kalabalık merak ve tecessüsünü gidermiş, dağılmıştır. Hatta kimseler kalmamıştır. İşte o zaman Atatürk yaverine hitap ediyor:

- Şimdi kapa artık perdeleri!..

Ve biraz sonra da istirahata çekiliyor.

Şükrü Kaya

Anlatan: Şükrü Kaya, "Atatürk'ün Sofrası Memleket Meselelerinin Konuşulduğu Bir Yerde, Bir Sofra Hatırası", Yazan: Yekta Ragıp Önen, Dünya Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 611, 10 Kasım 1953, Atatürk İlavesi, s. 5.

ATATÜRK'ÜN SON SOFRALARI

Atatürk, büyük zevki olan sofrasına mümkün olduğu kadar geç oturur ve oradan geç kalkarlardı. Halbuki son zamanlarda böyle değildi. Gündüzleri beşe, altıya kadar uyuyorlar, uykudan kalktıktan sonra bir mecalsizlik hissederler, bu mecalsizliği de “Sedal” komprimelerini alarak gidermeye çalışırlardı. Bazen de halsizliklerini alkolle gidermek için sofraya zamanından evvel oturduğu da vaki olurdu. Akşam, yemek zamanlarına doğru, “Ah... Of!” gibi mecalsizlikliği gösteren neşesizliklerini artık gizleyemiyorlardı. Renginde ve yüzündeki çizgilerde de bariz değişiklikler başlamıştı. Rengi umumiyetle çok solgundu. Saçları evvelki senelere nazaran daha çok grileşmişti.

Ali Kılıç

*“Atatürk'ün Son Günleri”, Milliyet Gazetesi,
Yıl: 3, Sayı: 777, 8 Temmuz 1952, s. 1.*

Atatürk'ün Son Günleri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 11.

ATATÜRK'ÜN BİLÂRDO OYUNU VE SAĞLIĞI

(1937 sonbaharında İstanbul'da Florya Deniz Evi'nde ziyaretimde:)

... Maddi takati de gittikçe azalıyordu. Biz hiçbir yorgunluğa Atatürk kadar dayanamazdık. Hiçbirimiz onun kadar devamlı çalışamaz, onun kadar uykusuz kalamazdık.

Yemeklerden önce bir müddet bilardo oynardı. Bu onun bir çeşit sporu idi. Holde kendisini seyrederdik. İyi oynardı rakiplerinin

başında İsmet İnönü gelirdi. Kazım Özalp, Saffet Arıkan, Nuri Conker gibi bir hayli oyuncusu da vardı... Bu spor bazen bir saatten fazla sürerdi.

(Ankara Çankaya Köşkü'nde)

O yıl, Ankara'ya döndükten sonra, akşamları çok defa geç vakit yine yukarı kattan inince bilardo odasına geçiyor, ıstakayı tebeşirliyor, bilyaları sıralıyor, fakat ıstakayı bir iki vuruştan sonra bırakarak, rengi ve bakışları yorgun, sinirli olduğu ancak sezilen bir sesle:

- Sofraya geçelim, diyordu.

O zamanları dil işi ile uğraştığından, yalnız dimağının alabildiğine zorlandığı ve bunun da sınırlarını altüst ettiğini görüyorduk:

Maddi bir çöküş ve sarsılış hali vardı. Sanki artık gitmeyen, gitmek istemeyen bir şeyi, eğilmez, bükülmez, iradesi ile, kendi içinden kendi istiyordu. Kalp onun eşsiz hayatiyetini kaplayıp tutamıyordu.

Falih Rıfki Atay

Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 79-80.

Çankaya, Atatürk Devri Hatıraları, İkinci Cilt, Dünya Yayınları, İstanbul, 1958, s. 682.

İÇKİSİZ SON SOFRALAR

Ankara'nın karlı bir günü olan 6 Mart 1938'de Çankaya Köşkü'nde akşam yemeğinde Atatürk'ün davetindeydim... Sofrada içki

bulunmadığını ilk defa gördüm. Doktorlar katiyen yasak etmişlerdi. Genel durumu iyi idi, yalnız biraz zayıflamıştı.

Fahrettin Altay

“Onu Son Görüşüm”, *Akşam Gazetesi*, 43. Yıl, Sayı: 16546, 10 Kasım 1963, s. 4.

SAVARONA'DA ATATÜRK'ÜN ODASI VE SOFRASI

(*Savarona Yatı, Haziran 1938*):

Bana kamarasını gösterdi. Bu, yatın en güzel odalarından biriydi.

- Sen okumasını seversin diye dolabına kitaplar da koydurdum. Yukarıda başka kitaplar da var. İstersen onları da getirt, dedi.

Oradan kendi yatak salonuna gittik. Burası hem iskele, hem sancak tarafındaki denizlere bakan geniş bir oda idi. Bir köşede yatağı, bir köşede de mavi soya örtülü büyücek bir masa etrafına sıralanmış koltuklar, bir de şezlong, onun yanında bir yazı masası ve kitap dolabı vardı.

Ortada yatağa yakın bir yerde de küçük müdevver beyaz örtülü bir kişi için hazırlanmış bir yemek masası vardı. Üzerinde, ne o görmeye alıştığımız rakılar, ne de o mezeler ve leblebi tabağı vardı. Masanın bütün süsü bir su sürahiyle birkaç çiçekten ibaretti.

İster istemez Çankaya'daki köşkte, sarayda, trende, vapurda, lokantalarda ve hatta ahbap evlerindeki Atatürk sofralarını hatırladım. O neşeli, zevkli, nutuklu, münakaşalı, hatta bazı kere de gü-rültülü ve kavgalı, fakat daima müzikli ve daima alaturka şarkılı ve sabahların “lacivertleşmesine” kadar devam eden sofralarla bu tenha ve öksüzlük arasındaki fark cidden hazindi.

Atatürk'ün sofralarına zamanının tanınmış adamlarından davet edilmeyenler pek azdır. Kendisini sevmeyenler ve gelemeyenler bile oraya daveti şeref sayarlar, onu itibar ve ikballerinin ileri bir merhalesi addederlerdi. Fakat Atatürk'ün ölümünden sonra o sofraları beğenmeyenler, yerenler, hatta zemmedenler çoğaldı.

Mürailik, haset ve kıskançlıklarından Atatürk sofralarını sarhoşluk, ayyaşlık, sefahat ve rezaletle kötölemek ve kirletmek isteyenlere ve hala tesadüf edilmektedir. Atatürk'ün şahsı, işleri ve hayatı gibi sofrası da kimsenin müdafaasına ve himayesine muhtaç değildir. Onun hayatı bütün kusurlarıyla meydandaydı, gizli ve gizlenecek bir tarafı yoktu.

1925'te bir yaz günüydü. İzmir'de Kordonboyu'nda, Atatürk'e tahsis edilen evin mermer sofasında büyücek bir sofraya etrafında, İzmirli davetliler toplanmıştı. İçiliyor ve konuşuluyordu. Kordon üzerindeki kapılar ve pencereler açıldı. Halk üst üste yığılmış içeriye ve bizi seyrediyordu. Başyaver Binbaşı Rusuhi, kalktı pencereleri ve kapıyı kapattı. Gazi Mustafa Kemal, niçin kapatıldığını sordu. "Halk bakıyor da onun için." dediler. Gazi, kapıların ve pencerelerin kanatlarını açtı ve sofrayı kapıya yaklaştırdı. Kadehini birkaç defa kaldırdı. Halkın şerefine içti. Dışarıda bir alkış tufanıdır koştular. Vakit ilerledikçe halk dağılmaya başladı. Nihayet kimse kalmadı. Paşa:

- Rusuhi Bey, dedi. Haydi şimdi davet edin, bakalım kimse gelir mi? Halkın seyrinden, merakından değil, alakasızlığından, küskünlüğünden korkmalı. Şimdi onlara Mustafa Kemal içiyor, sarhoşsun biridir, derlerse evet, biz onu gördük, başka neyi, ne günah var, bize onu söyleyin derler. Ve beni müdafa ederler, demişti.

Böyle büyük adamların hususiyle büyük seferler yapmış, zaferler kazanmış meşhur kumandanların hal tercümelere, insana, onların sofraları ve sofraya hayatları, mesleklerinin belki muvaffakiyet ve şöhretlerinin icaplarındanmış kanaatini veriyor...

İskender'in, Sezar'ın, Napoléon'un, daha başka büyük kumandanların ve inkılapçıların hatta mesela İsa'nın içkili sofraları pek meşhur ve hepsi de acı tatlı hadiselerle doludur.

Plutarque'ın İskender'in seferlerini tasvir eden sayfaları, onun hayat ve karakterini, seferlerinin ve zaferlerinin tarihinden daha iyi anlatır.

Ne yazık ki Atatürk'ün seferlerini bize ve gelecek nesillere olduğu gibi anlatacak bir Plutarque hala çıkmadı. İskender seferlerinin ve zaferlerinin planlarını sofralarında hazırlarlarmış. Atatürk daha derli toplu, daha metodluydu. Onun bir kütüphanesi ve devlet işlerinin her şubesinde ayrı ayrı erkanharbiyesi vardı. Fikirler orada geliştirilir, orada planlaştırılırdı. Sofra onun bir nevi karma istihbar bürosu; fikir ve kararlarının da ilk yayım ve propaganda merhalesiydi.

Benim bu zihnimden geçenleri sezmiş gibi:

- Evet, dedi. Şimdi de soframız işte böyle; sıkı bir perhizdeyim. Rakı içmiyorum. Partideki arkadaşlar da sofralarından alkolü kaldırmışlar. Sen vapurda kalacağın müddet vapurdan dışarıya çıkma. Sen de perhiz yaparsın, hem de görüşeceğimiz çok şeyler var! dedi. Sonra ilave etti:

- Bu yat alınırken çocuklar gibi sevinmiştim. Bana hastahane, size de karantina oldu!...

O akşam birlikte perhiz yaptık, biraz konuştuk.

Şükrü Kaya

"Büyük Atatürk'ü Anarken... Güneş Batıyor...", *Hürriyet Gazetesi*, Sene: 6, No: 1997, Salı 10 Kasım 1953, Atatürk İlavesi, s. 5, 7.

ATATÜRK HASTA

Ekim 1938 başlarında:

Bu adam hasta. Bundan sonra hasta gibi yaşarsa, çok yaşayabilir. Hayatın tadını çıkardı. Atatürk, şimdi otursun. Hiç kimse hayatın onun gibi zevk almadı, hiç kimse onun gibi hayatı sonuna kadar tatmadı. Şarkı da söyledi, dans da etti, artık otursun. Yani efendim hiçbirimiz onun gibi hayatı tattık mı? Öyle değil mi Hasan Cemil Bey (Çambel)?

Dr. Neşet Ömer İrdelp

Leyla Çembel, "Dr. Neşet Ömer'in Ağzından Atatürk'ün Hastalığına Ait Anılar", Ulus Gazetesi, 40. Yıl, No: 13037, 18 Kasım 1959, s. 3.

CANIM ÇEKİYOR

Atatürk hastalığının vehametini anlamıştı:

Doktorların dediklerine, pek çabuk aldırılmamaya başladı. Mütemadiyen kızartma ve dondurma istiyordu. Ben de olduğu halde vermiyordum. Mütemadiyen "Paşa çağırıyor. " diyorlardı, her yanına gidişimde, sert sert bakıyor:

- Gel, gel daha yakın gel! diye yanına sokulmama müsaade ediyordu.

Yüzüme önce sert bakıyor, sonra yumuşak bir sesle:

-Mehmet Usta, neye bana canımın istediklerini vermiyorsun? diyordu.

Ben, bin dereden su getirip, doktorların yasak ettiklerini hatırlatınca:

- Ha! Doğru söylüyorsun aşçıbaşı. Hakkın var amma, ne yapayım, canım çekiyor. Nasıl olsa bunları bir daha yiyemeyeceğim ki! diyordu.

Mehmet Yücel

Halûk Durukal, "Atatürk'ün Adamları ile Bir Görüşme", Cumhuriyet Gazetesi, 25'inci Yıl, Sayı: 8707, 10 Kasım 1948, s. 4.

"Bütün Dünya Ata'nın Son Günlerini Alâka ile Takip Ediyordu", Vatan Gazetesi, Yıl: 15, Sayı: 4846, 11 Kasım 1954, Atatürk İlavesi, s. 2.

BANA YEMEK YOLLA...

Ölümünden birkaç gün önce:

Yanına çağırmişti, yüzü ve bakışları iyiden iyiye solmuştu.

- Gel Mehmet Usta! dedi ve sordu:

- Beni nasıl buluyorlar? Acaba yaşayacak mıyım?

- Tabii yaşayacaksınız, hastalığınız geçecek!

- Senin haberin yok, benden ne kadar su aldılar biliyor musun?.. Tam on bir kilo, Mehmet Usta. Dile kolay. Yaşayacağımı hiç ummuyorum, ne olur, ben açım, bana yemek yolla!

- Peki, dedim.

Tam odadan çıkarken sıkı sıkı tenbih etti:

- Mehmet Usta, doktorları bu işe karıştırmadan yolla!

Ben tabii yine doktorlara telefon ettim. Bana ümitsiz bir şekilde “Atatürk’ün canı ne isterse kendisine ver!” dediler. İştahası çok açılmıştı.

Mehmet Yücel

Halûk Durukal, “Atatürk’ün Adamları ile Bir Görüşme”, Cumhuriyet Gazetesi, 25’inci Yıl, Sayı: 8708, 10 Kasım 1948, s. 4.

“Bütün Dünya Ata’nın Son Günlerini Alâka ile Takip Ediyordu”, Vatan Gazetesi, Yıl: 15, Sayı: 48, 10 Kasım 1954, Atatürk İlavesi, s. 2, 4.

ATATÜRK’Ü ANLAMAK

Atatürk’ü herkes anlayamadı ve anlayamazdı. Çok büyüktü. Biz faniler, ona erişemezdik ve anlayamazdık. Bizim, onda bütün gördüğümüz lüzumsuz pek ufak teferruattı. Rakı içmesi, neşesi, şusu busu. Çünkü biz, daha yukarı çıkamayız.

Mahmut Esat Bozkurt

Aziz Ozan, “Atatürk, Demokrat İdi, O; Asla Diktatör Değildi”, Tan Gazetesi, Sekizinci Yıl, No: 2596, 10 Son Teşrin 1942, s. 4.

TRUVA / BİREYSEL GELİŞİM

1. **ÇOCUKLAR DERİN DÜŞÜNÜR**
Mehmet Murat Döğüşgen
2. **DEĞİŞİME VAR MİSİNİZ?**
Nancy Christie Çev. Esra Makara

TR VA / EDEB YAT

1. **DA VINCI ALDATMACASI** (Roman)
Thomas Swan Çev. Serhan Nuriyev (3 baskı)
2. **DERYALARI DİZE GETİRENLER** (Roman)
Raif Karadağ
3. **SAHTE MELEKLER** - Hortumcuzadeler (Roman)
Memduh Bayraktaroğlu
4. **AŞKI SEVEN BEŞ KADIN** (Öykü)
İhara Saikaku Çev. Sevda Kubilay
5. **KUTSAL KADIN** (Roman)
Qaisra Shahrzad Çev. Deniz Arslan
6. **ÇÖL KAHRAMANI** (Roman)
Donya Al-Nahi Çev. Serhan Nuriyev
7. **ATTILA** - Tanrı'nın Kılıcı (Roman)
Ross Laidlaw Çev. Selim Yeniçeri (2 Baskı)
8. **ADOLPHE** (Roman)
Benjamin Constant Çev. Mehmet Murat Döğüşgen-Ergün Büke
9. **BEYAZ MOGOLLAR** (Roman)
William Dalrymple Çev. Enver Günsel
10. **MATHILDA'DAN KALANLAR** (Roman)
Marcia Willett Çev. Özlem Toprak
11. **PERİ MASALINDA GÜZEL** (Öykü)
Ayça Atçı
12. **KRAL FİDYESİ** (Roman)
James Grippando Çev. Enver Günsel
13. **AKBABA FONU** (Roman)
Stephen W. Frey Çev. Deniz Arslan
14. **GÜMÜŞ ÇANLAR** (Roman)
Luanne Rice Çev. Safiye Gül Avcı - Murat Özpınar
15. **BİLDİĞİM BİR SIR VAR** (Roman)
Marcia Willett Çev. Safiye Gül Avcı
16. **ANTIKACI ARAGO'NUN GÜNLÜĞÜ** (Roman)
Mehmet Murat İldan
17. **SAKLI MABET** (Roman)
Stephen W. Frey Çev. Banu Sadıklar - Esra Makara
18. **DANS ET BENİMLE** (Roman)
Luanne Rice Çev. Aslı Türk - Nilgün Eker
19. **HÂLÂ YAZIP ÇİZECEK BİRKAÇ ŞATIRIM KALDI** (Anı)
Tamer Şahin
20. **İP CAMBAZI İMPARATOR** (Roman)
Su Tong Çev. Derya Öztürk
21. **TAYFUN** (Roman)
Qaisra Shahrzad Çev. Deniz Arslan
22. **KAFKAS RULETİ** - Fırat'ın Ayak Sesleri (Roman)
Selman Kayabaşı (2 Baskı)
23. **UYANMIŞLAR TARİKATI** (Roman)
Jacques Attali Çev. İlhan Güllü
24. **PARİS'İN ALTINDAKİ GÜLLER** (Roman)
Mehmet Murat İldan
25. **MİLYON DOLARLIK GİZEM** (Roman)
James Grippando Çev. Filiz Göktaş
26. **UYUŞTURUCU TAR KATI - PIT** (Öykü)
Selena Özen - Uygur Özen
27. **AMER KA DÜŞERKEN** (Roman)
Mustafa Karnas
28. **TAŞ YÜREK** (Roman)
Luanne Rice Çev. Mesut Şahin

29. **AMERİKA 2014** (Roman)
Dawn Blair Çev. İrem Özel
30. **AYTEN** (Roman)
Burhan Cahit Morkaya
31. **MİSYONERLER SAVAŞI**
Mustafa Karnas
32. **TÜRKİYE'NİN GÖZYAŞLARI** (Roman)
Selman Kayabaşı

TRUVA /EKONOMİ

1. **AÇIK TOPLUM** - Küresel Kapitalizmde Reform
George Soros Çev. Doğan Selçuk Öztürk

TRUVA / İNCELEME-ARAŞTIRMA

1. **MOR BAKIŞLAR** - Kadının Sırtından Sopa Eksik Olmuyor
Cahide Günay (2 Baskı)
2. **ATATÜRK'TEN İNSANLIĞA YOL GÖSTEREN SÖZLER**
Derleyen: Selman Kılınc (2 Baskı)
3. **PRENSES DIANA CİNAYETİ** - Yüzyılın Yalanı
Noel Botham Çev. Sevda Kubilay - İrem Özel
4. **MEDYA İMPARATORLUĞU** - İhtilaller, İhaleler ve 28 Şubat'ın Kutsal İttifakı
Hamit Karah
5. **YENİÇAĞ'DA DÜŞÜNCE GÜCÜ VE HOLİSTİK SAĞLIĞA AÇILAN PENCERE**
Özer Uçuran Çiller
6. **İRİ REİS HARİTASININ ŞİFRESİ**
Metin Soylu (4 Baskı)
7. **ATATÜRK VE KA YIP KITA MU**
Sinan Meydan (4 Baskı)
8. **ATATÜRK'TEN TÜRKİYE'YE IŞIK TUTAN KONUŞMALAR**
Derleyen: Doç. Dr. Halil Bal (2 Baskı)
9. **İRİ REİS'İN HAZİNELERİ**
Metin Soylu (2 Baskı)
10. **ŞAFAKTA KIZIL GÖKYÜZÜ**
James Gustave Speth Çev. Semih Türkoğlu
11. **SON TRUVALILAR**
Sinan Meydan (2 Baskı)

TRUVA /METAFİZİK

1. **DÜNYANIN SONU 2009** - Mesih ve Armagedon Kehanetle i
Peter Lorie Çev. Attila Berkeoğlu (4 baskı)
2. **NOSTRADAMUS 2003-2025 KEHANETLERİ** - Geleceğin Tarihi
Peter Lorie Çev. Seda Çöl

TRUVA / POPÜLER

1. **SAMİMİYSEN KONUŞALIM**
Dilek Kaykılar
2. **LUCİFER'DEN KADINLARA ŞEYTANİ TAVSİYELER**
Deniz S. Vincente
3. **MEFİSTO'DAN ERKEKLERE ŞEYTANİ TAVSİYELER**
Deniz S. Vincente
4. **EV ERKEĞİNDEN SANAL SOHBETLER**
Haluk Kesim - Aydın Denizci
5. **BAFOMET'TEN HERKESE ŞEYTANİ TAVSİYELER**
Deniz S. Vincente
6. **EV ERKEĞİNDEN AŞK MASALLARI**
Haluk Kesim - Aydın Denizci
7. **SIRADAN SÖYLEMLERE KARIZMATİK CEVAPLAR**
Polat Labar
8. **DRUIDLER'DEN YÜRÜTTÜĞÜM POPÜLER BÜYÜLER**
Deniz S. Vincente
9. **AÇI** - Felsefi Kaçık Komedi
Abdullah Koçoğlu (Joker Abdul)

TRUVA / SAĞLIK

1. **DİYET M ? NİYET Mİ?**
Memduh Bayraktaroğlu
2. **GÜZELLİĞİN SIRLARI**
Sevgi Anık

TRUVA / SANAT

1. **İŞİĞA TUTUNMAK**
Bünyamin Aygün
2. **ÇANAKKALE SAVAŞI KARİKATÜRLERİ**
Halil Ersin Avcı

TRUVA / S YASET

1. **ŞEYTANA SON** - Terörde Savaş Nasıl Kazanılır?
Richard Perle-David Frum Çev. Gökçe Kaçmaz
2. **HAYDUT M LLET** - Dünyanın Bilmediği Amerika
Peter Scowen Çev. Atilla Berkeoğlu
3. **BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE**
Abdullah Şahin
4. **KISIR DÖNGÜ** - Türkiye'de Üniversite Ve Siyaset
Prof. Dr. Ali Arslan
5. **CASUSLUK** - 20. Yüzyıl'ın En Büyük Casusluk Operasyonları
Ernest Volkman Çev. Sevda Kubilay-Melike Atik
6. **MODERN SAVAŞLARI KAZANMAK** - Terörizm ve Amerikan İmparatorluğu
General Wesley K. Clark Çev. Atilla Berkeoğlu
7. **SİSTEM DE ÇOKTU İNSAN DA ÇOKTU**
Memduh Bayraktaroğlu
8. **DARAGACINDA BİR BAŞBAKAN** - Menderes! Menderes!
İsmet Bozdağ (3 Baskı)
9. **TARİHİN SEYRİNİ DEĞİŞTİREN GİZLİ AJANLAR**
Ernest Volkman Çev. Enver Günsel
10. **BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE STRATEJİK ANALİZLER**
Prof. Dr. Mahir Kaynak (4 Baskı)
11. **AMERİKAN ÜSTÜNLÜĞÜ HAYALİ** - Yanlış Kullanılan Amerikan Gücünün Düzeltilmesi
George Soros Çev. Doğan Selçuk Öztürk
12. **GİZLİ DÜNYA İMPARATORLUĞU** - Dünyayı Yöneten Gizli Güçler
Jim Marrs Çev. Selim Yeniçeri (3 Baskı)
13. **TARİH BOYU SAVAŞ VE STRATEJİ**
E. Tuğgeneral Nejat Eslen (Genişletilmiş 3. Baskı)
14. **BAŞARISIZ BAŞARI** - Bir İstanbul Macerası
Ergun Göknel
15. **TÁPİNAGIN GİZLİ KAPISI**
Halil Ersin Avcı
16. **MASKELİ BALO** - Türkiye, ABD ve Diğerleri
Prof. Dr. Mahir Kaynak (2 Baskı)
17. **POLİTİKADA ŞİDDET**
Taha Akyol
18. **SIRLAR OPERASYONU** - Terör mü? Politika mı?
Jim Marrs Çev. Pınar Bulut
19. **KÜRESEL HAMLELER ANAHTAR STRATEJİLER**
E. Tuğgeneral Nejat Eslen (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı)
20. **BARİŞ İSTİYORSAN SAVAŞA HAZIR OL** - Savaşta ve Barışta Stratejinin Mantığı
Edward N. Luttwak Çev. Melike Atik
21. **HAYALET SAVAŞLARI**
Steve Coll Çev. Enver Günsel
22. **İSTİHBARAT RAPORLARINA GÖRE İSRAİL'İN GAP SENARYOSU** - Tevrat'ta Yazılanlar Uygulamaya Mı Konuluyor? (2 Baskı)
Hasan Taşkın
23. **KARANLIĞIN SAVAŞÇILARI**
Ernest Volkman Çev. Aşlı Türk - Halime Çetin
24. **BAŞIMIZA ÇUVAL GEÇİRENLER**
Prof. Dr. Mahir Kaynak

25. **ŞU DERİN DEVLET**
Hasan Taşkın (3 Baskı)
26. **BEYAZ CAMIN KARA KUTUSU**
Kadir Çelik (2 Baskı)
27. **KÜRESEL İSTİHBARAT - Günümüzde Dünya Gizli Servisleri**
Paul Todd - Jonathan Bloch Çev. Enver Günsel
28. **2000 YAŞINDA BİR DÜNYA GÜZELİ**
Ergun Göknel
29. **KONUŞAN TÜRKİYE**
Murat Erdin

TRUVA / SOSYOLOJİ

1. **AVRUPA YOLUNDA BATILAŞMA YA DA BATILILAŞMA - İstanbul'da Sosyal Değişimler**
Dr. İlbeyi Özer
2. **MİLENYUM TARİKATLARI - Batı'da Yeni Dini Akımlar**
Prof. Dr. Ali Köse

TRUVA / TARİH

1. **SÜRGÜNDE ÜÇ ÖLÜM - Enver, Talat ve Cemal Paşaların Bilinmeyen Yönleri**
Emir Şekip Arslan Haz. Ömer Hakan Özalp (4 Baskı)
2. **CEHENNEM DEĞİRMENİ - Siyasi Hatıralarım**
Rauf Orbay (2 Baskı)
3. **HEDEFTEKİ SULTAN II. ABDÜLHAMİD - Bir Siyasi Tarih Denemesi**
Dr. Vahid Çabuk (2 baskı)
4. **HAREM PENCERESİNDEN II. ABDÜLHAMİT**
İsmet Bozdağ
5. **KÜRT İSYANLARI**
İsmet Bozdağ
6. **BİLİNMEYEN ATATÜRK - Celal Bayar Anlatıyor**
İsmet Bozdağ (4 Baskı)
7. **KIZIL MEYDAN'DAN TAKSİM'E - Siyasette, Kültürde ve Sanatta Türk-Sovyet İlişkileri**
Raşid Tacibayev
8. **OSMANLI'NIN İLK YAHUDİ SOSYALİSTİ - Avram Benaroya ve Faaliyetleri**
Emre Polat
9. **LATİFE VE FIKRIYE - İKİ AŞK ARASINDA ATATÜRK - Atatürk'ün Başyaveri**
Salih Bozok Anlatıyor
İsmet Bozdağ (5 Baskı)
10. **ATATÜRK'TEN HİÇ YAYINLANMAMIŞ ANILAR**
Prof. Dr. Yurdakul Yurdakul (4 Baskı)
11. **KUTSAL ERMENİ PAPALIĞI - Eçmiyazın Kilisesi'nde Stratejik Savaşlar**
Prof. Dr. Ali Arslan
12. **KAYIP TOPRAKLAR - Ortadoğu'da Türk Askeri**
Burak Artuner
13. **ATATÜRK'ÜN SOFRASI**
Derleyen: Oğuz Akay (2 Baskı)
14. **AVRUPA'YLA AŞKIMIZ**
Burak Artuner
15. **GAZİ - Fikriye'yle Neden Evlenmedi? Latife'yle Neden Evlendi?**
Derleyen: Oğuz Akay
16. **OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E RUM BASINI**
Prof. Dr. Ali Arslan
17. **SOYKIRIM MI? HODRİ MEYDANI! - Atatürk'ten Soykırım İddialarına Cevaplar**
İsmet Bozdağ
18. **ROSSLYN VE KUTSAL KASE'NİN SIRIARI**
Mark Oxbrow - Ian Robertson Çev. Enver Günsel
19. **ORTADOĞU'DA İRKÇİLİK VE KÖLELİK**
Prof. Dr. Bernard Lewis
20. **AVRUPA'DAN TÜRKİYE'YE İKİNCİ YAHUDİ GÖÇÜ**
Prof. Dr. Ali Arslan
21. **HEDEF GELİBOLU**
Oğuz Akay

Oğuz Akay

Atatürk'ün Sofrası

Bugüne kadar yer yüzünde sayısız sofralar kurulup dağılmıştır; bugünden sonra da kurulup dağılacak bir hayli sofralar vardır. Biz bunların içinde, edebiyat tarihine mal olmuş Cemşid'in sofrasıyla felsefe tarihine geçmiş Eflatun'un sofrasını biliyoruz. Öteki sofralardan, onlarda ne yenilip içildiğinden haberimiz yok. Ancak hepsinin üstünde bir şöhret taşıyan Gazi'nin sofrasını tanıyoruz ki ettiği geniş mana bakımından, milli ve umumi genel tarihte yer alsa değer.

....

Gazi'nin sofrası Harbiye Mektebi'nden muvakkat (geçici) kabrine kadar, bütün mesleki ve siyasi hayatınca sayısız davetlere, sayısız mevzu ve meselelere bir imaret gibi açıktı.

Yıllarca devam eden bir sofrada elbette nefis içkiler ve müstesna yemekler bulunur; fakat biz Gazi'nin sofrasında yer almış bahtiyarların ağzından: "Dün akşam öyle bir suböreği vardı ki... Hele hurma tatlısı ağızımızda dağılıyordu!" gibi alelade davetlerin hatırası olan alelade sözleri işitmiş değiliz. O sofrada, her halde, içkilerin nefasetini ve yemeklerin lezzetini mağlup eden bambaşka bir iksirin varlığına şüphe yoktur.

Onun sofrasından ayrılanların dilinde iyi pişmiş bir yemek bakiyesi değil, gönlünde hararetle bir sohbetin devamı yaşardı; ve o sofraya koşanlar mideleriyle değil, dimağlarıyla ziyafete iştirak ederlerdi.

....

Onun sofrasında geçmiş hadise ve mevzuları, imkan nispetinde, bir araya toplayabilecek olan röportaj muharriri (yazarı), öyle ümit ediyoruz ki, en canlı bir istiklal ve inkılap tarihini vücuda (meydana) getirmiş olacaktır.

Faruk Nafiz Çamlıbel

www.truvayayinlari.com

AKSAM